

JINEOLOJÎ

3 Aylık Bilim Kuram Dergisi, Sayı:2

JINEOLOJİ

Üç Aylık Bilim ve Kuram Dergisi

Yerel Süreli Yayın / Sayı: 2
Haziran-Temmuz-Ağustos 2016

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas. Ve
Reklam Org. Film Eğt. Tic. San. LTD
ŞTİ. Adına sahibi: Rojda Yıldız

Genel Yayın Yönetmeni

Nahide Ermiş
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Ayşe Berktaş

Sayı Editorleri

Elif Berk, Nesrin Orun

Yayın Kurulu:

Elif Kaya, Ermine Özmen, Meral Çiçek,
Nagihan Akarsel, Nahide Ermiş,
Nesrin Akgül, Nesrin Orun, Rojda Yıldız,
Sakine Esen

Danışma Kurulu:

Aksu Bora, Candan Yıldız,
Dilar Dirik, Feryal Saygılıgil,
Gönül Kaya, Havin Güneşer,
Hülya Osmanağaoğlu,
Kayuş Çalıkman Gavrilof,
Malalai Joya, Nazan Üstündağ,
Nükhet Sirman, Rabab El-Mahdi,
Rabab İbrahim Abdulhadi,
Remziye Arslan, Ronahi Önen,
Ruken Şengül, Saira Zuberi,
Sara Aktaş, Seda Altuğ,
Sevilay Çelenk, Shiler Ammini,
Silvia Federici,
Silvia Marcos, Şemsa Özar,
Şenel Karakaş,
Valantine M.Moghadam,
Yakın Ertürk, Yüksel Genç,
Zeynep Feyza Akın Erdem,
Zeynep Kıvılcım

Abonelik Koşulları:

Yıllık abonelik bedeli: 50 TL
Yurtdışı abonelik bedeli: 60 Euro
Türkiye Ziraat bankası Diclekent Şubesi
Rojda Yıldız
Hesap No: 74457524-5002
IBAN:
TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

Yazışma Adresi:

JİNGEH Basın Yay. Mat. Dağ. Tas.
Ve Reklam Org. Film Eğt. Tic. San.
LTD ŞTİ. Yenişehir Mah. Prof. Dr.
Selahattin Yazıcıoğlu Cad. No:24/ 70
Karakoç Plaza

Yenişehir/ Diyarbakır

Tel: 0412 229 63 89

e-posta: jineolojidergisi@gmail.com

internet adresi:

<http://www.jineolojidergisi.com>

facebook: jineoloji.com

twitter: @jineoloji

**Jineoloji dergisinde yayımlanan tüm yazıların sorumluluğu yazarına aittir. Dergide yer alan yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla kullanılabilir. Dergiye gönderilen yazıların yayımlanıp yayımlanmaması yayın kurulunun kararına bağlıdır.*

Kapak Resmi

Zehra Doğan

Görsel Yönetmen

Nazemin Çap

Basımevi

Gün Matbaası
Beşyol Mah. Akasya Sok. No: 23
Küçükçekmece-İSTANBUL
Tel: 0212 580 63 81

BU SAYIDA...

- 5** | Editörden
- 8** | Güçlü ve Kurnaz Erkeğin Yöntemsel Serüveni / Çiğdem Doğu
- 18** | Eleştirel Bir Ataerki Teorisi Neden Gereklidir / Claudia Von Werlhof
- 25** | Toplumsal Sorunların Çözümünde Kadına Dayalı Araştırma Gerçeğinin Önemi / Ronahi Ararat
- 40** | Jineoloji Merceğinden Özgürlük Deneyimimize Bakmak / Şilan Mirkan
- 53** | Hakikat Arayışında Kuantumun Sunduğu Yöntem / Zöhre Bozacı
- 61** | İnsan Zihninin Analitik ve Duygusal Yönleriyle Hakikat ve Yöntem Arasındaki İlişki / Arin Viyan
- 68** | Xwebun Olmuş Kadın Gerçeğinde Hakikat / Zeynep Beydağı
- 75** | Yöntem Krizinin Nedenini ve Çözümünü Ararken Etik Kuram / Fatma Kaşan
- 94** | Modernitenin Bilim İdeologu Bacon ve Jineolojik Eleştirinin İhtiyacı Üzerine / Meral Çiçek
- 116** | Tarihsel Toplum-Toplumsal Doğa / Nilüfer Şahin
- 121** | Kadını Merkezine Almayan Eşitlik Özgürlük Mücadelesi Hakikate Erişir mi? / Elif Mercan
- 141** | Kadın Amacında Güneş Kadar Netse Yöntemini Bulur / Nagihan Akarsel
- 154** | Ortadoğuda Kadınlar Yöntem, Deneyim ve Hakikat Üzerine Düşünceler / Nadja Al Ali
- 159** | Ortadoğu'da Kadın Bilgeliğinin İzleri / Rabia Tamer
- 168** | Ötekinin İnşası / Şenel Karataş
- 176** | Jineoloji Söyleşileri / Serpil Sancar

"Toplumsal sorunları çözmeye çalışırken kadın olgusu üzerinde yoğunlaşmak, eşitlik ve özgürlük çabalarını kadın gerçekliğine dayandırmak, hem temel araştırma yöntemi hem de tutarlı bilimsel, ahlâki ve estetik çabaların temeli olmak durumundadır. Kadın gerçeğinden yoksun bir araştırma yöntemi, kadını merkezine almayan bir eşitlik ve özgürlük mücadelesi hakikate erişemez, eşitlik ve özgürlüğü sağlayamaz."

Abdullah Öcalan

Toplumsal özgürlüğün gerçekleştirilmesinin temelinde kadın özgürlüğünü gerçekleştirmekten geçtiği hafızası ve bilinci ile yola revan olanlar, yolun kendisinin de hakikatin bir parçası olduğunu bilirler.

2. sayımızla tekrar buluşmanın heyecanını yaşıyoruz. İlk sayımız için Sosyal Bilimlerin Krizi ve Jineoloji konusunu belirlerken kadın hakikatini yeterince ele almayan, anlamlandırmayan bir sosyal bilimin toplumsal sorunları çözümleme ve çözüm geliştirmede tıkanacağından yola çıkmıştık. Bu tıkanma sosyal bilimlerin krizine de işaret ediyor. Oysaki bilimin ve özellikle de sosyal bilimin varlık anlamı ve alanı, toplum ve birey yaşamını güzelleştirmek, özgürlük potansiyelini büyütmektir.

Jineoloji de buradan yola çıktı. Toplumsal özgürlüğün gerçekleştirilmesinin temelinde kadın özgürlüğünü gerçekleştirmekten geçtiği hafızası ve bilinci ile yola revan olanlar, yolun kendisinin de hakikatin bir parçası olduğunu bilirler. Tam da bu nedenle sosyal bilimlerin krizini konuştuktan sonra Hakikat ve Yöntem konusunu ele alarak, yolumuzu hakikatin bir parçası olarak inşa etmenin imkânlarını ve zorluklarını tartışmak istiyoruz. Bu tartışmayı yürütürken özgürlük ve eşitlik mücadelesi yürütenlerin deneyimlerine bakmanın sadece eleştirmek için değil, başarıya ulaşmak için fazlasıyla önemli olduğunu biliyoruz. Sevgili Elif Mercan'ın söylediği gibi *"Bu uğurda mücadele eden hareketlere özgü yanlıgı, zaaf bugünkü hareketler için de geçerliliğini koruyor. Bu nedenle özgürlük mücadelelerinin hakikat yolculuğunun geçmişini, bugününü göz önünde bulundurarak tartışmanın hakikate ermede bize güç vereceğine inanıyor(uz)."*

Kazanımlarımızı sakatlayan, bakışımızı körelten elbette ki tahakkümcü sistemlerin zora dayalı güçleri değildir sadece; düşünme ve hissetme alışkanlıklarımızı belirleyen dinsel, felsefik, bilimsel, edebi vb. zihniyet yapılandırmalarının dayandığı yöntemleri ve felsefeyi de hesaba katmak durumundayız.

Hakikati tersyüz edilebilmiş, hakikate yabancılaşmanın ve hakikatin inkârı üzerine kurulu Kapitalist modernitenin kafesinde hapsedilmiş, parçalanmış, sırrı bozulmuş hakikat kırıntılarıyla sınırın ötesini düşünmek hayli zor. Bu zorluğa rağmen hakikat arayışı tarihsel toplumda hiçbir zaman sona ermemiştir. Zindandan yazan yazarlarımızdan Nilüfer Şahin ve Arin Viyan'ın varoluşlarını özgürlük felsefesinin hakikat arayışıyla buluşturmasının özgürleştirici gücünün hatırlattığı gibi, sınırların asıl aşılacağı yer beynimiz ve yüreğimizdir. Yeter ki eleştirdiğimiz düzenin yollarından geçerek kendi hakikatimize ulaşabileceğimizin yanılışına bir kez daha düşmeyelim. Çünkü hakikat arayışçılığı en değerli insani faaliyet, insan da hakikati mümkün kılan varlıktır. Hakikat arayışçılığı yeni bir dünya tahayyülü ise biz kadınlar için hakikat arayışçılığı-hakikate ulaşma bir varoluş meselesidir. Dünyanın neresinde olursak olalım bu varoluş meselesi bizi bir araya getiriyor. Getirmesi de gerekiyor çünkü sevgili Claudia von Werlhof'un Bumerang Dergisi'nden bize ses verdiği gibi *"Her nerede olursak olalım, sadede gelmemiz gerekmektedir çünkü kendi uygarlığımızın tarihinde, yani bir BUMERANG olarak ataerkilliğin tarihinde, giderek daha çok kaybolmaktayız."*

Biliriz ki iktidarı karşısına alan her oluş, iktidarın etkisine de açıktır aynı zamanda. Bu oluş iktidar yapılarını zorlar, sınır ihlali yapar, sınırları esnetir ancak bu sınırlardan kurtulmaz. Dolayısıyla, kendi (Xwebun) olmadan özgürlüğe yol alınamayacak, hakikat yolculuğunda yanlış yollara sapılacak ve hakikatin yabancılaşmış haline tekrar hakikat denilecektir.

Karanlığın en zifrisinde, kaosun göbeğinde olduğumuz bu an'da biliyoruz ki özgürlüğe doğru giden yolu kendi aklımız, duygumuz ve hafızamızla açmanın tarihsel bir önemi var. Şafak, bizim eylemimizde, sözümüzde, düşüncemizde sökün edecek. Bu uğurda nice acıya, zorluğa göğüs gerenler, hakikate ulaşmada yöntem arayışını da elden hiç bırakmamışlardır.

Elimizdeki sayı, hem bu arayışa bir katkı sunmak, hem de Jineolojinin dayandığı hakikati tartışmak, anlamak, paylaşmak ve çoğaltmak niyetiyle hazırlandı. Soyut bir yöntem tartışması yürütmekten öte gün doğumunun sancısını yüreğinde taşıyanların kaygısıdır bu. Sevgili Şilan Mirkan'ın yazısında belirttiği gibi, *"Sadece olguya dönüşen bilgi yerine AN'da bilgisini oluşturan bir yaşam diyalektiğine, öyle tarihin sayfalarında değil, özgürlük deneyimlerimizle şimdi, An'da varlığımızı yaratmaya devam eden, sahip olduğumuz ve hayatın içinden bilgilerimizi damıtarak kendimiz olduğumuz hakikatinin anlaşılmasını istemek, yazmak..."*

Bu sayıya katkıda bulunan; Ronahi Ararat, Rabia Tamer, Şilan Mirkan, Zeynep Beydağı, Nagihan Akarsel, Nilüfer Şahin, Meral Çiçek, Nadja Al Ali, Fatma Kaşan, Çiğdem Doğu, Claudia von Werlhof, Arin Viyan, Elif Mercan, Şenel Karataş, Zöhre Bozacı, Serpil Sancar ve yine ismi burada yer almayan ama derginin hazırlık aşamasında emeği geçen bütün

dostlara teşekkür ediyoruz. Hayatın içinden damıtarak bilgilerini, düşünce ve duygularını hakikat yolculuğunu bizlerle paylaşan, hayatın keşmekeşi içinde büyük zorluklar içinde bunu yazıya, söze dökerek bize ulaştıran kadınların yazılarını keyifle okuyacağınızı umuyoruz.

Bu sayımızda Jineolojî Söyleşilerinin ilkinin gerçekleştirdik Sevgili Serpil Sancar'la. Üçüncü sayımızda söyleşinin yanısıra bir devrimci kadın portresine de yer vereceğiz. Ayrıca bundan böyle, bir sonraki sayımızın dosya konusunu ve genel çerçevesini de paylaşıyoruz. Yazılarınızı, düşüncelerinizi bizden esirgemeyeceksiniz biliyoruz! Sonbahar sayımızda Kadın Devrimi ile Özgür Bir Yaşama Doğru diyeceğiz...

Kapak resmimiz Nusaybin'den geldi. Hakikatin kapılarını açsın diye bize, dilek ağacının üzerine rengarenk anahtarlar astı sevgili Zehra Doğan. Hafızamız ve yüreğimiz olan dilek ağacına... Rengarenk ipliklerde emeğimiz, renkli anahtarlarda yöntemlerimiz saklıydı. Nusaybin uçaklarla bombalanırken, yüreğini, emeğini ve hafızasını zamana katan kadınların yöntemlerinden daha iyi ne anlatabilirdi umudu. Ne mutlu bize ki Sema ve Zilan'ın direniş hafızasında açtığı sayfa, binlerce kadının emeğiyle, yüreğiyle yazılmaya devam ediyor. Bu direniş zinciri halka halka büyürken tüm coğrafyalara uğruyor. Her coğrafyadan bir parça direniş, bir parça onur, bir parça isyanla büyüyor. Ataerki sistemin tüm kurum ve kurallarıyla kendisini hissettirdiği Anadolu coğrafyasına uğradığında bu onur, bu direniş, bu isyan yani bu hakikatin adı Haziran oluyor, Mezopotamya'da Tebox (Ağustos), Ortadoğu'da Bahar oluyor. Yetmiyor direniş ağlarını örmeye, saflarını genişletmeye devam ediyor tüm yeryüzünde.

Göklerden zulüm yağarken bir yandan, yeryüzünü aşkın yüzü yapıncaya dek hakikat arayışçılığıyla lanetlenmiş direnişlere, direnişçilere selam olsun...

İyi okumalar...

'Güçlü Ve Kurnaz Adam'ın Yöntemsel serüveni!

Çiğdem Doğu

İnsanlık aleminde madde ve enerji ikilemi cinsiyet boyutuyla, kadın ve erkek ikilemine denk gelir. Enerji aşkındır, madde içkindir. Yani enerji aşmaya çalışır, akışkandır; madde içerir, katıdır, kalıptır. Bu ikilemde kadın enerjiye, erkek de maddeye denk düşer. Doğanın ve yaşamın kendi iç bütünlüğünde, hakikatinde bunlar birbirini bütünler, üretir, yeniden doğuşların zemini olur. Varlığın, oluşun iki doğal hali, farklılığı, çeşitlenmeyi, yani özgürleşmeyi yaratan zıtlıktır. Diyalektik özünden sapmamışsa, muazzam bir yaratım kaynağı, aşkın, oluşun müjdesidir. Burada sapmama hali elbette ki çok önemli ve stratejik bir hal oluyor.

İşte her şey, bu sapma kavramında gizli. Sapma, doğal olanın yitimi, iç diyalektiğin, bütünlüğün bozulması, farklılığın aynılaştırma faşizminde karşıtlaşmaya dönüşmesi, çeşitliliğin yok edilmesi, böylece özgürleşme zeminlerinin de kurutulmasıdır. Madde ve enerji, erkek ve kadın ikileminden yola çıkarak ifade edersek, maddenin (erkeğin) kendisini yaratan ve yaşam gücü olarak kendinde içkin olan enerjiyi (kadını) hapsedmesi, aynılaştırarak köleleştirilmesi; enerjinin (kadının) var oluş kanununa ters düşerek maddeyi (erkeği) aşarak akamaması, farklılığını, çeşitliliğini koruyamaması ve köleleşmesi oluyor. İnsanlık tarihinin bir dönemecinde açığa çıkan egemen erkek ideolojisi, bahsini ettiğimiz bu diyalektiğe ve hakikat bütünlüğüne, doğal toplumun anacıl-kadıncıl gelişen özgürlükçü karakterine büyük bir darbe indirmiş, doğallık sapmaya uğramıştır.

Aslında anacıl-kadıncıl toplumla yaşayan evrenselliği, doğallığı. Hakikatin, evrenin, doğanın kendine has bir dili, aklı, duygusu vardır. Bildiğimiz ve bilmediğimiz evrene yön veren bir hakikat yöntemi var. Mevcut aklımız ve hissiyatımız bunu bütünlüğünce, kapsamınca tam olarak göremese de yaşamın, var oluşun, sürekliliğin bir yön alışı söz konusu. Yöntem kavramı, yön vermek fiil kökünden geliyor. Kürtçede rêbaz olarak ifade

edilir, rê, yani yol kökeninden geliyor. Yol, yön, kısacası bir iradenin yaşama müdahil olması, kendi ideolojisince sürekli çözümler üretmesi anlamındadır. İşte bu, toplumun ve insanın doğal olduğu dönemlerde evrensel ve doğal yöntemle, hakikat yöntemiyle uyum içindeydi, bu nedenle toplum yaşamı yaratıcı, bereketli, neşeli, özgürlüklü, güzelceydi.

El Ubeyd hanedanlık kültürüyle başlayan ve Sümer Rahip devletiyle birlikte artık bir yaşam sistemi haline gelen erkek egemenlikli sistem, temelde evrenin, doğanın, hakikatin yöntemini saptırdı. Yaşamın iki temel ögesi olan kadını ve erkeği doğasından çıkartarak, toplumu, insanı ve yaşamı dengesizleştirdi, özünden saptırdı. Kadın, bir çiçeğin topraktan koparılması gibi kendi toplumsal toprağından, toplumundan koparıldı, erkeğin kölesi haline getirildi. Topraktan kopan solar, çürür, yozlaşır. Kadın toplumsuz, toplum kadınsız ancak solgun, çürümüş, ölü gibi yaşayabilir. Nitekim ataerkil tarihle başlayan sürecin en özet ifadesi de bu olmuştur. Yok olmamış ama varlığının anlamı saptırılmış bir kadın ve toplum gerçekliğidir söz konusu olan.

İşte burada erkek egemenlikçi yöntemi çözümleyebilmek çok önemli olmaktadır. Eğer ki binlerce yılı alan bir sistem inşa edilmişse, bunu yöntemsiz yapabilmek mümkün değildir. Yöntem ideolojidir, zihniyettir, sistemdir. **Yöntemle, yeni bir yön, yeni bir yol hedeflenir ve o doğrultuda ideoloji inşa edilir, yaşam sistemi kurulur. Bu nedenle bugün kadın cinsinin (aynı zamanda toplumun) kimliğinin, onurunun yerlerde süründürüldüğü yaşam sistemini çözümleyebilmek ve aşabilmek için, erkek egemen yöntemlerin tarihsel süreç içinde nasıl uygulandığını çözmemiz şarttır.** Sistemler yeni yöntemlerle inşa edilir ve yeni yöntemlerle de aşılır. İnsanlığın, kadının ve erkeğin doğasına, hakikatine dönmesi şarttır. Başta da ifade ettiğimiz gibi madde ve enerji ikilemi nasıl ki yaşamı, yaşamları yaratan bir doğallığa sahipse ve bu doğayla oynamak, onu özünden saptırmak nasıl büyük bir tehlikeyi arz ediyorsa, toplum yaşamında da kadın ve erkeğin doğasıyla oynamak, özünden saptırmak o kadar büyük bir tehlikeyi arz ediyor. Çağımızda bu tehlike artık kıyamet sinyalleri veriyor. Bu kıyametin ortasında biz kadınlar ya köhnemiş erkekçi sistemi ve onun yöntemini çözeceğiz, aşacağız ya da kıyametin akışına ortak olarak yok olacağız. Bu nedenle yöntem tartışması çok yaşamsal (ya da ölümcül) bir öneme sahiptir.

Erkek egemenlikçi sistem kendini mitoloji, din, felsefe ve bilim yöntemleriyle inşa etmiştir. Tüm bu yöntemlerde de kadın, sistemin karanlık ormanlarında kaybolmuş, kurtlara yem edilmiştir. Hikayenin sonu hep aynıdır. Yöntemin biçimi tarihsel süreçlere göre değişse de ulaştığı sonuç aynı olmuştur. Farkı, uygulama biçimlerinde, ustalığındadır. Erkek egemen tarihin başlarında sahte mitoloji daha masalsı biçimlerde bu amacı icra ederken, günümüze geldiğimizde bilim daha akılcı, deneysel ve incelikli biçimlerde bu amacı icra etmektedir. Şimdi bu yöntemlere daha yakından bakalım.

Kadının enerjik özelliği toplumsallığından ileri gelir. Toplum bir enerji kaynağıdır ve kadın

toplumun yaratıcı gücüdür- anasıdır. Toplum kadınsız, kadın da toplumsuz var olamaz. Bu, var oluşsal bir bütünlüktür. İşte "Güçlü ve Kurnaz Adam"ın tarih boyunca kadın ve tüm ezilenler üzerinde uyguladığı yöntemin ana karakteristik özelliği, kadını kendi var oluş kökünden, yani toplumundan koparmak olmuştur. El Ubeyd ataerkil kültürünün gelişim çizgisine baktığımızda, kadını yavaş yavaş toplumsal yaratım alanlarından uzaklaştırma ve hanedanlıktan başlayarak özel eve (sonralarda genel ev de buna eklenir) mahkum etme yaşanır. Kadını toplumsallığından ilk koparma hamlesi ya da operasyonu, onu özel eve, tek eşli evliliğe, çok çocukluluğa (özellikle de erkek çocuk) mahkum etmedir. Bu, içinde çok şeyi barındırır. Toplumla genel ilişkilene kültüründen tatalım da ekonomiden, öz savunmasından, kültürden, dilden, tarihten ve birçok gerçeklikten koparmaya kadar gider. Kadın yalnızlaşır, erkeğin mülkü haline gelir, tecavüz ve şiddet nesnesi olur, koca bir toplumsallığı yaratan enerjisi ve doğurganlığı bedensel doğurganlığa ve cinselliğine sıkıştırılır. Kadın metalaşması dediğimiz, kadın enerjisinin bedeninde, doğurganlığında ve cinselliğinde tüketilmesidir. İşte bu da egemen erkeğin kadın enerjisini yutması, bir madde yığınınna dönüştürmesidir. Elbette ki enerji yok olmaz, enerjinin bir korunum yasası vardır, ancak maddeye sıkışmış enerji anlamsal olarak gün be gün tükenir, yozlaşır.

Bu kadın açısından büyük trajediler yaratan öykü, mitolojik yöntemle başlar. Dönemin esas düşünce yöntemi olan mitoloji, Sümer sistemiyle birlikte erkek egemen çıkarlara göre karakter değiştirir. Sümer rahiplerinin elinde önce kadını ve bununla bağlantılı olarak toplumu yeniden kendi egemen çıkarlarına göre şekillendirmenin masallarına, hikayelerine dönüşür. Mitoloji hayatı anlamlandırmanın, kendini tanımlamanın, evreni, doğayı ve insanı çözümlemenin ilk yöntemi, hakikate ulaşmaya çalışırdı. Kurnaz adam'ın elinde ise hakikatten, toplumdan ve kadından kopmanın yöntemi haline geldi. Mitolojilerin baş tacı olan güçlü ve güzel tanrıçalar, kurnaz adamın mitolojisinde yavaş yavaş tahtından indirilip erkeğin kulu, kölesi oldular. Yaratanken yaratılan, güçlüyken çaresiz oldular, güzelken en çirkin, bereketli ve cömertken cimri ve kıskanç oldular, iyiliğin sembolüyken fitne, fesat, yalan ve komplonun sembolü oldular. Savaşın ve mücadelenin onurlu temsilcisiyken zalı itaatkar bir nesne oldular.

Tabii ki erkeğin yarattığı sahte mitolojilerde böyle oldular, yaşam ise bu büyük tanrıça değerlerini, toplumsal değerleri bugüne kadar taşımasını bildi. Zayıflayarak da olsa, başkalaşımlara uğrayarak da olsa ama bugüne kadar geldi. Yok edilemeyen enerji, kök hücre dediğimiz var oluşsal karakter bir yerlerde her zaman kendini korumasını ve ilerlemesini bildi. Mücadele verdi, kan döktü, işkenceler gördü, ateşlerde yakıldı, büyük çileler çekti, ama mirasını bir sonrakine mutlaka devretti. Egemenlerin bize anlattığı gibi tek boyutlu bir tarih yok, tarih ikili ilerliyor. Genel anlamda bir egemenlerin-iktidarların tarihsel akışı olduğu gibi, bir de toplumların tarihsel akışı vardır. Aynı biçimde bir erkek egemen tarihsel akış var iken, bir de kadının tarihsel akışı vardır. Bu, üzeri karartılmış tarihsel kadın akışı yaşama bir şekilde yön vermiştir. Demiştik ya kadın enerjiseldir, işte bu

enerji en büyük karanlıklar ve zorluklar içinde bile bir akış kanalı kendine bulmuştur. Jineoloji bu akış kanalı olmaya aday bir bilimdir. Jineolojik bakış açısı ile tarihi değerlendirmek elzemdir. Güçlü ve kurnaz adamın yöntemlerini deşifre etme ve kadının kendi hakikatine ulaşmada ön açıcdır. Elbette bu da kendi başına başka bir yazının konusu olabilir. Burada sadece vurgulamakla yetinelim. Bu yazıyla odaklandığımız boyut, güçlü ve kurnaz adam'ın uyguladığı yöntemler oluyor.

Egemen erkek yöntemleri gerçekten de çok kurnazcadır. Erkek akli kadın değerlerini çalarak kendi değerleri gibi lanse etmiştir. Mitolojiler bunu çok iyi anlatır. İnanna ve Enki hikayesi, Kurnaz Enki'nin İnanna'nın 104 Me'sini (kadının yarattığı toplumsal değerlerdir) çalması bunun en çarpıcı örneklerindendir. Kadının toplumsal ve bedensel doğurganlığının tanrıçalardan tanrılara geçmesi de çok çarpıcıdır. Bu, tam bir sapma halidir, mitoloji bu sapmayı hakikat olarak göstermenin adı olmuştur. Zeus'un alnından Athena'yı doğurması, daha sonraları Havva'nın Adem'in kaburga kemiğinden yaratılması, yaradılış hakikatinin ters yüz edilmesinden başka bir şey değildir. Tiamat çok güçlü ve baş edilemez bir tanrıçayken, her şeyin bütünlüklü yaratıcısıyken, oğlu Marduk'un eliyle öldürülür, bedeni iki parçaya bölünür, böylece gökyüzü ve yeryüzü oluşur. Yani yaşam, bu mitolojik anlatımda ölü bir kadının ikiye bölünmüş cesediyle oluşturulur. Kadın cinayetlerinin temel içgüdüsünü bundan daha iyi ne anlatabilir ki!

Ve daha bir çok mitolojik öyküde kadın cinsi parçalanır, adım adım erkeğin hizmetkârı haline getirilir, kadın kadına düşman olur, kıskanır, erkek sistemine dahil olan ve dahil eden olur. Mitolojiyle bir yaşam sistemi yaratılır, öykülerle, masallarla, destanlarla kadınlar sistem içleştirilir, sistem dışı kalan ise her türlü zorbalığa maruz kalır. Tüm kadın kutsallıkları, değerleri erkeğe mal edilerek yeni bir sistem inşası gerçekleştirilir. Kutsallığı, toplumsallığı, ekonomisi, öz savunması, dili, kültürü, tarihi gasp edilen kadın, artık tam bir nesnedir, köledir, yokluğun sınırlarında var olmaya çalışır.

Bu öyle bir gerçeklik ki, kadının kendi iç dünyasında da büyük parçalanmaya neden olur. Tarih kadının kendi iç dünyasında da ikili ilerler. Dışından kabul ettiği, kabul etmek zorunda kaldığı, içinden ise tam olarak sindiremediği, kabul edemediği bir realite. İsyanlarında boğulduğu, parçalandığı bir realite. Aslında tarihin kahraman erkekleri bir de ardındaki ana-kadın gerçekliğiyle araştırılsa, bu realiteye razı olmayan kadınların oğullarında, eşlerinde, yakınlarında nakış nakış ördükleri isyan gerçeği açığa çıkacaktır. Karşıda tam bir erkek sistemi vardır, bu sisteme karşı ancak bir sistem ve yöntem inşa ederek zafer kazanılabilir. Mitoloji döneminde de kadınların şüphesiz isyanı oldu, ancak sistem ve yöntem ustalığı fazla gelişmediği ve yaygınlaşma fırsatını bulamadığı için yenildiler. Kadın açısından birinci cinsel kırılma mitolojik aşamada gerçekleşti. Birinci cinsel kırılmayla hafızaya yerleştirilen güçlü ve kurnaz adam'ın hikayeleri oldu.

Kurnaz adam'ın ikinci temel yöntemi ise din yöntemidir. Din, mitolojiden doğmuş olup onu biraz daha aşmış, daha katılaşmış, kural-kanun haline gelmiş halidir. Daha kesin yargılara sahiptir. Kadının üzerindeki erkek hakimiyeti, tanrı-allah kanunu olmuştur. Tartışmasız, kesin ve keskin kanunlardır. Tanrının yarattığı ilk kadın olan Lilith gibi buna uymayan, sisteme gelmeyen dışlanır, cezalandırılır, şeytan ilan edilir. İkinci bir kadın denemesi, Havva ile gerçekleşir, Tanrının izniyle ve Adem'in hastalıklı kaburga kemiğinden Havva yaratılır. Erkeğin kaburga kemiğinden yaratılması yetmiyormuş gibi bir de hastalıklı kemiğinden yaratılır kadın! Yaradılışı bile problemlidir. Yüzde yüz itaat esastır, cennetin tüm nimetlerinden faydalanmak serbest iken elma (bilgi) ağacından meyve koparmak yasaktır. Bilgi, hakikatten pay almaktır çünkü. Havva'nın bilgi ağacına yönelmesi, buna Adem'i de ortak etmesi, Tanrının buyruğuna karşı koymaktır, sisteme bir karşı çıkıştır. Bu nedenle büyük bir öfkeyle cezalandırılır, bu öyle bir cezadır ki kadın ve erkek cennetten dünyaya atılır, dünyada da kadına doğururken büyük acılar çekme cezası verilir. İşte yine kadının kendi doğası kendisine karşı kullanılır, doğal acısı tanrının cezası olarak zihinlere yerleştirilir. Yani her anne doğum acısı çekerken, aslında tanrıya başkaldırmanın büyük bedelini ödemektedir. Hafızalara, zihinlere yerleştirilen tam da bu olmaktadır. "Kadın şeytandır, fesattır, yoldan çıkarandır, tarladır..." Tek tanrılı dinler kadın köleliğini tanrısal yasa hükmüne bağlamıştır. Kadının başı bu biçimiyle korkunç bağlanmış, tüm yolları kapatılmaya çalışılmıştır. Kader denilen gerçeklik, kadının başına böyle bela olmuştur. Kader, tanrının kadın için yazdığı buyruktur, onun dışında en küçük bir adım atamaz, adımı da bırakalım, en küçük farklı bir düşünceye bile sahip olamaz. Tanrı ne dediyse odur, Tanrının çizdiği yoldan, kader çizgisinden yürüyeceksin, o yol seni nereye götürüyorsa! "Yolun sonu cennet" denilse de, "Cennet anaların ayakları altında" denilse de, iradenin, varlığın, anlamın olmadan cennetin ne anlamı olabilir ki? Dinle birlikte kadın saç telinden ayak parmaklarına kadar, tanrısına ve erkeğine cinselliğinden ev hizmetlerine kadar, nasıl analık edeceğine kadar her şey iğneden ipliğe belirlenir. Bunun dışına çıkma en korkunç işkencelere maruz kalma, recm, ölümdür. Evine zaten kapatılan kadın, bir de kara çarşafların içine kapatılarak hayatı tümünden karartılır. Yine saraylarda harem kültürü, cariyelik, çok eşlilik, tüm bunlar erkek iktidarına hak olarak görülür. Yahudilikten, İslamiyetten, Hristiyanlığa kadar tek tanrılı dinlerin yöntemi, kadını tamamen köleliğe mahkum eder.

Tüm bunların yaşamdaki ifadesi kadın açısından korkunç olmuştur. İkinci cinsel kırılmanın başlangıcı olarak ifade ettiğimiz dini yöntem, kadını tanrısal hükümlerle ikna eden, kaderine razı eden bir içsel köleliği yaratmıştır. Tabii ki kadının buna ikna edilmesi süreci de çok kanlı geçmiştir. Tarih kitapları bu kadın katliamlarını yazmaz. Yahudiliğin en büyük savaşı, yaşayan ve direnen tanrıça kadın kültürüne karşı olmuştur. Tanrıça inancının bir ibadet sembolü olan tepelik yerlerdeki ağaçlar da bu katliamdan nasibini almıştır. Nerede böyle ağaç varsa hepsi kesilmiş, inancı ve kutsal sembolleri yok edilmiştir. (Aslında bunu da tümünden yok edememiştir, hala da köy toplumlarında ziyaret ağaçları vardır. Tanrıdan umduklarını bula-mayanlar bu ziyaret ağaçlarına adak adayarak, dilek tutarak tanrıçadan medet ummaktadır.)

İslamiyet'le birlikte Mekke'de bulunan Kabe kutsal Hac yeri ilan edilir, oysa ki Peygamber yıktırmadan önce Kabe'de bulunan üç heykel üç tanrıçanın heykelidir ve kadın inancının merkezidir. Kadın kültüne, inanışına darbe vurarak İslamiyet gelişme zemini, alanı yaratır. Hristiyanlık da bir iktidar dini haline geldikten sonra özellikle Avrupa zemininde hala güçlü ve diri olan tanrıça kültürüne, bilgelige büyük savaş açmıştır. Kadının bilgelik iradesini kendi iktidarı açısından en büyük tehdit ve tehlike olarak görüp savaşmıştır. Hristiyanlık, burjuvazinin yeni piyasaya çıktığı süreçlerde ise burjuvaziyle tam bir ittifak halinde kadın katliamları gerçekleştirmiş, milyonlara varan sayıda kadını cadı diyerek yakmış, katletmiştir. Kısacası din yönteminde kadın sadece maddi olarak değil manevi, ruhsal dünyasında da büyük bir işgale uğramıştır.

Tabii bu kullanılan yöntemleri, biri bitti diğeri başladı biçiminde algılamamak lazım. Süreçlerin temel önde kullanılan yöntemleri vardır, ancak diğerlerini de içinde barındırır. Burada anlatılan başat olan yöntemler oluyor. Örneğin günümüzde bilimcilik en başat, en gözde yöntemdir, ancak bununla birlikte mitoloji, din, felsefe yöntemleri de hala uygulanmaktadır. Bu yöntemlerin de yaşam alanları vardır.

Felsefe yönteminin öne çıktığı süreçler açısından da bu durum geçerlidir. Esasında felsefe Zerdüşt ile başlar, fakat daha çok ahlakla iç içeliği vardır, felsefe açısından bir temel ve dönemeç noktasını ifade eder. Abdullah Öcalan bu süreci bir yol ayrımı, çatallaşma süreci olarak değerlendirir. Burada ve genel anlamda Ortadoğu'da yaratılan büyük düşünce değerleri, Batı Anadolu'ya, oradan Yunan yarımadasına kayar. Yunan felsefesi olarak ifade edilen gerçeklik, bir sentezden ibarettir. Yaşamı, doğayı, evreni, insanı, yaradılışı mitolojinin, dinin, olağanüstü güçlerin dışında ele almak, doğayı doğayla, akılla açıklamaya çalışmak elbette ki büyük bir devrimdir. Ancak kadını içine almadığı, kapsamadığı için yarı devrimdir, yarı devrimler de bir nevi karşı devrim haline gelir. Tarihin yazmadığı kadın felsefeciler de vardır şüphesiz, ancak bu değerler reel felsefeye dahil edilmemiştir. Reel felsefe hem Batı ve hem de erkek damgalı gelişmiştir. Doğu da, kadın da inkar edilmiştir. Yarımlık buradadır. **Bu nedenle yaşamı anlamlandırması ve aydınlatması gereken felsefe, yaşamın enerji ve anlam merkezi, oluşun öznesi olan kadını dışında tutarak, hatta küçümseyip dışlayarak güçlü ve kurnaz adam'ın elini daha güçlendirmiş, kadını ise daha güçsüzleştirmiştir.** Bilgi sevgisi olarak ifade edilen felsefe, bilginin anasını yok sayarak ne kadar gerçeğe, hakikate ulaşabilir ki? Mevcut haliyle gelişen felsefe, kadını sistem içileştirmenin, sistemin kafesine kapatmanın bilime yakın yöntemi olmuştur. Ege'de başlayıp Atina'ya sıçrayan Yunan felsefesi, Thales'ten başlayarak Sokrates, Aristoteles, Platon'a kadar onlarca erkek felsefecinin ürünü olarak gelişmiştir. Ve bu felsefeye hakim olan ise oğlancılık ve karşılaştırma olmuştur. Kadının tek bir anlamı vardır, o da çocuk doğurmasıdır. Aristoteles "Kadın eksik ya da sakat doğmuş erkektir. Erkek arkadaşlığa uygun değil" diyerek bunu çok

çarpıcı ifade etmiştir. Yunan felsefesine dayalı olarak gelişen Atina demokrasisi de kadını politika ve demokrasi dışı bırakmıştır. Yunan felsefesi aslında hakikatin bütünlüğünü parçalayan yaklaşımla, dogmatizmi bir de felsefik olarak kurumsallaştırmıştır. Dinin tanrı buyruğuyla yaptığını felsefeyle yapmıştır. Yunan felsefesi, hem Batı bilimciliğinin esin kaynağı olmuş, hem de İslamiyeti ve Hristiyanlığı derinden etkilemiştir.

Kısacası felsefede de kadının kaderi değişmemiştir. Felsefeyle birlikte tanrıların iktidarı gökyüzünden indirilmiştir, bu iyi bir noktadır, ancak bu defa iktidar yeryüzündeki erkekte odaklaşmıştır, bu ise kadın için trajedinin daha derinleşmesi olmuştur. Erkek dinde tanrıyla birlikte kutsanırken, felsefede ise bilime, akla yakın ifadelerle kutsanmıştır. Aslında tanrı kutsallığının da yeryüzündeki erkeğe yüklenmesi, daha katı bir erkek iktidarını şekillendirdi. Bunları ifade ederken felsefenin insanlığa kattığı olumlu değerleri elbette ki inkar etmiyoruz, fakat kadını dışlayarak yarım kalan yanlarının nasıl bir realiteye yol açtığını da göstermek istiyoruz. Felsefe bir anlam ve hakikat arayışı ise bunu kadın olmadan yapmak mümkün değildir. Cinsiyetçi bir felsefe gerçeğe yakınlaştırmaz, sadece gerçekleri parçalayarak gerçekten uzaklaştırır. Felsefede gelişen dogmatizmi, cinsiyetçilikten bağımsız açıklamak mümkün değildir. Madde ve ruh karşıtlığı, materyalizm ve idealizm karşıtlığı kesinlikle bu parçalanmanın yarattığı bir çıkmazdır. Maddeyi ruhtan, ruhu maddeden ayırtmak, evreni, doğayı, var oluşu, bilgiyi böyle bir ayırışmanın gözünden tanımlamaya çalışmak, akıntıya kürek sallamak gibidir, hakikate ulaştırmaz. İşte erkeği üstünleştirmek kadını aşağılamak, yaşamın bu iki öznesini parçalayarak ele almak, düşünce tarzında da bir parçalanmaya yol açmış, felsefe bu biçimiyle yaşam diyalektiğinden uzaklaşmıştır. Felsefik dogmatizm bu cinsiyetçi zemin üzerinden şekillenmiştir. Nitekim Yunan felsefesi üzerinden yükselen Batı bilimciliğinin çıkmazı da buradadır.

Aydınlanma devrimi denilen bilimsel devrimle birlikte yükselen ve günümüzde de temel bir yöntem haline gelen bilimcilik, kendinden önceki tüm yöntemlerin bir sentezi gibidir. İkinci cinsel kırılmanın son halkası olduğu gibi kadın lehine gelişen üçüncü cinsel kırılma süreci ile eş zamanlı yaşamaktadır. Bilimcilik mitolojik, dinsel, felsefik öğelerin hepsini kendi içinde barındırırken, bunları kendi bilimci yöntemleri içinde ustaca kullanmaktadır. Bilimciliği doğuşundan günümüze kadar kadın düşmanlığı olarak ifade etsek yerindedir. Cinsiyetçilik, bilimcilikle zirveleşmiştir. Bilimin kendisi bir hakikat yöntemidir, bilim bilgeliktir, aydınlıktır. Bilimcilik ise hakikati saptırmanın yöntemi, bilmişlik, gerçeği karartma yöntemidir. Çok sinsi ve tehlikelidir. Güçlü ve kurnaz adam, bilimcilik yöntemi ile gücünde, sinsiliğinde ve komploculuğunda sınır tanımaz bir dozaja ulaşmıştır. Aydınlanmayı bir devrim olarak nitelleyebiliriz, insan aklının bilimle, sanatla, edebiyatla, resimle tüm dogmaları parçalayarak hakikate yaklaşma çabası oldukça anlamlı idi. Ancak talihsizlik, burjuvazinin gelişim dönemine denk gelmesinde, burjuvazinin bilimin bu sihirli gücünü görüp sermayesine zemin yapmasında yaşanmıştır. Burjuvazi bilimin doğal gelişimine müdahale etmiş, bilimi özünden uzaklaştırarak bilimcilik haline getirmiştir. Bu dönem Batı'da kor-

kunç cadı katliamlarına denk gelir. Kadın bilgeliği ile burjuvazinin bilimciliği müthiş bir mücadele yürütür. O dönem neolitiğin bilgeliğini koruyan kadın, toplumsal ahlakın, tanrıça kültürünün taşıyıcısı konumundadır. Kadın bilgeliğiyle, toplumsallığı ve ahlaki diri tutan temel güç konumundadır. Bilgelğin, ahlakın ve toplumsallığın olduğu yerde burjuvazinin gelişmesi mümkün değildir. Nitekim burjuvazi binlerce yıldır tüccar kimliğiyle hep bir sistem olma hayali kurmuş, ancak özellikle de Ortadoğu'da sistem olmasına izin verilmemiş, günahlarla, yasaklarla hep sınırlandırılmış, bastırılmıştır. Batı'da, İngiltere ve Hollanda zeminini üzerinden yakaladığı bu fırsatı iyi değerlendirmiş, bunun üzerinden ilk ve temel icraatını Hristiyanlıkla ittifak içinde milyonlara varan kadın katliamları, cadı avları ve yakmaları ile gerçekleştirmiştir. Çünkü kadın iradesini yok eder ve bastırırsa, toplumun ahlaki gücü düşecek ve burjuvazinin ahlak kabul etmeyen para sistemi yaşama ve gelişme imkanı bulabilecektir. Bu nedenle ilk düşman kadındır, kadının bilgeliğidir. İşte tam bu dönemde bilimin burjuvazinin tuzağına düşmesi, bilimcilik haline gelmesi yaşanmıştır. Bu nedenle gelişen bilimcilik de kadını tam bir nesne, köle, hatta düşman olarak görmüştür. Burjuvazinin tekeline geçen bilim, bilimcilik yöntemiyle sahte bir aydınlık yaratmış, bu sahte aydınlık aslında insanlığın gönül gözünü, ahlak gözünü kör ederek korkunç bir yaşam sistemi inşa etmiştir.

Kapitalizm kesinlikle cinsiyetçilik ve bilimcilik temeli üzerinden inşa edilmiştir. Kapitalizmin altından cinsiyetçiliği ve bilimciliği kaldırırsanız, geriye bir enkaz kalır. Milliyetçilik bu temel üzerinden yükselir. Kapitalizm, bilimcilik, kadını ve hakikati yiyip bitiren, an be an tüketen, yozlaştıran bir sistemdir. Hem de bunu, insanları bilimin katı kesinliğinde ikna ederek, gönüllüce yaptırmaktadır. Usta bir sihirbazdır. Ve tüm bunları yaparken onu dizginleyecek bir ahlaki sınırlama yoktur, bu nedenle kendini her şeye muktedir görür. Kapitalizmde bilimcilik, kadın ve para, en büyük güç kaynağıdır.

Bilimciliğin babalarından olan Descartes "Düşünüyorum öyleyse varım" derken, düşüncenin varlık açısından önemine vurgu yapmıştır, bir yanıyla doğrudur, ancak var olmanın salt analitik düşünceye dayalı olması büyük tehlikeleri de barındırmaktadır. Varlık aynı zamanda düşüncenin duyguyla, maneviyatla, ahlakla, toplumla bütünlüğüne bağlıdır. İşte tüm bu ana öğelerden koparılmış düşünce, mekanik düşüncenin, bilimci faşizmin önünü açar. Ayrıca da burada yine düşünerek var olma şerefi, erkeklere verilmiştir. Darwin evrim teorisi ile insanlığın düşünce tarzında çok önemli bir değişim yaratmıştır, insanın maymundan geldiği teorisi tanrısal tabuları yıkmıştır. Ama bu evrimsel süreçte nedense kadınlar sezgisel ve duygusal özellikleriyle evrimini tamamlamamış geri, aşağı varlıklar olarak kalmıştır. Evrimini tamamlayan yüce varlıklar yine erkeklerdir! Bacon salt gözleme ve deneye dayanan bilgi anlayışını geliştirerek, kadın ruhunu, bilgeliğini, sezgiselliğini, doğanın, canlıların hissiyatını tamamen dışında bırakmıştır. Bacon'la gelişen bilimcilik tam bir deneycilik, kanıtlanabilir olma, SOMUT olma hastalığı, faşizmdir. Kadının ve doğanın sırlarının işkenceyle de olsa alınabileceğini savunan bir anlayış, faşizmden başka ne olabilir ki? Bu deneycilik şimdi hiçbir ahlaki ilke tanımadan insanlık ve doğa üzerinde korkunç bir biçimde uygulanmaktadır.

Bacon'da da kadın karşıtlığı ileri düzeydedir, cadı avlarına katılmış, cadıların yargılandığı mahkemelerde savcılık yapmıştır. Psikanalizin kurucusu olan Freud, merkez olan kadın bedenini kadın açısından bir kompleks kaynağı olarak değerlendirmiş, kadının erkek olmadığı için kompleksli, kıskanç ve entrikacı olduğunu belirtmiş. Daha yüzlerce örnek verilebilir, bilim dünyasından, sanat dünyasından. Fakat bilimciliğin kök hücreğini anlamak açısından bu örnekler bile yeterlidir.

Daha kötü olan ise bu sisteme karşı başkaldıran, bilimsel sosyalizmi savunan ideolojinin, güçlü ve kurnaz adam'ın ideolojisinin etkisinden kendini kurtaramamasıdır. Tarihte komünal mücadele veren güçlerden ve yine ütopya sosyalistlerden farkını bilimsel sosyalizm olarak ortaya koyan Marksizm, ataeril sistemin yaratmış olduğu kadına bakış açısını kıramamış, ezilen işçi erkeğin ezilişini görüp çıkış ararken, kadının yaşamın her alanında ezilişini, kadın emeğini, ana emeğini görememiştir. Gördüğünü de ideolojik bir düzeyde ifadelendirmeye değer görmemiştir. Kadının genel anlamda ezilmesine ve mücadele etmesine dair vurgular yapılmış, ancak devrimin esasta bu noktadan gerçekleştirilmesine dair hakikat gözden kaçırılmıştır. Bu anlamda sosyalizmi bilimselleştirdiği iddiasında bulunan Marksizm, kadın cinsinin erkek sistemi tarafından çok yönlü sömürülüşünü tam çözemeyişi nedeniyle eksik kalmıştır. Nitekim Marksizm üzerinden yükselen sosyalist devrimler büyük bedeller ödenerek sistem inşa ederken, toplumun asli ögesini çözmemesi ve özgürleştirememesi nedeniyle yıkılmak durumunda kalmışlardır. Çünkü kadının kadın olarak iradesi, bakış açısı, ideolojisi, örgütlülüğü, öz savunması, ekonomisi olmadan bir toplumsal devrimin, sosyalizmin gerçekleşmesi mümkün olamaz. Toplumun yarısı kimlik olarak yokken hangi toplumsal devrimden bahsedilebilir ki? Bilimcilik sürecinde reel sosyalizm deneyimi de bu anlamda halkların mücadele deneyimi açısından çok büyük değerler yaratmış, büyük bir miras bırakmıştır, ancak yarımlikların kendini vuran bir silah olduğunu da göstermiştir.

Tekrar kapitalist modernitenin bilimciliğine dönersek; günümüzün toplumsal ahlaki çöküntüsü, doğanın, bitkilerin, hayvanların birer birer yok oluşu, soluduğumuz havanın, suyun her geçen gün kirlenerek tükenişi, kıyamete giden yolu döşeyen taşlar oluyor. Bu çöküntü, kapitalist bilimciliğin kadın ve toplum karşıtlığının ürünüdür. Günümüzde bilim her şeyi anlamaya, çözmeye çalışıyor, anlamadığı tek şey ise yaşamın, kadının, toplumun kendisidir. Deney ve gözleme dayanarak salt analitik akılla insanı, doğayı, evreni anlama çabası, hakikati korkunç parçaladı, mekanikleştirdi, anlamı donuklaştırıp robotlaştırdı. Dogmatizm bilimcilikle en tehlikeli düzeye vardı. Bilimci söylem tanrı buyruğu gibi oldu. Bu yöntemle parçalanmayacak, dokunulmayacak hiçbir değer yoktur, toplumun, kadının, insanlığın kutsalı bırakılmamıştır. Kutsal olan sadece bilimcilik, egemen erkek, onun doğruları ve hizmet ettiği para sistemidir. Bu nedenle bilimcilik yöntemi kadını metaların kraliçesi haline getirdi. Kadın fahişeliğin, ucuz işçiliğin, tecavüzün, cinayetlerin, reklamcılığın, sanal aşkların, her türden ahlaksızlığın kraliçesi haline gelmiştir. Gönüllü kölelik, cinsiyetçiliğin son varmış olduğu aşamadır.

Bilimcilik, cinsiyetçilik, milliyetçilik ve dincilik en ustalıkla biçimlerde kullanılarak, kadın, erkek egemen sisteme gönüllüce kölelik yapar duruma getirilmiştir. Kadını evin içinden çıkartıp iş hayatına, okul hayatına, siyaset, sanat vb. alanlara sürerek özgürlük yanılsaması yaratmıştır. Kadın, özgür olduğunu sanarak bu sistemin çarklarını çeviren temel güç olmuştur.

Güçlü ve Kurnaz adamın yöntemsel öyküsü bilimcilikle zirveye ulaşmıştır. Her zirve düşüşün öncesini ifade eder. Ve bu düşüş artık başlamış bir süreçtir. Tarihin ikili ilerleyişi, kadın açısından bir yandan büyük düşüşleri yaratırken, bir yandan da direniş damarını canlı ve diri tutmuştur. Çağımızda bu damar daha fazla anlam gücüyle buluşarak kendi tarihini yazmakta ve kendi kaderini-geleceğini belirlemektedir. Enerjinin kaybolmaz olduğu gerçeği, güçlü ve kurnaz adamın binlerce yıldır tüm zulmüne, ideolojik-politik sistemlerine rağmen kadının kaybolmayan gücünde, iradesinde, mücadelesinde yeniden ispatlanmıştır. Kadın enerjisini metaların kraliçesi olarak tüketmeye ve yozlaştırmaya çalışan kapitalist bilimciliğe karşı, kadının anlam değerlerini yeniden güncelleştirerek özgürleştiren kadın özgürlük mücadelesi, enerjiyi evrene, doğaya, topluma, kadına ve insan olmaya çalışan erkeklere akıtıyor. Bu mücadele, kadının kendi özüyle, toplumsallığıyla, enerjisiyle yeniden buluşarak toplumu ve doğayı özgürleştirme mücadelesidir. **Toplum nasıl ki doğal kadın ve erkeklerin bütünlüğünden oluşuyorsa, yöntemler de bu bütünlüğü kapsamalıdır ki bereket, güzellik, neşe ve aşk yeniden bu topraklarda tüm canlılığı ve diriliğiyle yeşersin.** Güçlü ve kurnaz adamın yöntemlerini deşifre ederek Güçlü ve Dürüst kadının yöntemlerini yaratmalı, güzel ve özgür bir dünya inşa etmeliyiz. Yöntem sistem yaratmanın bir aracı ise biz kadınlar, toplumsal tarih boyunca tüm emek harcayan, tüm bedel ödemiş isimsiz kadınlarımızın, analarımızın, çocuklarımızın anısına yöntemde yoğunlaşmalı ve hakikat sistemimizi örmeliyiz. Nakış nakış bir de yöntemi, bir de sistemi örmeliyiz. Dünyamız, toplumlar ve kadınlar ancak böyle bu güçlü ve kurnaz adamdan kurtulacak ve özgür kuruluşunu inşa edecektir.

Eleştirel Bir Ataerki Teorisi Neden Gereklidir?*

Claudia Von Werlhof
Çeviri: Evin Soysal

Yıllarca duyduğum ve okuduğum gibi, Abdullah Öcalan, genelde erkeklerin tartışmalarında görülmeyen derin bir ataerki eleştiri tutumu geliştirmiştir. ¹ Belki de, bugün hayatta kalmak için ihtiyacımız olan her şeyin önündeki ana engelin ataerki canavar olarak uygarlığın, modern olanı dahil olmak üzere, yıkıcı projeleri olduğunun en nihayetinde ve çoğunlukla fark edildiği ve yerine yeni bir toplum inşa etmenin zamanı geldiği içindir.

Öcalan'ın "jineoloji" fikri aslında hâlibazırda bizim on yıllardır üzerinde çalıştığımız şeydir: kadınlar için ataerkilliğin eleştirel bilimi- ve ataerkinin sapkın dinini geride bırakmak isteyen erkekler. Öcalan'ın da kadınların aslında ilk sömürge olduğunu söylediği gibi biz de 1983 yılında, İstanbul'da Türkçe yayınlanan "Son Sömürge: Kadınlar" ile başladık! ²

Şu an içinde olduğumuz kadın grubumuzun son projesi, "BUMERANG - Ataerkinin Eleştirisi Dergisi" www.fipaz.at, Ocak 2015'te kuruldu. Bu derginin başmakalesi, Kürdistan, Türkiye ve diğer coğrafyalardaki kadınların bizim ataerki olarak modern uygarlığa getirdiğimiz yeni eleştirileri bilmeleri açısından yardımcı olabilir.

Jineoloji için iyi şanslar dileriz! Kendi toplumlarını, ataerkilliğin ötesinde yeniden örgütleyen Kürt kadınları tarafından bu derginin çıkarılması oldukça güzel bir fikir!

Bu derginin çıkacağı nicedir belliydi çünkü anlamlı kabul ettiğimiz meseleler hakkında, yani dünyadaki gelişmeler, krizler ve diğer tüm dünya olaylarını gölgede

* BOOMERANG – Journal for the Critique of Patriarchy, Sayı 0, Ocak 2015 Başmakalesi

¹ Öcalan, 2010 ve 2014

² Bennholdt-Thomsen vd. 2008, 2014

bırakmış olan eli kulağındaki savaş tehdidi konusunda herhangi bir ciddi tartışma bulmak gittikçe güçleşmekte.

Ciddiyeti gitgide daha yaygın bir biçimde görünür hale gelmekte olan fakat henüz açıkça anlaşılamayan, her zaman her yerde bulunan türde bir yıkıcılık mevcut. Bu yıkıcılık gözle görülür derecede gezegensel bir boyut kazanmış durumda. Doğal dünya, kültürel çeşitlilik, yaşam koşulları, işyeri, gelir, demokratik haklar ve insan hakları, sağlık konuları ve gelecek olasılıkları dâhil olmak üzere her şeye temas ediyor. Politik düzeyde ya da medyada, mecliste ya da akademik dergilerde veya kitaplarda bu yıkıcılığa dair yeterli bir tartışma bulunmuyor – hatta yayınevleri bile bu gerekli tartışmanın önüne engeller koymakta. Sistematik bir banalleşmeyle birlikte, “zekâ” kelimenin tam anlamıyla kurumakta gibi görünüyor. Üniversiteler sözde “reformlar” ile düşünmenin kendisinden, özellikle de eleştirel düşünceden tamamen uzaklaştılar. Sol, küreselleşme adıyla gelişen “enternasyonalizmi” açıkça destekliyor ki bu nereden bakılırsa bakılsın emperyalizmdir. Dahası “alternatif” hareketlerin çoğu satılmış ve odaklarını öyle dar noktalara indirgemişlerdir ki onlarla gerçek anlamda ortak işler yapmak imkânsız hale gelmiştir.

Bu grupların pek çoğunda, ataerkilliğin sürekliliği için hem kapitalizmin hem de sosyalizmin ötesine uzanan yeni seçenekler görmekteyiz. Neo-ataerkil eğilimler olarak adlandırılacak bir tür “geri tepme”; özellikle de bu gruplar içinde güç kazanmakta olan ve hükümet yetkilileri, savaş bakanları ve banka ya da şirket liderleri gibi toplumsal iktidar yapısı içinde faal, parlak kadın örneklerini model alan kadınlar arasında görünür hale gelmiştir. Ataerkillik eleştirisinden arta kalanlar, bu eleştirilerin kendisi sorunun köküne inmeyi başaramamış oldukları halde ekseriyetle bastırılmıştır. Örneğin özellikle güya “özgürlüğüne kavuşmuş kadın” çevrelerinde “kadınlar” veya “anneler” hakkında bu noktada herhangi bir söz söylemek neredeyse imkânsızdır. Siyaseten doğru olan tek konu “toplumsal cinsiyet” haline gelmiştir. Alman anaerkil hareketin ana dergisi MatriaVal yayın hayatına son verdi. Bu dergi anaerkil meselelerle sınırlı değildi; aynı zamanda ataerkillik eleştirileri yayımlamakta ve yoğun bir ataerkil öfke döneminde, yenilenen anaerkil ilişkilerin her şeyden evvel olanaklı olup olmadıkları meselesine değinmekteydi. Öyle görünüyor ki anaerkil sahnenin yeni “pozitif düşünce”si bağlamında, ataerkilliği daha geniş ele alan anlayışımıza yer yok.

Bu noktada “alternatif sahneler/durumlar” bağlamında çalışmakta olan erkekler de en nihayet ataerkillikle, hatta anaerkillikle ilgilenmeye başlamışlardır. Yine de geçmişteki kuramsal çerçeveden farklılaşabilen bir kuramsal çerçeve görünmemektedir.³ Bu noktada, yazar terminolojiden kaçınmadığı zaman okurun okuduğu şey “ataerkillik ışığı” veya “anaerkillik ışığı” olarak tarif edilebilir. Bu yaklaşımlar esasen

³ Hercksen, 2010

ataerkil kalmakta ve ataerkillik tarafından cebren yok edilmiş ve karanlığa gömülmüş anaerkil ilişkiler doğrultusunda yürütülen gerçek bir arayışla pek az bir ilgisi bulunmaktadır.

Nereye bakarsanız bakın, sistemi korumaya kararlı bir tavırla karşılaşıyorsunuz –bir fikir, duygu veya davranış darlığının yanı sıra yozlaşma, bölünme, bir başını kuma gömme politikası ve hem modernitenin hem de ataerkilliğin kurtarıcılarının laf salatasını görüyorsunuz. Aynı zamanda, Dünya gezegeninin ve insanlığın daha ileri bir seviyeye çıkmakta olduğuna, öngörülen kalkınmaya ilişkin kavramların az sayıda kişinin anlayabileceği şekilde serpiştirildiğini görüyorsunuz, oysa bizim deneyimlemekte olduğumuz şey gezegenin, bizzat biz sakinlerinin ellerinde süregiden yıkımı.⁴ Ayrıca Batının savaş çığırtkanlığını saklamaya yarayan, gittikçe küstahlaşan yalan ifadelerle karşılaşıyorsunuz.⁵

Önemi önceden bilinmeyen şeylerin daha önce eşi benzeri görülmemiş bir durumda meydana geldiği ve dünya üzerindeki yaşamla birlikte gezegenin kendisini de riske atmaya başladığımız bir zamanda yaşıyoruz.⁶ Daha önceki feminist hareketler; küreselleşmeye ve ataerkilliğe yönelik önceki eleştiriler, feminist ekoloji, “derin” ekoloji, tüketim karşıtlığı, geçim ekonomisi, anaerkillik ve dünya temelli tinsellik- bunların hiçbiri, bu eğilimlere karşı çıkmada gerçekten başarılı olamamıştır. **Yirminci yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan hareketlerin çoğu bugün gün ışığına çıkmakta olan gelişmelerin farkına bile varmamışlardır.** Gelgelelim bu başarısızlık bu işle ilgisi bulunanların bilincini henüz etkilemiş değildir ve bu, bu gelişmeleri anlayamamanın ve arz ettikleri tehlikeyi küçümsemenin bir sonucudur.

Yeni hareketler doğdu ve bu hareketler gerçekliğin yeni boyutlarına değinme çabasının bir parçası olarak, eski hareketlerin nasıl ve neden başarısız olduklarını tespit etmeye çalışmaktalar. Bu gerçekliğin bir parçası da “geo-mühendislik”ten kaynaklanan, kasten meydana getirilen doğal afetlerdir; hava durumu savaşları, nükleer ve nükleer sonrası askeri teknoloji deneyleri ki hepsi de on yıllardır saha deneylerinde denenmiştir ve hepsi de öncesinde savaş ilan edilmeksizin kullanılabilmektedir.⁷ 2010 yılında “Planetary Movement for Mother Earth”ü [Toprak Ana için Gezegen Hareketi] ⁸ kurmamızın nedeni buydu.

Bugünün dünyasını yeni, zamanında ve –ilk defa olarak- kapsamlı bir şekilde anlamaya yönelik süregelen çabamızın kuramsal ayağı 2007’de kurulmuş olan “Research Institute for

⁴ Bertell, 2011

⁵ Ulfkotte, 2014

⁶ Bertell 2013b, 2014

⁷ Bertell, 2013a

⁸ PBME – www.pbme-online.org

Patriarchal Criticism and Alternative Civilizations” [Ataerkil Eleştiri ve Alternatif Uygarlıklar Araştırma Enstitüsü] ⁹ içerisinde kendine yuva buldu. Bu kuramsal yaklaşım “Ataerkinin Eleştirel Teorisi” (KPT veya Innsbruck Ekolü) adıyla anılan ekol tarafından geliştirilmiş paradigmadır. Dolayısıyla bugüne kadarki çabalarımızın mantıksal bir sonucu olarak bugün Avusturya- Tirol’deki merkezimizde bu yeni fakat zamanı çoktan gelmiş ve yerinde projeyi başlatıyoruz: “BOOMERANG – Journal for the Critique of Patriarchy.”

Zamanımızla ilgili tartışmadaki mevcut uçurumlara, hatalara ve karışıklık noktalarına değinmek ve ilk iş olarak da savaşın barış veya irticanın reform gibi görünmesine olanak tanıyan – Orwell’in romanı 1984’te bulunabilecek türden- tersine çevirmeleri göstermek istiyoruz. Bu tersine çevirmeler gerçekte ne yaşanmakta olduğuna ilişkin korkunç bir kafa karışıklığı yaratmaktadır. Her nerede olursak olalım, sadede gelmemiz gerekmektedir çünkü kendi uygarlığımızın tarihinde, yani bir BUMERANG olarak ataerkilliğin tarihinde, giderek daha çok kaybolmaktayız.

Derginin adının nedeni tam da bu: BUMERANG sözcüğü iç yüzü henüz anlaşılmayı bekleyen ancak artık ciddi şekilde peşimizde olan ve bizi yakalayan tahrifatlarla karşı karşıya kaldığımız bir zaman diliminin metaforudur. Tabiri caizse bumerang bize dönmüştür.

Bunun merkezinde, ilk çağlara kadar uzanan ve bu noktaya kadar her zaman her yerde bulunan bir uçurum olagelmış teknik ve teknolojinin kapsamlı bir eleştirisiyle içi doldurulan, genişletilen ve desteklenen ATAERKİLLİK kavramımız yer almaktadır. Bu yeni kavram bağlamında, bir zamanlar “SİMYA” olarak adlandırılan şeye yeni bir açıdan bakılması, dünyayı dönüştürücü ve dolayısıyla dünyayı yok edici bir yöntem veya “prosedür” olmak gibi önemli bir rol oynamaktadır. ¹⁰ İlk çağların simyası, ancak ataerkillik eleştirisi perspektifinden görüldüğü takdirde tam olarak anlaşılabilmekte ve bir başka deyişle genelleştirilmiş bir “yöntem” olarak modern Avrupa’daki daha ileri gelişme ve kapsamlı büyüme içinde tanımlanabilmektedir. ¹¹

Bizim bakış açımızdan “simya”yı kapsayan bu yeni ataerkillik tanımı, mitlerin, şiddet sistemlerinin, sırların, kabul görmeyen (ir)rasyonalitelerin, tabuların ve hepimizin içine doğmuş olduğu uygarlıkta konuşulamayanların önündeki kapıyı açan anahtarı –haddizatında simyanın sembolizmi olan anahtarı- sağlamaktadır. Çünkü bizi uçuruma sürüklemekte olan, bu uygarlık ve kendi yol açtığı kyndiagnosia, yani programlanmış “tehlikenin farkına varma yetersizliği”dir.

⁹ FIPAZ www.fipaz.at

¹⁰ Werlhof 2010a, 2011, 2012

¹¹ Werlhof Man

Küresel, bin yıldan eski ve sözde “sosyalizm”in de dâhil edilmesi gereken artık “kapitalist” bir ataerkilliğin en son ve en yoğun aşamasını “modernite” formunda, bu uygarlıkta görmekteyiz. Bu “kapitalist dünya sistemi” kanımızca “simyasal bir savaş sistemi”, genellikle yürürlükte olan bir “prosedür yoluyla yıkım” niteliği kazanmıştır. Gelgelelim bu süreç bize modern ilerleme ve teknikleşme simyası vasıtasıyla “daha iyi bir dünya”nın “yaratımı” olarak sunulmaktadır.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki tahakküm sistemi olarak “ataerkillik” tanımının çok ötesine geçen yeni ve kapsamlı bir ataerkillik tanımının gelişimini anaerkillik üzerine yapılan son dönem araştırmalara borçluyuz. Bu inceleme “ilk başta anne[nin] var[olduğu]” –mater arché- anaerkilliğin tahakkümden azade bir uygarlık olduğunu göstermiştir.¹² Bu “ilk başta baba[nın] var[olduğu]” –pater arché- ataerkil uygarlığa bakmanın yeni bir yolunu açmıştır. Çıkış noktası olarak bu perspektiften bakıldığında anaerkil uygarlığın bir olumsuzlaması olarak ataerkil uygarlığın ölçsüz rezilliği netlik kazanmaktadır. Bu durum ayrıca anaerkil uygarlığın bütün toplumu kapsayan eksiksiz bir tersine çevirme ve neredeyse eksiksiz bir yıkım sürecinden geçmesiyle birlikte bu iki uygarlığın, uygarlığın gelişiminin sürekliliğinin uç noktalarını ne derece teşkil ettiklerini de aşikâr etmektedir.¹³

Bugün bize kapsamlı bir konumlandırma sağlayan ve ilk defa olarak karşılıklı ilişkileri gözden kaçırmaksızın tüm sorun alanlarını, disiplinleri ve boyutları dik kesen bir gerçeklik analizini olanaklı kılan kavramlardan yararlanabilmekteyiz. “Yıkımdan yaratım” veya “yaratım” yoluyla yıkım şeklindeki ataerkil “proje”nin ayırıcı özelliği olan o ideolojik tersine çevirmelerin oyununa gelmekten kaçınmamız hayati önem taşımaktadır.

Bugün ayrıca dünyayla ilgili kuramsal bir tartışma da başlatmak istiyoruz – bugünkü haline nasıl geldi, hangi dinamikler rol oynamakta, bu hem günümüz hem de geleceğin bir “arkeolojisi” için hangi anlama gelmekte ve buna uygun cevap nedir. Ancak: mümkün olabildiğince renkli bir tartışma olmasını ve hem yaşamakta olduğumuz zaman dilimini gizemden arındırmaya ilişkin mevcut her şeyin tartışılması, hem de başka yerde yayımlanmayacak türde kapsamlı bilgilerin sunulabilmesi için uygun bir odak noktası ve platform sunabilmeyi umuyoruz.

Tartışma başlasın!... Bu “BUMERANG zamanlarında” nerede durduğumuzu saptamamız için bu tartışmaya ihtiyaç var – böylesi bir tartışma esas itibarıyla KÂHİNCE olacaktır! Öncesinde görmemiş veya görememiş olsak da aslında ne olmuş olduğuna ve hala olmakta olanlara ışık tutacaktır.

¹² Göttnet-Abendroth, 1988

¹³ Genth, 2009

Bariz sonuçlardan kaçınmak artık mümkün değil. **Kelimenin en temel anlamıyla bir kıyamet olarak adlandırılabilir evrensel bir “ifşa” deneyimlemekteyiz. “Bu ifşayı görmememiz için gözlerimizin önündeki perdenin inmesini engellemeye yönelik karşı tedbirler elbette alınacaktır.** Gerçekten iyice bakarsak ne göreceğiz? Bir şeyin diğeriyle nasıl ilişkili olduğunu ve nasıl ilerleyeceğimizi anlamamıza olanak tanıyacak olan şey nedir?

Bizim somut bir önerimiz var. Derginin, Innsbruck Ekolündekiler (KPT) olarak geliştirdiğimiz analizin çıkış noktasını sunmasını istiyoruz. Olası yaklaşımlardan biri, açıklığa kavuşturduğumuz ve her toplumun/uygarlığın kendine uyarlamasının bir yolunu bulması gerektiği “beş ilişki”¹⁴ olarak atıfta bulunduğumuz temaları daha iyi incelemek olacaktır. Bu ilişkiler ele alınma biçimleri itibarıyla az çok anaerkil veya ataerkil olarak nitelendirilebilmektedirler.

İleri götürmekte olduğumuz yeni UYGARLIK tanımı bağlamında anaerkil uygarlığı ataerkil uygarlıktan ayırmaktayız. Bunlar açıkça uygarlığın iki temel formudur ve öncesinde var olan neredeyse tüm anaerkil uygarlıkların tedrici “ataerkilleşmesi” ile bir tür tarihsel süreklilik teşkil etmekte ve bu da farklı eğilimler sergileyen çeşitli hibritlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

İster anaerkil olsun ister ataerkil tüm uygarlıkların kendine uyarlaması gereken beş “ilişki” kabaca şunlardır:

1. Doğa ile ilişki ki, benimsenen yaklaşım ışığında, ekonomik ve teknolojik meseleleri kapsar.
2. Toplumsal mekânın ve sakinlerinin politik ve kişilerarası organizasyonunda belirleyici bir rol oynayan politik yapı.
3. Kadınların ve erkeklerin birlikte yaşama ve türü çoğaltma biçimlerini düzenleyen toplumsal cinsiyet ilişkileri.
4. Kuşakların arasındaki ilişkilerin zamanla nasıl evrildiğini belirleyen kuşaklararası ilişkiler.
5. Maddi varoluşun gizemli koşulları ile yaşam ve ölüm; beden, tin ve ruhun karşılıklı ilişkisi ve diğer tüm tinsel ve dini soruların nasılı ve nedenine değinen Aşkın olanla [Transcendental] ilişki.

Eğer bu beş ilişkiyi aklımızda tutarsak esas olan hiçbir şeyi gözden kaçırma riskine girmemiş oluruz. Bu ilişkiler ister makro ister mikro ilişkileri olsun, uygarlıklar analizimizin içinden geçen bir tür el kitabı veya yol gösterici atasözü gibidirler. Bu ilişkiler, içinde var oldukları

¹⁴ Genth, 2009

toplumun/uygarlığın ataerkil veya anaerkil niteliğine bağlı olarak farklı şekillerde organize edilebilirler ki uygarlıkları az çok anaerkil ya da ataerkil olarak mimleyen şey esasen yaşama karşı düşmanca veya yaşamdan yana bir toplum/uygarlık olup olmadıklarıdır.

Kaynakça

- Bennholdt-Thomsen, Veronika / Mies, Maria / von Werlhof, Claudia: Son Sömürge – Kadınlar, İstanbul 2008/2014, İletişim
- Bertell, Rosalie: Wie unser Planet langsam zum Wrack gemacht wird, in: Projektgruppe, „Zivilisationspolitik“ (Eds.): Kann es eine „neue Erde“ geben? Frankfurt a.M. 2011, Peter Lang, Reihe „Beiträge zur Dissidenz“ Nr. 27, S. 369-389
- Kriegswaffe Planet Erde, Birstein 2013a, J.K. Fischer
- Sind wir die letzten Generationen? In: 8. Info-Brief, Kasım 2013b, www.pbme-online.org
- Planet ohne Zukunft? In: 9. Info-Brief, März 2014, www.pbme-online.org
- BOOMERANG, editöryal kadro: Ursula Scheiber, Irene Tazi-Preve, Claudia von Werlhof, Simone Wörer
- Genth, Renate: Zivilisationskrise und Zivilisationspolitik, in: Projektgruppe „Zivilisationspolitik“: Aufbruch aus dem Patriarchat, Frankfurt a.M. 2009, Peter Lang, Reihe „Beiträge zur Dissidenz“ Nr.23, S. 31-57
- Göttner-Abendroth, Heide: Das Patriarchat I, Stuttgart 1988, Kohlhammer
- Hercksen, Bernd: Vom Patriarchat zum globalen Crash? Aachen 2010, Shaker Media
- Öcalan, Abdullah: Jenseits von Staat, Macht und Gewalt, Neuss 2010, Mezopotamien Verlag
- Befreiung des Lebens. Die Revolution der Frau, Neuss 2014, Mezopotamien Verlag
- Projektgruppe, „Zivilisationspolitik“: Aufbruch aus dem Patriarchat, Frankfurt a.M. 2009, Peter Lang, Reihe, „Beiträge zur Dissidenz“ Nr. 23
- Projektgruppe, „Zivilisationspolitik“ (Eds.): Kann es eine „neue Erde“ geben? Frankfurt a.M. 2011, Peter Lang, Reihe „Beiträge zur Dissidenz“ Nr. 27
- Ulfkotte, Udo: Gekaufte Journalisten, Rottenburg 2014, Kopp
- Werlhof, Claudia von: West- End, Köln 2010a, PapyRossa
- Die Verkehrung, Wien 2011, Promedia
- Der unerkannte Kern der Krise, Uhlstädt-Kirchhasel 2012, Arun
- Die Zivilisation der Alchemisten, Antike – Mittelalter und frühe Neuzeit – Moderne, Man. Innsbruck, unpubl.
- www.fipaz.at
- www.pbme-online.org

Toplumsal Sorunların Çözümünde Kadına Dayalı Araştırma Gerçeğinin Önemi

Ronahi Ararat

Toplumdan ve sorunlarından bahsedeceksek öncelikle toplumu açıklama yükümlülüğü almış sosyoloji bilimine eleştiri vurgusuyla giriş yapmak yerinde olacaktır. Öyle ya, kriz halini almış sorunlar bu denli ortadayken çözümsüz kalmış bir sosyoloji biliminden nasıl bahsedebiliriz? Batı çıkışlı sosyoloji bilimi sanıldığı gibi toplumu ve sorunlarını tanımlamaya, nasıldığını ortaya koymaya yetmemiştir. Kadını ise yararlılık üzerinden çok sınırlı şekilde konu yapmıştır. Toplumsal sorunlar kangren halindedir, çözümü ise hala askıdadır. Onu askıdan indirecek el, eylem, bilinç gerekli. Bunu da kadının kendisi yapacaktır. **İflas etmiş kapitalizm, iflas etmiş bilgi yapılarını ve yöntemlerini de işaret eder. Hegemonya sadece birikim, üretim ve iktidar alanlarında oluşmamıştır, bilme alanında da kurumlaşmıştır. Hegemon güçler, toplumun zihniyetini şekillendirip yönlendirerek üretim-birikim-iktidar yapılanmasına meşruiyet sağlamıştır. Önceki çağlarda olduğu gibi kapitalist modernite çağı da varlığını buna borçludur.**

Onun için iktidarın öğrettiği gibi değil, susturulamamış hakikati dile geldiği gibi anlamak, kavramak, yeniden yorumlamak sağlam bir başlangıç olacaktır. Bu sosyal bilimin yeniden yapılandırması olacaktır. Öncelikle şimdiye kadar yapılageldiği gibi toplumu bilinen dar tanımından çıkarıp yeni bir paradigmayla tanımlamaya ihtiyaç vardır. Demokratik, ekolojik, kadın özgürlükçü paradigmayla topluma ve sorunlarına yönelirsek hem doğru tanım hem de çözümün yol haritaları ortaya çıkmış olacaktır. Konumuz toplumsal sorun olduğundan toplumun tanımıyla giriş yapalım.

Toplum, bir araya gelen, birbiri karşısındaki yerini gösteren ilişkiler toplamı, tarihsel gelişmenin bir aşamasında zaman ve mekana bağlı olarak varlaşır. Toplum, insanı insan yapar, insan da toplumu yapar. Birey ve toplum karşılıklı etkileşimle birbirini oluşturur. Ne birey toplumsuz ne de toplum bireysiz düşünülemez. Bir toplum ne denli demokratik ve özgürse o denli demokratik, özgür bireyler yetiştirir; özgür ve

demokratik kültürle yetişmiş bireyler de demokratik ve özgür toplumu oluşturur. Bir-birine koşulludur. Ahlaki ve politik bir yapıdır.

Günümüz toplumlarında ne sağlıklı, özgür bireylerden ve ne de toplumdan bahsetmek mümkün değildir. Toplumsal doğa bozulmuş, toplum anlamsız yığınların bir aradalığına hızla savrulmaktadır. Doğal, yani olması gereken hali bozulduğundan her şey sorun halini almıştır. Toplumun ahlaki ve politik yapısı bozulmuştur. Kadın, aile, nüfus, ekoloji, demokrasi, özgürlük, ekonomi, sağlık, siyasi, kültürel, hukuki çok çeşitli sorunlar yaşanmaktadır. En büyük sorun toplumun toplum olmaktan çıkarılmasıdır. Bunun sonucu olarak kırim, savaş, işsizlik, yoksulluk, sefalet, çevre felaketleri, AIDS gibi dizginsiz cinselliğin yol açtığı öldürücü bulaşıcı hastalıklar ve daha niceleri... Bu sorunlar ne bu yüzyıla aittir, ne de bir önceki yüzyıla. Beş bin yıldır süregelen erkek egemen iktidarın kültür ve sistemiyle alakalıdır. Sorunu doğru tanımlamak ve çözmek için bu kadar eskilere gitmeye gerek var mı diye düşünenler olabilir.

Nasıl ki, canlıların evrim serüveni sudaki ilk canlı hücrenin oluşumuyla ve sonradan karaya çıkmasıyla başlıyorsa, insandaki DNA tespitiyle tüm bilgilere ulaşabiliyorsak, uçağın kara kutusu neyse kadın sorunu da toplumsal sorunların DNA'sı, kara kutusu, ilk hücresi gibidir. Bu anlamda kadının toplumsallaşmadaki rolü başat ve belirleyen olduğundan kadın özgürlük sorunu toplumsal sorunlar arasında sıraladığımız sorunlardan biri değildir. Toplumsal sorunların kökenini teşkil eder. Tiamat gibi yerin dibine gönderilerek ölüme mahkûm edilen, cadı diye avlanan, şeytana eş görülerek lanetlenen kadın, ilk karşı operasyondan, saldırıdan bu yana bir daha kendine gelememiş ve tüm kötülükler bununla başlamıştır. *Pandora'nın* kutusunda kadın gerçeği ve yaratılan kadın sorunu vardır. Yunan mitolojisine göre Pandora, erkek tanrı Zeus'un insanları cezalandırmak için yaratımıdır. Beş bin yıldır sadece kadın değil, kadınla birlikte erkek ve insanlık, toplum cezalandırılmıştır. Kadın sorunu derken, erkeğin kendisinde özgürleşme problemi görmemesi ise bir yanılsamadır. Köle erkek gerçeği vardır. Özgür bireyleşememe, insanlıktan uzaklaşma, ahlaki ve politik değerlerden uzaklaşarak kadın karşısında ezen-egemen cins olduğu kadar, mutlak otorite olan devlet karşısında ezilen cins, sermayedarlarca sömürülen emeği kadar proleterdir de.

Kadın özgürlük sorunu, ana toplumsal problemdir. Ana probleminden yola çıkarak diğer problemlerin ortaya çıkışını izah edebiliriz. Kadın sorunu toplumsal sorunla özdeştir. İnsan yaşamından bahsediyorsak toplumdan bahsediyoruz demektir. İnsan, toplum olmadan yaşayamayacağına göre toplumsallaşmanın kurucusu, inşa edeninin neler yaptığını, rolünü, kimliğini, yarattığı kültürü ve sonra neden, nasıl köleleştiğini iyi bilmek lazım. Toplumsal yaşam kadınla başladı. Yaşamın nasıl başladığını ve karşı devrimleri anlamak önemlidir.

Hatırlatma amacıyla özet ve olarak belirtirsek, antropolojik, arkeolojik araştırmalara dayalı olarak ifade edilene göre ilk insanın Afrika'nın doğusunda yaşadığı varsayılmakta ve

yaklaşık iki yüz bin yıl öncesine dayanan bu tarihten sonra bir anadan doğduğu bilinmektedir. Elli bin yıl öncesinde ise simgesel dile kavuşmuştur. Tespit edildiği kadarıyla yirmi bin yıl önce Toros-Zagros eteklerinde son buzul döneminin sona ermesiyle birlikte yaklaşık on beş bin yıl öncesinden itibaren kabilesel toplayıcılık-avcılıkla iç içe bir sosyal yaşam düzenine geçtiği genel kabul gören Homo Sapiens (Düşünen İnsan) öykülemesi önemli gerçeklik payı taşımaktadır. Ortadoğu toplumsallığını evrensel bir yapılanma olarak anlamlandırmak önemlidir. Yaklaşık on bin yıl yaşandı ve tüm dünyaya yayıldı. Klanın ayakta kalmasında, yaşamını sürdürmesinde kadın belirleyicidir. Erkek de avcılıkla av bulabilmek için ne kadar uzağa gitmek gerekiyorsa giderek klana yiyecek getirmiştir. Bazen boş döndüğü de olmuştur. Kadın ise toplayıcılık yaptığından bu denli uzaklaşmayarak besleme, koruma, barınma işini üstlenmiştir. Ana kadın eksenli gelişen bu toplum ilk akraba toplumunu inşa etmesi açısından da önemlidir. MÖ.6000-4000 yılları arasında tarım-köy devrimi yaşanmıştır. Bu devrim en gelişkin haliyle Mezopotamya'da ortam bulmuştur. MÖ.20binli yıllarda çözülmeye başlayan buzullar, güçlü bir mezolitik dönemi ortaya çıkarır. Mezolitik dönemdeki gelişmeler de MÖ.12 binli yıllarda neolitik döneme zemin olur. MÖ.12.000-6.000 yılları neolitik dönemin emekleme, kurumlaşma sürecidir. MÖ. 6000 yıllarında neolitik dönem insan yaşamının sürdürülebilirliği anlamında devrimsel nitelik taşıdığı gibi, ilk entelektüel devrim olarak da nitelendirilebilir. Kadın aklının, duygusunun birleşerek yaratım gücü olarak kendisini, toplumunu ahlaki ve politik var etmesi insanın toplumsal yaşamının temelini köklü oluşturmuştur. Denilebilir ki, toplumsal yaşama ilişkin ilkler bu dönemin toplumdandan kaynaklıdır. On binlerce yıl tek başına süren toplumsallık insanlığın temel zihniyet ve ruh kalıplarını maddi ve manevi kültürel değerlerini teşkil etmiştir. İnsanlık için köklü yaşamın temeli başarıyla atılmıştır. Bundan sonra gerçekleşen her şey bu topluma dayalı olarak gelişmiştir.

Tüm arkeolojik kazılar bize bu gerçeği çok canlı haykırmaktadır. Bilimsellik, akılcılık, objektiflik adına felsefe, tarih, siyaset, sosyoloji dalları her ne kadar ilkel-komünal dönem deyip geçiştirmeye, önemsemeden üzerinden atlamaya çalışsa da tüm kazılar hakikati dile getirmektedir. **Hakikate bağlı kalınarak toplumsal tarih yazılmış olsaydı kuşkusuz iktidarlar, egemenler, sömürgeciler kendilerini bu denli meşru, ezel-ebed sunamazlardı.** Kadınlar, toplumsal yaşamın kurucusu, yürütücüsü, koruyıcıları oldular. Kadınlar, yiyecek toplamadan tıbbi bahçecilik, tarımcılık, botanik, kimya, dil, ilk çiftçiler, zanaatkarlar, hayvan evcilleştirerek, buluşları yapan bilimciler, eğitimcilerdir. Kadınlar, toplumsal güç kaynağıdır. Toplumsal üretimi bizzat kadın aklı ve duygusuyla yaptılar. Çocuk doğurdular ama toplumsal yaşamdan kopmadan, koparılmadan toplumsal rollerini yerine getirdiler ta ki kurnaz, komplocu erkek aklının bin bir hilesiyle, zorla baskı ve egemenlik altına alınmaya kadar...

Öncelikle beş bin yıl geriye gidip ne olup bittiğine bakmazsak çözümlerimiz sistemiçi,

liberal kalır. Zaten kapitalist modernite sistemi aşılmadığından, sistem karşıtı hareketler mevcut düşünce kalıplarını aşmadığından, zihniyet devrimini yapamadığından ve pratikleşmediğinden geçerli olan kapitalist modernite güçleri ve sistemleri olmuştur. Oysa insanlık, başta kadın olmak üzere tüm ezilenler, işçiler, ötekiler, dışlanmış mezhepler, etnik kimlikler, kültürel topluluklar, sınıflar, halklar bu sisteme karşı az direnmemiş, kan dökmemiş ve bedel vermemiştir. Özgürlük ve eşitlik aşkına, sosyalizm, adalet aşkına çok kararlı savaşmış, mücadele etmiş ama nihayetinde kapitalizme eklenmekten kurtulamamışlardır. Sosyalist kadın hareketleri, eylem alanından çekilerek marjinal bir kesime hitap eden entelektüeller olarak kalmış, ‘sosyalist’ devletler, devlet olmanın özü gereği kapitalistleşmiş, ezilen halklar, mezhepler birbirini milliyetçilik, dincilik zehriyle ezmenin yollarına girmiş, Darwinci ‘güçlü olan yaşar’ mantığıyla şiddet çözüm yöntemi olarak aktif devreye konulmuştur. Sorunlar tüm şiddetiyle hem de tüm dünyaya savaş, işsizlik, baskı, sömürü olarak yayılarak kaos halini almıştır. Kadın kırımını, toplum kırımını, fiziki ve kültürel olarak soykırım en kanlı biçimde, Balkanları unutmadan, başta Kürdistan merkezli Ortadoğu’da ve dünyanın çeşitli yerlerinde hala yaşanmakta.

Beş bin yıl önce yaşananlar o zaman diliminde kalmamıştır, kartopu, nurtopu gibi büyüyerek günümüz sorunlarının kökenini teşkil etmektedir. Bunun için başta biz kadınlar, ancak kendi tarihimizi iyi öğrenerek güçlü özgürlük mücadelesi verebilir, yaşadığımız dünyaya anlam verebilir ve özgürlük ütopyalarımızı sağlam kurabiliriz.

Toplumsallığın temelini atan kadınlar, erkek egemenliğine nasıl boyun eğdirildi? Nasıl bu denli çaresiz, dışlanmış, hiçleştirilmiş, insan ve yurttaş sayılamayacak denli ayıplı, günahlı yasaklı tutulup, sonra sözde hukuki eşitlik adına bireysel haklar tanındı ama özgürlük adına kapitalizmle birlikte pazarın değerli metası haline getirildi? Üstelik üçüncü dünya ülkelerinin çoğunda yazılı hukuki hakları bile verilmemiştir hala. Bu konuyu araştıran değerli kadın araştırmacıların, kuramcılarının ciddi emek ve çabasıyla karşılaşsak da hala bu konudaki araştırmalar, topluma, başta nesneleştirilen kadına dair bilgi azdır. Ancak kadın hareketlerinin mücadelesiyle, konu biraz aydınlatılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda hakkını vermek gerekirse sosyalist kuramcılar olarak sosyalizm devrimine öncülük eden Marks, Lenin, Engels’in ve sosyalist kadın önderler olarak Rosa, Clara, Olympe De Gouges, Alexandra Kollontai gibi feminist hareketin öncülerinin, değerli kadın akademisyenlerin çabası önemlidir. Bu tespitleri ve araştırmaları dikkatle inceleyen, eleştiri ve görüşleriyle yeni katkılar sunan Abdullah Öcalan’ın bu konu hakkında yazdığı kitapların, yine 21.Yüzyılın paradigmasının doğuşunu kadın paradigması olarak sunmasının kadın devriminde çığır açtığını düşünüyoruz. Kürt Kadın Özgürlük Hareketinin teorik ve pratik mücadele düzeyi kadına dair karanlığın aydınlatılması için verdiği çabalar dikkate değerdir. Dünya kadın hareketlerinin mücadelesi, bu konuda tüm birey ve şahsiyetlerin verdiği emeklerin toplamı olarak, bugün geçmişe oranla erkek eliyle zorla yaratılmış kadın sorununa dair daha berrak düşünebiliyoruz. Bu düşünceler ışığında örgütlenebiliyor, eyleme geçebiliyor, ortak mücadeleyle sesimizi erkek egemenliğine karşı yükseltebiliyoruz. Ancak hala alınacak çok yol olduğunu biliyoruz.

Kadına dair kendi tarih yazımımızı yeni kurumsallaşmakta olan jineoloji ile geliştirdikçe, alacağımız mesafe farkı başka olacaktır. Hala kadınların, erkeklerin ve böylelikle tüm toplumun neden kadın sorununun bu denli merkezi olduğunu kendisini, içinde tutulduğu yaşamı anlamaya, anladıkça değiştirmeye, değiştirdikçe sistemleştirmeye ihtiyacı vardır. Kadın devrimcilerin, mücadelelerin, insanlık direnişinin mirasını sahiplenerek, güç alarak mücadele ediyoruz ancak yeni bir dünya sistemi kurmadığımız sürece bu sorunlarla kendimizi hep boğuşur bulacağız.

İçinde tutulduğumuz kölelik statüsünün bir kader olmadığını biliyor, beş bin yıl önce neler olduğunu toplumsal tarihe dönüp bakarak değerlendiriyorsak, bu köleliğin, sömürgeciliğin, tahakkümün, egemenliğin, iktidarın şifrelerini çözdüğümüz anlamına gelir. Kölelik şifrelerinin çözülmesi, özgürlük şifrelerinin oluşmasını sağladığından tarihe, geçmiş yaşanmış olaylar olarak değil, değişimin hareket noktasını belirlemek için bakıyoruz. Doğru tedavi için doğru teşhise yöneliyoruz. Bunun için toplumsal sorunlarda kadın sorununa yoğunlaşmak gereklidir. Ve başlangıcını beş bin yıl öncesine götürmek gereklidir. Sınıflı, devletli, sömürgeci sistem beş bin yıldır vardır. Bu, insan yaşamının tarihsel toplumsal zamanını düşündüğümüzde en uzun değil, en kısa zaman dilimini ifade eder. Oysa insanlık en uzun zaman diliminde demokratik, komünal, eşit ve özgür yaşamıştır. Kadınla ifade edilen değerler, toplumsallığın özgür, demokratik yanını, ahlaki ve politik olarak gerçekleştirdiğinden, toplumsal değerler halini aldığından bildiğimiz anlamda sorunlardan söz edemiyoruz.

En azından doğal toplumdaki insanın, birinin diğerinden ayrıcalıklı olmadığını, her faaliyetin amacının klanı yaşatmak olduğunu, sınıfsız, hiyerarşisiz, sömürü tanımayan milyonlarca yıl süren doğayla uyumlu, bütünlüklü bir toplum yaşamı olduğunu biliyoruz. Doğal toplumda sürekli gözetlediği doğayı iyi tanıyan kadın doğumu da keşfetmiştir. Yenebilecek bitkileri tanımış, bitkilerden ilaç da yapmıştır. Doğuran, yaşatan, koruyan, besleyen, bilen özellikleri kadını bilge, kutsal kılmıştır. Gözleme ve uygulamaya dayalı sahip olduğu bilgi ve tecrübeye gizemli, sırlı bakılmış ve büyücülük söylemi buradan gelmiştir. Döneme ait kazılarda, figürlerde, tabletlerde bunu sıkça görmek mümkündür. Yani kadın tanrıçadır. Klan kadın ana etrafında oluşan bir ilk toplumsal örgütlenmedir. Çocuklar ise sadece anayı tanır ve bütün klana aittir, bildiğimiz ‘baba’ yoktur. Ana soylu bir topluluktur. Erkek olarak kadının erkek kardeşleri belirgindir. Mülleştirme yoktur. Artık ürünü biriktirme gibi bir kültür yoktur, hatta bunu suç sayar. Bunu hala yaşayan yerli kabilelerde görmek mümkündür. Bu bir toplumsal ahlakı ve aynı zamanda politikadır. Bu geleneği ahlaksal, inançsal bir öğreti olan dinlerde de görüyoruz. Fazlasını biriktirmeyi, ezmeyi vb salık veren hiçbir dinsel ve ahlaksal öğretiye rastlamayız. Ana soylu bir yaşam olduğu için dil ağırlıkta dişil karakterdedir. Kadın gücüne dayalı, doğayla uyumlu, dayanışma, paylaşmaya dayalı yaşam hüküm sürer. Toplumun ilk şekillenmesi, var olma tarzı böyledir.

Buna karşı örgütlenme yaşlı erkeklerin kadın alternatifi barınaklar kurup yaşamayı, gençleri etrafına toplaması, bilinçli plan kurması, avcılıktan gelen savaş tecrübesi ile ana-kadının maddi ve manevi yaratımını, buluşlarını ve olduğu gibi toplumu ele geçirme arzusu

zamanla ortaya çıkmıştır. Bu ilk şehir devletlerinin kuruluşuna kadar sürmüştür. Sümer şehir devletlerinin kuruluşu ilk örneklerdendir. Döneme ait yazılı tabletler, İnanna Destanı hayli veri sunmaktadır. Destanda tanrıça İnanna, kendisine ait toplumsal yaşamın sürmesini sağlayan 104 icadın kurnaz tanrı Enki tarafından çalınmasını ve karşı koyuşunu anlatır. MÖ. 3 binlerde geçtiği varsayılan bu dönem, hala kadın ve erkeğin dengede olduğu ancak erkeğin karşı hamlelere geçerek giderek ana-kadın düzenini kontrolüne geçirmeye, hakim olmaya çalıştığı dönemdir. Bundan sonraki dönem kadın için artık geriye doğru baş aşağı bir gidişatın başlamasıdır. Sınıflı toplumdan önceki bu otorite ve hiyerarşi gelişimi tarihin en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Böylelikle ilk köleleştirilen ana-kadının evcil düzenidir. Görülmektedir ki, ana-kadın kültürü kadın şahsında esas olarak toplumsal nedenlerden ötürü erkek tarafından tahakküm altına alınmıştır. Kadın otoritesini, kültürünü ele geçirmeden, yıkmadan erkeğin başta ideolojik yani zihni otoritesi ve toplumsal yaşam üzerindeki sözü, eylemi geçerli olamazdı, sağlanamazdı. Bu anlamda kadının köleleştirilmesini, kadın psikolojisiyle, biyolojisiyle, kendiliğinden doğal bir durum olarak açıklamaya çalışan tüm düşünceler tarihe ihanettir, gerçeği saptırmadır. Bu nedenle kadın sorunu zorla yaratılmıştır ve toplumsaldır. Tüm sorunların ilkinin, temelini, başatını teşkil eder. İlk zor, ilk mülkleştirme, ilk sömürgeleştirme ve buna dayalı otoriteleşme, iktidarlaşıma kent devletinden başlayıp günümüzün ulus-devletine kadar gelir. **Özel mülkiyetin, mülkiyete dayalı sınıfsal ilişkilerin, sınıfların doğmasının, devletin sınıfsal bir zorun icadının olmasının kök hücresi kadının baskı ve zorla köleleştirilmesi gerçeğinde yatmaktadır.** Tek tanrılı dinler ve burjuva toplum sisteminin bir kafese tıktığı kadın en iyi ‘meslek’ olarak ev kadınlığına mahkum bırakılmıştır. Üstelik erkek akli sistematik olarak bilinçli ideolojik bir çabayla, propagandayla ihtiyaç duyduğu kadar bilimin diliyle, ihtiyaç duyduğu kadar dini izahlarla, ihtiyaç duyduğu kadar felsefeyle, tarihle, edebiyatla hep aynı şeyi durmadan yapmıştır. Bu bağlamda hiyerarşik sistemle başlayan kadının içine alındığı statü çözümlenmeden, ne devlet ne de dayandığı sınıflı toplum yapıları izah edilebilir. En temel yanılgılardan da bu nedenle kurtulunamaz. Çünkü kadının kurduğu sistem aşılmadan, kadın değersizleştirilmeden ataerkil sistem gelişme şansı bulamayacaktı ve bundan da öte devletli uygarlığa geçilemeyecekti. Abdullah Öcalan’ın da belirttiği gibi *‘ana-kadın gücünün aşılması stratejik bir anlama sahiptir.’* Sonrasında gelen tüm köleci düzen, köleci ilişkiler, sınıfsallık, egemenlik kadın köleliğine bağlı olarak gelişmiştir. Dolayısıyla kadın köleliği çözümlenmeden diğer kölelikler çözümlenemez. Kadın köleliği aşılmadan diğer kölelikler aşılamaz. Doğal toplumun bilge kadını, ana-tanrıça kültürü binlerce yıl yaşamıştır. Bu derin tutsaklık aşılmadan, hiçbir toplumsal sistemin eşitliği ve özgürlüğünden bahsedemeyiz. Kadının özgürlük ve eşitlik düzeyinin toplumun bu yönlü düzeyini belirlediği doğrudur. Bu Marksist teoremin de sosyalist toplum için vurguladığı bir doğrudur. Bu genel doğrudan birleşsek de buna hangi yol ve yöntemle gidileceği konusunda paradigma ve stratejiler farklıdır. Bunu başka bir yazının konusu yapmaya bırakarak noktalamak uygun olacaktır. Kadın gerçeği çözümlendikçe, aydınlandıkça erkek damgalı sınıflı, devletli uygarlığın savaş-iktidar kültürü, özellikleri derinliğine anlaşılacak ve yaratılan egemen erkek-köle kadın ikilemi, erkeksilik,

kadınsılık, karılık- kocalık, evlilik, devletin maketi olduğu halde kutsallık yüklenen aile kavramları kavranacaktır. Ve bunlar aşılması, değışmesi gereken, inşa edilmiş gerçeklikler olarak tiksintiyle yaklaşılabacak, kopuş sağlanacak yeniden tüm toplumsal ilişkiler demokratik, özgür, eşitlik yüklü ahlaki ve politik kılınacaktır. Yine etnik, ulus ve sınıf köleliğinin bilince çıkarılmasının yolunun kadın sorununun doğru tanımlanmasından geçtiğı anlaşılabacaktır.

Tanrı Kulluđu & Devlet Kulluđundan Aileye Tahakküm

Sümerlerden bu yana kadın üzerinde geliştirilen iktidar çeşitli biçimler olsa da toplumsal bir kambur, ur olan devlet olarak varlığını sürdürmüş ve devlete göre toplumsal ilişkiler inşa edilmiştir. Devlet demekle emiri demir gibi olan katı, değışmez, donmuş kurallar bütünü olarak hukuk alanına girmiş oluyoruz. İster şeriat hukuku, ister diğer hukuki düzenlemelerle topluma boyun eğdirir. **Devlet hukuku, sınır koyan, zihni olarak üretme kaynaklarından yoksun, sürekli toplumsal talepleri ret eden, kendisinin dışında hiçbir şey yapılmasına izin vermeyen, yumuşak ya da sert yaptırım gücüne, karşı konulması halinde ise cezalandırmaya dayanır.** Egemen sınıfın, erkeğin çıkarlarını kollamak, gözetmek üzerinden kurgulanan hukuk, toplumla sürekli bir gerilim halindedir. Toplum ahlaki, politik kültürüne göre yaşama gayreti karşısında donmuş, kendisine yabancı hukuksal yasaları bulur. Hukuk toplum karşıtıdır. Devlet toplumla sürekli çelişkili, gerilimli bazen sert bazen yumuşak baskı ve saldırı içindedir. Hukuk çok birinci hedef olmaz, çünkü topluma devletin ve hukukun gerekli olduğu, olmaması halinde karmaşanın, kaosun yaşanabileceğı, toplumsal düzenin sürdürülemeyeceğı belletilmiştir. İktidar, kendisini devlet hukukuyla meşru ve geçerli kıldığından tartışılmasına bile tahammülü yoktur. Vatandaş olarak devlete karşı görevleri, hakları tayin edilen bireyler hukuk karşısında bir kul durumuna düşer. Tanrı kulluğu, devlet kulluğu biçiminde sürdürülür. Zaten Sümerler, tanrının yeryüzüne inmiş halini temsil ederek kendilerini tanrı ilan ederler. Çok tanrıçılıktan, tek tanrıçılığa geçildiğinde tanrı ve devlet ayrılmış olsa bile devlet tüm haşmetiyle, buyurgan karakteriyle, tanrısal varlık olarak vuku bulur. Merkezileşen devlet kurumu, tanrı kavramıyla yoğun olarak iç içe geçirilmiştir ve tanrı gibi güçlüdür. Allah adına askerleri savaşa gönderir, politika ve din alanını tekelinde tutar, dev bürokrasisiyle toplumu idare eder... Allah izin verirse diye devlet liderlerince başlayan politik konuşmalar tanrı adına konuşmadır. Devlet, tanrının yeryüzündeki en güçlü varlığıdır. Tüm devletlerde dini kurumların devletlerle ilişkileri sıkıdır. Devlet politikalarına göre görevlerini yürütürler. Şeriatla yönetilen devletlerde ise zaten dinin temsilcisi olarak iktidar hükmünü sürer. Bundandır ki, adaletin kestiğı parmak acımaz hükmüyle kastedilen, devlet hukukun verdiği kararın kati olduğu, yanlışlığı ve doğruluğunun sorgulanamayacağıdır. Kul statüsündeki vatandaşın sorgulaması, devlete karşı çıkmak, anayasal düzeni bozmak, vatana ihanet vb. birçok suç tanımıyla cezalandırılır.

İktidar, çeşitli adlar altında isimlendirilen rejimler olarak iyice deşifre olup kötü görünüşünde ise halkın bu baskı ve zora dayanamayıp karşı koyuşu gelişir. Halkın demokrasi hareketi, radikal başkaldırlara, düzeni değiştirmeye yönelir. Bu haklıdır, meşrudur. Ama iktidarlar kendisini gizleme başarısı gösterdiği kadar topluma hükmetmeyi sürdürür. Bunun devam etmesi için önce düşünce alanında toplum zihnîyetinde esareti eğitim, akademi, basın, kültür, sanat, spor, siyaset, ekonomi alanında kurumlaştırır. Bir kültür ve gelenek oluşturarak kendisine inanılmayı sağlar. Bu kültür beş bin yıldır çeşitli kılıflara bürünmüş olsa da özde değişmemiştir. Toplum sürekli bombardımana tabi tutulur. Gerekğinde barışçıl, adaletli dil kullanılır. Ezilenlerin ideolojik kuramlarını, söylevlerini, argümanlarını insanlığa ait barış, adalet, özgürlük, demokrasi, eşitlik, hak, hakkaniyet kavramlarını kullandılar. Hangi sömürge, egemen güç, bu kavramları kullanmaktan sakınmıştır ki. En faşisti bile demokrasinin gerekliliğinden dem vurur. Oysa demokrasi topluma aittir, devlet demokrasi karşıtıdır. Egemenler talan, yıkım, işgal, sömürgeleştirme politikalarıyla saldırdıklarında bile özgürlük için yapıyoruz diyebiliyorlar. ABD, Irak'ı işgal ettiğinde özgürlük, demokrasi, insan ve kadın hakları için girdiğinin propagandasını yapmıştı. Türk devleti, cezaevlerindeki siyasi tutsakları katletmeye yönelik 96'da askeri operasyon düzenlediğinde HAYATA DÖNÜŞ operasyonu demişti...

Hukuk mutlakîyetçi, otoriter erkler tarafından ustaca kullanıldı. İktidarın kullanımı hep hukuk çerçevesinde kendisini ifade etti. Devlet ve egemenlik sorununa verilen önem, iktidarın ihtiyacından ileri gelir. Hukuk, aileyi, kadını, evliliği, rolleri katı belirlemiştir. Örneğin, dinler, inanç özgürlüğü kapsamında hukuki güvenceye alınmıştır ki, aslında düşmanlık, iktidarın dincilik politikaları gereğince bilinçli yaratılır. **Günümüzde yaşanan Şii-Sunni kampaşması, Ezidiliğin din dışılık olarak kötülenmesi, Aleviliğin ötekileştirilmesi, beraberinde cinsiyetçiliğin kadına karşı milliyetçilik düzeyinde erkekte faşist karakter kazanması şiddeti, kadın cinayetlerini, katliamını, soykırımlarını arttırmıştır.** Çünkü katliamlara sürekli davetiye çıkarılır.

Dincilik zehriyle zoraki bir kışkırtma olmazsa birbirine bu denli husumet edilmez. Dindar bir insanın vecibelerini yerine getirip getirmemesi tanrıyla kendisi arasındadır. Dini kurumlar, kurumsal şahsi otoriteler hedef göstererek toplumsal bir baskı yaratmaya çalıştıkça çatışma ortamı doğar, şiddet baş gösterir. Erkek ise kadın karşısında dinden daha katı bir otoritedir. Öyle ki erkek, kadın karşısında değişmez put, tanrı gibidir. Erkek kadından mutlak itaat ister. Koca, baba, erkek kardeş kadın üzerinde hak iddia etme yetkisini kendisinde görerek gönüllü kulluk, kölelik ister. Gönüllü olmazsa, şiddettin her türlü yolla yerine getirmesini sağlar. 'Kadının tanrısı' olarak hareket eder.

Kadın üzerinde çifte sömürü, otorite gerçekleşir. Maddi olarak evdeki erkek, dışarda ise devlet ve bütün olarak cinsiyetçi kültür. Kadının toplumdaki yeri hem dinde, kadın aleyhine, erkek lehine hem ulus-devlet anayasalarında katı belirlenmiştir. Kadın dört taraftan öyle bir bağlanmış ki, neden bu halde, bu köle statüsünde olduğunu anlayamaz duruma düşürülmüştür. Din ve hukuk dışında başvurulacak sözde bilimsel, insani, gerçeğe yönelmek için

ortaya çıktığını iddia eden felsefe akımları ve bilimsel araştırmalar ise ya kadını kötüleyen, aşağılayan, erkeği yücelten üstün kılan düşünceler ileri sürmüşler ya susmuşlar, ilgilenmemişler. Bu, beş bin yıldır kadını güçsüz düşürmek için, köleliği bir kader olarak kadının beynine, ruhuna tüm benliğine kodlamak için yapılmış. Böylelikle neolitğin tanrıça tahtındaki kadından, sınıflı uygarlığın zavallıya dönüştürdüğü cinsel hazzın giderildiği, yalancı erkek ağzıyla analık olarak değer gördüğü, gönül eğlendirdiği, seks işçiliğini yaratmak için özenle, sistematik hatta teorik, dini izahlarla yapmıştır. Fuhuş, porno, reklamlar tecavüz kültürünü sürekli besler cinsiyetçilik ev ortamından topluma kadar böylece hakim kılınmıştır.

Sınıflı uygarlıkta en çok iktidarın kurumlaştığı toplumlar olarak her şeye yasa konulmuştur. Hırsızlığı, katliamı yasayla yapıyorsan sorun yok, devlet düzeni işlemektedir. Kapitalistler günlük artı değeri hırsızlar, kar kanunu, bankalar, şirketler, vergi yasaları, ithalat, ihracat gibi kanunlarla garanti altına alınmıştır. İktisat dalı bizzat bununla uğraşır. Kar kanuna işlerlik sağlar. Aile ise kutsanan devletin küçük modeli olarak kadına bir erkeğe nasıl bağlanmasını salık verir, tecavüz, saldırı, şiddet uygulansa da sorun yoktur. Çünkü aile özeldir, kadın-erkek arasındaki ilişkiler mahremdir, iki kişi isteyerek tanrının ve hukukun önünde hayatlarını birleştirmeye karar vermiştir. 'Özeldir' denilerek ve üstelik medeni kanun adı altında ailenin reisi erkek (baba), çocuk doğurma, bakımı, erkeğe hizmet ise en kutsal kadının görevleri olarak sıralanmıştır. Evlilik, boşanma gibi her şey yasayla belirlenmiştir. Özel evlerden çıkıp genelevlerde fuhuş resmi yapıyor ve kapitalizmin, egemen erkek alçaklığının icat ettiği seks ise işçilik olarak ifadelendirilip yasaya büründürülmüştür. Sömürüyü yasayla normalleştirmede hukuk herkesin olmazsa olmaz üzerinden 'evet' dediği vazgeçilmez bir kurum halini almıştır. Yasayla yapılırsa sorun yok, yasa dışı yapılırsa paranın, verginin gideceği cep bilinmediğinden devlet el koyar. Resmi fuhuştan elde edilen resmi vergiler astronomik rakamlardadır. Vergi birincileri bile seçilerek devlet tarafından ödüllendirmeler de olur. Bir kez daha altını çizerek, devlet, sistematik, düzenli sömürü işleyişinin sürdürülmesi için vardır. Ve kendisidir. Tarihsel şifremiz erkek; iktidar, devlet, zulüm, sömürüdür, beş bin yıldır yarattığı ataerkil sistem aşılmalıdır.

Konunun öneminden dolayı aileye biraz daha eğilmek yerinde olacaktır. **Her şeyini yitirmiş kadın ve erkeklere varını, yoğunu seferber ederek kurtarması gereken yüce, kutsal kurum aile gösterilir. Bu, tarihte kölelere evlilik hakkını tanımak gibidir.** Serfe, derebeye, efendiye ücretsiz çalışacak, sanai devrimi üzerinden kendisini geliştiren kapitalist sistemde ise düşük ücretle çalışan, ulus-devletin şahlandırdığı vatan için ölüme hazır askerler doğuran kadının önünde ve erkek içinde bu haliyle aile en büyük girdaptır. Erkek, soy ve zürriyetinin sürmesini, meşru varislere sahip olmasını sağlayan ve hayatının sonuna kadar kendisine hizmet eden kadının ev içi varlığından gayet memnundur. Her şey erkek merkezli düzenlenmiştir. Ama kadın için bin bir çileli, intihara götüren, işkenceli yaşam olan evlilik, aile öyle değildir. Biz kadınların daha fazla aile, evlilik ilişkilerini sorgulamamız gerekir.

Başta dizginsizce yaşanan, kapitalistlerin özel tedbiriyle ve liberalizm ideolojisiyle şahlandırılan cinsellik, hastalıktan tutalım, fuhuşu, tecavüzü yaygınlaştırdığından insanlığın başına büyük beladır. Doğadaki dişilik, erillik kendi doğallığından çıkıp endüstrileştirildiği için kar getiren, hiçliğe iten, boşlukta bırakan sürüler toplamı oluşur. Toplumsallıktan çıkarır. Artan nüfus patlaması, artan kentsel patlama, artan işsizlik, artan ekolojik yıkıma yol açmıştır. Doğaya, kendisine, insani değerlere yabancılaşır. Daha iyi bir gelir, kar, mal-mülk sahibi olmak için birbirinin gözünü oyan, aldatan, köşeyi hileyle dönmeye çalışan rekabet kuralı insanı hırslı, aç gözlü, doyumsuz hale getirir. İnsani özelliklerden yoksun bencil, bireyci, erdemden etik, estetikten yoksun, vicdansız bir kişilik oluşumuna yol açar. Parasız eğitim sorunu, sağlık sorunu, barınma sorunu bir türlü giderilemez. Batılı devletlerde çocuk doğum oranı azdır, dengelenmeye çalışılır hatta nüfus yaşlandığı için aile, evlilik özendirilerek çocuk doğumu teşvik edilir. Bu da durumu kurtarmaya yetmez. Kar kanununa göre işleyen düzende zengin ve fakir arasındaki uçurum daha fazla açılır, kadın ve erkeğin birbiri karşısındaki yeri, rolü ise değişmez. Kadın her şeyiyle pazarlanarak sınırsız sömürüye açık hale gelmiştir. Batılı devletlerde ‘sosyal’ devlet anlayışıyla herkese iş, aş, eğitim, sağlık hizmeti götürülmeye çalışılsa da toplumsal bunalımın önü alınamaz. Batı toplumlarında da bireyciliğe haps olmak, her şey birey için felsefesi liberalizmin yoğun çabaları sonucu birey özgürlüğünün toplumsal özgürlükten ayrı ve üstün tutulması topluma karşı duyarsız, egoist birey şekillenmiştir. Boşanmalar, aile içi şiddetli geçimsizlikler dünyanın her yerinde artmıştır. Ayakta tutulmaya çalışılan aile tüm teşviklere rağmen dökülmekte, çatırdamaktadır. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Sakat ve yanlış kurgulanmış aile kurumunun, kadın-erkek ilişkilerinin gelip dayanacağı nokta burasıdır. Sorun boşanmaların artması değil, tahammül etmeyi esas sorun yapmalıdır kadın. İstatistik rakamlar günümüzde üç evlilikten birinin yıkıldığını belirtmekte. Devlet liderleri, siyasetçiler, sanatçılar da bazen kullanılarak mutlu aile tablosu çizilmeye çalışılarak topluma model aile sunulur. Bir dönemlerin Amerika aile modelleri kolejli kızlar ve erkeklerin aile fotoğrafları herkesi özendiren kartpostallar olarak dağıtılırdı. Kolejli bir kadının bir tek amacı vardı, aklıyla, ruhuyla, yetenekleriyle toplumsal bir üretime katılmak değil, iyi bir eş, anne olmaktı. Mutfakta, misafir ağırlarken, çocuklarıyla ilgilenirken, bir aileye, eve sahip olduğu için ne denli mutlu ve gururlu olduğu empoze edilen kadın figürlerini unutamayız. Zengin sınıflara ait ailelerin mallarını, mülk devrini rastlantıya bırakmaya hiç niyetleri yoktu. Kolejli erkek ise devam eder, toplumda önemli bir yere gelir, kariyer sahibi olur. Doğu toplumlarında da daha çocuk yaşta evlilik anlaşması aileler arası yapılır. Daha uyanmamış başlar erken bağlanır. Bu gelenek hala geçerlidir. Malın yabancı bir aileye gitmemesi için sınıflar, akraba, aileler arasında evlilikler yapılır. Evlilik alınıp satılma meselesidir. Geleneklere göre çeyiz dizme, günümüzde bazı yerlerde kalksa bile kadına biçilen başlık parası gibi kaidelerin hepsi erkek aklıyla düzenlenmiştir ve mantığı vardır.

Kadın evlendiğinde tüm benliğiyle beyniyle, ruhuyla erkeğe ait kılınır. Onun bir uzantısı, eki olur. Kendi başına bir kimlik, kişilik değildir. Baba otoritesinden sağlam yasalara yoluyla yeni bir erkek otoritesine şahitler huzurunda törenle teslim edilir. Erkek uydurması olan Ademin kaburga kemiğinden yaratılan Havva, erkeğin kanatları altından hiç çıkmaması için sıkı sıkıya aileye, evlilikle bağlanır. 'Kol kırılır yen içinde kalır' misali aile içi sorunlar aile duvarları arasında kaldığı sanılır. Hâlbuki sorun çoktan toplumu çökertecek denli yapısaldır. Devlet mahkemelerine taşınan sorunlar ise çözüm bulamaz. Nice boşanmak, ayrılmak isteyen kadının sonu ölüm olmuştur. Artan kadın cinayetleri bozulmuş toplumun emareleridir. **Kadın toplumda hak ettiği yeri, saygıyı kazanmadıkça toplumsal değerler olarak insanlığa mal olmuş kadın değerleriyle toplum yeniden şekillenmeden hangi toplumsal huzurdan, sevgiden bahsedebiliriz ki! Onun için kadınsız projelendirilecek hiçbir çözüm, çözüm getirmez.** Getirmeyeceği yıllarca ispatlanmıştır. Bunun için aile içinde-dışında yaşanan kadın-erkek arasındaki bunalıma özel bir sorun olarak bakılamaz, toplumsal bir sorundur. Ulusal devlet bölünmez bir bütündür propagandasıyla ve eş zamanlı aile bütündür propagandası yapılageldi. Günümüzde hem ulus-devletlerin hem aile kurumunun can çekişmesi tesadüf değildir, parçalanıyor, parçalanması gerekiyor. Televizyonlardaki yaygın evlilik programları da işe yaramıyor.

Cinsellik kapitalizmle üzerinden kar sağlanan endüstriye dönüştürülmeden önce doğal toplumda kadın ve erkek toplumun yararı için birlikte çalışıyor, cinsel yaşamlarını kendileri belirliyor, toplumsal faaliyetin her alanında özgür eş yaşam sürdürülüyordu. Toplumda işler, sağlıklı, verimli gidiyor, maneviyat güçlü, kadın erkek, çocuklar, gençler, yaşlılar arasındaki ilişkiler sorunsuzdu, sağlıklıydı. Kadınlar üreticiydiler, toplumun önderiydiler, yaşama etik ve estetik hakimdi. Çocuk doğurmak, ana olmak eve hapsedilmeye neden değildi. Aile tüm toplumdu. Kadınlar aileyle bir kocaya bağlanınca toplumdan koparılıp yalnızlaştırıldılar. Emeğinden faydalanmak için açılan iş sahaları ise düşük fiyatla ücretlendirildi. Her yalnız kadın, erkeğin insafına bırakılmış kadındır, örgütsüzdür. Bunun için örgütlü birlik gerekir. Geçmişte toplumsal yaşamın nasıl sürdürüldüğüne bu denli eğilmemiz, ataerkil sistemin şekillenişini, inşa edilmesini açıkladığından erkeğin üstünlüğünü, erkek icadı olan kapitalist modernite sistemini dinamitleyecektir. Bu kendiliğinden değil, bilinçlenme, örgütlenme, eyleme geçerek sistem karşıtı toplumsal kadın hareketi yarattığımız müddetçe olabilecektir. Kadınlar, toplumsal konumlarını öğrendikçe, yaratılmış geleneksel kadınlığı bilince çıkardıkça, çözümledikçe elbette şimdiki durumlarına rıza göstermeyecekler, kendilerini köleleştiren sınıflı uygarlığın tüm verili maddi, manevi yapılanmalarını ret ederek, karşı aktif mücadele edecekler. Bugünden özgürlük tarihimizi yapıyoruz, geçmiş tarihimiz de mücadele verdik. Özgür eş yaşama, demokratik ulusa dayalı demokratik toplumu inşa gereklidir. Kadınların kurtuluşu için kadın devrimi gereklidir, böylelikle kadının kurtuluşu toplumun kurtuluşunu sağlayacaktır.

Toplumsal Sorunun Çözümünde Yöntem Labirentinden Çıkmak: Kadına Dayalı Yöntem Arayışları

Mitoloji, din, felsefe, bilim hepsi hakikat arayışına yanıt olmak istemiştir. Yanlı, taraflı, maksatlı kadın aleyhine, erkek lehine, egemen ulus lehine hizmet eden çalışmalar ise baskın hale gelmiştir. Yanlış öğrenme tarzıyla, zihniyet şekillenmesiyle günümüzde yaşanan hiçbir soruna kalıcı çözümler bulunamamaktadır. Hastalıklı yöntemlerden, düşünce tarzlarından, mantık biçimlerinden, bilgi yapılarından kurtulmak sanıldığı gibi kolay değildir. Bu kültür içinde doğup büyüyörüz, kimlik, kişilik kazanıyoruz, üstelik iktidara hizmet eden devletin eğitim kurumlarında, sözde bilim yuvaları olan akademilerde iyice teorik kalıplar alıyoruz. Bunun için düşünüş biçimlerini değiştirmek kolay olmuyor. Zihnimize gen olarak kodlanmıştır. Böyle derken değişmezliği, aşılmazlığı savunmuyorum. Sadece zor olduğunu, zoru aşmak için istikrarlı gayret gerektiğini ve yaşam biçimi alması gerektiğinin önemini hatırlatmak istiyorum. Doğru konuşup doğrulara göre yaşamazsak kendimizi, bir şeyleri değiştiremeyiz. Doğal toplumda yöntem yaşam biçimi, bilgi tüm toplumun hafızasıydı. Bilenler, bilmeyenler yoktu, yol göstericiler olarak bilge kadın vardı ama bilgi toplumsaldı. Böylelikle ahlakiydi ve herkes toplumsal üretime katıldığı için yaşam politikti. Politika, entellektüel, bilgi şimdiki gibi sadece birilerinin işi değildi. Kadınların, halkın payına düşen politikadan el çekirme yoktu. Ahlak geleneğe havale edilerek etkisizleştirilmemiş, politika binalara, anayasayla kurulmuş siyasi partilere indirgenmemişti. Yaşayan herkesin söz söyleme, tartışma, karar oluşturma, kararları uygulama sorumluluğu vardı. Topluluk kendi kendisini yönetirdi. Doğrudan demokrasi işlerdi. Doğrudan demokrasinin işlediği yerde politika vardır. Şimdi ise, uygarca davranış olarak halk kaç yılda bir yapılan seçimlerle oy verme yoluyla konuşmaya çalışıyor. Kadın da zorlu mücadelesiyle seçme, seçilme hakkını kazanabilmiştir. Ama siyasete hala aktör olarak katılımı çok sınırlı, rolün gereklerini yerine getiremiyor. Oysa hepimiz, katılımcı, çoğulcu demokrasi arzuluyor, demokratik bir toplumda yaşamak istiyoruz. Böyle bir toplumun inşasına yönelirken elbette kadın olgusuna yoğunlaşmakla, odaklanmakla başlayacağız.

Kadın olgusunu açıklamaya çalışırken izleyeceğimiz yöntem konuya girişte de belirttiğimiz gibi kapitalist çağın zihniyet kalıplarını aşmakla başlar. Düşünce tarihinin aşamalarını izleyerek jineoloji ile yeniden açıklamaya, yorumlamaya çalışmak gereklidir.

Bu anlamda mitolojiyi ilk düşünce biçimi olarak önemsemek lazım. Mitolojide geçen destanlar geçmişimize dair çok veri sunmaktadır. Erkek damgalı mitolojilerin jineoloji bakışıyla yeniden irdelenmesi gerekir. Mitolojiye ispatlanamayan doğrular, bilgiler olarak bakamayız. Felsefe mitolojiyi bir tarafa attı, bilimsel araştırma metodları ise yanına bile uğramadı. Bilimin titiz laboratuvarlarında ispatlanamayan olgular pozitivism putçuluğuyla inkar edildi. Oysa yazıtlar, anlatımlar, destanlar, arkeolojik bulgular konuşan tarihin kendisidir. Mitolojiden dinsel düşünce biçimine geçerken, rahiplerin sorgulanamaz kıldığı sözleri, emirleri hem kendi varlığını hem otoritesini dokunulmaz, tartışmasız kıldığından hiyerarşik, hükmeden, sömüren ilişkiler dahil insan zihninde

dogmalar oluşmuştur. Mitolojik düşünce, kutsal sözler olarak inanış halini alarak dogmalaşmış, dini düşünce şekillenmiştir.

Tek tanrılı dinler ise, kendini tanrı kral olarak ilan eden erkek yaratımına karşı ezilenlerin haykırışı olarak çıkmıştır. İnsanın tanrı olmayacağı isyanı, büyük düşünce devrimi ve ahlaki direniştir. Geçmiş yaşama özlem duyan ezilen tüm kesimler büyük bir umutla sarılmıştır. Bir diğer yan ise yoksul kesimlerin dini kendisine büyük bir moral, güç kaynağı yapmasıdır. Yeri gelmişken kültürel inançla, iktidarlaşmış dinciliği birbirinden ayırmak gerektiğini belirtelim. En fazla öne çıkan kadercilik ve dogmatizmin kökleşmesiyle olumsuz rol oynamasıyla, toplumda ahlak olgusuna büyük mesafe aldırıldığı da bir gerçektir. Ancak tek tanrılı dinleri iktidarlar resmi din ilan ederek iktidarını güçlendirmenin malzemesi olarak kullanmıştır. İster dini örgütler ister devletler adına olsun en vahşi savaşlar dinler adına yapılmıştır. Tanrı kelamıyla yapılmıştır. Neden erkeğin, en fazla tanrı adına kadın için bu kadar buyurgan ve kadını namus, yasaklı, günahlı hale getirdiği ciddi biçimde sorgulanmalıdır. Din kitapları ataerkildir. Her şey Allah'ın işidir deyip kulun yaptığı işleri sorgulamayacak denli kendini iktidarların insafına bırakmak özgür düşünceye en büyük darbedir. Sümer rahiplerinin ideolojik yaratımı olan mitolojiyle kadına karşı gelişen ilk karşı devrimle kadın cinsinin birinci kırılma aşaması, tek tanrılı dinlerin ortaya çıkışıyla ikinci büyük cinsel kırılma gelişmiştir. Kadınların recm edilmesi, cadı avları, kız çocuklarının diri diri gömülmesi gibi bir dizi cinsiyetçi sistematik uygulamaların yarattığı gelenek günümüzde oldukça hakimdir. Kadın tecavüze uğrasa da suçlu görülür, kadının mağdur olduğu davalarda erkekler en az cezayı alır ya da geçirilir. Bu, dünyanın genelinde yaygındır.

İlk köleci dönemden bu yana bilgi toplumdan uzak tutulmuş, tekelleşmiştir. İlk uygarlığın şekillendiği Verimli Hilal'de yaratılanlar, buluşlar hepsi bilimdi. Bu bilim kapitalizmde bilimcilik olarak iktidarla kurumsal bütünlüğüne dönüşmüştür. Mevcut durumda bilgi, iktidarların çıkarı için olmadık tezler, analizler ileri sürmek kadar gerçeği saptırma adına, devletin, hükümetlerin politikasını savunmak adına rol üstlenmiştir. Aydınlanmaya, bilimsel çalışmaya gönül verenler ise dışlanmakta, devlete bağlı üniversite ve eğitim kurumlarından bir biçimiyle uzaklaştırılmaktalar. Eğitim kurumları, devlet yararına zihniyet oluşturma, beyin yıkama ortamlarına dönüşmüştür. Yaratmak istediği kişilik buralarda şekillendirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda ciddi bir entelektüel kriz yaşanmaktadır. Doğudan Batıya taşınan maddi ve manevi birikimin sentezlenmesiyle MS. 12. Yüzyılda bilimsel ve teknik alanda hamlesel bir çıkış yapılmış ve en çok da 15.-16. yüzyılda Rönesansla zihniyet devriminin gelişmesiyle özgür düşünce ortamı yakalanmıştır. Ortadoğu ise 12. Yüzyıldan itibaren tartışmaya, sorgulamaya kendisini kapatarak gelişmelerin gerisinde kalmıştır. Batı Avrupa'da üçüncü büyük düşünsel devrimin yarattığı gelişmeler bilimsel araştırmalara, tartışmalara hız vermiş fakat bilimsellik adına içine girilen yöntem hataları devletçi uygarlığı güçlendirmiştir. 17.Yüzyılın sonlarında baş gösteren aydınlanmacı liberal çağda akılcılık hakim olmuştur. Canlı-cansız tüm doğanın nesne olarak tanımlanması esasta kapitalizmin doğayı ve toplumu sömürü ve tahakküm altına almasında kilit bir işlev görür.

Bilimsel yöntemin kendisi sınıflandırma, kategorileştirmenin aracı olmuştur. Kapitalist kültürün hakim olduğu toplumsal ilişkilerde her şeyin değerini para, maddiyat belirlemektedir. Bilim adına felsefe önemsizleştirilmiş. Sorgulama, muhakeme etme, araştırma, cevaplarını bulma, merakını gideren bireyler yerine, düşünmeyen, az düşünen, olana razı olan, gündelik hayatın koşturmacasına takılan, maddiyatı, parayı her şeyin üstünde tutan zavallı bir silüet yaratılmıştır. Maneviyatsız, ahlaka hiç yer vermeyen, kar-çıkâr ilişkileriyle toplumdan kopartılmış birey, bireycilik olarak toplumsal bir soruna dönüşür. Tek başına akıl önemliyse duyguların ne önemi kalır. Buz gibi duygularla insanlar arası ilişkiler kurulabilir mi? Şimdiki salt çaresiz duygulardan bahsetmiyoruz. İnsan duygulu, sezgili, hisleri olan bir varlıktır. Sevginin kadın, erkek, yaşlı, genç arasındaki toplumsal ilişkilerdeki önemini, varlığını kim inkar edebilir. Sorun haline gelmiş yaşamın ve ilişkilerin yeniden etik-estetik kazanması lazım. Bu anlamda analitik zekayla, duygusal zeka arasındaki kopuşun ortadan kaldırılması, zihniyetin yeniden inşası olacaktır.

Pozitivizmle bilim putlaştırılmış, neden-sonuç ilişkisi determinizm, gerçeğin algılanmasında körlük yaratmıştır. Bilim, kadını araştırma konusu yapmaya gerek duymamıştır. Silik, suskun, varlığı, yokluğu belli olmayan olsa da basit ev işlerinden, çocuk doğurmadan ibaret olan kadın bilimsel araştırmaya değer görülmemiştir. Eksik akıl yaftasıyla önemsiz, değersiz bir varlık derekesinde ele alınmıştır. Tarih, hep erkek aklıyla yazılmıştır. Sadece kadınların değil, ezilenlerin, ahlaki olarak direnenlerin tarihi de görmezden gelinmiştir. **Toplumsal tarih incelememiz, bir taraftan demokratik uygarlık ve diğer taraftan devletli uygarlığı bir arada zaman ve mekânı dikkate alarak görmek olmalıdır.**

Kadın olgusunu açıklamaya çalışırken felsefeye yönelip kadın filozofların, bilge konumundaki ana-kadını inceleyerek öğrenmek ve karşıt felsefi görüşleri yargılamak, geçersizliğini ilan etmek de izlememiz gereken bir diğer temel bir yöntem olmalıdır. Kapitalist modernite zihniyetine kaynaklık etmiş birçok filozof kadar özelde Helgelciliği de masaya yatırmak ayrı bir önem taşımaktadır.

Sınıf ve ekonomiyi temel birim olarak seçen Marksist yaklaşımın, işçi sınıfı ve kapitalist ekonominin incelenmesini temel konusu yapması büyük noksanlık olmuştur. Devlet ve diğer üstyapı kurumlarını altyapının ürünü sayması bunu ekonomik indirgemecilikle açıklaması tarihsel-toplum gerçekliğinin anlaşılmasını perdelemiştir. Devrim için işçi sınıfının örgütlenmesinin önemi tartışmasızdır. Ama tüm toplum üyelerinin işçileştiğini var saymak da doğru değildir. Ne tüm toplum kapitalisttir, ne de işçidir. Değişik sosyal, sınıf tabakaları vardır. Bir de toplumsal sorunu salt ekonomik sorunlar olarak izah edemeyiz. Bütün kadınlar işçi olup proleter bilinçle donatıldıklarında sermayedarlara karşı ortak mücadeleyi güçlendireceği kesindir. Ancak bu, işçi ailesinin, kadın-erkek ilişkilerinin özgürlüğünü getirmeyecektir. Bu anlamda kadın özgürlük sorununu salt proleteryanın kurtuluşuyla açıklayamayız. Dünya sosyalist devrimler deneyimi, tarihi bunu ortaya koydu. Marksist teorisinin diğer bir yanılgısı toplumsal gelişmeyi düz-ilerlemecilikle açıklamayıydı. İlkel, köleci, feodal, kapitalist toplum zorunlu ilerleme değildir. Kapitalizm can

çekişmesine rağmen kendiliğinden sosyalist sisteme de geçilemiyor. Bu anlamda zihniyet alanında yoğunlaşmadan yapılan ekonomik sınıf tahlilleri ve dogmatizm reel sosyalizmin yıkılmasının en önemli yöntem yanlışlıklarındandı.

Doğru diyalektik ve yöntem ‘farklılaşarak değişmeyi mümkün kılan; anlık, şimdilik olduğu kadar, içinde sonsuzluğu da barındıran’ bir yöntem olabilir. İlerlemenin döngüsel, döngüsellik ilerleme olması kadar; sonsuzluğun şimdiki anda gizli, şimdiye içkin olması, anlık oluşumların bütünlüğünün ise sonsuzluğu içermesi, hakikat rejiminin doğru kurulması açısından daha açıklayıcı ve anlaşılır kılıcı bir yöntemsel perspektif sunar. Zıtların birbirini yok etmeden kapsadığını, değişerek geliştiğini fark etmek, yani zıtların birliği ilkesi de doğru bir yöntem olacaktır.

Doğal toplum tümünden ortadan kalkmadı, bir sistem olmaması onun yok olduğu anlamına gelmiyor hala direnen bir kültür olarak az-çok demeden yaşadığını, var olduğunu biliyorsak toplum incelememizde gözetmemiz gerekir. Tarihsel toplumu bütünlüklü incelemek bize bütünlüklü sağlıklı sonuçlar verecektir. Tez-antitez-sentez üçlemesini doğru anlamak lazım. Tez olarak doğal toplumdaki kadını inceliyoruz, anti-tez olarak gelişen sınıflı uygarlıktaki kadın ve erkekliği ve yaratılan toplumsal sorunları inceliyoruz. Yapılması gereken sınıflı uygarlığın yarattığı kadın ve erkekliğin doğal toplum özelliklerinin güncellenmesi olarak sentezimizi ortaya koymaktır. Öcalan, *‘Doğal toplumun özgür ana-kadınlığı ile sınıflı uygarlığın özgür bilinçli kadınlığı bütünleştirilmeden, dengeli ortak yaşam arka-daşı yaratılamaz. Bunun eş benzeri erkeklik de yeniden oluşturulmadan bu birliktelik sağlanamaz.’* diyor. Evrenin, toplumsal doğanın işleyiş ilkelerinde tez-antitez-sentez/ diyalektik yönteminin geçerli olduğunu bilmek, sorunların çözümünde doğru yola çıkaracaktır. Yine bir dönem yoğunca tartışılan idealizm-materyalizm ikileminden kendimizi kurtarmaya çalışırken salt materyalist olmak ya da salt metafizik olmak gibi katı ayırımlardan, kestirmeci yaklaşımlardan kendimizi kurtarmak doğru bir yöntem olacaktır. Kadın olgusunu araştırırken yöntem olarak insanın metafizik yanının manevi dünyasının olduğunu bilerek yapıcı diyalektikle yaklaşmak önemlidir. His, sezgi, inanç, sanat, estetik gibi alanlar insanın metafizik yanını ele verir. Önemli olan kadercilik, dogmatizm gibi kötü metafizik yaratımları iyi metafizik yaratımlardan ayırt edebilmektir.

Kuantum fiziğinin açığa çıkardığı yeni bilgilerden yola çıkarak gözlem gücümüzü yetkinleştirmemiz gerekir. Gözlemediğimiz anda bile değişim oluşum halinde olan biz, ortam ve gözlemediğimiz durum vardır. Bunu bilerek yaklaştığımızda gelişim diyalektiğinde kaos aralığının süreklilik halinin bir değil, birçok ihtimal sunacağını ortaya koyar. Anda değişim, oluşum tüm doğa, evren için geçerlidir. Bu değişimin bazı kısmını gözlemele imkanına sahibiz atom altı parçacıkta ve evrende olduğu gibi bazılarında ise bu imkana sahip değiliz. Konumuz açısından kadın özgürlüğünü gerçekleştirmeyi amaç edinenler olarak krizli, çatışmalı, sürdürülemezlik sınırına varmış kapitalist modernite sisteminin aşılması kendisini dayatıyorsa ve bu kadın uygarlık çağının doğuşuna uygun bir zemin oluşturuyorsa da bunu bizzat biz kadınların çabası, mücadelesi belirleyecektir.

Jineolojî Merceğinden Özgürlük Deneyimimize Bakmak

Şilan Mirkan

Oluş'u sorgulamak zordur. Bir gerçekleşme sürecidir. Olan sorgulanmaz yaşanır çünkü. Oluşur. AN'da oluşa dahil olmadığında ne kadar sorgularsan sorgula değiştirme gücün azalır. Uyguladığın yöntemler, dendiğin yollar oluş AN' da değil de sonradan devreye girdiğinde ise bu olanı sorgulamaktan başka bir anlama gelmez. Olan olmuştur artık. Olgudur. İstedığın kadar bunu sorgula, eleştir, diren, sahiden de olan olmuştur. Onun için AN'ın sosyolojisine göre olmak, AN'ın sosyolojisini anlamak hayati değerdedir. Bu aynı zamanda "*Özgürlüğün Sosyolojisi*"¹ dir. Hele de direniş damarını temsil eden demokratik uygarlık güçlerinden biri olan biz kadınlar için bu daha belirleyicidir. Anlamlarımızı oluş esnasında gerçekleştiririz çünkü. Oluş'tan alıkonulduğumuz, bunu başaramadığımız zamanlar ise direniriz. Ama farklı direniriz.

Bilgilerimizi koruruz mesela. Onları ataerkil tarihin sayfalarında değil hayatın ta içinde koruruz. Yelpazenin yapraklarına yazarız bilgilerimizi. Yelpazeye emanet ederiz. Çin'de elden ele dolaşan o yelpazenin her bir kıvrımında hayat ile birlik olmanın yöntemlerini ararız. Mesela sırlarımızı birbirimize kendi sözcüklerimizle ifşa ederiz. Hewraman'da erkeklerin anlamadığı, sadece kadınların konuştuğu bir dil ile duygu ve düşüncelerimizi birbirimize iletiriz. Şaho dağlarının zirvesinde dolaşan *dağ masalcıları*² bize bu bilgiyi verir.

¹ Bu kavram ilk olarak 2008 yılında Rêber Abdullah Öcalan tarafından yazılan Özgürlük Sosyolojisi kitabı ile gündemimize girdi..

² 1990'lı yılların başından beri cezaevinde olan ve müebbet hapse mahkum edilen Rojbin Perişan Bakır Sesli Kitaplar isimli kitabında gerilla için 'dağ masalcıları' kavramını kullanıyor. Konumuza denk düştüğü için bu kavramı kullanmayı tercih ettim.

Bunun mimik, bakış, işaret veyahut başka bir beden dilinden gayrı sözle ifade edilen bir dil olduğunu anlatırlar. Her bir dağ masalcısı ondan sonra ant içer mesela: "Devrimden sonra gidip o kadınların dilini öğreneceğim" diye. Belki de daha birçok toplumda böylesi arayışları olan kadınlar vardır. Kim bilir!

Dengbejlerin ezgisinde saklarız bilgilerimizi mesela. Xale Cemil ezgisinde çocuk yaşta evlendirilmemizin isyanını haykırırız. Oradan yüreklere dokunuruz. Yüreklere dokunmayı, yüreğimizle düşünmeyi salık veririz. "*Sazın teline değen mızrabın atom bombasından daha etkili olduğuna*"³ inanırız. Mısraların kafiyelerinde birbirimize mesajlar veririz. *Bilinç akışı*⁴ yöntemine bırakırız kendimizi. Bu yöntemin "*başlangıçta*"⁵ yer alan hakikate bizi götürmesini umut ederiz. Şiirin anlamın eylemi olduğuna ikna oluruz. Anlam yitiminin yaşadığı bir çağda yitip giden şairlerin umutsuzluğuna odaklanırsınız. Ve daha nicesi... Araştırılmayı, anlaşılmayı bekleyen daha nicesi.

Alışlagelen sözcüklere yüklemekten çekindiğimiz duygu ve düşüncelerimiz neydi? Bizi böylesi bir arayışı götüren hayatın ta kendisi değil miydi? Bilgilerimizi hayattan damıttığımız için değil miydi o bilgileri yine hayatın ta kendisine emanet etme arayışımız? Bunu en çok Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi deneyimimizden biliyoruz. En basitinden bu yazıyı yazma sürecimi örnek vermek istiyorum. Zira, Jineoloji Dergisi için benden yazı istendiğinde, "Lütfen dipnot ve kaynakça göstermeyi unutmayın" da denilmişti. Doğrusu bu dipnot ya da kaynakça mevzusu beni biraz germiyor değil. Onun için deneyimimizin yöntemlerini ele alırken buradan giriş yapmanın önemli olduğunu düşünüyorum.

Bilgi bizim için işlevsel olduğunda anlam kazanıyor. Anlamı, eylemi ve -biraz önce şiir için belirttiğimiz- anlamın eylemini hayatın her alanında oluşturma katkısı sunacak bir bütünlükte ve AN'a hizmet edecek şekilde ele alan özgürlük felsefesini esas alıyoruz. O nedenle bizim için bilgi bir olgu değil. Olgu olduğu anda formel bir kalıba giriyor zaten. Mantığı ona göre belirleniyor. Akışkanlığı yitiyor. Olgu bir yerde kalıyor, 'ben' bir yerde kalıyor. Ve 'ben'e bu bilgiye nasıl hâkim olacağının yöntemleri öğretiliyor. Yani bir iktidar alanı oluşuyor. Bilgi araçsallaşıyor artık. Ama bizler hayatın içinden bilgilerimizi damıttık. Yaşamak için bilmek gerekti. Yaşamın dilini bilmek ve bu bilmeler ile yaşama saygı duymak gerekti. Bunun için her şeyden önce birbirimizle olmaya ihtiyacımız vardı. Öyle yabancılaştırılmıştık ki, kendimize olan nefretimiz aynı zamanda hemcinsimize olan nefretimiz anlamına geliyordu. Birlikteliğin dili etik olma artık. Birbirimize olan saygımızla başlayan ve kendimize olan saygımızı yaratan bir diyalektik işliyordu. Ayakta kalmayı başarmak güven kazanmaktı. Öz gücümüzle hayatın şifrelerini çözme ve olma haliydi yaşadığımız. Hakikatin ve yöntemin iç içe geçtiği etik ve estetiğin birbirini tamamladığı bir yerden ilerliyorduk.

³ Yılmaz Güney

⁴ Virginia Woll'un kitaplarında kullandığı temel yöntemlerden biri

⁵ Luce Irigaray, Başlangıçta Kadın Vardı kitabına atfen

Bu yolda "Kopuş teorisi, Kadın Kurtuluş İdeolojisi, Özgür Yaşam ve Erkeği Dönüştürme Projesi, Sonsuz Boşanma, Toplumsal Sözleşme, Xwebun ve Özgür Eş Yaşam Kuramı" ile esasında kendimize ilerliyorduk. "Ben benim" felsefesinde kendimizi buluyorduk. Kopuş teorisinden Özgür Eş Yaşam kuramına giden mücadele diyalektiğimizdeki bütünlüğün anlaşılması için kullandığımız yöntemler de ayrıca bu yazının konusudur zaten.

İşte bilgilerimizin oluş süreci olarak da tanımlayabileceğimiz bu hakikatte bir şeyi öğrendik. Bildiğini yapma gücünü göstermek. Klasik deyimle teori ile pratiğin bütünlüğü. Ya da "*Anlamak yapmaktır*" ⁶ , ya da "*Söz eylemdir*" ⁷ gerçeğine göre olmak. Biz kitaplarda yazılıp çizilenlere çok odaklanmadık, içinde bulunduğumuz savaş koşullarından dolayı çok odaklanamıyoruz da. Okuduklarımızı not ettik ama en çok veciz sözleri not ettik ve güncelerimizde paylaştık. Hala sözle alıntı yapmayı bilmiyorduk. Yazı yazarken belki tuhaf gelecek ama kalemimizi defterimizi alıp ya bir ağacın kökünde, ya bir suyun kenarında ya da bir şikeftin gölge vuran kapısında *ilham perilerinin* ⁸ gelmesini bekledik. **Yaşadığımız anları anlamlandırma üzerinden yazdık. Onun için çoğu zaman yazdıklarımıza soyut dendi. Ama bu bir gelişim süreciydi. Kendimizi, bununla bağlantılı dilimizi yaratma süreciydi. Bunun kendi içinde taşıdığı anlam ve hakikat biz AN'ın içinde yer aldığımız müddetçe devam edecekti. Çok bilinçli bu süreçleri yaşamışız gibi geliyor değil mi? Hayır hiç öyle değil. Tamamen sezgiseldi her şey. Eylemlerde en ön saflarda yer alarak, hissederek, inanarak, konuşarak, anlamlandırarak, yazarak geliyordu her şey. Biz geliştikçe mücadelelerimizde geliyordu. Mücadelemiz geliştikçe bizde geliştirdik.**

Doğrusunu isterseniz okuduklarımızı not alma zamanımız da yoktu. Bunu bir gün yazacağımız yazılarda değerlendirebileceğimizi de düşünmüyorduk. Okuyorduk anladığımız kadarını eğitimlerde birbirimizle paylaşıyor, tartışıyorduk. Eğitim bizim için bilgilerimizi, gözlemlerimizi paylaşma ve aşma zeminleriydi. Hatta kendi aramızda yaptığımız bir espri de vardır, "Ne olursa olsun dünyada yıkılsa eğitimlerimizi gerçekleştiririz" diye. Bir sistemi inşa ederken onun temel ayağının eğitim olduğu konusunda hepimiz iknaydık. Bu nedenle yıllardır: Özgür kadın kimdir? Nasıl yaşar, erkeği öldürmek, cins mücadelesi, kadın özgürlük hareketleri tarihi, toplumsal cinsiyetçilik derslerini görüyoruz. Bu dersleri hem özgün hem de erkek arkadaşlarla beraber görüyoruz. Hem kadınlar hem erkekler için geçerli olan özgün eğitimimizde birbirimizin deneyimlerinde

⁶ Rêber Abdullah Öcalan'ın çözümlemeler, savunmalar ve görüşme notları başta olmak üzere bir çok defa dile getirdiği bir cümledir.

⁷ Abdullah Öcalan, çözümlemeler

⁸ Sözle bugüne gelen, yada tarihin satır aralarında geçen ve hemen bize dokunan bir gerçek vardır.

O da direnenlerin her zaman suyun kenarında, ağacın dibinde yadaşıkeftin gölgesinde ürettiklerine dair. İlham perileri kavramı da bir çok kavram gibi yeniden anlamlandırdığımız bir kavram.

ortaya çıkan gerçek ile önce kendimizi tanımayı esas alıyor, çözümlemeler, analizler yapıyor, toplumsal cinsiyetin nasıl inşa edildiğini ortaya çıkarmayı esas alıyoruz. Yazımızda bu yöntemi de ele alacağımız için burada kısaca eğitimleri öyle bildik okul veya üniversite sıralarında değil, mekana takılmadan tamamen yaşamın içinde gördüğümüzü belirtmekle yetineceğim.

Güncelerimizde yazıyorduk. Bu nedenle günceler Kürdistan Kadın Özgürlük Deneyimini anlamak isteyenlere müthiş bir olanak sunuyor. Ancak hislerin, sezgilerin, direnişin destanı olan güncelere bir kaynak olarak bakılmıyor nedense. Çünkü orada duygular var. Birey hissettiğini olduğu gibi dolandırmadan yazmış çünkü. Bunun nasıl bir bilimsel kaynak olduğunu idrak edemiyoruz. Çünkü algımıza göre kanıtlanmış somut verilere ihtiyaç vardı. Deneyseleciğe fırsat verecek, hakimiyet alanı açacak, olguyu çıkarımıza göre tanımlayacağımız bir nesnellik gerekiyordu. Bu nedenle de deneyimiz hala incelenmeyi bekliyor. Anlatmak istediğimi Zeynep Erdem (Jiyen) arkadaşın güncesinden 10 Mayıs 1995'te yazdığı bir an ile daha iyi anlatabileceğimi düşünüyorum. "Sırtımı orta yaşta bir ağaca dayadım yüzüm tam yeni doğan güneşe bakıyor. Sıcaklığını hissetmek. Nedense dağda her şey daha farklı, sanki gerçeklerini tanıyorsun. Mesela şehirlerde yıldızlar bu kadar dikkatimi çekmemişti, zaten fazla görünmüyorlar ya. Güneş, ay, gökyüzü, bir kaya parçası, bir ağaç, böcekler, çiçekler, dağlar. Her şey o kadar farklı ki şehirlerde yalnızca canlılık ya da hareket insanlarda var ya da onlara mahsus, onun dışında bir şey yok, göremiyorsun, ama dağlarda öyle değil. İnsanlar dışında da öylesine ilginç, değişken bir yaşam var ki, bazen zaman olsa da, ya da devrimden sonra bunları inceleyebilsem diyorsun. Ve kimi zaman kendime korkunç öfkeleniyorum, 'anlat, yaz' diyorum. Denemeye çalışıyorum, sonra beğenmiyorum. Şiirle anlatmak isterdim. Şiir, duyguların en zirvesidir, şiir duyguların en incesidir. Birçok şeye şiirle başladım diyebilirim. Mesela siyasete ilgin ilk Ahmet Arif'in içerde 'haber var mı taş duvar demir kapı kör pencere' şiiriyle arttı. Ya da yaşanan toplumsal sorunların şiirle dilelendirilmesi beni klasik bir kitaptan daha çok etkileyebiliyordu." Bilimsel anlamda deneyimimizi incelemek isteyen için bu paragrafta doğa, şiir, kent yaşamı, mücadele, yazmanın anlamı...Daha doğrusu farklı bir hakikat yok mu sizce de?

Bir de bizim deneyimizde bilginin kime ait olduğu çok önemli değildir gerçekten. Mesela bu yazıyı yazarken de daha önce yazdığım yazılarda da araştırdığım bizim elimizden çıkan bütün yoğunlaşmalarda -kaynaktan ziyade yoğunlaşmaların aktarıldığı yazılar olduğu için yoğunlaşma diyorum- tarihe dair birçok bilgi var sahiden de. Ama bu bilgiye dokunulmadan, alıntılanarak o bilgi yorumlanıyor. Yani kimin söylediğinden ziyade neyin nasıl söylendiğine odaklanıyor. Örneğin kapitalist modernitenin iktidar kurumlaşması ile zirve yaptığı 20. yüzyılda eleştirel yöntemi esas alan düşünürlerin daha çok isimleriyle öne çıktıkları biliniyor. Bir Adorno'dan bahsederken ya da bir Heidegger'i ele alırken onun kimliğinden ziyade düşüncelerini not etmiş. Kimi zaman bu düşünürlerin kendi düşüncelerine ters düştükleri de bir gerçek. Yani bilgiyi aşırı göreceliğin sınırlarına hapsedmekten ziyade o bilginin anlamlarını anlamayı, yorumlamayı tercih ediyor.

Bunu farkında olmayarak yaptığımızdan eminim. Yıllar sonra Rêber *Abdullah Öcalan'ın*⁹ bilimi "anlam yorumu" olarak tanımlaması aslında yaşamıyla bu tanıma göre olduğunun ifadesiydi. Bu yaşamın bütünlüğüyle bağlantılı bir durum sahiden de. Yada Şehit Savuşka'nın (Gülcihan Sönmez) yaptığı gibi Nilgün Marmara'nın şiirinden bir mısrayı defterinin bir köşesine not etmiştir ve altına da, "Bu kadar güzel hisseden bir kadın neden intihar eder ki? Kadın şairler neden hep intihar eder ki?" demiştir. Bu onun için araştırılması gereken bir konudur artık. Doğrusunu isterseniz araştırmak ve anlamak bizim deneyimimizde biraz da aynı anlamı karşılamaktadır.

Dipnot ve kaynakça göstermenin gereksiz olduğunu söylemiyorum. Kaba bir ispat gerekliliği olduğu üzerinden bir yaklaşım içinde de değilim. Hatta referans gösterme, konuda derinleşme babında gerekli olduğu konusunda da iknayım. Ama neredeyse ilericiliğin, çok okumanın, araştırmanın ve en önemlisi de doğruluğun yani bilimin bir ölçüsüyümüş gibi ele alınmasına karşıyım. Ve, bilginin hayatın diyalektiği ile bütünleşmeyen, yaşamdan uzak sözcüklerine karşı mesafeliyim. Ne yapsam da böylesi soğuk sözcüklere, kavram ve belirlemelere ısınmıyorum. Düşünce diyalektiğimi bozacaklar diye yıllarca kendi kaynaklarımızın dışında bir şey okumadığımı da belirtmek istiyorum. Bunu kendini gerçekleştirmeden, neyi nasıl alacağını, özümseyeceğini bilmeden her tür bilgiye mesafeli ol şeklinde ki sezgisel bir refleks olarak anlamlandırıyorum. Kendimize rağmen gelişen bu savunma mekanizmasının da çok anlamlı olduğuna inanıyorum. **Ben sadece olguya dönüşen bilgi yerine AN'da bilgisini oluşturan bir yaşam diyalektiğine sahip olduğumuz ve hayatın içinden bilgilerimizi damıtarak kendimiz olduğumuz gerçeğinin anlaşılmasını istiyorum.**

Nitekim bu yazı ile dipnot ve kaynakça yazmaya da özen gösterdim. Ve yazarken farklı bir anlam keşfettim. Kullandığım bazı kavramların ve cümlelerin kime ait olduğunu düşünmeye sevk etti beni. Yani biriktirdiğim hatta yaşamımın bir parçası kıldığım bilgilerin kaynağının hafızamda capcanlı olduğunu keşfettim. Bir belirlemeyi bulup onun üzerinden yazmaktan ziyade anlatmak istediğimi besleyecek bir kazıya giriştiğimi farkettim. Hem Virginia Woolf'un bilinç akışı yöntemi ile hafızamda bir kazıya giriştiğimi hem de anlamları buluşturmanın keyfini yaşadığımı belirtmek istiyorum. Bilginin beni mutlu ettiğini bir kez daha hissettim.

⁹ Önderliğimize doğrudan Abdullah Öcalan olarak hitap etmekte zorlandığım bir gerçek. Lakin Demokratik Modernite sisteminin teorisi ve pratiğiyle muazzam bir külliyat oluşturmuş ve isim olarak tek başına bir önder ya da halk önderi olmanın ötesine geçmiştir. Bütün bu anlamların ötesinde biz kadınların da özgürlük yoldaşısıdır. Onun için bilimsel bir dergi olduğu gerçeğinden de hareketle sadece siyasal bir tanımlamanın Önderlik gerçeğini daralttığını ve ismiyle bir önderlik kurumu olmayı başardığı gerçeğini esas alıyorum.

'Sistemi Reddetmek Bir Başlangıçtır'

Yola çıktığımızda bütün bunların bilincinde miydik sahiden de? Geride bıraktığımız hayata bir daha hiç dönmeyeceğimize dair yeminler ederken, içten içe bunu hissederken burada pusulamız olan hakikat neydi? Özgür bir yaşam diyorduk ama bu yaşamın ne büyük bedellerle yaratıldığının farkında mıydık? Sistemden köklü bir kopuşu sağladığımıza inanıyorduk. Geriye bakmadan özgürlük ile aynı anlamda karşıladığımız dağlara doğru ilerliyorduk. Dağ özgürlük demek bizim için. Tılsımı kendi içinde saklı, belleğimize kayıtlı bir özgürlük diyarıydı. Ancak "*Nereye gidersen git kendini de beraberinde götürüyorsun*"¹⁰ sözü işte tam da o zaman karşına çıkıyordu. Sihirli bir değnek seni bir zamandan başka bir zamana ışınlamıyordu hakikaten. Her şey çok zordu. Beraberinde taşıdığın onca anlayışla tek tek yüzleştikçe nefret ediyordun kendinden. Önce bir kendini hiçleştirme psikolojisi hakim oluyordu her yanına. Bir özgüven sorunu, bir öz irade sorunu yaşıyordun. Kapitalist modernitenin yarattığı "Özgür birey" gerçekliği ile ilk karşılaşma ve çarpışmaların başlıyordu. Bu çarpışmaları sağlıklı bir şekilde atlatabilmen için kendini, aileni, okul, arkadaşlar, içinden geldiğin süreci sorgulamaya başlıyordun. Bir kişilik çözümlemesine girişiyordun. Çözümlemek, bir başka deyişle analiz etmek ve yoğunlaşmak temel yöntemindi. "*Çözümlenen birey değil toplum, an değil tarih*"¹¹ felsefesini esas alıyordun. O zaman yavaş yavaş hiçleştirme psikolojisinden sıyrılıyor, bireyin değil anlayışların mahkum edildiğinin idrakine varıyordun. O anlayışlar sana ait değildi. Sistemin sende yarattığı tahribatlardı. Bir enkaza dönüşmemek için öncelikle onlara karşı mücadele etmen gerekiyordu. Bu da öyle kısa bir zaman diliminde hemen aşılacak bir durum değildi. Yeni yaratma arayışı olan bireyler için bu sürekli bir mücadeleydi.

Sistemden kopuşu gerçekleştirmek kendi başına yetmiyordu. Sistemin dışına çıkmak önemli bir adımdı ama sadece bir başlangıçtı. Bununla beraber başka bir gerçek vardı. Kendini gerçekleştirme sürecimiz farklı işliyordu. Ataerkil sistemin dışına çıkmıştık ama onun karşısında nasıl duracağımızı henüz bilmiyorduk. O sistemin temsilini yapan anlayışlar çok fazlaydı. Geleneksel kadın rolünü dayatan anlayışlar, kadını güç görmeyen yaklaşımlar, geri cephede kadını tutmaya çalışmalar, modern olmayı kendine göre ilercilik ya da ajanlık olarak ele alan tutumlar ve benzeri onlarca anlayış vardı. Küçük burjuva özgürlük anlayışı, feodal köylü kurnazlığı, erkek karikatürü ya da kaba retçi erkek yaklaşımı gibi ayrı ele alınması ve yazılması gereken çok sayıda anlayış çözümleniyordu. *Sahiden de çözümlenen birey değil toplumdur*. Erkeğin gölgesi peşimizi bırakmıyordu. İşte o zaman yeni bir örgütlenme arayışına girildi. Özgürlük, irade, cins bilinci, cins kimliği, cins mücadelesi, güç, bilgi, ahlak, erkek, kadın nedir yeniden tanımlanması gerekiyordu.

¹⁰ Sokrates,

¹¹ 1986'da gerçekleştirilen PKK 3. Kongresi'nde ortaya çıkan tasfiyeci anlayışlara karşı Abdullah Öcalan tarafından, "Burada çözümlenen an değil tarih, birey değil toplumdur" belirlenmesi yapılmıştır. Bu da ayrıca ele alınması gereken kapsamlı bir konudur.

Tüm bunlar zorlu savaş koşullarında amansız bir direniş içinde gerçekleşti, gerçekleşiyor. Kürdistan kadın özgürlük deneyimine yaklaşıırken bu vurguyu üstbilgi olarak sürekli aklımızda tutmak önemli. Çünkü, sistemin dışına çıkmak ve direnmek temel diyalektiği, yine bu sistem içinde sisteme karşı direnmenin de köküdür.

Deneyimimiz bizi yaşamla, toplumla, kadınla buluşturuyordu. Ve jineolojî tüm bu deneyimlerin sonucunda oluşan bir kadın yaşam ve toplum bilimidir. **Geçmişten günümüze süregelen bütün kadın özgürlük deneyimlerini özgürlük belleği olarak ele alan, Kürt kadın özgürlük deneyimini bu belleğin güncellenmesi ve örgütlenmesi olarak gören jineolojî bu yönüyle aynı zamanda kadın paradigması eksenli demokratik modernite sisteminin bilimidir.** Bu kendi başına bir konu elbette. Ama jineolojî merceğiyle özgürlük deneyimize bakmak, analiz etmek deneyimlerimizin kuramlaşması ve dolayısıyla yaşamsallaşması için hayati bir değer arz ediyor.

Kopuş Süreci Kendi Bilmelerimizi Oluşturma Süreciydi

Öz savunma anlayışıyla yaşamsallaştırılan özgün mekanlarda kendi sistemini yaratma arayışı sadece düşmana karşı bir öz savunma değil, sistemin bütün geriliklerine karşı örgütlülüğünle karşı durma arayışıydı. Bu dönemde yavaş yavaş gelişmeye başlayan kopuş teorisi, kendi bilmelerimizi oluşturma süreciydi. Bilmek güçlenmektir. Kendimizi her bakımdan donanımlı kılmak için erkek egemen sistemin mekanından, zihniyetinden, duygu ve düşüncelerinden kopuşu sağlıyorduk. Başlangıç olarak fiziki kopuşu esas aldık. Çünkü yaşamlarımıza sinmiş erkeğe göre olma halini aşmak ve kendi kendimizin "xwebun" olabilmeyi başarmak istiyorduk. Kadın hakikatine yabancılaşmıştık. Özgürlük saflarında yerini alan bir erkeğe yoldaşımız da olsa, temsil ettiği anlayışlar itibariyle sistemi temsil ettiğinin bilincine varmak içinde bu kopuş gerekliydi. Bacı, kardaş, sevgili, kızkardeş, ana değildik. Dünyanın dört bir yanından Laz, Çerkez, Kürt, Türk, Alman, Ermeni birçok kadın aynı çatı altında bir arada mücadele ediyorduk, ediyoruz. Türkiye'nin ilk kadın genel yayın yönetmeni Gurbettelli Ersöz, akademisyen ve bir anne olan Meryem Çolak, aşiret kızı Çiçek Kıcı, ev hanımı, Bêrîvan, üniversite öğrencisi ve benzeri farklı yaşam deneyimleri olan kadınlar olarak hep birlikte "jin nedir" sorusunun cevabını arıyorduk. Komutan ya da şervan olmak önemli değildi. Bu sadece bir görev paylaşıymıydı.

İktidar olgusu öne çıktığında ise sistemimizin diyalektiği karşımıza çıkıyordu. Toplantı, tek-mil ve eğitimlerde esas aldığımız eleştiri-özeleştir, çözümleme ve platformlar yöntemi ile buna karşı mücadele ediyorduk. Demokratik uygarlık hakikatinin bir parçası olan ekolojist, feminist, marksist, anarşist ve benzeri hareketler gibi sadece eleştirmiyorduk. Özeleştirimizi de veriyorduk. **Tek başına eleştirmek muhalefet olmaktır sadece. Bu da sistem içinde çözüm aradığın anlamına gelir. Eleştiri ile birlikte özeleştirimini vermek ve bunun pratiğini sergilemek ise alternatif olma iddianı ortaya koyuyordu.** Çözümleme ile içinden geldiğimiz kapitalist modernite sistemini deşifre etmeyi ve bütün kir-

lerinden arınmayı esas alıyorduk. Eğitimlerde bilgilerimizi paylaşıyor, platformlarda da eleştiri ve özeleştirilerimizi vererek geriliklerimizi geride bırakma sözü veriyorduk.

Kadın Kurtuluş İdeolojisi İle İlkelerimizi Oluşturuyorduk

Özgün bölüklerimizi oluşturma ile başlayan ordulaşma sürecinden sonra partileşme yönünde adımlar atacak kadar belli bir irade ve güce ulaşmıştık. Dünyada bir ilke imza atıyorduk. Gülnaz Karataş arkadaşın direnişine ordulaşma ile cevap veren Rêber Abdullah Öcalan Zeynep Kınacı ve Sema Yüce arkadaşların direnişine de Kadın Kurtuluş İdeolojisi ve beş temel ilkesi ile cevap olacaktı. Bu aynı zamanda Rêber Abdullah Öcalan'ın bir yönüydü. Her şهادete hamlesel bir çıkışla cevap verme arayışının bir sonucuydu. Bu da ayrıca ele alınması gereken bir konu.

Burada iki temel soru çıkıyor karşımıza. Birincisi koskocaman bir kadın hareketiydik ama önderimiz bir erkekti. Bu konunun birçok bireyin, hatta kesimin kafasında soru işareti olduğunu biliyorum. Doğrusunu isterseniz burada esas sorgulanması gereken önderimizin neden bir erkek olup olmadığı değil. Esas sorgulamamız gereken kendimiziz. Özgürlüğe doğru ilerlerken kullandığı yöntem ile kadın hakikatini açığa çıkarma gücünü gösteren Rêber Abdullah Öcalan bakın bu konuda ne diyor: *“Kadımdan da bazı önderler çıksın dedik. Uzun bir süredir kadın yoldaşlarımızın bazılarıyla bu konuda derinleşmeye çalıştık. Kendimce önemli gelişmeler olabilir diye düşündüm. Bu çalışma özgündü, yaratıcıydı. Bu konuda oldukça önemli gelişmeler sağlandı. İlerde bu çalışmaların daha da büyük etkisi görülür ve zaten görülmüştür... Tüm planlarımızı hayata geçirebilirsiniz. Düşünüyorum da; ne kadar kadın hayali varsa, hepsi örgütle hayata geçirilir değil mi?...Kurtuluş, kadın kurtuluşu, özgürlük diyorsunuz. Hem en renkli düşünün, hem pratik değeri olan adımlar atın. Ben bir kadın sempatişanı olarak bunları söylüyorum. Benim öyle kadın kurtuluş önderi olmaya fazla niyetim yok. Ama yandaşım. Beni yandaş olarak kullanabilirsiniz”*¹²

İkincisi ise bize sürekli gelen birey olamama eleştirisidir. Feminist hareketlerin içindeki kadınlar kadar kendi arzu ve isteklerine göre davranamayan, aslında farklı hayalleri olan, yaşadığı yada yaptığı şeyleri mecburiyetten dolayı yapan bir kesimmişiz gibi bir algıdır. Evet, modernizme ya da kemalizme göre ele aldığımızda biz özgür değildik. Giyimimizle, konuşmamızla, duruşumuzla, cinselliğe yaklaşımımızla onlara göre geriydik. Örgütlenme modelimiz de daha önce Türkiye sol hareketleri başta olmak üzere bir çok hareketin modellerinden farklıydı. Ölçülerimiz çok netti. Modernitenin kalıplarına bir türlü adapte olamamıştık. İyikide olamamışız. Uzun bir dönem bunun büyük bir eksiklik olduğu konusunda en azından kendi adıma çelişkiler de yaşadım diyebilirim. Ama gün geçtikçe, Sakine Cansız arkadaş gibi yaşamıyla sadeliğin ve özgürlüğün ölçülerini temsil eden önderlerimiz, eylemiyle manifesto yazan Zeynep Kınacı arkadaşın "Anamlı bir yaşamın sahibi

¹² Abdullah Öcalan, Eylül 1998 Çözümlemeler

olmak için bu eylemi gerçekleştiriyorum" deyişindeki derinlik, kendini gerçekleştirmenin ve özgürlüğün ne kadar zor olduğunu bize anlatıyordu. Küçük burjuva özgürlük anlayışına tenezzül etmemeyi öğrenecektik. Alternatif birey ancak böyle yaratılabilirdi.

Kadın Kurtuluş İdeolojimizin beş temel ilkesi yurtseverlik, özgür irade-özgür düşünce yani kendi öz iradesiyle karar alma gücü, örgütlülük, mücadelecilik ve son olarak estetik-güzellik ilkesini yaşamın, savaşın, mücadelenin her adımında sıkı sıkıya gözetmektir. Bu ilkelerin bir-biriyle nasıl bir bütünlük içinde olduğunu son zamanlarda karşımıza çıkan göç olgusu üzerinden örneklendirelim mesela. Kendi köklerinden kaçışın ayyuka çıktığı bu yüzyılda özellikle de bulunduğumuz coğrafyada kadınlar güçlü yurtsever duygulara sahip olsalardı bu kaçış gerçekleşir miydi acaba? Topraklarından bu kadar rahat kaçır mıydı? Mücadele gücünü göstermezler miydi? Bunun için örgütlenme ihtiyacı duymazlar mıydı? Özgür düşünce ve özgür iradenin bununla bağlantılı geliştiğini daha çok idrak etmez miydi? Böyle yaklaşan kadınlar, sanatın yaşamın ta kendisi olduğunun bilinciyle yaşamı yeniden kurmazlar mıydı? Bu sorular daha da çoğaltılabilir elbette. Kadının yitirdiği duyguların toplumun yitirdiği duygular olduğu gerçeği karşımıza çıkıyor burada. Onun için bizim ideolojimiz radikal olmalıydı. Çünkü radikal bir toplumsal devrimi amaçlıyorduk. Sakine Cansız arkadaşta olan netliği anlamaya ihtiyacımız vardı. Bu nedenle ataerkil sistemden köklü bir kopuşun, sonsuz bir boşanmanın gereğini hemen hissettik ve onun yöntemlerini yaratma arayışına girdik. Mücadelemizi özgür demokratik-ekolojik ve kadının özgürleştirilmesine dayalı bir toplumsal perspektife oturttuk. Tüm bunların Ortadoğu kadın bilgeliliği, feminist hareketlerin çabaları ve dünya kadın mücadelesi deneyimleri ile buluşturulmasını esas aldık. Jineoloji ile tarihte ve dünyada kadın özgürlük deneyimlerinin bilimsel bir şekilde ele alınması da önemli bir hakikattir.

Yine yurtseverlik kendi kimliğine dayalı mücadele etmektir. Çünkü "Her bitki kendi kökleri üzerinde yeşerir" Bir Ezîdi kadın ya da bir Türk kadın içinde yetiştiği toplumsal yapı ve çelişkileri üzerinden mücadele etmeliydi. Soyut bir sosyalist ya da soyut bir kadın özgürlüğü kimliğinin pek bir anlamı yoktu. Bu yüzden de bizimle beraber mücadele safalarında yer alan Alman, Laz, Hemşin, Ermeni, İngiliz, Türk ve benzeri farklı etnik kökenlerden enternasyonal arkadaşlarımızın en çok kendileri için mücadele etmelerinin önemini paylaşıyorduk.

'Sonsuz Boşanma'

Partileşme ve konfederasyonlaşma ile toplumsallığın, örgütlenmelerimizin temel bilgi yapılanmaları bu kopuş teorisini pratikleştirme deneyimimiz ile gerçekleşmiştir. Kadın eksenli bir yaşamın nasıl yaratılacağını anlamak için bir gereklilik olarak gerçekleştirilen fiziki kopuş beraberinde ruhsal ve düşünsel kopuşun nasıl gerçekleştirileceğinin yöntemlerini bize sunmuştur. Bu aynı zamanda Rêber Abdullah Öcalan'ın "sonsuz boşanma" olarak ifade ettiği gerçeğe doğru da ilerlememizin zeminini oluşturmuştur.

Bu boşanma verili olan sistemden ve onun yarattığı erkeklerden boşanmayı ifade ediyordu. Yani verili sisteme bağımlılıklarımızın hepsini ortadan kaldırmak anlamına geliyor. Bu sonsuz boşanmanın bir tarafı kadınsa diğeri ise erkeklerdi. Ancak erkeklerin kendilerini sorgulama düzeyi çok zayıftı. Verili olan üzerinden bildikleri yöntemlerle yaşamaya, mücadeleye girişiyorlardı. Kendilerini sorgulama ihtiyacını hissetmiyorlardı. Bu konuda Rêber Abdullah Öcalan kadınlara nasıl YAJK'ı (Yekîtiya Azadiya Jinên Kurdistan) önerdiyse erkeklere de YAZK'ı (Yekîtiya Azadiya Zilamê Kurdistan) öneriyordu. Ancak erkekler bu öneriye cevap vermemişlerdi. 1997'de bununla paralel olarak "Erkeği Öldürmek" kavramı literatürümüze girmişti. Rêber Abdullah Öcalan, bu kavram ile varolan erkekliğin kabul edilemeyeceğini ve sorgulanarak aşılması gerektiğini net olarak ifade ediyordu. Bunu aynı zamanda bir görev olarak kadınların önüne "Erkeği Dönüştürme Projesi" olarak sundu. Bunun yöntemi ise cins mücadelesi oldu.

Erkeğin oluş süreci de başlı başına incelenmeyi gerektiren bir durumdur. Katı feodal bir toplumun temel özelliklerini taşıyan erkeğin mücadele içinde nasıl bir dönüşüm yaşadığı önemlidir. Kopuş, erkeği de çok zorlayan bir realiteye sahip olmuştur. Erkek, kadınla nasıl yaşayacağını arayışına girmiştir. Bu konuda Şehit Mehmet Alkan (Harun Fırat) arkadaşın bıraktığı mektupta dile getirdiği, *"Mücadele yaşamım boyunca beni bocalayan, uğraştıran, yaşamımın en temel sorunu haline gelen önemli bir nokta kadınla olan yoldaşlığın ölçülü ve doğru bir rotaya oturtma savaşımı oldu. Doğru bir savaş verilmedikçe kadına yaklaşma cesaretini göstermek elbette zor olacaktır. Ashında burada sorun haline gelen kendi zihniyet gerçekliğimin köklü bir çözümlemeye tabi tutulmasıdır. Sorunu tek yönlü bir kadın sorunu olarak ele almak gerçekçi olmayacaktır. Egemen zihniyeti bilince çıkarmadıkça ve sorunu kendimden uzakta aradıkça doğru bir ilişkilenecek yakalamam da zordur. Sorunun kendisi duygu ile düşünceyi, beyin ile yürekte koparıp köleleştiren, bağımlı kılan anlayış ve yaklaşımların kendisi olmaktadır. Büyük bir zihniyet değişikliği için zorlu bir mücadeleye giriştiğimiz bir gerçektir"* sözleri çok anlamlıdır.

Erkeklik ile ilgili de, "Bu savaş bir nefis ve günahlardan arınma savaşımıdır. Tüm erdemli insanlar nasıl ki savaşlarında öncelikle duygu ve düşüncede nefsi terbiye ederler, iliklerine kadar bir arınmaya tabii tutulurlarsa, bizlerin de aynı tarzda özgürlük sorununa yaklaşırken bu şekilde bir sadelik ve samimiyetle yaklaşmamız hayati önem taşımaktadır. Politik hesaplara girmeden, güdüsel arzulara yeltenmeden, her türden egemenlikli zihniyete götüren anlayış ve yaklaşımları çözerek ilişkilenecek en doğal bir yaşam biçimini açığa çıkaracaktır" diyen Harun arkadaş, *"Nehirler denizlere doğru akarken kaynaklarına hep bağlı kalırlar. Özgürlüğe doğru adım adım yaklaştığım bu zamanlarda Zilan'dan kopmadan her anımı onunla yaşamak büyük bir heyecan ve cesaret vermektedir. Şu bir gerçek ki, Zilan karşısında erkek milyon kere yenilmiştir. Bu yenilgi karşısında cinsel gücün ve kaba fizikle övünmek zayıflığın kendisi olmaktadır. Bu konuda erkeğin güdülerini terbiye eden, düşüncelerine anlayış kazandıran büyük bir nefis savaşımı vermek zorundadır. Yaşamda zayıf görülen, alay konusu edilen, başarı gücüne kayıpla yaklaşılacak, fırsat bulduğunda güdülerini konuşturan, sabte özgürlük sözleriyle de kadınla ilişkilenecek çalışmak, ateşi avuçlamaya benzer"* demektedir. Bu paragrafın her bir cümlesi bilimsel anlamda analiz edilmesi gereken bir derinliğe sahiptir.

'Sosyolojinin Özü' Olarak Kadın

Jineolojî ile bu gerçeği açığa çıkarmak ve bilimsel bir analize tabii tutmak anlamlı oluşlara da vesile olacaktır. Hiçbir mücadelede ne erkek, ne de kadın kendisini böylesine derin bir sorgulamaya tabii tutmamıştır. "Nasıl yaşamalı" sorusunun cevabını bu denli aramamıştır. Çünkü bugüne kadar hiçbir mücadele devletli uygarlığın dışında bir sistem arayışında bulunmamıştır. Verili olanı kabul etmeme yönünde çok güçlü bir direniş olmakla birlikte yeni bir paradigma ile kendi bilgi yapılanmalarını yaratma, kadın ve erkek çözümlemesi yapma, kadını "*sosyolojinin özü*"¹³ olarak ele alma söz konusu olmamıştır. Varolan direnişler varlığını koruma eksenli olmuştur. Ancak kadın özgürlüğünün esas alındığı demokratik, ekolojik, kadın özgürlüğüne dayalı paradigmamızda, kadının özgürlüğünün erkeğin de tüm toplumunda özgürlüğü olduğu bilinci ve bunun sistemini oluşturma mücadelesi vardır.

Varlığını kanıtlama ile başlayan mücadelemiz, sınıf savaşımı, cins bilinci, cins mücadelesi, toplumsal inşa, kavram-kuram ve kurumlarını oluşturma gibi bir literatür ile artık varlığını inşa etme aşamasına gelmiştir. Bu aynı zamanda alternatif paradigmaya sahip olmaktır. En büyük şansımızın bu olduğunu belirtmek istiyorum. Bu paradigmayı içselleştirmek ve bunun gereklerine göre sürekli bir inşa halinde olmak hayati önemdedir. Bununla bağlantılı özgür eş yaşam kuramı toplumsal insanın en temel yaşamsal ilkelerinden biridir. Buna dair Rêber Abdullah Öcalan, "*Kapitalist tekelin yaşam tarzına karşı alternatif yaşam geliştiremeyenler, sistemin ideolojik saldırısına açık olanlar çok çabuk çiriyor ve düşünceleri erkenden yaşlanıyor. Bu nedenle sonsuz boşanma ve alternatif paradigmayı ortaya koyduk. Hatta kurumsal düzeyde özgür eş yaşamı da çözdük. Yani teorik olarak doğru yaşam nedir, ölçülerini tespit ettik.*"¹⁴ demektedir. Bu yaşamı inşa etmek bizim için hayati görevlerden biridir.

Özgürleşmenin önemli adımlarından biri olarak ele alınan cinsellik konusunda ise sürekli feodal yada kapalı yaklaştığımız yönünde eleştiriler aldık. Cinsel özgürlük için yıllarca mücadele eden feminist mücadeleler gibi olmadığımız için özgürleşmediğimiz yönünde eleştiriler geliyordu. Öncelikle şunu belirtmek istiyorumki özgürlüğün ilk adımı olarak hiçbir zaman cinsel özgürlüğü ele almadık. Liberalizmin kışkırttığı bu sahte özgürlük anlayışına ve tuzağına düşmedik. Cinselliği "hayatın kutsal bağı" olarak tanımladık. Bu bağı özgür yaşanması konusunda belli bir netleşme de yaşadık. Ama "Nasıl Yaşamalı" sorusuna cevaplar üretmeden, erkeğin kadın üzerinde kurduğu en özel ve en köklü tahakküm alanından uzak durduk. Bu alandan uzak durmak erkeğin de kendini sorgulamasını beraberinde getirdi. İnşa edilmiş kadınlık ve erkekliği kırmadan, özgür birlikteliğin zihniyetini, mekanını yaratmadan birbirimize dokunmadık. Kadın ile erkek arasındaki ilişkinin cinselliği de aşan felsefi, bilgece bir ilişki olduğu konusunda netleştik.

¹³ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 5. Kitap, Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü

¹⁴ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları

Bu konuda "Özgür eş yaşam kuramı"nı geliştirdik. Bu konu da kendi başına ele alınmayı gerektiren bir derinliğe sahiptir.

Nitekim alternatif bir yaşam yaratabilmemiz için eleştirel bir bilince ve bilgiye ihtiyacımız bulunmaktadır. Bunu mücadele içinde özgürlük yoldaşımız Abdullah Öcalan'ın sürekli öneri ve perspektifleri ile "yaşamı uğruna ölecek kadar çok seven" yoldaşlarımızın eylemleri ve sorgulama güçleri ile kendimizde oluşturma arayışını sürdürüyoruz. Bu sürekli bir mücadele. Varolan sisteme karşı sürekli bir eleştirel bilinç ve bilgi içinde olmak herkesin görevi. Bunu ahlak ve bilinçle beslemek temel farkımız. Çünkü sistemden sonsuz boşanma için her şeyden önce eleştiri, bilgi, ahlak ve inancımızı içselleştirerek süreklileştirmemiz gerekmektedir. Sistemin bizde yarattığı dogmatik, pozitivist, metafizik ve benzeri düşünce biçimlerini ancak ahlaki politik toplum eksenli bir bilinç yapısını kendimizde oluşturarak aşabiliriz. Çünkü *"Köklü kopuş, kapitalist modernitenin insanlığa dayattığı eşitsizlik ilişkilerini kabul etmemek demektir. Köklü kopuş ideolojik, politik, etik-estetik, kültürel ve toplumsal düzeyde yaşandı mı bir anlam kazanır. Bu kopuşun düzeyi günlük sosyal pratik yaşamdaki mücadele düzeyiyle doğru orantılıdır."*¹⁵

2000'li yılların başında gündemimize giren Toplumsal Sözleşme de bu köklü kopuşu tam yapma düzeyimizle bağlantılıdır. *"Kadının toplumsal sözleşmesini 21. yüzyıl kadın özgürlük manifestosu niteliğinde oluşturmaları"* diyen yine, *"Kadının özgürlük tezlerini toplumsal sözleşmeye vardırma kadar mücadele gerekiyor"* şeklinde dile getiren Abdullah Öcalan bununla toplumsal ilişkilerin ekonomiden eğitime, tarihten ekolojiye, etik estetikten sağlığa, demografyadan politikaya her yönüyle yeniden düzenlenmesini kastediyordu. Bunun içinde eş yaşam ilişkilerinin düzenlenmesinden alternatif bilgi yapılanmalarını oluşturmaya kadar toplumu ilgilendiren her şey vardı. Paradigmamızın kadın eksenli olması yapılacak sözleşmenin de kadın eksenli bir toplumsal sözleşme olması anlamına geliyordu. Bunun içinde kadınların özgürlüğünü koruyacak temel yasalar olmakla birlikte onu da aşan bir gerçeklik vardı. Kadınların özgürlüğü de toplumun özgürlüğü de ancak özgürlük ilkelerine dayalı bir sistemle olabilirdi. Esas olan bu özgürlük düzeyini açığa çıkarmak ve onun sistemini oluşturmaktı. Bu eksen de zaten kadın tarihi, kadın devrimi ve kadının toplumsal sözleşmesi önümüze temel görevler olarak hala durmaktadır. Jineoloji'nin eylem kılavuzları olan etik-estetik, ekoloji, ekonomi, tarih, demografya, eğitim, sağlık ve politika olmak üzere yaşamın her alanında ahlaki politik toplumun bilmelerini açığa çıkarmak ve esas almak durumundadır.

Dünyaya kafa tutacak kadar cesur, samimi ve dürüst insanların mekanı olan mücadele deneyimimizde bir çok olumsuz anlayışın temsilini de yaptık. Sistemin kirlerinden tamamen arınmış değildik. Bu uzun soluklu bir mücadele gerektiriyordu. Eleştirel bilinç, bilgi ve ahlak eksenli, özgür yaşam hedefli alternatif paradigma konusunda donanımlı olmak önemliydi. Yaşama ve savaşa yanılıklı yaklaşımlar başta olmak üzere bu konularda

¹⁵ Abdullah Öcalan, Görüşme Notları

ciddi sıkıntılar da yaşadık, yaşıyoruz. İYİ'ye, DOĞRU'ya ve GÜZEL'e ulaşma arayışımız devam ediyor. Zor koşulların içinde adeta taşa filizlenen gül misali hakikati arama müca- delesinden hiç vazgeçmedik. Rêber Abdullah Öcalan'ın uyguladığı yöntem sonuç alıyordu. Bu doğru yolda olduğumuzun ifadesiydi. En son eş başkanlık sisteminin pratikleşmesi ve dünyanın gündemine girmesi, Rojava devrimi, demokratik ulusun inşası ve YAJK'tan YPJ'ye öz savunma deneyimimiz, özgür kadın alanları, kadın kurumları, kadın basını ve benzeri ile toplumsal yapıda önemli pratikleşmeler olarak tarih sayfalarının içinde yerini almaya başla- mıştı. Konfederasyonlaşma süreci artık toplumsal anlamda kurumlaşma, toplumsal sorun- lara çözüm olma ve inşa etme arayışının örgütlenme biçimi olacaktı. Uygulanan yöntemler toplumsal yapıda ve kadınların içinde hemen karşılığını bulmuş ve sonuç almıştı.

Elbette burada belirttiğimiz bütün bu kavram, kuram ve kurumlar ayrı ayrı ele alınması ge- reken kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Biz burada sadece bu deneyime jineolojî ile bakmanın neden önemli olduğuna odaklanmayı esas aldık. Özgürlük deneyimimizin açığa çıkardığı yöntemlerin farklılığına ve zenginliğine ve bu yöntemlerin sonuç aldığına vurgu yapmak is- tedik. Ki bu yazımızda sadece sistemi reddetme yani direnme, eğitim, günce, şiir, çözüm- leme, eğitim, platformlar, eleştiri-özeleştiri, toplantı, tekmil gibi bazı yöntemlerden örnek verdik. Ancak bunlarla beraber **özgürlük deneyimimiz, bilimsel olarak ele alınmayı bekleyen zengin bir külliyata sahip. Ve bu külliyat öyle tarihin sayfalarında değil, şimdi An'da varlığını yaratmaya devam ediyor.** Yani oluş halindedir. Bu oluşa dahil olmak, anlamak, çözümlemek, eleştirmek, değiştirmek özgür yaşama doğru ilerlemenin kodlarını içinde barındırıyor. "*Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır*"¹⁶ gerçeğinin ne kadar derin bir bilinç gerektirdiğinin bilgisini veriyor. Bu bilgiyi hep birlikte çözümlemek ve toplum- sallaştırmak özgürleşme arayışı olan tüm kadınların önünde bir görev olarak duruyor.

¹⁶ Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 1. Kitap, Uygarlık, Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı

Hakikat Arayışında Kuantum Fiziğinin Sunduğu Yöntem

Zöhre Bozacı

Hakikat algısını oluştururken jineoloji, kendi yöntemini de belirlemektedir. Bunun için var olan yöntemleri ele alarak kendi eleştiri süzgecinden geçirerek olumlu yönlerini esas alır, olumsuz yönlerini de deşifre eder. Jineoloji pozitivist bilimin yöntemlerine damgasını vuran özne-nesne ayrımını eleştirel olarak ele alır ve yöntemlerini bu ayrımı aşan bir zihniyete dayandırarak geliştirir.

İnsan toplumsallaşmaya ve düşünmeye başladığı andan itibaren anlamaya ve anlam vermeye başlamıştır. İnsandaki anlam arayışı, düşünen doğa olarak kendinden başlayıp, kendini var eden tüm oluşumlara kadar uzanır. Gördüğü, dokunduğu, hissettiği her şeye dair düşünür, anlam gücü yaratmaya çalışır. Ve düşünme kolaylığı yaratmak için tüm farklılıkları bilince çıkartarak bunları tanımlar, formüle eder.

Bu açıdan doğayı bilmenin bilimi olarak tanımlanan fizik biliminin kökenini, evrene-doğaya merakla yaklaşan, kendisini doğanın bir parçası olarak ele alan doğal toplum insanına/ ana kadına kadar götürebiliriz. Her şeyin ilklerinin yaşandığı doğal toplumda bilim insanı bilge kadınlardır. “Büyücülük bunun ilk sistemli halidir.” Bu durumu insanlığın ilk güçlenme denemeleri olarak nitelendirilebilir. Ruh çağırma, ruh kovma gibi yaklaşımlar insanlığın, doğada gizli güçlerin bulunduğu ve inançla birlikte doğaya karşı büyük bir sevgi ve saygıda gelişmektedir.

“İlk aracı kullanan insan, aynı zamanda ilk bilgiyi de elde etmektedir” belirlemesinden, ilk bilgidен bu yana insanlığın ileriye dönük arayışlarının yeni icatlar elde ederek ve toplumsal yaşamı bir aşamadan bir diğer aşamaya sıçratarak sürdürür. Neolitik dönemden kalma el değirmeninden, sabandan, çömlektен vb. icatlardan tutalım bilgisayar ve üretim teknolojisiindeki devrime kadar geçen zamanda her teknik buluştaki sıçrama, yeni bir bilgiyi ve onun etrafında şekillenen bir toplumsal sistemin oluşmasını beraberinde getirmiştir.

Bununla birlikte doğayı kendisi gibi canlı gören doğal toplum insanı, ana kadın öncülüğü ile başta fizik olmak üzere bütün doğal bilimlerinin tohumunu atmıştır bu dönemde. İlk mitsel girişimler, büyücülük, bitki karışımlarından ilaç yapmak, yıldız falı (astroloji) gibi ilkler bu gerçeği dile getirir. Bu dönemde bilgi, bilim bilge kadın öncülüğünde tüm toplumla paylaşılır, bütün buluşlar toplum yararına kullanılır.

Ancak uygarlık döneminde, bilim-bilgi ana kadının elinden kurnaz erkek tarafından çalındığından beri toplum ve doğa üzerinde hegemonya kurmak için iktidar tarafından kullanılmakta. Özellikle fizik bilimi tamamen tarafsız, doğayla ilgilenen bir bilim gibi görünse de özünde iktidarın ve sermayenin temel güç kaynaklarından biri olmada kendini kurtaramamıştır. Bilim kimin elindeyse güç odur. Bu durum kapitalizmin, dünya sistemi haline gelmesinde bilimin etkisinin azımsanmayacak düzeyde olduğunu gösterir.

Özellikle kapitalist modernite kültüründeki en güçlü etkiler, 17. yüzyılda gelişen kartezyen şüphecilğin ve Newton öncülüğünde klasik fiziğin doğuşundan türemiştir. Kartezyen felsefe, insanları toplumsallığından koparıp bireyci, benmerkezci bir kültür içine itmiştir. Newton'un mekanistik görüşü ise insanı evrenin bir parçası olmaktan çıkarıp, evreni ölü, cansız, nasıl işleyeceği daha önce gizli bir el tarafından belirlenen, tıkr tıkr işleyen bir makineye dönüştürmüştür. Newton'un hareket üzerine üç kuralı ve oluşturduğu mekanik güneş sistemi tamamen cansız, ölü evren-doğa anlayışının bir yaşam taslağıdır. Ona göre; nesnelerin hareket ediyor olmalarının nedeni belirli ve sabit kurallarını izliyor olmalarıydı. Bu anlayışı sarsan en güçlü etki kuantum fiziği ve felsefesiyle oluşmuştur. Kuantum, hareketi kesintiye uğramış bir dizi sıçrama olarak yeniden tanımlayarak, yaşamın pürüzsüz akışının yerine bir film şeridindeki kareleri andıran kesintili, kırık dökük bir dizi fotoğrafı koymaktadır.

Kuantum düşüncesini diğer düşüncelerden farklı kılan yan, dayandığı ilginç, acayip doğa olaylarıdır. Atom altı olaylardaki acayiplikler, gözlenen ilginç özellikler kuantum düşüncesini diğer düşüncelerden farklı kılıyor. Kuantum felsefesi ezberi bozan, kurulu mantık düzenlerini kökünden sarsan bir düşünce haline gelmesi de bu doğa gerçekliği ile bağlantılıdır. Doğanın bilinciyle kuantum fiziği arasındaki ilişki, zihnimizin işleyiş biçimi, gerçekliğin temel değerine açılan kapının anahtar ı olabilir. Tüm bilmelerin en son halkası olan insanı çözdükçe evreni çözebilir, anlamlandırabiliriz kuantum fiziğiyle.

Mekanik Anlayışa Karşı Canlı Evrenin Özgürlük Yasaları

20. yy'ın başlarında "atom altı parçacık ve dalga fiziği olarak kuantum" bambaşka alanlar açmaktadır. Sezgili, özgür tercihli düzenlerden tatalım, aynı anda farklı iki şey olmak, insan yapısından ötürü belirsizliği asla tam aşamama kuralına kadar tespitlere ulaşılmaktadır. Kaba, cansız madde anlayışı tamamen bir tarafa bırakılmaktadır. Tersine son derece canlı, özgür bir evren karşımıza çıkmaktadır.

Mikro dünyada özellikle atom parçacıklarının da ötesinde, dalga-parçacık evreninde olup bitenlerin başta 'canlılık' özelliği olmak üzere, varlıkların her çeşidini oluşturduğunu

görmekteyiz. “Gerçekten bu kadar doğal çeşitlilik ancak büyük bir zekâ ve özgürlük tercihiyle mümkün olabilir.” Kaba, cansız maddeden nasıl bu kadar bitki, çiçek, canlı ve insan zekâsı türeyebilir? Her ne kadar canlı metabolizması moleküler temelde oluşmaktadır denilse de, moleküllerin atom ve atomların parçacık, parçacıkların dalga-parçacık düzeni ve ötesinde olup bitenler izah edilmedikçe, doğal çeşitliliği yetkin izah edebilmemiz mümkün görünmemektedir. Aynı çözümleme tarzını kozmosa ilişkin de yürütebiliriz. Evrenin büyüklüğünün son sınırlarında olup bitenler de kuantum alanındaki olup bitenlere benzemektedir. Burada karşımıza canlı bir evren anlayışı çıkmaktadır.

Kuantum fiziği, en küçük parçacıkların (atom altı parçacıklar) hareketlerinden yola çıkılarak evrenin hareketini çözmeye yol açar. Bir parçacığın hızını ve konumunu aynı anda bilemezsin. Buna “belirsizlik yasası” denir. En küçük parçalar o kadar hareketlidir ki, hızını yakaladığında yeri değişmiş, yeri yakaladığında hızı değişmiş oluyor. Bunun yanında gözlemcinin neyi nasıl göreceği hususu da belirsiz durumun bir parçası olmaktadır. Gözlemciden gözlemciye göre de değişim söz konusudur. Gözlemcinin bilinç ve algılama düzeyi gözlemlenin ölçüm ortamında kendini tam olarak gösterip göstermeme durumu, hakikati göreceli kılmaktadır. Bir parçacığın aynı zamanda iki farklı yer ve durumda olması sağduyuyu zorlayan en temel kuantumik hareket biçimi olmaktadır.

Belirsizlik ilkesi, Newton determinizmindeki her şeyin sabit, belirli ve ölçülebilir olma olgusunun yerine geçmiştir. Newton yasalarına göre doğada bulunan herhangi bir hareket veya cismin günümüzdeki konumu, sahip olduğu hız, kütle vb. olgular tam olarak bilinebilirse o şeyin gelecekteki konumu da bilinebilir. Söz konusu hareketin sahip olduğu özelliklerin hesaplanmasıyla o şeyin geleceği de önceden belirlenebiliyor. Bilimsel kadercilik biçiminde gelişen bu yaklaşım, klasik bilim anlayışında gelişen saplantıların başında gelir. Determinizmi doğuran bu ölçü ve hesaplama yöntemiyle, olay ve olgular önceden belirlenebiliyor. Klasik fizik, bu determinist anlayış üzerinden gelişiyor. Klasik fizik ile kuantum fiziğini ayırtıran temel nokta da budur. Kuantum olaylarında beliren ölçülemezlik durumu karşısında klasik bilim anlayışı işlevsizleşerek bir çöküşü yaşamıştır. Bu çöküşün yaşandığı sınırlar, klasik bilimin bittiği, kuantum biliminin gelişmede hız kazanarak yoluna devam ettiği sınırlardır.

Altını yeniden çizmek gerekirse, dalga-parçacık hareketi ardında gelişen Belirsizlik İlkesi her şeyin bilinemeyeceğini söylüyordu. Yani bilim her şeyi istediği gibi bilemeyecekti. Mikro evrende, mikro dünya kendi yolunu çizemeyecektir ve daha ilginç insan kendi kaderini önceden belirleyemeyecek. Bilmeye ve her şeye muktedir olan mutlak bilgi ve bilmeye dayalı bilim iflas ediyordu. Yani –her şeyi bilen, her şeyi önceden belirleyen- tanrı yıkılıyordu. Einstein, kendisinin öncülük ettiği bu duruma şaşırarak ve “tanrı zar atmaz” diyecekti. Çünkü mantığında tanrı gibi determinist bir varlık yatmaktadır. Bu söylemi de bu temel düşünce yapısından ileri gelmektedir. Kuantum bilimcisi Niels Bohr ise “doğrudur, sevgili tanrı zar atmaz ama zarlar tanrıyı oynamaktadır” cevabını verir.

Belirsizlik ve olasılık durumlarını birer ilke olarak kabullenmeyen Einstein, kuantum teorisine yaşamının sonuna kadar sıcak yaklaşmayacaktı. Çünkü alışılanın dışına çıkan bir gerçeklik söz konusuydu. Hem var olma hem yok olma, hem yaşam hem yaşamama, maddi manevi dünya iç-içe yan yana oluyordu.

Doğa düzeninin bir makine, kurulu bir çark olduğu klasik fiziğin öncüsü olan Newton tarafından da benimsendiğinden, geliştirdiği yasaları bu doğa görüşüne uygun olarak geliştirir. Newton'a göre, mutlak ve değişmez olan bu doğa düzeninin işleyişi ve yasaları da mutlak kesin olmalıydı. Geliştirdiği yasallıkları mekanik mutlak kılan Newton'un sahip olduğu bu anlayıştır.

Newton uzayı üç boyutlu yani en, boy ve derinlik biçiminde tanımlamaktadır. Uzayın eter olarak tanımlanan bir gaz tarafından doldurulduğunu, bütün cisimlerin eterle doldurulmuş olan bu ortamda yol aldığını belirtir. Mutlak uzay, mutlak zaman, mutlak hareket veya hareketsizlik yani eylemsizlik onun doğayı açıklamadaki temel anlayışıdır. Bu yaklaşım aynı zamanda mekanik doğa düzeninin hareket ve işleyiş mantığını dile getiriyor. Newton, uzay olgusunu hareket ve zaman olayından bağımsız ele alır. Hareket ve zaman olayından bağımsız olarak düşünülen uzayı mutlak, bağımsız ve bütün cisimler üzerinde aynı işlerliği olan değişmez bir olgu olarak ele alır. Zaman ve hareket olayına yönelik görüşü de uzay tanımında gelişir. Uzay tanımında olduğu gibi zamanı da mutlak, bağımsız her uzay ve hareket açısından aynı geçerliliğe sahip bir olgu biçiminde ele alır. Hareketi uzay ve zaman olgularından ayrı onlardan bağımsız gelişen bir olgu biçiminde ele alarak mutlaklaştırır. Newton hareket olayına ilişkin, hareketli olana müdahale edilmediği sürece mutlak hareketli, hareketsiz olana da müdahale edilmediği sürece, sonsuza dek hareketsiz kalacağını belirtir. Yani bir dış müdahale olmadan bu durumların kendilerini sonsuza dek koruyup, sürdüreceğini varsayar. Mutlak hareket veya hareketsizlik olayı Newton'ca geliştirilen eylemsizlik prensibinde ifadesini bulur. Çokça tartışılan zaman mekân, neden sonuç ilişkisi kadar Newton'un geliştirdiği bu prensip de tartışma konusudur. Düzgün doğrusallık, eylemsizlik prensibi de hareket halinde olana müdahale edilmediği sürece, düz bir çizgi üzerinden ileriye doğru kendisini sonsuza dek sürdüreceğini dile getirir. Düz bir şekilde ilerleyen hareketin her adımı bir gelişme ve kat edeceği her mesafe, ileriye doğru olan bir yenilik ve gelişme biçiminde ele alınmıştır.

Görelilik ile birlikte aşılan bu anlayış, kuantumcu gelişme ve hareket olayı sonucunda tam anlamıyla tarihe karışmaktadır. Kuantumda sonsuz hareket serbestliği söz konusudur. **“Dalga parçacı ikilemiyle açığa çıkan gerçeklik en mükemmel çizginin bile gerçek anlamda çizgisel ve düz olmadığını ortaya koymuştur.”**

Albert Einstein tarafından geliştirilen Görelilik teorisi, Newton'un zamandan bağımsız olarak ele aldığı ve tanımladığı uzaya zamanın da bir boyut olarak eklenmesini öngörüyor. Zaman ile uzayın bir birine bağlı olduğunu, zamandan bağımsız bir uzayın, uzaydan da bağımsız bir zamanın olamayacağını dile getiriyor. Bir zamandan bahse-

debilmemiz için bir uzayın varlığının şart olduğunu, bir uzayın var olması yani oluşması içinde bir zamana gereksinim olduğunu vurguluyor. Bu nedenlerden ötürü zamanın, üç boyutlu olarak tanımlanan uzaya dördüncü bir boyut olarak eklenmesini ön görüyor.

Görelilik kuramı, uzay -zaman ve hareketin mutlak ancak göreliliğini açıklıyor. Bunların bir birilerine göre değişebilir ve belirlenebilir olduğunu ortaya koyuyor. Zamanın var olduğunu ancak bu zamanın hareket, hareketin hızı ve değişen mekâna göre bir farklılık arz edeceğini ifade ediyor. Zamanın ancak bunlara göre açıklanabileceğini vurguluyor. Bunun yanı sıra zamanın, hareket ve hareketin hızına göre de değişmesi söz konusudur.

Kuantum dünyasında oluşum an meselesidir, yani her an oluşumdur. Oluşum ile uzay, yine oluşum ile zaman aslında makro dünyada olduğu gibi açık bir mesafe söz konusu değildir. Uzay –zaman ve hareket olgusu, yani oluşum bu dünyada bütünlüşmektedir. Her olay ve olgu uzay-zamanın sınırlayıcılığı içerisinde gerçekleşir.

“Eskinin uzun ve verimsiz zamanı yerine, her anı oluşum olan bir zamanı yakalamak,” bu zamana yetişmek insandaki yaratımın süreklileşmesi açısından son derece önemli olmaktadır. Yani yaratımı geniş zamana ve kaba olgulara indirgeme yerine her anı oluşum ve her anı anlam yaratması, insanda devrimsel nitelikte bir gelişmeyi ifade eder. Olgunun bütünlüğü doğru yaklaşımı belirlerken, kimi olgu ve süreçlerde birinin, kimilerinde de diğerinin öne çıkması son derece doğal, dolayısıyla bu bütünlüğü yadsıyan bir durum olmamaktadır. Bu açıdan düalizm bize evrende gelişmenin ve hareketin temel mantığını vermektedir.

Kartezyen Düşünceye Karşı Bütünlüğün Sonsuz İlişkiseliliği

Bilimin felsefesini oluşturan, bilimsel yöntemin temellerini atan Descartes ve Bacon, bunu genel felsefi miras üzerinden geliştiriyorlar. Descartes bilimsel yöntemini esas itibarı ile Platon ve Aristo’nun zihniyet yapılarını esas alarak, özne-nesne ayrımını daha da derinleştirir ve geliştirir. Descartes dünyayı mekanik gördüğünden makine gibi yaklaşmaktadır. Doğa mekanik yasalara göre işleyen bir makine düzenidir. Kendi nedenlerini içinde taşıyan bu makine düzeninde her şeyin hareketlerine ve düzenlenişine bakılarak bilinebileceğini dile getirir. Geliştirdiği yöntem olguları parçalara bölerek ve onları kendi mantıksal yapıları içinde düzenleyerek ele almayı ön görmektedir. Descartes’in ön gördüğü Kartezyenci yönetime göre; bütüne bakılarak hiçbir şey anlaşılamaz. Bu yöntem makineyi parçalama, sayılarla işaretleme, en küçük parçadan başlayarak olguyu kendi mantıksal yapısı içerisinde çözümleme ve açıklama girişimidir. Bilimin temel mantığı haline gelen bu yöntemin kendisi ile birlikte birçok gelişmeye yol açtığı, yaşanan sanayi ve teknolojik gelişmelerde büyük sıçramalar sağlamıştır. Bununla birlikte parçacılığı, parçalamayı esas alarak gelişen bu bilim yöntemi olguların bir birinden ayrılması, koparılması, yani bütün olarak ortaya çıkan anlamsallığın yitimine de neden olmuştur. Bu parçalayıcı mantık bilimin birçok dala ayrılması ile birlikte daha da gelişerek bütüncül bilimin parçalanmasına da neden olarak hakikati paramparça edip yok etmektedir.

Oysa varlığı, oluşum gerçeğini meydana getiren şey soyutlama değil ilişkinin kendisidir. Mekanikçi felsefenin bilimsel anlayışın temeline yerleştirdiği söz konusu olan bu parçalayıcı anlayışa karşı, kuantum düşüncesi bütünün her zaman için parçalarından daha ağır olduğunu söyler. Yani bütün parçaların toplam ağırlık miktarından daha ağırdır. Bu, başta birey-toplum ilişkisi ve tanımlamaları olmak üzere olguları yorumlamada temel alınması gereken bir husustur.

Olay ve olguların değerlendirilmesinde parçalı değil, bütünlüklü bir yaklaşımın sergilenmesi gerekiyor. Bütünselliği içerisinde kendi ilişkileriyle ele alınmayan her olay ve olgu çarpık ve yanılgılı sonuçlar doğurmaktan öteye gidemez. Toplum ve birey olarak yaşanan deneyimler bu gerçekliği çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur. Bu açıdan her olay ve olgu bir bütünsellik içerisinde ele alınmalıdır. Bütün, tek tek parçalarla yani bu parçaların ilişkiselliğinden soyutlanarak doğru bir tanıma kavuşturulamaz. Fili kılıyla tarif etmek ne kadar doğru olabilir.

Tüm bu gelişmeler bizim olaylara ve nesnelere nasıl bakmamız gerektiğini göstermektedir. Ya bütünsel bir bakışla ayrımsız dalgasal yapıyı görürüz veya nesnel ve ayrımcı, sınırlı bir bakışla yetinebiliriz. Seçenek bize ait olup dünya görüşümüz ve olayları değerlendirme bakışımıza bağlı olarak yorumlanacak ve değişecektir. Ayrımcı nesnel bakış açısına sahip olan kartezyenci düşünce, ben-öteki yani özne- nesne ayrımını daha da keskinleştirir. Ona göre, zihin-beden ayrımında beden doğası gereği bölünebilir, parçalanabilir ama zihin asla bölünemez.

“Özellikle Kuantum fiziğiyle özne-nesne ayrımının mutlaklaştırılamayacağı kanıtlanmıştır. Gözlemleyen- gözlenen ayrımı son tablilde anlamını yitirmekte, karşılıklı etki esas olmaktadır. Mutlak nesnellik (materyalizm) olmadığı gibi mutlak öznellik (idealizm) de mümkün olmamaktadır. Özne-nesne ayrımını mutlaklaştırmayan görelilik kavramı hakikati üretme kapasitesi en fazla olan kavram niteliğindedir. Einstein'ın fizikte yol açtığı devrimin temelinde yatan görelilik kavramıyla kanıtladığı gerçeklik de hakikate ilişkin yorumdur. Görelilik felsefesini özne-nesne ayrımındaki hakikat payından tümüyle mahrum etmeden ve karşıt temelde bir mutlaklığa dönüştürülmesine fırsat tanımadan kullanırsak hakikatin azami yorumuna gidebilir, her kritik koşulda ona başvurarak başarıyla çıkış yapmaya ve özgür insan olmaya imkân sağlayabiliriz.”

Einstein'ın görelilik teorisi ile birlikte geliştirdiği bir başka önemli hususta Enerji=kütle X ışık hızının karesi ($E=mc^2$) formülü ile açıklanan madde enerji olayıdır. Maddenin enerjiye, enerjinin de maddeye dönüşümünü ifade eden bu formül çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Söz konusu formül, çokça tartışılan ruh-beden, madde-enerji, düşünce-madde vb. felsefi tartışmalara yönelik önemli bir cevap niteliğindedir. Bu konuda yaşanan açmaz bu gelişme ile birlikte aşılacak durumda ka-

lıyor. Enerjinin maddeye, maddenin enerjiye dönüşümü tarzında açığa çıkan bu sonuç madde ile enerjinin aynı özün iki farklı biçimi ve yansıyışı olduğunu ortaya koyuyor. *“Bu anlamda yapılan tartışmalarda dile geldiği gibi, ruhun ayrı bedenın ayrı maddenin başka enerjinin başka bir şey olduğu”* biçimindeki yaklaşımlar fazla doğruyu yansıtmamaktadır. Söz konusu olgular bir birinden ayrıştırılabilecek şeyler değildir. Aynı özün iki farklı yansıyış ve hareketini ifade ediyor.

Jineoloji, kuantum fiziğinin açığa çıkardığı sonuçlara baktığında, canlı doğa anlayışı ve ortaya çıkardıkları, aslında milyonlarca yıl önce doğal toplum insanının sezgisel olarak bilip inanç olarak yaşadıkları animizm (canlılık) düşünce sisteminin canlı doğa anlayışını kapsadığını esas alarak yöntemini belirler.

Kuantum fiziğinin açığa çıkardığı sonuçlara baktığımızda yukarıda da belirtildiği gibi gözlemlenenle gözlemleyen ilişkisi farklılaşmaktadır. Gözlemleyen maddeye etki etmekte, gözlemlenen de laboratuvar koşullarında gözlemleyene kendini olduğu gibi göstermemektedir. Bu durum hakikati değişken, göreceli hale getirmektedir. Bu da insanın iç görüşünün ve iç gözleminin de hesaba katılmasının önemini göstermektedir. Bu gerçeklik üzerine yoğunlaşma düzeyimiz, gözlem gücümüzü yetkinleştirmemiz, kavrama düzeyimizi artırır. Jineoloji, insanın bu özelliklerini bilerek yaklaşır tüm evrenin ve toplumsal doğanın gelişim diyalektiğine.

Kuantum ve kozmos fiziğinde yaşanan gelişmeler, doğasal ve toplumsal gelişmeleri yorumlamakta batı düşüncesine hâkim olan katı nedensellik, düz çizgide kesintisiz ilerleme anlayışını geçersiz kılmıştır. Bu tarz ilerleme yaşamın belli anlarında ya da sınırlı mekânlarda belli süreliğine yaşansa da her zaman mutlak değildir. Olayların, olguların etkileşime girdiği birçok etken, birçok ihtimale kapı aralar. Çok sayıda ve çok yönlü gelişmeler ortaya çıkabilir. Kuantum düşünce yapısına göre esas olan gelişmenin diyalektiğinde ‘kaos aralığı’nın her olguda kendini göstermesidir.

Bu kaos aralığında gelişecek toplumsal sistemlerin karakterini ve başarısını bunu yaşayan toplumsal kesimlerin mücadele düzeyi belirler. Jineoloji kadın özgürlük mücadelesinin dayanacağı kadın eksenli sosyal bilim anlayışı olarak gelişirken, kuantum yönteminin bu özelliklerini sürekli dikkate alır.

Toplumsal doğanın esnekliğini, özgürlüğünü, çok yönlülüğünü, zenginliğini, farklılıklarını, çeşitliliğini, değişim potansiyellerini ve ihtimallerini bilerek araştırma ve incelemelerinde kuantum düşüncesine ve yöntemine dayanır. Bu yöntemle toplumsal yaşamın sorunlarına ve çözümlerine eğilmenin biz kadınları mutlak kılınan doğrulardan uzak tutacağını, evrensel oluşum ilkesine uyumlu bir tarzda doğrunun-hakikatın çok yönlülüğüne açık bir zihinsel şekillenmeye yakınlaştıracığını bilir.

Sonuç olarak, atom altı -yani kuantum fiziğinin kanıtladığı olgular, 300 yıl boyunca etkili olan Newton düşünce tarzının gücünü kırmıştır. Doğasal ve toplumsal gelişmenin düz, kesintisiz bir çizgi halinde değil, kaos aralığında, atom altı dünyasında özgürlük seçeneği olan çoklu tercihlere açık bir gelişme yaşandı. Bu da en büyük düşünce devrimlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Aslında atom altı fiziğine gerek olmadan da, sezgisel ve kurgusal yoldan da bu düşünce tarzına ulaşabiliriz. Tüm olay ve olgular dünyasında özgür tercihe yer bırakan bir gelişme gücü olmazsa, sınırsız evren-doğa çeşitliliğini izah edemeyiz. Çeşitlilik özgürlük gerektirir. Düz çizgisel yaklaşım aynılığı, dolayısıyla seçimsizliği zorlar.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan, Bir Halkı Savunmak
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygarlık Manifestosu, 5 cilt takım
- Haluk Berkmen, Kuantum Bilgeligi ve Tasavvuf, Aura yay., 2015
- Danah Zohar, Kuantum Benlik, Doruk yay., 2010
- Jineoloji Akademisi, Jineoloji'ye Giriş Kitabı, Aram yay., 2016
- Sinan Şahin, Paradigmasal Değişimde Kuantum, Aram yay., 2012

İnsan Zihninin Analitik Ve Duygusal Yöntemleriyle Hakikat Ve Yöntem Arasındaki İlişki

Arın Viyan

Londra Üniversitesi Nöroloji Enstitüsü'nde yapılan bir deneyde, araştırmacılar bir grup kadının eline düşük ve yüksek dozda (volta) elektrik şoku uyguladılar. Daha sonra kadınları MRI¹ makinesine yerleştirerek sevdikleri insanları da aynı işleme tabi tuttılar. MRI makinesinde olan kadınların şok bölgelerinin, sevdiklerine uygulanan düşük ya da yüksek elektrik şokuna göre aydınlandığını tespit eden araştırmacılar, kadınların sevdikleri insanların acısını hissettiğini, yine kendini bir başkasının yerine koymanın ötesinde onlarla aynı şeyleri hissetme potansiyeline sahip olduğunu keşfettiler. Aynı deneyi bir grup erkeğe uygulayan araştırmacılar, erkek deneklerde benzer beyin tepkilerini tespit edemediklerini ifade ederler. Yine Londra'da bulunan Michigan Üniversitesi'nde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre de duygusal deneyimler söz konusu olduğunda erkekler beyinlerinin tek bir tarafını kullanırken, kadınlar beyinlerinin iki tarafını da kullanabilmektedir. Erkek ve kadın beyinleri duygulardan gelen verileri farklı işlediklerinden dolayı işitme, görme, hissetme ve başkalarını analiz etme biçimleri de farklı olmaktadır. Birbirinden farklı olan kadın ve erkek iletişim sistemleri uyumlu ve becerikli olmuş olsa da aynı sonuçlara ulaşmada ve aynı görevleri yerine getirmede farklı devreleri kullanmaktadır. İnsanın duygusal zekasına yön veren beynin sağ lobu iken, analitik zekasına yön veren beynin sol lobudur. Bunlara benzer son bilimsel araştırmaların varsayımları kadınların her iki zeka türünü yani beyninin iki tarafını kullandığı erkeklerin ise sol lobu daha baskın kullandıkları yönündedir.

Kadının duygusal zekası her ne kadar analitik zekasından daha fazla işlevli olsa da analitik zekası da son derece aktiftir. Eril zihniyet tarafından denetlenemediği için aşağılanan duygusal zekanın daha fazla işlevli oluşu tam da kadına özgüdür. Diğer bir deyişle, kadının

¹ Manyetik Rezonans Görüntüleme cihazı

en büyük gücü onun duygusal zekasıdır. Analitik zeka ise, kadının ihtiyaç duyduğunda aktifleştirdiği zeka türüdür. Bu da kadının toplumsallığa güçlü katılımı, bedenindeki tüm doğallıkları doğru tanıyıp sahiplenmesiyle gelişir, aktifleşir. Kadınların hislerinin çok güçlü olduğu bilinir. Örneğin bir kadın sevdiği insanların ne durumda olduğunu, iyi olup olmadıklarını hisseder. *“Hissetme bilmenin en üst biçimidir”* denilir. İşte kadının bu “en üst bilme” hali, becerisi duygusal zekasından kaynağını alır. Yine yaşamda veya girdiği herhangi bir ortamda kadın, işlerin yolunda olmadığını hisseder ve hemen tanımlayamadığı kaygı ve korkular yaşar. Bu duygularını ciddiye alan her kadın, analitik zekasını aktifleştirip düşününce işlerin gerçekten yolunda olmadığını görür ve somut verilere ulaşır. Özcesi, kadının duygusal zekası onu yanıltmayan bir zekadır. Evrim psikologları Neolitik toplumda kadınların bir başkasının acısını hissetme, duygusal farklılıkları okuma yeteneklerinden kaynaklı, yaşanan ya da yaşanabilecek saldırı ve tehlikelere karşı dikkatli olabildiklerini, bununla kendilerini ve çocuklarını koruma avantajı sağladıklarını, henüz konuşamayan çocuklarının fiziksel olarak neye ihtiyaçları olduğunu anladıklarını belirtirler. Kadın beyninin en ufak ipuçlarını kullanarak başkalarının düşüncelerini, duygularını, inançlarını ve eylemlerini keşfettiğini ve bunun ustası olduğunu ifade ederler.

Kadın, bu ustalığa duygusal ve analitik zekasının optimal dengelerini kurarak ulaşır. Kadının duygusal zekası, yaşananlara karşı analitik zekanın kaynağına yönelir ve onu aktifleştirir. Bunun sonucunda verilere ulaşır, sonuçlar çıkarır. Ulaşılan bu sonuçlar duygusal zekaya döner ve duygusal zekayı yeniden biçimlendirir. Yani her iki zeka birbirini güçlendirerek işlevli kılar. Kadının her iki zeka türü arasında kurduğu bu simbiyotik² ilişki de tüm yönleriyle yaşamı var eder.

Duygusal zeka, tüm canlılarda olan bir zeka türüdür. Temel özelliği reflekslerle çalışıyor olması, yaşanan gelişmelere anlık tepkilerle karşılık vermesidir. Varlığı yaşatma duygusal zekanın temel karakteristik özelliğidir, yani bir varlığı yaşatan şey onun duygusal zekasıdır. Doğada, daha hücre haline gelmemiş bir canlı oluşumda bile zeka vardır. İşte bu zekanın en gelişmiş hali insanda bulunur. İnsan beş duyu organının toplamında en gelişkin duygusal zekaya sahiptir. İnsanı bir duyu yoğunluğu olarak da değerlendirmek mümkündür. Yani insandaki temel kök duygusal zekasıdır. Ancak insanda analitik zekanın zemini de her zaman vardır. Neolitik dönemde ana-kadın eksenli gelişen toplumsallıkta duygusal zeka kadar analitik zeka da rol oynamıştır. Dolayısıyla kadını yalnızca duygusal zekası yoğunlukta olan bir canlı olarak tanımlamak yanlıştır. Çünkü kadın analitik zeka gücüdür de. Neolitik devrim, bir zihniyet, akıl ve düşünce devrimidir. O dönemde pek çok şey keşfedilmiş ve araç icat edilmiştir. Bunlar sadece duygusal zekanın ürünü olan gelişmeler değildir. Tarımsal yaşama geçiş, köy devrimi yani yerleşik yaşama geçiş, büyük üretimsel devrim, kısacası insanlığın en büyük devrimi bir kadın devrimidir ve büyük oranda analitik zekanın ürünüdür.

² Karşılıklı faydalanma, birbirini tamamlama ilişkisi

Bu dönemde henüz analitik zeka duygusal zekadan kopmamıştır. İki zeka türü de birbirini tamamlama tarzında aktifleşmektedir. Yine bu dönem, insanlığın zihinsel gelişim tarihinin %98’lik bölümünü oluşturmaktadır. Abdullah Öcalan, *“Doğal toplum hakikatin kendisini yaşıyor. Egemenlikçi mantık yoktur, tamamen dayanışma vardır. En önemlisi de hayatın asıl görevini oluşturan kadının topluma güven verşi vardır. İşte bu gerçeklik insanlığın hakikatidir.”* diyerek, ahlaki ve politik toplum olarak adlandırdığı bu aşamanın hakikat olduğunu savunmaktadır. Bu oldukça yerinde bir tespittir. Çünkü doğal/neolitik toplumda hakikat herhangi ulaşılması gereken bir yerde değil, toplumun içindedir.

Evrenin kendisini tanımlamak, kendisinin farkına varmak için insanı var ettiğini son bilimsel araştırmalar ışığında rahatlıkla belirtebiliriz. İnsan, evrenin en yetkin gerçekleşmesidir de denilebilir. Bir bakıma mikro kozmostur. İnsan, kendi eko-sistemini toplumsallıkla yaratmıştır. Toplumsallaşma insan zihninin bir ürünüdür ve varlığını sürdürebilmesinin garantisidir. Canlı evriminin son halkalarında yer alan insan türü geliştirdiği zihniyet devrimiyle toplum olabilmiş ve bu yönlü bir gelişim düzeyi yakalayabilmiştir. İnsan, ruhsal-düşünsel dünyasının belirginleşmesiyle birlikte kendi türüne yakın olan primatlardan farklılaşmış ve bununla da ilk insanlaşma adımları belirginleşmeye başlamıştır. İnsan, türünün biyolojik zihninden ileri gelen büyük bir potansiyel güç sahibidir ancak varlıkların en zayıf ve korunaksızıdır da. Onu güçlü kılan, biyolojik zihinsel yapısının esnekliği, yaratıcılığı ve kendisini her koşula adapte edebilmesidir. Bu gerçeklikten yola çıkan Öcalan, **“İnsan türü zeka potansiyelini ne kadar açığa çıkarırsa o kadar toplumsallaşan bir varlıktır.”** demektedir. İnsanın biyolojik yapısı toplumsallığı zorunlu kılar. Bu zorunluluklardan kaynaklı zekası potansiyel olmaktan çıkıp aktifleşir. Toplumsallaşma olmadan insanın varlığını koruması ve yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. Bir parçası olduğu doğada, var olana karşı zayıf ve güçsüz olduğunu fark eden insan, kendini ayakta tutmak için toplu olarak hareket etmesi gerektiği sonucuna varır. Bunu da ancak kendisine manevi bir dünya kurarak başarabileceğine inanır. Bu manevi dünya türümüzün hakikate ulaşmada izlediği bir yol ve yöntemdir. Öcalan, *“İnsan aklının en yetkin özelliğinin hakikati arama ve inşa etme gücünde olduğuna inanıyorum.”* demektedir. İnsanın bu gücü, manevi dünyasını oluşturduğunda açığa çıkar. Dönemin ‘düşünen insanına’³ göre bilinmeyen bazı güçler vardır. Doğanın, olayların düzeni, hareketi ve kontrolü bu güçlerin elindedir. Bu güçlerle uyum içinde yaşamının yolunun onları mutlu etmekten geçtiğine inanan düşünen insan, çıplak vücudunu kutsal gördüğü varlığın renkleriyle boyar ve ona benzemeye çalışır. Burada amacı inandığı varlığa öykünme ve onu taklit etme değildir. Kendisini ona benzeterek saygısını sunmasıdır. Kutsal varlığın hareketlerini tekrarlama, onunla uyumlu sesler çıkartma, çevresinde bulunanların da buna katılımını sağlama kendini sanat yoluyla dışa vurmanın bir biçimidir ve insanın metafizik yönüne de işaret eder. Öcalan bu durumu, *“İnsanı doğanın zorlukları karşısında direnmeye yönelten şey onun metafizik yaşayabilme yetenek ve gücüdür.”* şeklinde ifade etmektedir.

³ Homo Sapiens

Neolitik toplum, insan ile doğanın dayanışma ve birbirini tamamlama ekseninde var olduğu, biri olmadan diğerinin yaşayamayacağı bilinciyle hareket etmiştir. Neolitik toplumda doğanın tüm bileşenleri karşılıklı birbirini besleme ilişkileri içindedir. Maddenin korunum yasası ve hatta sırları çözülmeye çalışılan evrenin kendisi Neolitik toplumdaki bu muhteşem dengenin bilimsel izahıdır. Bunlardan yola çıkarak doğal toplumun düşünüş ve yaşam tarzının günümüzün yaşam tarzından daha bilimsel ve doğru olduğunu söyleyebiliriz.

Yazımızda ifade etmeye çalıştığımız gibi, insan türü zeka potansiyelini aktifleştirdikçe toplumsallaşan bir varlıktır. İnsanın biyolojik yapısı toplumsallığı zorunlu kıldığı kadar, toplumsallık da zekanın potansiyel olmaktan çıkıp aktifleşmesini koşullar. Duygusal ve analitik zeka toplumsallaşmayla birlikte birbirini tamamlama temelinde gelişmeye başlar. Bu iki zekanın iç içe oluşu, birbirini beslemesi insana özgü bir erdemdir. Önemli olan duygusal ve analitik yönleriyle insan zekasının hangi amaçla kullanıldığıdır.

Duygusal Zeka İle Analitik Zekanın Parçalanması Karşısında Hakikat ve Yöntem Arayışları

İnsanı insan yapan şey, duygusal ve analitik zekasının uyum içinde olmasıdır. Toplumsallaşma da bu iki zekanın işbirliğinin, uyumunun ürünüdür. Ancak zamanla bu iki zeka arasında bir uyumsuzluk baş gösterir. Analitik zeka duygusal zekadan kopar. Buna neden olan şey ise, erkek cinsi öncülüğünde gelişen avcılık kültürüdür. Bu kültür, ölme ve öldürme temelinde gelişen bir kültürdür. Öldürme eylemi, analitik zekanın duygusal zekadan kopuşunun en önemli işaretidir. Öcalan, duygulardan kopan insan zekasının tehlikelerini şöyle ifade etmektedir: "...insan türünün toplumsal gelişimini sağlayan zeka analitik zekadır. Fakat duygu boyutundan yoksun olduğu için serbest kaldığında çok tehlikeli olur. Özellikle iktidar ve savaş kültürüne alıştıktan sonra analitik zeka korkunçlaşır." İfade edilen bu sapma ve analitik zekanın tehlikeli hale gelmesi, yani iki zekanın parçalanması kadının cinsinin toplumsal olarak düşürülüşüyle gerçekleşmiştir. Kadının bu biçimde düşürülüşü -yine duygusal zekanın çarpıtılıp aşağılanması- toplumun da düşürülüşü anlamına gelmiştir. Özcesi kadının düşürülüşü, insan türünün büyük düşürülüşüdür.

Kadınların gündeminde olan Jineoloji, bu gerçekliği göz önünde bulundurarak kadının kaybettığı yerde hakikati aramalıdır. Geçmişten kopuk bir gelecek tasarımı veya inşası söz konusu bile edilemez. Bu açıdan geçmişle gelecek arasındaki bağlar Jineoloji için büyük önem taşımaktadır. Bu bilimi geliştirmeyi kadınlara öneren Öcalan, doğruyu ararken nereye kadar uzandı? Bu kadın cinsi için oldukça önemli bir noktadır. Hakikat neredeydi ve nerede buldu? *"İnsanlığın geçmişi daha gerçektir. Ben hakikati orada arayacağım, orada bulup yakalayacağım ve yenisinden başlayacağım."* diyen Öcalan gibi kadınlar da tarih ve gerçeklik arasındaki hakikat bağını iyi değerlendirmelidir. Tarih kendi içinde bir bütündür. Günümüz bilimi her şeyde olduğu gibi tarihi de parçalamıştır. Oysa doğal toplum, diğer adlandırmasıyla ahlaki-politik toplum hakikati, bu parçalara ayrılmış gerçeklik içinde de kendini sürdürmeyi başarmış ve adeta

yeniden bulunmayı beklemektedir. Bunu gerçekleştirecek olan da kadın cinsidir. Kadının bu hakikati bulmak için kullanacağı yol ve yöntemler büyük önem taşımaktadır.

Hakikat, gerçeğin bilincine, farkına varma ve bunu canlı, akışkan kılmayı başarma halidir denilebilir. Doğrunun, gerçeğin anlamının bilincinde olma ve öyle yaşamadır. Bu da ancak duygusal ve analitik zekanın birlikte, dengeli kullanımıyla gerçekleştirilebilir. İnsanlık gerçeğin bilincinde olan anlamlı bir yaşama ve hakikate kadın öncülüğünde Neolitik toplumda ulaşabilmiş ancak erkeğin analitik zekayı aşırı aktifleştirilmesiyle devlete, sömürüye, köleliğe vb. yol açması sonucu bu hakikati kaybetmiştir. Her ne kadar devlet dışı toplumda bu hakikat günümüze kadar gelse de, devletli sistemin aşırı baskısı altında görünür olmaktan çıkmıştır. Hakikat, bir anlamda nesnel gerçekliğin düşünce-deki yansımasıdır, bir gerçekleşme, kendi anlamına kavuşma sürecidir de. Erkek şahsında yüceltilen analitik zekanın baskısı altında olan evrensel zeka, yitirilen bu hakikati bulmaya çalışmış ve bunun için çeşitli yöntemler de geliştirmiştir. Duygusal zekayı aşağılayıp zafelerini ilan eden analitik zekanın⁴ tasarladığı sistemler de hakikat rejimine ihtiyaç duymuş ve duygusal zekanın dengeleyiciliğinden faydalanmadan oldukça parçalı yöntemlerle hakikatten uzak ‘hakikat rejimlerini’ kurmuşlardır. Kendisini devletin donuk, statik, tekçi, renksiz zihniyetine dayandıran bu ‘hakikat rejimleri’ adeta hakikat dışında her şeydir. Kadının hakikati arama yolculuğuna çıkışının ilk adımları bunların tümüne – devlete dayanan ‘hakikat rejimleri’ne – kuşku, sorunsallaştırıcı tarzda yaklaşma olmalıdır. Kadın hakikati dışarda bir yerlerde değil mutlaka kendinde ve tarihin başlangıcında aramalıdır.

Tarih, devlet dışı toplumda varlığını sürdüren hakikati arayan pek çok peygamber, ermiş, bilge, filozof ve bilim insanına ev sahipliği yapmıştır. Bunlar doğa-evrenden kaynağını alan ve toplumsal gerçeklikte ifadeye kavuşan hakikate dayanarak kendi düşünce sistemliklerini ve yöntemlerini oluşturmuşlardır. Terzi Hermes’le (İdris Peygamber) M.Ö. 3000’lerde Mısır’da başlayan hakikat arayışçılığı geleneği, bugün Kürdistan ve Türkiye’de Öcalan şahsında devam etmekte ve komünal toplum yapılarının zihniyeti oluşturulmaktadır. Hermes, Zerdüş, Buddha, LaoTzu (Tao), Sokrates, İbrahim’le başlayan peygamberler geleneği/ zinciri, Sühreverdi, Hallac-ı Mansur, Mevlana vb. tasavvufçular, Bruno, Spinoza gibi hakikat arayışçılarından el alan Öcalan, kendisinden öncekiler gibi duygusal ve analitik zekasını birlikte kullanarak, kadın-anaya bağlılık temelinde ahlaki-politik toplum adını verdiği kendi hakikat rejimini oluşturmuş ve aşkın, özgürlüğün ustası olmayı başarmıştır. Bunu da günümüze kadar kullanılan tüm yöntemlerin doğru yanlarını birleştirerek yapmıştır. Bu yöntemler mitolojik, dinsel, felsefik ve bilimsel yöntemlerdir.

⁴ Burada analitik zeka ve duygusal zeka kendi başına eyleyen bir özne gibi ele alınmamaktadır.

Daha ziyade bu zeka türlerini yücelterek veya düşürerek sistemleşen rejimlere ilişkin birer simge olarak ele alınabilir.

Özellikle toplumun hafızası olarak ele alınan mitoloji, Öcalan'da hak ettiği anlama kavuşmuştur. Egemenler/eril zihniyet, mitolojiyi –ki neolitik dönemin temel yaşam zihniyetidir- basit birer söylenceye veya abartılmış masallara indirgemıştır. Öcalan ise mitolojiyi hakikati açıklamanın bir yöntemi olarak ele alır. *“Söylenceler (mitolojiler) üzerine anlam değeri hayli yüksek yorumlar yapılabilir. Tarih bu yönlü yorumlar dışında çok az kavranabilir. En uzun yaşam dönemini söylence biçiminde geçiren insan topluluklarını kavramada temel bir yöntem olarak mitoloji vazgeçilmez önemdedir. Mitolojik yöntemin tam zıttı gibi konulan günümüz bilim yöntemlerinin de çoğunlukla birer mitolojiden ibaret oldukları yeterince kanıtlanmıştır.”* belirlemesini yapan Öcalan, mitolojik yöntemin önemine dikkat çekmiştir. Kendisinden sonra gelen yöntem ve düşünüş tarzları tarafından gözden düşürülen mitolojik yöntem, kadının da vazgeçemeyeceği ‘anlam ve zihin’ biçimidir.

Öcalan, hakikate ulaşmada dinsel yöntemden de faydalanılır. Dinsel yaklaşımlar, mitolojik dönemden sonra en uzun süren yaklaşımlardır. Aşırı aktifleşen analitik zekanın yol açtığı baskı ve sömürü derinleştikçe dinsel-dogmatik yöntem zihniyetin başat yöntemi olur. Bu yöntemle insanların *“tanrı maskeli despotlara”* boyun eğmesi sağlanmıştır. Dinsel yöntemle kölelik meşrulaştırılmış, kadercilik anlayışı kökleştirilmiş, doğal gerçeklik dondurulmuştur. Çok ciddi eleştiriler yapılabilecek bu yöntem temel bir hususu da fark etmiştir: insan zihninin esnekliği ve biçimlendirilebilir olmasını! ‘Dinsel dogmaya neden ihtiyaç duyuldu?’ sorusuna ancak bu yöntem kullanılarak cevaplandırılabilir. Yine de dinin özünde ahlak vardır. Özellikle üç tek tanrılı din, ahlakın kurucu öğeleri olarak ele alınabilir. Bunları doğru anlamlandırmak açısından da dinsel yöntemden faydalanmak gerekmektedir.

Felsefik yöntemle özgür düşünceye küçük de olsa adım atıldığı belirtilebilir. Maddi-manevi yaşamı tüm yönleriyle düşünme, ona soru sorma faaliyeti olduğu için de aslında tüm yöntemlere öncülük eden genel bir yöntemdir. Dinsel yöntemde olduğu gibi bu yöntemde de dogmatizm ağır basar. Örneğin, Aristo ve Platon’un idealizmi, Ortaçağ’daki dogmatik dinsel yöntemin en güçlü dayanağı olmuştur. Bu yöntemin ciddi eleştirisi bile hakikat yolunda önemli bir yol alınmasını sağlayabilir.

Analitik zekanın adeta şaha kaldırılıp, kendini tüm yöntemlerden daha fazla hakikat rejimi olarak tanımladığı yöntem, bilimsel yöntemdir. Bu yöntem “inceltilmiş köleliğin” adı olan kapitalizmin bir dünya sistemi haline gelmesinde temel bir rol oynamıştır. Bilimsel yöntem anlayışında özne-nesne ayrımı büyük bir özenle yapılmıştır. Nesnellik başat bir kavramdır ve yeniden, derinliğine yorumlanabilmelidir. Nesnellik adına analitik düşünce, tüm değerlere saldırmakta ve ters yüz etmektedir. Canlı-cansız doğa mülkleştirilmektedir. Bacon’ların ve Descartes’in öncülüğünde gelişen bu yöntem, özneyi *‘analitik düşüncenin en meşru geçerlilik faktörü’* olarak, nesneyi ise ‘üzerinde her tür spekülasyonun yapılabileceği *“maddi öge”* olarak ele almaktadır. Descartes, insan dışında hiçbir şeyi canlı olarak görmez. Onun analitik aklının bir sonucu olan bu yöntem, egemen zihniyet yapısını oluşturarak canlılık ve özne olma halini yani yaratıcılığı egemenlere has özellikler haline getirir. Ona göre maddi dünya, üzerinde

her türlü işlemin yapılabileceği cansız bir nesnedir. Yine insanın beden ve düşüncesi de birbirinden ayrıdır, bağımsızdır. İnsan ve toplumun duygu ve düşünce dünyasında yaşanan çarpık ve parçalı gelişimin temelinde Descartes'in bu yaklaşımı yatmaktadır. Bu ayırım bir anlamda yaşamı inkâr etmektir ve gerçek dışıdır.

Kuantum fiziği atom altı parçacıklar üzerinden analitik ve duygusal zekayı birlikte kullanarak önemli sonuçlara varmış ve bilimin özne (kast edilen erkektir de) ve nesne (buna da pekala kadın denilebilir) ayırımının bir saptırma olduğunu kanıtlamıştır. **Hakikatin bir bütün olduğu ve evrende her şeyin birbirinin içinde birer öznel/özerk gerçeklik olduğu açığa çıkarılmıştır. Temel iki ilkesi olan canlılık ve evrensel bağıntılılık yasası hem doğanın canlılığını hem de her şeyin özerk olduğu kadar muazzam bir ahenkle birbirine bağlı olduğunu, bütünü meydana getirdiğini kanıtlarıyla ortaya koymuştur.** Örneğin, bir elektron ve bir pozitronun etkileşimi sonrasında iki atom oluşur. Bu fotonlardan her biri evrenin farklı bir kutbuna yollanmış olsun, bu fotonlardan birine dışarıdan bir müdahale yapıldığında diğeri aradaki onca mesafeye rağmen aynı etkiyi hisseder. Buna kuantum dolanıklık ilkesi de denilir. Bu ilkeye göre aynı kaynaktan çıkan her şey birbirine bağlıdır, bunlardan birine etki edildiğinde diğerleri de aynı etkiyi hisseder. Bu, bütünün parçalanamayacağına en güzel işaretlerinden biridir. Dünya, evren, yıldızlar, gezegenler, galaksiler vb. her şey büyük çatlama sonucu açığa çıkan enerjinin farklı biçimleridir ve birbirine bağlıdır. Sadece analitik zekayı esas alanlar, yöntem ve hakikat rejimleriyle bu muhteşem bütünlüğü parçalamak, unutturmak ve ortadan kaldırmak için her aracı kullanmıştır.

Özcesi, hakikate ulaşma iddiasında olan tüm yöntemler (devletçi aşamayla birlikte öne çıkarılan analitik zekanın denetimine giren mitolojik-dinsel-dogmatik-felsefik-bilimsel yöntemler) her şeyin bir bütün olduğu gerçeğini çarpıtmıştır, üstünü örtmüştür. Analitik zekayla yol alan köleci sisteme (doruk aşaması kapitalist modernitedir) karşıt olan muhalif kesimler, hakikate analitik zekanın yöntemlerini kullanarak varmaya çalışmış, bu nedenle de karşıtı oldukları sistemin yedeğine düşmekten kurtulamamışlardır. Peki bunu engellemenin yolu yöntemsizlik midir, yöntem inkarı mıdır? Elbette hayır! Hakikat yolunda, analitik aklın tüm yöntemleri inkar edilmeden, güçlü bir eleştiriye tabi tutularak önemli bir yol alınabilir. Öcalan'ın bunu yaparak 'doğruya en yakın' sonuçlara varması böyle bir yaklaşımının doğru ve gerekli olduğunun ispatıdır. Jineoloji, duygusal ve analitik zekanın birlikte kullanımıyla bu yöntemleri güçlü bir eleştiriye tutmak durumundadır. Jineoloji, mikro evren olan insanda yoğunlaşan gerçeklikler toplamını, (özne-nesne, ruh-akıl, akıl-beden, diyalektik-metafizik vb.) tüm ikilikleri reddederek, bir bütün olarak araştırmayı esas alır, yine hakikati kadın-ananın oluşturduğu yaşamda, tarihin başlangıcında/ doğal toplumda ararsa bizi muhteşem sonuçlara ulaştırabilir ve bizlerden çalınan özgürlüğü geri almamızı sağlayabilir.

Xwebun Olmuş Kadın Gerçeğinde Hakikat

Zeynep Beydağı

Yaşamın anlamına varmak; en sade haliyle hakikat. Doğanın ödülü mü yoksa cezası mı bilinmez ama omzumuzda bir ağır yük. Yaşamın anlamına varacak bir evrimle bağlanmışız birinci doğaya. Ne kadar kaçmak isteyip, felsefesiz ve arayışsız sürdürmek istesek de yaşamımızı, bu sorumluluktan kaçış denemelerimiz başarısızlıkla sonuçlanır. Depresif, bunalım, intihar ve mutsuzluk hakim olur yaşamımıza her hakikat yitimi ve arayışın durdurulması hamlesinde. Ne anti deprestanlar, ne kendimizi unutmak için fabrika düzeneğinde programlanmış aceleciliğe teslim etmek, ne de güdülerimizin sürüklediği yere gitmek kurtarmıyor bizi, anlam ve hakikat arayışından. Doğa anamız bilmiş elbet analitik aklımızın bizi sürükleyeceği yerleri, belki de onun tedbiridir anlamsız yaşayamamak. Fitratımızda bu var belki de! Hani ne insanın ne de kadının fitratında olmadığı halde egemenler tarafından fitratla açıklanan özelliklerimize inat, asıl insani özelliğimiz hakikati arayışında olmak, yaşam hakkında bir fikre sahip olamadan yaşayamamak olamaz mı?

Bizler yaşamın anlamına varmakla yükümlüüz. Bunun olmadığı yerde kıyameti yaşar, kıyameti hazırlarız. Üstelik sadece kendimize ve toplumumuza değil, bütün bir dünyaya ve dünya üzerinde yaşayan her şeye. Canla başla dünyanın, insanlığın canına okuyuşumuz ancak bu anlam yitimi ile izah edilebilir. Yaşam ve hakikat, iki güzel kadın. Neredeyse her dilde dişil. İki buluşunca bir güzel kadın daha katılır bu birlikteliğe: özgürlük. Onu da en iyi Spinoza kavuşturmuş ifadeye “anlamak özgürlüktür” diye. Farkına varıp anladıkça, hakikatin peşinden koştukça özgürleşiriz. Unutmadan söyleyelim özgürlük de dişil her dilde. Onu da özgürlüğün ilk katilleri Sümerler söylemiş "anaya dönüş" diye. Kelimelerin dişil ve eril olması cinsiyetçilikten değil, yüklenen anlam ve yaşamsal pratiğin yansıması. Belki de bir sözlük çıkarmalı dişil kelimelerden oluşan, kadın-yaşam-toplum bağını daha iyi görebilmek için. Somut kanıt peşinde koşan pozitivist düşüncelilere insan yaşamının ve toplumsallığın kadın etrafında geliştiğine dair bir kanıt olur.

Dağları, ağaçları, köyleri, şehirleri neden dişil kelimelerden yada kadın isimlerinden seçmişler? Bu toplumlar ne diye yaşama, toplumsallığa, üretime dair her kelimeyi dişil tasavvur etmişler diye biraz daha düşünürüz bu sayede.

Hakikat, yaşamın anlamı konusunda henüz "bilge adamlar" çıkıp kitaplar yazmadan, kerameti kendinden menkul şeyhler misali sözler söylemeden önce neydi felsefenin kaynağı? Sokrates, Platon ya da bir başka erkek filozoftan alıntı yapmadan önce bilmez miydi insanlık felsefeyi. Yunanlıların *Sophiya*'yı yani bilgi denilen kadını seven kişi dedikleri filozofu, Kürtlerin doğum ve yaşam kelimelerinin köklerinden türettikleri bilgili insanı yani "za-na" yada "ji-r"ı nereden öğrenmişti bilgiyi ve nasıl paylaşırdı? Binlerce yıl oldu ilk taşı elimize alalı, aletler yapıp "doğa"yı alt edeli. Niye alt etme gereği duymuşsak o da bir muamma. Doğa anayı zapturapt altına almadan toplum ve kültürün gelişemeyeceğine dair kim ve nasıl kanaate vardı? Su kenarında yaptığımız barakalar yağmurların suyu ile harap olduğu için mi öfkelenidik, yoksa ağaçların şimşekleri çektiğini bilmediğimizden şimşek çakarken ağacın altında can verenler nedeniyle mi? Yaşam alanlarına izinsiz ve tedbirsiz girdiğimiz için yaralanmamıza ya da ölmemize neden olan hayvanlara da öfkelenmiş olabiliriz. Ateş yakmayı ya da soğuktan korunmak için mağaraların derinliklerini keşfetmediğimizden donarak ölenlerimizin hatırası da yol açmış olabilir "doğayı alt etme" iç güdüsüne. Ya da beyaz Avrupa'lı adamın yarattığı yanlış. Homo sapiens'e iftira. Bu olsa olsa pozitivizmin at gözlüğü ile etrafına bakan bir bilim "adamı"nın yorumu olmalı. Eline ilk taşı alan, ilk tohumu eken, ilk barakayı yapan, ateşi bulan, su kanalları inşa eden atalarımızın doğa anasınaalt etmeyi, yenmeyi, üzerinde zafer naraları atmaya düşünmeyecek kadar bağlı olduğunu düşünmesi çok da muhtemel değildir böylelerinin. Bunca bilgiyi, aleti onu alt etmek için değil, evrimin sağladığı avantajla yaşama olanaklarını arttırmada kullandığını. Her canlının yaptığı gibi. Kayalardan dahi filiz vererek, denizin dibinde, kutuplarda dahi yaşama olanaklarını yaratan canlılar gibi insan da. Doğadaki her dönüşüm, her gelişim yada her felaket bir öğretmen olmuş olamaz mı?

Bu nedenle ilk öğretmenimiz doğa anaydı ve bilgiler analar tarafından aktarılırdı muhtemelen. Sürekli besleme görevi olandan daha iyi kim bilebilir ekonomi bilgilerini. Konuşamayan, sadece ağlayarak, vücudundaki değişimlerle mesaj veren bir bebeği yaşatma sorumluluğu olan ancak bilir ateşi yükseldiğinde ne yapılması gerektiğini, kustuğunda hangi otu içirmesi gerektiğini yani tıp biliminin bilgilerini. Ağıtlar yakan, ninniler söyleyenler oluşturur edebiyatın temelini. Barışçıl yaşamaya zorunlu olan bilir uzlaşmayı, empatiyi, komünal yaşama ve çalışmanın önemini yani siyaseti. Babaların ve erkeklerin payını bir kenara atmayalım, onların yaptığı gibi inkarcı olmayalım. Elbette onların da öğrettikleri vardır. Ama öğrettiklerini kendi üstün dehalarının, babalarının ya da ustalarının mahareti saymaları ile kopmuşlardır kaynaktan. Bu nedenle hakikat adına elde ettikleri bilgi yabancılaşıp yozlaşmaya müsait kılınmıştır. Hep bir hırsızlık kültürü, emek gaspı ve inkarla hakikat yolculuğuna çıkınca daha baştan sapak bir yola girmiş olurlar. Bundan değil midir hakikat arayışındaki insanların aşamalardan, sınavlardan geçirilişi.

Ahlaksızın elindeki bilginin sonuçlarını en vahiminden yaşadığımız bir çağda iliklerimize kadar hissetmekteyiz bunu. Bilgiyi taşımak da bir kişilik ve ahlak gerektirir. Bilgeler farkındadır bunun.

Bilge bir kadın bunu çok güzel anlattı bana. Şifacı bir kadın tanıdım. Annesinden, ona da babaannesinden kalan bilgi ve yetenekleri vardı. O bunların tanrı vergisi olduğunu söylerdi. “Allah’ın izni ve dualarla iyileştiriyorum” derdi. Oysa hangi otun hangi hastalığa iyi geldiğini, damarları ve sinirleri, insanın anatomisini o kadar iyi biliyordu ki dualar sadece işin süsü gibi kalıyordu yaptığı işte. Bilgisinin kaynağını tanrıya atfetmesi Avrupa’daki cadı avlarının bir başka versiyonu gibi geldi bana. Ortadoğu’da neden cadı avları olmadı diye soranlara hep söylerim “gerek yoktu”ki diye. Çünkü Ortadoğu’nun kadın bilgeliği çok daha erkenden çalınmış, talan edilmişti. Geriye tortuları kalmış durumda, bakmasını, anlam vermesini bilene onun da kattığı çok şey var. Bu yüzden Abdullah Öcalan “Ortadoğu’nun yenilenmiş tanrıça bilgeliklerine” duyduğu ihtiyacı getirir dile.

Bu bilgilerini kime aktaracağını sorduğumda bir sitem beliriverdi şifacı teyzenin yüzünde. Öfkeyle, “Kimseye öğretmeyeceğim, benimle birlikte unutulup gidecek” dedi. Şifacı kadının bir öngörüsü vardı, mesleğini sekiz çocuğu arasından gözüne kestirdiği bir kızına devretmek istiyormuş. Ancak o kızı gerillaya katılınca kimseye öğretmeye karar vermiş. Niye o kız diye sorunca insan anlıyor kadim bilginin nasıl saklandığını ve aktarıldığını. Çünkü bir tek o kızının ahlakı uygunmuş şifacılık yapmaya. Yani layık olmayana bilgiyi aktarmayacak kadar öngörülüdür kadim bilgelik. Avrupa’da yakılarak, Ortadoğu’da küçümsenerek ya da yetenekleri din ile örtülerek mistikleştirilen bilgelik, hırsızların talan alanı oldu. Bu inkar sadece kadınların hakkının yenilmesi, tarih kitaplarında kadın filozoflar mumla arar hale gelmemize yol açmakla sınırlı değildir, bilginin yaşamla bağına da kopardı.

Yaşamımızın yanlışlar, yalanlar toplamı haline getirilmesinde herhalde ehli olmayanların bilginin kaynağı ve sahibi olmasının ya da kendilerini öyle lanse etmesinin de önemli bir etkisi olmalı. **Hakkında bunca konuştuğumuz, binlerce yıllık bilgiye sahip olduğumuz yaşamın cahili haline gelmiş ve ne yaşadığımızı, birilerine neleri yaşattığımızı hissedemeyecek kadar duyarsızlaştıysak bilgi kaynaklarımızı bir kez daha gözden geçirmeliyiz.** Yaşamdan çok ölümün, hakikatten çok yalanın, özgürlükten çok kölelik hükmünü icra ediyorsa daha da sadeleştirerek dilini ve yöntemini, hakikat arayışını başlatmalı toplumda yeniden. Tam da böylesi dönemlerde çıkmamış mı tüm bilge, filozof ve peygamberler. Yaşamın tıkanıp, yolunu kaybettiği yerde ışık olmuşlar. Hala günlük olarak karşı karşıya kaldığımız toplumsal sorunlar konusunda onların sözlerini yazıyoruz önceden defterlerimize şimdilerle sanal alemlere. Hakikati, yaşamın anlamını ve dolayısıyla özgürlüğü kaybettiğimiz yere dönmeliyiz. Geri dönüş yoluna birkaç işaret bırakılmış olmalı. Yoksa masaldaki gibi işaret olarak bıraktığımız ekmek kırıntılarını da kuşlar yerse kala kalırız anlamsız yaşam batağında.

Anlamsız yaşam kanserleşen bir hücre gibi yayılıyor toplumsal bedene. Şimdilerde kanserli hücre kök hücre plantasyonu ile tedavi edilir diyorlar. Hani dokuz ay boyunca ana karnında bizi besleyen bir doğum kordonumuz, onunla plasentamız arasında kalan kordon kanında bulunan "kök hücre". Biz sadece doğumdan sonra atıldığını biliriz. İnsan hep bir kendini aşma halinde, kopma halinde özgürleşeceği yanılgısındadır ya. Kesilip atılır önce annemizle aramızdaki göbek kordonu. Sonra hep bir kaçış ve kopma halidir yaşamımız anneye, kadına, doğaya dair her şeyden. Hep aşamalar kaydetmek için kopup kendi başına bir şeyler yapmak. Gelişim bir bağ içinde olmaz diye düşünürüz. Oysa sadece doğaya bakarak dahi çok sade bir doğruyu görebiliriz. Her şey biricik, tek ve kendine has ama birbiriyle bağ içinde. Doğadan koparak kültürü oluşturduk, toplumdan koparak birey olduk diye böbürlenirken şu düştüğümüz hale bakalım. Kültür adına kültürsüzlük, hiçbir canlının yok edemeyeceği kadar kendi yaşadığı eko sistemin katili olmuş bir varlık haline geldik bu kopuşla. Birey olma adına çıktığımız yolda tüm toplumsal bağları koparıp süper robot yada güdüleriyle yaşayan bir hale geliyoruz. Yeme, içme, cinsellik dışında bir derdi olmayan yaşamlara. Bu kopma hali ne kültür yarattı ne de birey olabildik. Biyolojik olanın da verdiği bir mesaj var aslında. Artık kesip atmadan önce doğum kordonu, depolanıyor kök hücre. Ve sonra hastalanınca o doğarken attığımız bağa muhtaç oluyoruz. Uyarlırsak toplum kırımına karşı karşıya olduğumuz "kanserli, hormonlu yaşam"¹ ın tedavisinin toplumsallığımızın kök hücrelerini ve depolandıkları yeri bulmaktan geçtiğini öğreniriz.

Yanılgımızı tespit etmek için yönelmeli kaynağa. Kaynak da ne güzel bir kelime. O da dişil. Suyun doğduğu yer. Zaten su gibi akışkan ve yaşam dolu olmak değil mi özgürlük. Hakikat de bunun bilgisine sahip olmak. Her doğumun kaynağının dişil olması gibi. Hiçbir filozof söylemez kaynağın dişillik olduğunu. *Başlangıçta Kadın Vardı* kitabında Luce Irigaray. Filozofun ilk öğretmenini ve kaynağı gizlemesinin halet-i ruhiyesini analiz eder. **Annesini, kaynağı inkar ederek bilginin kaynağını mistik bir ilhama, görünmeyen bir tanrıya bazen de o büyük erkek aklına atfetmenin hakikat yitiminde nasıl bir rol oynadığını anlatır.** Bu kadar anlamsızlığa yol açan yolu bize yaşamın anlamını açıkladığını iddia eden o soysuz ve köksüzler mi açtı dersiniz? Hiçbir emek-değer teorisinde yeri olmayan kadın emeğinin, aklının kendilerine öğretmen olduğunu açıklasalardı ne olurdu ki. Ama o zaman kadının aklını, bedenini, yaptığı işleri aşağılayarak onu sömürmek çok güç olurdu. Anaların hakkı ödenmez, cennet ayaklarının altında ya da her güçlü erkeğin arkasında duranlar olarak bir ufak değinme ile büyük hırsızlık rahatlıkla örtbas edilebilir. Filozof, şair yada bilim adamının kelime oyunları ise daha da ustalaşmış bu konularda. Tanrıça, doğa yada kadın bazen soyut bir imgedir ilham veren. Ama asıl olan erkeğin kafasının içindekiler ve dilidir.

¹ Abdullah Öcalan-Özgürlük Sosyolojisi

Bütün inançlar, diller ve masallarda bir ilham kaynağı olarak perilerden bahsedilir. Satır aralarında değinilir isimlerine. Bütün dillerde ilham veren periler genç ve güzel bir kadın imgesi ile ifade edilir. Ancak rolü sadece erkeğin aklına fikirleri getirmektir. Oysa biraz daha düşünssek üzerinde ilham denilen şeyin bilginin asıl kaynağının inkarına nasıl vesile olduğunu. Yunan mitolojisinde bellek, Titan tanrıçası Mnemosyne'nin kızlarıdırılar ilham perileri. Tüm sanatlara ilham veren dokuz kız-kardeş. Kalliope: epik şiirin, Kleio: tarihin, Erato: lirik şiirin, Euterpe: müziğin, Melpomene: trajedinin, Polyhymnia: ilahilerin, Terpsikhore: dansın ve ritmik şiirin, Thalia: güldürünün, Urania: astronominin ilham perisi ². Bu kadar ilhamın kaynağı olup bu konularla ilgisiz olunması mümkün müdür? Erkeğin aklına aracılık misyonu yüklenen bu kadınlar sakın ola ki bu bilgilerin sahibi olmasınlar. Erkek egemenliğinin yalancılığı ve hırsızlığı ile çalınan bilgilerin asıl sahipleri.

İlhamın yol açtığı yaratıcılık da incelenmeye değer. Yaratıcılık, erkek diye tanımlanan tanrıya mahsus sayılmadan önce sadece kadına ve dişiye hastı. Türkçe'de aşağılayıcı bir tanımlama avrat. Dimağımızda at, avrat silah diye bir erkek dünyasını tanımlasa da kökü yaratıcılık bu kelimenin. Kürtçe'de yaratıcılığa "afirandin" denilir. Soranca lehçesi korumuş bu güzel bağlantıyı kadına "afratan" diyerek. Yani yaratan. Bir canlı doğurma gücüne sahip kadından daha fazla kim hak edebilir ki bu tanımlamayı. Rivayet edilir ki Afrodit ismi de buradan gelir. 'Devlet' filozofu Platon tüm kadın düşmanlığı söylemlerine rağmen platonik aşkla göksel Afrodit'e bağlanmayı salık vermiş bilgili erkeklerle. Yani yerdeki Afrodit çocuk doğurarak sergiler yaratıcılığını, göksel Afrodit ise yaratıcı fikirlerle. Sadece erkeklerin buna ulaşabileceğini vurgulamış. Bu bilgiyi de Sokrates'in hocası olduğu söylenen Diotima isimli bir kadına dayandırır. Yani ne yapsa da kendini kurtaramamış kadın bilgeliliğini kaynak göstermeden. Hakkatin ve bilginin kaynağını kadında görenler de çıkmış elbette. Tanrıyı kadın suretinde tasavvur eden İbn Arabi bunlardan biri. O, yaratıcılığı kadına has görmüş. Bu yüzden bir kadının öğrencisi olduğunu gururla belirtir. Herşeyi ondan öğrendiğini söyler. Bir de kanıt sunar Arapça'dan der ki "Arapça'da kaynak ve sebep bildiren bütün terimler dişildir. Arapça'da herhangi bir şeyin kaynak ve kökeni 'ümm' (anne) kelimesiyle tavsif edilir". Carl Gustav Jung da yaratıcılığın kadınsı bir özellik olduğunu savunur. Hem feminen, hem de maskülen özellikler taşıyan her iki cinsin de yaratıcılık kuvvetlerinin feminen yanlarından geldiğini söyler.

Biz kendisini kadın düşmanı olarak tanımış olsak da Nietzsche de buna vurgu yapar. O da hakikat ve bilgi kelimelerinin dişil olduğunu söyler. Yani hakikati kadın olarak gördüğünü söyler. Salome'ye olan öfkesi ya da burjuva kadınlarına dair öfkelelerini dile getirir de kırbaç meselesinde, kadınların büyüttüğü bir filozof olarak onun

² Bir Nefeste Dünya Mitolojisi -Mark Daniels

hakikati kadın olarak görmesi tesadüf olmasa gerek. Kaynağı bulursak, yani ko-parmazsak doğum kordonunu, hakikate ulaşmak da o kadar rahat olacak diye düşündürüyor bu örnekler.

Günümüzde hakikat rejimleri kansere yakalanmışçasına hep yalan üretiyor. Hep yitiriyor yaşam anlamını bu nedenle. Bir yanlışlar toplamına dönüşüyor yaşam. En büyük yanlışlar ise kadının etrafında düğümlenmiş. O düğümlerin biri çözül-düğüne sadece kadına dair değil, yaşama, toplumsallığa ve doğaya dair de bir kaç düğüm çöz-ülüyor, elbette erkeğe de dair. Bilgimiz arttıkça biraz daha uzaklaşıyor kim olduğumuz, ne olduğumuz, nerede ne yaptığımıza anlam vermekten. Oysa olmak, bulunmak, varol-mak, kendin olmak aynı kökten geliyor etimolojik olarak. En kadim dillerden Kürtçede kurulmuş bu bağlantı *bun, lebun, xwebun, serxwebun...* Kanserleşen, yani sanallıklara boğul-an yaşam tedavisini kadın aklı, dünyası ve doğasındaki kök hücrelerde bulabilir. "Kendi"si olabilmeyi (xwebun) başarmış kadınlar oluşturur bu kaynağı. Bu yüzden özcülük değildir kadının bir doğası olduğunu savunmak. Xwebun olmak da yeniden o doğaya ulaşma ça-basıdır. İnşa edilmeden yani önüne set çekilmeden önce akışı olan bir nehirdir kadın do-ğası. O akış durdurulduğunda yaşam veren su durgun hale gelir ve bir bataklığa dönüşür, oysa bir nehir yaşamı taşır gittiği her yere. Çiçekler açtırır, meyve ağaçlarını, her türden bitki, hayvanı ve insanı toplar etrafına. Depresyon da stres de akış kanalını bulamayan enerjinin dönüp içimizde patlaması değil midir? Sakine Cansız gelir aklıma akışkan enerjisi ile nehir gibi akan kadın denilince. Bitmez tükenmez bir enerji kaynağı. Dimdik ve genç kalışı bu akışkan halinden gelirdi. Bir de akışını bulamadığı için bu dünyaya katlanamayan başka kadınları düşünürüm, Virginia Wolf, Silvia Plath gibi. O güzel sözleri, şiirleri ve kitap-ları yazdıktan sonra yaşamı değil, ölümü tercih etmek zorunda bırakılan. Daha bir çok kadın yaşamı var başka şekillerde tüketilen. Bu nedenle kadınların kendi hakikatlerine ulaşması onları birer hakikat kaynağı haline getirir. "Kanadığında kendini bir yara gibi hissedene kadın, kocasının işine öyle geldiği için kendini bir çiçek olarak gören kadından daha çok şey biliyordur kendi hakkında"³

Bir zamanlar ne olduğumuzu bilmeden olmak istediğimiz şeyin düşünce ve eylemini geliştirmek de zor olacaktır. Sadece varolan halimize bakıp onu daha katlanılır hale ge-tirerek ulaşamayız hakikate. Xwebun olmuş kadınlar o seti kaldırabilmeyi başaran ka-dınlardır. Kendisinin olmayı başararak yaparlar bunu. "Kadın sadece ve sadece kendi kendisinin (Xwebûn) olmalıdır. Hatta sahipsiz olduğunu, tek sahibinin kendi kendisi olduğunu bilmelidir. Karasevda, aşk dahil, hiçbir bağlılık duygusuyla kadına bağlan-mamalıyız. Aynı biçimde kadın da kendisini bağımlı ve sahipli olmaktan çıkarmalıdır" Bizlere pozitivist okullarda okuyarak ve ekonomik özgürlüğü sağlayarak buna ulaşılacağı salık verilmişti.

³ Theodor Adorno- Minima Moralia (1944)

Oysa oralarda asimile edilerek xwebun'u yitirdiğimizi ya da hiç edinemediğimizi anlamak epey bir zaman aldı. Erkek yöntemi ile tornadan geçirildik. Bu nedenle özgürlük arayışında en fazla zorlananlarımız bu yanılgıyı derinden yaşayanlar oldu. Daha az toplumsal, daha az ekolojiktik. Empatisi daha zayıftı, erkek yöntemi ile yaşama bakanlarımızın. Daha zordu onlarda kadın dostluğunu, arkadaşlığını, komünallığını yaratabilmek. **Hakikat kendini aşmış bir tek kadının kişisel başarısı değil, xwebun olmayı başarmış bir kadının akışkan enerjisiyle yaşama yayılmasıyla bulur ifadesini.** "Herhangi bir konuda tek başına olma hakkımız yoktur bizim: ne tek başımıza yanılabiliriz ne de tek başımıza hakikati bulabiliriz. Daha çok, bir ağacın meyve vermesine benzer bir zorunlulukla gelişir içimizde düşüncelerimiz, değerlerimiz, evet'lerimiz ve hayırlarımız, eğerlerimiz ve acabalarımız, -hepsi de birbirleriyle akraba, birbirleriyle ilintilidir ve bir istencin, bir sağlığın, bir toprağın, bir güneşin ürünleridir. Sizlerin hoşuna gider mi acaba bizim bu meyvelerimizin tadı. Ama ağaçlara ne bundan! Bize, biz filozoflara ne! "⁴

Peri kızları birer hayal ve mistik gerçekliktir. Ama bağımsız bir kadın topluluğuna işaret eder. Suyun kenarında, ormanın derinliklerinde, dağların başında ya da ıssız yerlerde yaşarlar. Ataerkilliğin ulaşamadığı mekanlarda yaşar ve sadece özel insanlara görünüp ilham verirler. Masal bir toplumsal hafızaya gönderme yapar. Şimdi de böyle mekanlarda yaşayıp ve kaynak olmayı başaran kolektif kadın deneyimi de aynı şeyi ifade ediyor. *Sistem dışını deneyimleyerek*⁵ kaynak olmak isteyen kadınlar: Tanrıçalar çağının geçmediğini, canlı olduğunu gözler önüne sermek isteyen. Bu kaynak tarihsel mekanlar, yöntemlerle kendisini vuruyor açığa. Hiç de mistik değil, oldukça gerçek. Üstelik bundan pay almak isteyen herkese de açık kapıları. O kapıdan girecek arayışınız, girdikten sonra yürüme ısrarı olanlara..

⁴ Ahlakın Soykütüğü Bir Polemik -F.Nietzsche

⁵ Jineolojiye Giriş-Aram Yayınları

Yöntem Krizinin Nedenini Ve Çözümünü Ararken Etik Kuram

Fatma Kaşan

Fikir öncelikle ahlaki yargısını açıklar sonra yöntem önerir; yani önce sosyal konumunun ve gelecek arzularının doğru ve yanlışını, güzel ve çirkinini belirler. Doğru nedir, iyi nasıldır, güzel olan hangisidir sorularına verilen cevaplar ne ise adalet, yaşam, birey, yönetim sistemleri buna göre yapılandırılır. Doğruyu ve yanlış kim belirlemektedir? Bu kim, belirlediği ahlaki yargı nasıl bir bilgi ihtiyacı içindeyse o bilginin elde ediliş yöntemini geliştirir. Bilgi algısı ve bilme biçimleri bu ahlaki konum etrafında inşa edilir. Fikir oluşumunun muhtevasını ifade eden etik kuram her neyse yöntem ona göre belli olmaktadır. Dogmanın her fikrin bağrında ilk problem olarak ortaya çıkmasının nedenlerinden biri budur; ahlakın sosyal kimliği hem oluşturu hem katılaştırıcıdır. Diğer bir neden ise insan gerçekliği ile ilgili bir durumdur; keşfettiği bilgiyi ilk ve son hakikat ilan eder. Çünkü fikirlerin oluşum süreçleri tanrının yeryüzüne kâinatın yıldızları eşliğinde inışı gibidir. Işığının kuvveti onun gerçekliğini kanıtlar ama ışığın parlaklığının yaydığı sis gerçekliğini de örter. Hakikat kendini hem görünür hem görünmez kılar; bu dönemin mevcut algısı ve anlayışı ile ilgili bir durumdur. Hakikati nasıl görebilmektedir? Göremediği ve görebildiği kadarını bildiğinin bilinciyle değil, gördüğünü sandığı şeyi gerçeklik olarak sahiplenerek, dondurarak hareket eder. Bu paradoksun nedeni fikirlerin doğarken hem muazzam bir düşünce deryasına yol vermeleri hem ısıltısının düşünmeyi durdurması ve sadece kendini görmeyi öncelikli kılmasıdır. Parlıt kusurları, eğrilikleri, çirkinlikleri ve derin karanlık hatları örter ve sadece bir yere bakmaya çeker. Kendine seyre dalan güzel böylelikle çirkinleşir. Öngörünün devreden çıktığı zamandır bu; salt kendine inanan değer değerlessizleştiği süreçtir. En önemlisi de hakikati kim açıklamaktadır ve öngörüye kim ket vurmaktadır?

Fikirlerin taşıdığı hem gerçekliği bilme hem gerçekliği o an da kaybetme paradoksunu ahlak kuramını izleyerek çözebiliriz. Bu da fikirlerin veya etik kuramların sosyolojisini gerektirmektedir. Felsefenin sosyolojisi sosyal bilimlerde gerilerde durmaktadır, onu öne çıkarıp güncelleştirmek gerekiyor.

İkincisi, hakikatin sürekli oluşan ve değişim geçiren niteliğini göz önünde bulunduran, şimdi görünürlüğü sınırlı olanın kendi sınırlı kavrayışı ile ilgili olduğuna dair bir mütevazılığı geliştirmek gerekir. İnsan ışığa bakarken körleşebilen varlıktır ve körlüğü bile hakikat olarak açıklayabilir bir varoluşa sahiptir. Kendini bilen insan hakikati görünen ve görünmeyenin bilgisi diye açıklamaz, hakikati ne denli görebildiği ve göremediğini anlamaya çalışandır. Bu anlamda, etik kuramın sosyal bilgisini araştırmaya ve sonra bu bilginin yüklendiği yöntemi sorgulamaya daha fazla ihtiyacımız var. Bu yöntem Öcalan'ın "Yöntem Hakikat, Hakikat Yöntem Olmuş" eleştirisini referans alarak şunu anlamaya çalışacaktır: Sorun yöntem krizi mi yoksa daha derinlerde, etik kuramın kendisinde midir?

Etik fikrin tanrısı-özü, ışıltıyı estetiği-formu, insanın onu görme biçimini yöntemi olarak tarif ederek ele alırsak sorun şurada düğümlenir; görmek ve düşünmek, bakmak ve öngörmek eylemlerini fikirlerin hem doğuşu hem ölümü sürecinde nasıl birlikte geliştirebileceğiz? Fikirlerin ışığını dogma haline getirmeden yaşamak ve fikirlerin karanlığına düşmeden onu öngörmek ilişkisini yakalayamamanın krizini nasıl aşabiliriz? Bu krizin nedenleri nedir soruları var önümüzde. Yaklaşık yüz yıldır fikirlerin yol açtığı yaşam problemlerini önerdikleri kendini bilme yöntemlerinde aramaktayız. Bu sorgulama yanlış bir sorgulama değildir ancak son derece kusurlu bir özelliği taşımaktadır. Tüm sorunları yöntemde aramak tüm çözümleri yöntemde bulmak gibi yöntem hastalığına açık kapı bırakan bir kusurdur bu. Kusur şu sonuca götürür 'Ya yeni bir yöntem bulmalı! Ya da yöntem terk edilmeli' Ve bu kusur insan ve doğa, birey ve toplum ilişkilerini yeniden araçsallaştırma hatasına düşecektir. Çünkü sadece araçları sorunlaştırma çözümleri de araçlaştırır. Araçlara yüklenen niyetlerin peşine düşmeliyiz. Etik değer araçların ve yöntemlerin niyetleridir. Fikirlerin ruhu önerdiği ahlaktır ama etik değerine göre bilgi yönteminin belli olduğu felsefe tuhaf bir yanılsama yarattır; bilme yönteminin ve bilgi kaynaklarının etik değeri belirlediğine dair bir inanç geliştirir. Şöyle bir yargı geliştirir; kendimize, evrene, topluma dair hakikatimizi nasıl biliyorsak ve bilme biçimimiz ne ise ahlaki değerimizi de o belli eder. Gerçek tam tersinedir oysa etik değer ne ise hakikati bilme yöntemi de ona göre belirlenir. Bu nedenle etik ve yöntem ilişkisini açıklamaya ihtiyacımız var.

Felsefi sorgulamanın ve felsefe tartışmalarının ortak bir noktası vardır; hangi varlık biçimimizle varoluşu bilmekteyiz ve bilgiye en doğru biçimde hangi varoluş özelliğimize dayanan yöntemle ulaşabiliriz? Mitooloji, din, felsefe ve bilim temelinde cevaplanan bilme yöntemleri 'Hakikati nasıl biliyorsak hakikat odur' cevabını vermektedir. **Sezgi, akıl, duyum ve deney yetenekleri olan bu bilme yöntemlerinden hangisini tercih edersek edelim şöyle bir gerçeğe saplanmaktayız; hangi varlık biçimiz ile bilgiyi edinirsek aynı zamanda hakikat o olmaktadır; çünkü hakikati bilme yöntemimiz hakikati bildiği için aynı zamanda hakikatin kendisi olmaktadır.** Bu durumda hem varoluşumuzu araçsallaştırır hem de araçlaştırdığımız varlığımızı hakikat diye ilan ederiz. Metafizik ve materyalist yorum farkına dayanan

mitoloji, din, felsefe ve bilim yöntemlerinin önümüze koyduğu bu krizi modernist tutum yöntem hastalığına saplanarak, postmodernist tavır yöntemi ret ederek derinleştirmektedir. Mutlak yöntemcilik ve mutlak yönetime hayır tavrı iki ayrı uç gibi görünse de bir madalyonun iki yüzü olarak birbirlerini hakikati araçsallaştırarak tamamlarlar. Yönetme hayır-ret tavrı da bir yöntemdir ve o da yöntemi parçalayarak tekilleştirir ve yöntemin hakikat olduğunu savunan pozisyona çekilir.

Yöntem hastalığı ve yönetime hayır duruşlarının ürettiği krizin derinleşmesinin nedenlerinden biri sorunun metodolojik mi yoksa epistemolojik mi olduğuna dair bir ayrımın netleşmemiş olmasıdır. Mevcut Epistemolojinin ağırlık kazandığı yön yöntem üzerine tartışmalar olduğundan epistemolojinin yeniden tanımlanmaya ihtiyacı var. Bilginin teorisi yapılırken o bilginin araçlarına değil etik pozisyonlarına bakmak belki de bize bir çıkış sağlayabilir. Bunun içinde yönetime sadece saplanan bir epistemeyi değil yöntemi yapılandıran etik kurama dayalı çözümlemeye ihtiyacımız bulunmaktadır. Yöntemde çokluğu ve çoklukların birliğini vurgulayan bir bilme yöntemine ihtiyacımız var ama bu yöntemi yakalamak içinde sosyal referansların muazzam sosyolojik değişimleri başarması lazım. Yani yöntemciliğin dayandığı değeri-etigi aşacak bir değer önermesi gerekmektedir. Çoklu yöntem birliği toplumsal değer olarak birey-devlet-sınıf tekilliğini değil farklılığın birliğini hem doğa hem toplumsal doğa içinde belirler. Kısaca yöntemi aşmak yeni bir yöntem inşa etmek ya da yöntemciliği aşmak için önce ahlak kuramını yani bir değerler açıklamasını gerektirmektedir. Bu anlamda etik kuramı öne almak, felsefe de başta olmak üzere tüm bilgi yapılarında öne çıkarılan yöntemin dayandığı ahlaki ilkeyi sorgulamadan geçirmek gerekmektedir.

Felsefe açıklamalarında tuhaf bir örtüleme teknik kullanılır; filozof önce bilgi teorisini açıklar ve teoriyi bir mantık silsilesi ile çerçeveler, sonra teori ve mantık kurallarına bağlı olarak ahlak öğretisi açıklanır. Ahlak, bu teorik mantığın bir sonucu ve bir parçası olarak ele alınır; felsefenin bu tekniği esas konuyu yani etiği örtülemektedir. Reelleştirme ve rasyonalize etme yoluyla örtüleme gerçekleşir. Şu mantık işler; madem kendimizi ve evreni bu bilgi teorisi ve yöntemi ile bilmekteyiz o zaman şu ahlaki değeri yaşarım ya da hakikat bilgimiz bu ahlaki yargıyı gerektirmektedir. Bilginin toplumsuzlaştırılmasıdır bu. Sorunu belirleyen de bu kategorileştirme yöntemi olmaktadır. **Bilgiyi insansızlaştırma ve toplumsuzlaştırma gibi bir durum ile karşı karşıya bırakmasının nedeni değerlerin değil yöntemin değeri belirlediğine dair sapma gerçekleştirilmesidir.** Bu ek-sende bu yazıda iki konuya açıklık getirilmeye çalışılacaktır;

1.Yöntem sorununda etik kuramın yeri ve rolü

2.Sorun sadece yöntembilim sorunu mudur yok epistemolojik midir?

Bu iki noktayı açmak için önemli gördüğümüz üç örneğe (Platon-Descartes-Hobbes) yer vereceğiz.

‘En yüksek iyi ve doğru devlet, filozoflar tarafından yönetilen devlettir’ (Platon)

Etik Değerin ‘Benzerlerin Birliği’ Olarak Tanımlanması

İdealist felsefenin en yetkin kurucularından Platon, “en yüksek iyi ve doğru devlet, filozoflar tarafından yönetilen devlettir” önermesini doğrulamak için akılcılık yöntemini geliştiren, böylelikle hem etik hem yöntem konusunda felsefe tarihine damgasını vuran bir filozoftur. Bunun için Platon, doğa ve toplum yaşamında mutlak ve değişmez olanı aramıştır. Kendinden önceki felsefelerin, mutlak hakikatin hareketli, değişen, göreceli ve oluşumcu niteliklerle bir diyalektik ilişki içinde olduğuna dair yaptıkları açıklamalara karşı değişmez ve sabit mutlak hakikat tasarısını geliştirir. Çünkü hakikat değişim ve hareket içindeyse o zaman hakikat yönetimi de değişken ve göreceli olacaktır. Ama onun amacı mutlak devleti kurmaktır ve bu devletin değişmezliğini sağlayacak bilgi kuramına ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle, mutlak idea kuramı ve akılcılık yönteminden önce etik kuramını tarif eder. Platon etik kuramını "iyi, doğru ve güzel kavramları, insanoğlunun doğuştan sahip olduğu özelliklerdir" (doğru ve iyi mutlak ideallerdir ve mutlak olduğu için onları doğuştan ediniz.) ve “Devlet en yüksek iyidir” temelinde açıklar. Doğru-iyi-güzel olanı kalıtsallığa dayandırmasının birincil nedeni, idelerin yüksek bir akıl tarafından kavrandıkça onu temsil yetkisine de ulaştığını iddia etmek içindir. İdealar doğuştan vardır, filozof yüksek akıl yeteneğini göstererek iyi ve doğru ideleri en yüksek kavrayandır, o halde filozofların yönettiği devlet en yüksek iyi olmaktadır, çünkü mutlak iyi ve doğruyu kavramışlardır. İkinci neden ise değişmez ve mutlak olanın kuruluşunu gerçekleştirmek istediği için ona doğuştan bir doğru-iyi sıfat yükleme ihtiyacıdır. Mutlak idea kuramı, iyi ve doğru değişebilir, oluşturulabilir ve geliştirilebilir diyalektiğini işlevsizleştirmeden ‘en yüksek iyi olan devlet’ in değişmezliği sağlanamaz.

Bu nedenle Platon, “İdealar her zaman vardır, koşullardan bağımsızdırlar, değişmez ve yalıtık varlıklardır; bu nedenle görüngü olmadan da ona ulaşılabilir ama idea olmadan görüngüye ulaşamaz” der. Yani fikir olmadan görüngü oluşmaz ama görüngü olmasa da fikir-idea vardır. İşte bu noktada aklın mükemmelleştirilmesi devreye girer. Buna göre; idealar dünyasından gelen ve insani beden ile birleşen ruh ölümsüzdür ve asıl amacı yurduna tekrar kavuşmaktır. Bu kavuşmanın gerçekleşmesi idealara ulaşmaya, ideaları bilmeye bağlıdır. Bu bilgi de yine bir anımsamadır. Ancak bu anımsama işleminin frekansı, ruh ve bedenlere göre değişkenlik gösterir. Burada “doğru ve iyi doğuştan gelen özelliklerdir” tespitini hatırlarsak; demek iyi ve doğru herkeste aynı düzeyde açığa çıkmamaktadır. Bu temelde, Platon'a göre ruhlardan çok büyük bir çoğunluğunun anımsadığı bulanık görüntülerdir. Ruhlardan küçük bir azınlıkta "algılama yetisi", daha az bir oranında "anlama yetisi" ve nihayet pek azında, ideaları tamamiyle hatırlayabilme, "akıl yetisi" vardır. İdeaları hatırlayabilme-akıl yetisine sahip kişilerde sevgi bu idealara ihtirasla ulaşmak biçiminde tezahür eder. Mutlak idea tasarımında hakikate ruhun üç aşamalı süreci olan (tin-akıl-iştah) ruh ile ulaşılır.

Mağara tasvirinde bu üç aşama en yüksek ruha sahip olan tarafından zorlu mücadele ile aşılar ve mutlak idea'ya ulaşılır. Mağaranın dışına çıkamayanlar aydınlatılması gereken, gölgeler dünyasına mahkûm aciz insanlardır. Mağaranın dışına çıkan yüksek ruhların (filozof kral-yöneticilerin) görevi onları aydınlatmak, kurtarmak ve yönetmektir. Üç aşamalı ruh toplumsal karşılığını filozof kral, devlet yöneticileri ve çiftçiler biçiminde değişmez sınıflar olarak bulur. Yani doğuştan gelen özellikler olarak iyi ve doğru bilge kralın kişiliğinde en yüksek temsilini bulmakta ve bilge kral devleti yönettiği için devlet en yüksek iyi olmaktadır. İyi ve doğruyu kavrama acizliğinde olan çiftçiler, kadınlar, köylüler, zanaatçılar o halde yönetilmesi gereken eksik ve silik varlıklardır.

Bu bilgi teorisinin ana fikri şudur; hakikat mutlak değişmez fikirlerdir ve mutlaka aklımızla ulaşabiliriz ama herkes aynı düzeyde yüksek akıl sahibi değildir. O halde yüksek akıl sahibi iyi ve doğru olandır ve bizi yönetme yetkisine sahiptir. Aristokratik toplumu kurmak için Aristokrat sınıf ve ataerkin sosyal iktidarını değer gücüne kavuşturmak gerekmektedir. Bunun için, "Ben bir ebeyim. Şu farkla ki, kadınları değil, erkekleri doğurtuyorum" ve "Devlet bireyin karakterinden çıkar, bireyin maneviyatı devleti şekillendirir" sözlerinde dile getirdiği sosyal ve siyasi değeri erkek ve bilge kralda somutlar. Amacını gerçekleştirmek için mutlak idea kuramını geliştiren ve doğruyu mutlak değişmez idea-fikir olarak açıklayan Platon için neden mutlaklık ve neden değişmezlik bu kadar önemlidir? Platon sürecine kadar hem felsefe hem mitolojik söyleme hâkim olan açıklama dışı karakterlidir; hareketi, değişimi, göreceliği ve akıl dışı varlıkları (toprak tanrıçaları, öç tanrıçaları, musalar ve yaşam-ölüm döngüsü) içeren söylemin toplumsal karşılığı hem kadın özgürlüğü hem demokrasi olmaktadır. Zihniyete hâkim olan hakikatin değişebilirlik fikri sosyal ve politik olarak mutlak yapıları mümkün kılmamaktadır. **Doğa felsefesinin ve mitolojinin varlıkları mutlak değil değişebilir, tekil değil çoğul, sabit değil oluşanı işaret etmesi veya temsil etmesini aristokratik sınıf ve devletini kurma önünde engel gören Platon, mükemmel devletin mükemmel temsilini kurmak için öncelikle aklın mükemmelleştirilmesini, yani değişmez mutlak bilgi tasarımını öngörür. Mutlak idea kuramı tekilleşmeyi ve sabiti, değişmez olanı inşa eder.** Demokrasiye karşı aristokrasiyi iktidara taşımak için değişmez olan tekilliği, dışı olanın farklılaşan, çoğullaşan karakterine karşı mutlak olanın benzerlerini kanıtlamak zorundadır. Akıl ve akla dayalı bilgelerin iktidarı (mutlak yönetim) aristokratik devletin formülü olur. Aklın yönetici sınıfının iktidarı için gerekli olan tek şey ise hakikati görünmez, mutlak, değişmez ve ancak yüksek akıl sahipleri tarafından kavranabilir biçiminde açıklamaktır.

Devleti ve aristokrasinin iktidarını mutlaklaştırmak için toplumun ataerkil karakterde yapılanması gerektiğinden, Platon tüm etik ve estetik değer kuramının neredeyse tamamını bilge erkek tasviri ile açıklar. Bunun için felsefesinin temel ilkesi 'Benzerlerin Birliği' biçiminde formüle olur; buna göre mutlak idea sabit, değişmez, hareketsiz bir mutlak içindedir, idea değişim geçirmediği için farklılığı ve çeşitliliği yoktur, benzerlerin birliği vardır.

Hakikat ‘benzerlerin birliğidir’ o halde toplum benzerlerin birliğine dayalı kurulmalıdır mantığını geliştirerek benzerlerin yönetimi olan aristokratik devletin ve bilge ve sevilen oğlan ilişkisini tasarımlar. Filozof kral mutlak hakikati akıllı ile kavramak istiyorsa, benzeri olan erkek ile bedensel birlik kurmalıdır; İki yetkin erkek aklın kurduğu benzerlerin birliği sayesinde mutlak ideayı anımsama yetenekleri artacaktır. Kadın farklı, değişken, akıl dışı olandır ve bu nedenle eksik aklıdır. Kadın ile ilişki, erkek aklının yüceliklerinin keşfini engeller. Çünkü eros kavramı bazı insanlarda daha üstün bir niteliğe bürünmüştür. Bu seçkin kişilerde, yani ideaları tamamıyla hatırlama yetisine (aklına) sahip bireylerde(bilge) eros, bu güzelliklere ulaşmak ihtirası şeklinde tezahür eder. Eros mutlak ideanın güzelliğini hatırlama yetisi olduğundan ve kadın da akıl dışı varlık olduğundan güzelliği hatırlama yetisini-erosu engeller. Akıl dışı varlık olan kadını aşmak için bilge adam yani seven, benzeri olan sevilen oğlanla dostluk, cinsel sevi ilişkisi kurmalıdır; benzerlerin bu akıl-beden birliğiyle saf bilgiye ulaşmalı. Kendi benzeri ile kurduğu aşk ilişkisi sayesinde erkek saf aklın bilgisini elde edebilir düşüncesindedir. Mutlak ideanın devlet ile görünürlük kazanabileceğini ve mutlak ideaya ancak erkek ruh ve akıllı ile ulaşılacağını belirten Platon böylelikle ataerki ahlakı ve aristokratik etik kuramı bilgi teorisinin temeline yerleştirir.

Bilgi teorisinin amacı seçkin sınıfın ve erkek aklının sosyalizasyonu için gerekli olan etik değerleri akılcılaştırmaktır. İdeanın bu denli soyutlanması, bilginin bu denli mutlak değişmez kılınması ve yöntemin bu denli erkekleştirilmesinin nedeni Grek Aristokrasisinin devletleştirilmesi ve Grek toplumunun ataerkileştirilmesi için gerekli olan bir durumdur. Bilginin kavranışının imkânsızlaştırılması ve bilgi teorisinin, yönteminin seçkinleştirilmesinin gayesi şudur; eğer bilgi açık ve kavranabilir bir şey ise herkes bilebilir ve o zaman hayatın kavranışı ve yönetimi de açık ve kavranılır bir şey olur. Bilginin anlaşılabilirliğinin politik karşılığı demokrasi ve cinsiyet ise bu kadının erkek ile eşitliğidir. Kadının ve halkın erkek ve aristokrasi karşısında doğal olarak eşitsiz olduğunu kanıtlayanın yolu bilginin kavranışının bilginler dışında kalanlar için imkânsızlaştırılmasıdır. İmkânsızlığı gerçekleştirmenin tek yolu ise yöntemin elitize edilmesidir. Çünkü bilgi eşitsizliği hayatın eşitsizliğinin anlaşılır kılınmasıdır. Bu Aristokratik ahlakı bilgi teorisine kavuşturmak amaç olduğundan kurgusal akıl Platon ile aklın iktidarlaşmasına dönüşür.

“Var Olmak İçin Kendinden Başka Hiçbir Şeye Muhtaç Olmayan Şey” (Descartes)

Etik Değer Olarak ‘Ben’ ve Yöntemin Analitik Akıl Olarak Saptanması

Bu sözler Descartes’ in varoluşa ilişkin yaptığı ontolojik açıklamalara ait sözleridir ve tüm bilgi kuramını bu etik kavramını doğrulamak üzerinden yapılandırmaya çalışmıştır. Etik değer ‘Ben’ olarak tanımlandığı bu felsefenin yöntemi analitik akıl olmuştur. Descartes bu ahlaki yargının yöntemini aramış ve bilgisini formüle etmek için de analitik akıl temel yöntem olarak seçmiştir. Kendinden başka hiçbir şeye muhtaç olmayan varlık demek kendinden başka değer ve kendinden başka hakikat tanımamaktır. Burjuva bireyciliğinin ahlakını

ve kapitalist çağın doğuş felsefesini hiçbir filozof bu denli yetkin biçimde açıklamamıştır. Dinlerin tanrısına karşı bireyin tanrısallaştığını müjdeleyen kapitalistik çağın ayeti gibidir bu sözler. Descartes' e göre, Tanrı dünyayı ve yasaları yaratmış ve kenara çekilmiştir, "Ben'de tanrı-varlık idesi vardır. Tanrıyı ontolojik olarak hem en yetkin yüksek varlık hem de yetkinlik özelliğinden uzak bir varlık olarak düşünmek çelişkidir. Bu yüzden varoluş bir yetkinlik özelliğidir. Tanrıyı hem en yüksek yetkin varlık olarak düşünmek hem de var olmayan varlık olarak düşünmek (Kenara çekilmesi) çelişkidir. Öyleyse tanrı sadece düşüncede değil, fakat gerçekten var olur (Bireyde)." Descartes'ın tanrının dünyayı yarattıktan sonra kenara çekildiği ve insanda tanrı idesinin bir varoluş biçimi olarak devam ettiğini, varoluşu düşünerek tanrısal yetkinliğe ulaşıldığını dile getiren deistik düşüncesinin amacı insanın kendini tanımlamasıdır. Bu formüle göre düşünen insan düşünen tanrıdır, analitik yöntemle hakikate ulaşılır. Bu nedenle "Var Olmak İçin Kendinden Başka Hiçbir Şeye Muhtaç Olmayan Şey" yani Ben, düşünerek tanrısal yasaları bulan ve yönetendir artık. "Düşünüyorum O Halde Varım" demek esasında "Düşünüyorum O Halde Tanrıyım" demektir.

Bu yüzden Descartes, kendi varoluşunun sınırlı kavrayışının bilgisine de şüphe ile yaklaşan septik şüphe yerine metodolojik şüpheyi önerir; septik şüphe olasılıkçı ve değişebilirlik ilkesine dayanır ve oluşumun sürekliliğinin, zamanın ve mekânın farklılığının bilginin yapısını sürekli geliştirdiğini, çoğalttığını, değiştirdiğini söyleyerek mutlak ve dogmatik bilginin geçersizliğini kanıtlamaya çalışır. İnsanın kendi kavrayışına dönük varoluşsal şüphe içinde olması aslında insanın kendini sorgulaması için önemli bir yöntemdir. Ama Descartes, septik şüphenin varoluşsal hakikate bilinmezlik şartı ile yaklaşmasının yerine, varoluşu kesin bilinen gerçeklik olarak tanımlamış ve yöntemsel şüpheyi geliştirmiştir. Ona göre; Duyularımız yanılabilir, duyular gerçeğin görüngülerine aldanabilir ama bir dairenin çapı, karenin ölçüleri değişmezdir, mutlak bilgidir. İlk bilgi ilkesi sağlam kuruldu mu üst yapıyı üzerinde bina etmek kolaydır. Yanlış bilgiyi ayıklayıncaya kadar ve sağlam bilgiyi temel olarak belirleyinceye kadar kuşku sürecini işletmek bu düşünceye dayanır; kuşku burada bilinmezlik değil, ayıklama süreci olarak yöntemselidir. Analiz, saymaca ve sentez ile akıl kesin cevaplar bulur. Descartes için bu anlamda şüphe yönetime ilişkindir ve bu şüphesini Cogito argümanı ile tanımlar; her inancın doğrulanıncaya kadar yanlış sayılması ve kuşkulu yöntemde ısrar etmek olan bu argüman, sadece analitik aklı geçerli görmektedir. Descartes' ın analitik aklı tek bilme yöntemi olarak inşa etmesinin nedeni değer olarak belirlediği ve "kendinden başka bir şeye muhtaç olmayan erdem" ile donattığı bireyin tanrısallığının kesinliğini sunacak tek yöntem olmasıdır. Lakin duyular, sezgisel zekâ kesinliği, mutlak ölçüyü sunmayacak denli olasılıkları, şüpheleri barındıran bir düşünme biçimidir ve bu bilme yöntemleri bireyin değer birimi olarak tanımlanmasını sarsar, sorgular şüpheyi barındırır. Peki, doğrulayan nedir, kimdir ve doğrulanan şeyden nasıl emin olabiliriz? Matematik mi? Bu denli şüpheden sonra bu denli şüphesizlik nasıl güven verebilir?

Nasıl bilebilmekteyiz? Descartes'ın cevabı birinci şahsın bakışından, onun bilgi ve deneyimden ısrar etmektir. Birey bilginin merkezidir burada; her bireyin aklı ile yöntemsel şüpheyi işleterek hakikati bileceğini belirterek hakikati tarihsizleştirir, çünkü varoluşsal bilgi yöntemsel şüphe ile her birey ile yeniden başlamaktadır ve birey bilgiyi kendi aklıyla, şüphelerinin cevaplarını yeniden bularak edinir. Bilginin bireycileşmesi ya da bilginin kaynağının mutlak bireye indirgenmesidir. Öncesinden mutlak bilginin kaynağı Tanrıydı ama şimdi düşünen bireydir. Her şeyden şüphelenen, tüm tarihsel bilgi, inanç ve geleneği ret eden, gelenek ve tarihten kopan bu öznel bireycilik ideolojisinin ruhudur. Ontolojik olarak öne sürdüğü tanrı tanımı bireyin tanrılaşması temelindedir. Varlığa dönük şüphesizlik için şüphe, şüphe duyulmayacak analitik varlık bilgisi için her şeyi şüphe ile gözden geçirmek esasında düşünmemek için düşündürmektir. Ben' de olan tanrı idesini, yani bireyde mutlak olan bilgiyi kavramanın önünü açmak için her şeyi şüphe sürecinden geçirmenin amacı tek hakikatin düşünen insan olduğunu kanıtlamaktır. "Düşünüyorum O halde Varım" demek bu anlamda Düşünüyorum O halde Tanrırım anlamına evrilir.

Descartes neden septik şüpheyi devreden çıkarmaktadır, neden metodolojik şüpheyi hakikatin öğrenileceği tek yol olarak önermektedir. Septik şüphe ontolojik şüphedir, bireyi ve toplumu doğa-evren-insan ile ilgili bilginin doğruluğunu şüphe altında tutarak kuşku hale getirir. Septizm bilgiyi tekinsizleştirerek mevcut bilmeleri sorgular, sorgulatır. Bu yöntem değer ve yöntem ilişkisinden doğan bilginin tek doğrucu-iktidarının kurulmasını ve kurgulanmasını engeller. Bu nedenle Descartes septik şüpheyi tasfiye etmeyi ve yerine kesinlikçi bilginin sunucusu olan analitik aklı doğrulayan metodolojik şüpheyi yerleştirmeyi öncelik edinir. Onun çağının-burjuvanın kesinliğine inandırması ve onun 'varlığının kimseye muhtaç olmayan varoluşa' sahip olduğunu kanıtlamaya ihtiyacı vardır. Bireyin tanrısallığının ispatı için onun analitik aklın her şeyi bileceğini ispatlaması gerekmektedir. Bu nedenle bireyciliği kanıtlayan metodolojik şüpheyi geliştirir. Metodolojik şüphenin ontolojik bilmeye dönük bir yöntem değil de, salt analitik aklın doğrulanması için kullanılan bir yöntem olmasının bu gerçeğe bağı vardır. Bireycilik ahlakının doğrulanması ve 'ben' kavramının sürekli temel değer olarak üretilmesi için analitik aklı ile hakikati bildiğini ve hakikati keşfettiğini iddia edebilen bir metoda ihtiyaç vardır ve bu ihtiyacı karşılayabilecek tek yöntemde analitik akıl olmaktadır. Analitik akıl eğer hakikati bilmemizin tek yolu ise o halde o aklın sahibi hakikatin kendisi olmaktadır; varılmak istenen mantık budur. 'Ben' ve 'Bencilliğin' hakikatin kendisi olduğuna inanılması için onun aklının tek yöntem-tek bilgi kaynağı görülmesi gerekmektedir. Analitik akıl 'Düşünüyorum o halde varım' derken, bu yüzden 'Düşünüyorum o halde tanrırım' mesajını içermektedir.

"İnsan yalnızca kişisel çıkarlarını esas alan bir varlık olmalıdır" (Hobbes)

Etik Değerin "Birey ve Haz" Yöntemin Deneysellik Olarak Tanımlanması

Ahlak felsefesini teoloji ve dinin etkisinden çıkardığı için Hobbes' un deneycilik yöntemi

en fazla incelenmeye muhtaç konulardan biri olmaktadır. Ahlak düşmanlığı ile ünlü Hobbes, ahlak düşmanı ahlaki geliştirmiş ve bunu 'Hazz'ı temel değer olarak belirleyerek gerçekleştirmiştir. Onun için değer ve amaç anlamsızdır, aslolan haz ilkesidir. Hazcılık ve görecelilik ilkesini "doğanın arzusu ve iradenin buyruğu" olarak tanımlar. "Nesne bize iyi kötü durumu göstermez, iyi ve kötüyü ayırt eden göreceli duygulardır." değerlendirmesiyle Psikolojik egoizm tanımına ulaşır. Psikolojik egoizm, insan doğasının öz çıkara, hazza dayandığını belirtir. Güç, güvenlik, zenginlik, bilgi ve saygınlık istemleri insanı harekete geçirir. Bu temelde, Etik egoizm kuramını "insan yalnızca kişisel çıkarlarını esas alan bir varlık olmalıdır" sözleri ile tamamlar. 'Bilgi Güçtür' felsefesini amaç edinen Hobbes, güce ulaşmanın önündeki engellerin ahlaki sistemler olduğunu fark etmiş ve toplumsal kutsallar ve normların tümünden ortadan kaldırılması için tam bir ahlak düşmanlığı cephesini açar. Tüm inançlar, gelenekler, değerler batini ve boş inançtı ve yıkılmalydılar. Ama nasıl? Ve o (Burjuva) neyi bilgi ve bilgiyi edinme yöntemi olarak belirleyecekti? Onu güç (servet, iktidar, zenginlik) sahibi yapacak bilgi yöntemi neydi?

Deneysellik muazzam ahlaki sistemler yıkılmadan ve kutsalı değersizleştirme değer ilkesi yapılmadan toplumsal onay alamaz. Her canlının bir ruhu olduğuna inanan, canlıya zarar vermenin doğanın ruhuna zarar vermek olduğunu düşünen insan, ilk toplumsallığını canlıyı kutsallaştırarak, dokunulmazlığını sağlayan inancı, bilimi ve sanatı ile gerçekleştirmiştir. Bitki, toprak, hayvanlar ve insan yaşamın döngüsel ruhsallığının birliğiydi ve birbirine dönüşmekteydi. Bu ruhsal birliği bozmak doğa tarafından, ilerde tanrı tarafından cezalandırılmak demektir. Tüm ahlaki sistemler bu inancın derin etkilemeleriyle gelişmiştir. Zerdüştilikte kadın, toprak ve hayvanların kutsal ve dokunulmaz kılınması, İslamiyet de "Bir insanı öldürmek tüm insanlığı ve bir ağacı öldürmek bir insanı öldürmektir", Hristiyanlıkta 'El kaldırmamak' tutumlarında yansısını bulmuştur. İşte bu kutsallıklar, ahlaki sistemler deneyin doğa ve beden üzerinde uygulanmasını dehşet içinde ret etmekteydi. Bu nedenle Hobbes mekanik evren yorumunu geliştirir;

Hobbes' a göre "dünya mekanik hareket yasaları tarafından yönetilen cisimlerin bütünüdür. İnsan ve hayvan bu bütünün bir parçasıdır. Onların fiziksel ve ruhsal yaşamları da tümüyle mekanik hareket yasalarına bağlıdır. Bu bakımdan tanrı, melek, ruh diye bir şey yoktur. Bunlar imgelemin ürünüdür. Evrende töz (cevher) olarak yalnızca madde vardır. Cisimler de ancak gözlem ve deney yoluyla incelenir. Maddenin dışında kalan Tanrı, melek, cin, şeytan, ruh gibi şeyler ise ilahiyata ait inanç konulardır." Dünyanın ruhunu ve büyüünü mekanik doğa kanunlarıyla öldüren Hobbes, böylelikle, maki-nalaştırdığı evren üzerinde her türlü tasarrufun uygulanabileceği psikolojik ortamını hazırlar. Bu durumda basit öğelere ayırıp araştırma ve karmaşık durumu basit öğeler ile yeniden kurmayı, yani deneyelliği temel yöntem olarak önerir. Dünyanın büyüünü bozan ve kutsalı anlamsızlaştıran Hobbes, hangi dünyayı ve hangi çağın değerini anlamlı kılmaya çalışmaktadır bellidir. Kapital servete, iktidara ve zenginliğe ulaşmak için tüketimi, tüketim için yeniden ve yeniden üretim-karı artırmak zorundadır.

Fizik mekaniğine, kimya sanayisine, biyolojik bilime dayalı büyüyen Pazar, köleler ordusu bunun için gereklidir. O halde deney ile sürekli yeni bilgilerin keşfine ve üretimine muhtaçtır. Bilginin keşfine, üretilmesine ve artırılmasına dayalı bir bilim, deneysel yöntemle doğanın, toplumun, pazarın yönetilmesini sağlayacak tek yoldu. İşte bu nedenle deneysel yöntemin gelişimi önünde engel olan ahlak, felsefede etik kuram, kadınların doğal bilimi ve bilgeliği yok edilmeliydi. **Hobbes’un bu dünyayı yok etmek için kiliseye engizisyon mahkemesini önermesi ve daha sonra bu mahkemelerin savcılığını üstlenerek kadınlar hakkında cadılık iddianamelerini hazırlayarak cadı avlarını başlatması bizi nedense şaşırtmamaktadır. O, kadının canlılık ahlakına dayalı biliminin, modernist bilimin, mekanik ve deneysel acımasızlığı karşısında vicdan dünyasını temsil ettiğinin derinliğine farkındaydı.**

‘Akıl ahlaki hakikatler sağlamaz, arzu ve iradeler belirleyicidir ve etik bu gerçeğe göre geliştirilmelidir’ der ve ‘Haz’ ilkesinin ahlaki dünyasını, kapitalist çağın erdemini yüceltir. Haz kapitalizmin temel değeridir, sonsuz metalar dünyası (para-pazar) haz ilkesine göre yaşayan bir yaşam ve haz için savaşan bireycilikle olanaklıdır. “Herkesin herkes ile savaşı” bu nedenle onun için doğal durumdur ve devlet liberal sözleşme yoluyla bu savaşı yönetme mekanizmasıdır. Burjuvalığı temel değer, kapitalizmi doğal durum olarak meşru kılmak için psikolojik etik kuramı geliştiren Hobbes için önemli olan güç sağlayacak yöntemi bulmaktır. Güç deneysel yöntemin kendisiydi, o zaman bu gücün karşısına çıkan her ahlaki sistem cadı avlarıyla ateşlerde yakılmalıydı.

Her üç örneğinde bize öğrettiği bir şey vardır; hakikat rejimleri temel bir değerden hareketle yola çıkar ve etik değerlerini yaşamsal kılacak yöntemi geliştirirler. Bu durum gerçeğin öyle masumca ‘böyle bir bilgi kavrayışları vardı ve bu tarzda sonuçlandı’ sözleriyle izah edilecek bir durum değildir. Onlar neyi arzuladıklarını ve neye yol açtıklarının gayet bilincinde ve farkındaydılar. Bu öyle derin bir farkındalıktır ki, kadın, toplum ve doğa karşıtlığını inşa edecek etik anlayışını ve yöntemi tekilleştirme dehasını sergilediler. Bu deha şunu başarmıştır, özne nesne ayrımı yapılmadan (Platon da bilge ve aciz varlıklar, Descartes da düşünen ve düşüneyemeyen, Hobbes da madde ve deney) nesne üzerinde her türlü spekülasyonu yapacak bireyin ve sınıfın iktidarı kurulamaz. Nesnelleştirme (bilinen) durumunun yaratılması için etigün bir grubu ve bir yöntemi öznelleştirmesi (bileni) gerekir.

İnsanın bilme doğasının içerdiği sezerek, duyumsayarak, zekice ve akılla öğrenme biçimlerinden her hangi birini tek öğrenme yöntemi olarak tekilleştirmenin amacını her üç örnekte iyi vermektedir. Ahlaki değer olarak belirledikleri temel birim neye muhtaç ise o temelde bilgi kaynağı yöntemde tekilleştirilmektedir. Yöntemlerin birliği ve karşılıklı ilişkisi, tekil yöntem üzerinden bir iktidar, bir devlet ve bir servet üretmektedir. Tek yöntem tek iktidar demektir; dinler inanca dayalı bilgiyi kesin uygulamadıkları ve toplum bilim, mitoloji, felsefe yöntemleriyle de hakikati yorumladıkları zaman iktidar gücünü uygulayamaz. Aynı tavır modern bilim içinde geçerlidir; yöntemi tekilleştirmedeği takdirde iktidar olanağı yakalayamaz ve bütünü değil parçası olur hakikatin.

Demek çoklu ve birlikli yöntem farklı bir hakikat yönetimi ve toplumsallığını dayatmaktadır. Bu bilgi rejimlerinin birliğinin demokratize edici bir sonuç ürettiğini işaret etmektedir. İktidar için tek fikir ve tek yöntem gereklidir, çoklu fikirler, yöntemler toplum yönetimini zorlaştırır, çünkü hakikatlerin itirazları devreye girmiştir. Fikir çokluğu, yöntem zenginliği, bilgide farklı artışlar demek farklılığın kendi yaşam alanını-mekânını geliştirmesi demektir ki ne kilise, ne cami, ne laboratuvar buna tahammül örneğini gösterecek bir hoşgörü içinde olmamıştır. Yöntemin tekilleştirilmesi bu anlamda etigin soysuzlaştırılmasını amaç edinir ve bunu karşı etik kuram ile yapar. Çıkarların doğru ve yanlışları, çıkarların iyi ve kötüsü, iktidarın güzel ve çirkinini bu nedenle zalimcedir, karşıtlaştıracıdır, şeytanlaştırma eksenlidir.

Bu anlamda yöntem arayış ve sorgulamalarını etik kuram sorgulamaları ve etik arayışlar üzerinden geliştirmek bizi daha sağlıklı sonuçlara götürebilir. Salt yöntem yanlışlığı ve doğruluğu bizi bir sonuca götürmemektedir. Yöntemin dayandığı etik kuramın ve anlamının belirleyen olduğunu görmekteyiz, o halde anlam ve etik arayışlar yöntem sorununa bir çözüm sunabilir. Dar yöntem tartışmalarına ve yeni yöntem arayışlarına dönük Öcalan'ın *"Demokratik Uygarlık"* kitabının *"Hakikat Rejimleri Ve Yöntem"* bölümünde belirttiği **'Yöntem karşıtı olmak ne tamamen yöntem inkârı ne de alternatif yöntem arama anlamına gelir. Özgür yaşam seçeneğine daha yakın yorum imkânlarına açık olmanın daha yüksek değer taşıdığını belirtmek gerekir. Eğer hedef yaşamın anlamına varmaksa, o zaman yöntem buna aracılık etmelidir'** değerlendirmesi, yöntem tartışmalarında boşulmuş ve özgür yaşam seçeneklerinin nasıl belirleneceğine ilişkin anlamdan uzaklaşmış gidişata dönük uyarı olmaktadır". Devamla "İnsan düşüncesine hükmeden iki temel kalıp olan öznel-nesnel, idealist-materyalist, diyalektik-metafizik, felsefi-bilimsel, mitolojik-dinsel gibi bölünmeler anlamı zayıf kılmış ve çarpıtmıştır. Bu ikilemlerdeki derinleşmeler, kapitalist moderniteye yol açan temel yöntemdeki hataların sonucudur" tespiti yöntem tartışmalarında önemli bir konuya işaret etmektedir.

Zihin bilen doğa ise tek yönteme sıkıştırılmış bilen ve bilinen ilişkisi zaten bir zihinsel saptırmayı ifade etmektedir. Yukarıda belirtilen her dört yöntem de (idealist-materyalist, felsefi-bilimsel, mitolojik-dinsel, metafizik-diyalektik) zihnin bütünlüklü bilme biçimleri olarak ele alınmalıdır. Yöntem birliği veya çoklu yöntem uygulamaları insan hakikatini parçalamadan ve saptırmadan yol alabilir. Yapılması gereken zihnin bilme yöntemlerinin hangi anlam ve etik değere göre hareket edeceğidir. Etik değeri insan-doğa-toplum bütünlüğüne ve doğasına uygun belirlenmemiş her yöntem veya tüm yöntemlerin birlikli kullanılışı da tehlikelidir. Etik kuram neyi temel birim olarak ele alacaktır, sorun buradadır. Bitkiyi çeşitlendirerek üretimi artıran kadın gözlem ve deneyin muazam keşfini yapmıştır ve buna tarım devrimini denir. Aklını kullanarak ilk taş aletleri yapan insan analitik aklın dehasını ortaya koymuştur. Animizm, mana, mitoloji, doğal bilim, ahlaki reform hareketleri olan dinler analitik aklın yöntemine hiç ihtiyaç duymadan insan ve doğa ilişkisini en doğru yorumlamalarla açıklamışlardır. Çünkü insan bu süreçleri etik değeri insan-doğa-toplum temelli belirleyerek ele almıştır.

Aklı gerekli olduğu kadar kullanma ve aklın yönetimini ahlak olarak belirleme gibi derin bir öngörülü yaklaşımı geliştirmişlerdir. Çünkü akıl doğası gereği insanın ilk aracıdır. Sezen, duyumsayan, gözlemleyen zekâ, akıl ile bilgisine vardığı gerçeği tasarımlar. Burada akıl tamamlayıcı bir unsurdur ve aklı bilginin uygulanışı sürecinde yöntem olarak kullanmıştır ama abartmamıştır. Aklın tanrısallaştırılması erkek iktidarının gelişimi ile ortaya çıkmıştır. Bu bir psikolojik durum da olabilir; mülkiyet, sınıf ve devleti akıllıca hilelerle gerçekleştirince aklına sevdalanmış ve gerçekten aklına şaşmış olabilir. Bu akıllı daha fazla yüceltmesine, araçsallaştırmasına neden olabilir. Çünkü sömürgesine akıllıca cevaplar vermek zorunda ki spekülatif akıl bu durumda onun imdadına yetişebilir. Ege-men erkek akli bu nedenle çok sever.

Bu bağlamda, aklın araçsallaştırılması ekseninde geliştirilen tartışmalar bir sıkıntıyı işaret etmektedir; aydınlanma ideolojisi akli araçsallaştırdığı için çağımız kriz yaşamaktadır, eğer akli araç olmaktan çıkarırsak, yani salt akla dayalı yöntemden kurtulursak bilimi mevcut krizinden kurtarırız düşüncesi eksen alınır. Eleştirel teori ile akli araçsallaştırmaktan kurtarmak gerektiğini belirten ve eleştirel analiz yöntemini öneren Horkheimer ve Adorno için kurtuluş böylelikle mümkün olabilirdi. “Akıl mitoloji ve batıl itikatlara karşı haklı zafer kazanmıştır. Ama dünyanın büyüünün çözülmesini temin eden akıl, canlılığın kökünün kazınmasını da ifade eder” temelinde dile getirdikleri akli pozitif temelde olumlamaları ve sonuçlar üzerinden eleştirel yaklaşımları temel açmazları olmuştur. “Doğanın bir bilgi nesnesi haline getirilmesi... Doğayı hakikatin kurucu ögesi görmeyen araçsal akıl, doğanın hakikatinden uzaklaşır... Doğayı denetim altına alırken ona yabancılaşan insan ‘bir değer’ olarak kaybolur” değerlendirmeleri muazzam bir eleştiri kapasitesini ortaya koymaktadır ancak akli eleştirel bir yöntemle yeniden düzenlemeye çalışmaları sıkıntılı yan olur. Adorno, aklın araçsallaştırılmasına eleştirel teori ile karşı koyup, akli yeniden bir bilgi kaynağı temelinde yapılandırma çabalarına karşı şüphe duyar. Aklın doğasının kendisinin araç olduğunu derinden sezerek, eleştirel kuramı akla değil başka bir bilme yöntemiyle yapılandırmaya çalışır. “Yanlış Hayat Doğru Yaşanmaz” sözünün ortaya çıktığı dönemdir ve bu sözleriyle doğası gereği yanlış sonuç veren akılcılık yöntemi ile doğruya ulaşmanın imkânsızlığını anlatır. Estetik, yani sanat Adorno için akılcılığın yerine geçirilebilecek yöntem olabilirdi. Eleştirel teorinin bilgi kaynağını akıl değil, etik-sanat yöntemiyle temellendiren Adorno, böylelikle, akılcı bilginin güvensizliğine karşı estetiğin özgürleştirici imkânını bir çözüm olarak sunar. Estetik yargı ile hakikati tespit etme arayışı etik alanına girer ama sadece bir giriştir. Sanat “temsil edilmeyenlerin temsil alanıydı” ve bu nedenle doğru bilginin kaynağı olabilirdi. Ama etik kuram ile tamamlanmamış estetik de yanlış amaçlar için kullanılabilirdi. Bunun farkında olduğu için, kültür endüstrisi analiziyle sanatın Pazar unsuru haline getirilme riskini yüksek sanat önerisiyle ortadan kaldırmaya çalışır. Adorno’ nun eksik bıraktığı nokta bilgi kaynağını estetikle sınırlı bırakması ve etik kurama köklü başvurmamasıdır. O aklın araçsallığı ile sınırlı

kalmış ve bu nedenle aklın araçlaşmaması için yollar aramıştır. Aklın araçsallaştırılmasının dayandığı etik paradigmayı sorgulamamak, sorunu aklın araçsallığı üzerinden gelişen doğal bir sonuç olarak görmek ve akli araçlaştırmaktan çıkarınca sorunun çözümleneceği ümidi yeterli gelmemiştir. Bu nedenle sanat hangi etik değeri esas almalıdır sorusunu, estetiği tek başına bırakarak cevaplamamıştır. Ancak aklın doğasının araçsal olduğunu sezerek, akılcılık dışında bilgi kaynağına yönelmesi yöntem sorununun tespitinde önemli yol alınmasına neden olsa da, sadece yanlış tespit etmesi ve iyi ve doğru olanın tarifini yapmaması, bunu sanatın kendiliğindenliğine bırakması onunda yöntem sorununa mahkûm kaldığını göstermektedir. **Yanlış yöntemi doğru görülen yeni bir yöntemle aşmak bir modernite hastalığıdır; modernite kişiliği kültürel olarak etik kuramdan uzak durmaktadır, çünkü etik kuram eleştirisi ve çözüm arayışları modernitenin köklü yıkımını ve yeni bir moderniteyi, etik kuruluşu gerektirir ki bu zaten pek mesele olarak görülmedi.**

Bu nedenle Karl Popper sadece yöntem sorgulamasını yaptı ve yeni bir yöntem önerisinde yoğunlaştı; “doğrulamacıları çok olan ama yanlışlayıcıları belirsiz olan tümevarım yöntemine karşı, yanlışlanabilirliğe açık bilimsel yöntem” önermesi, bilimsel yöntemi reforme ve yeniden rasyonalize etme temelindedir. Her olgunun deneylenmeye açık olmasını gerektiren bir önermedir ve sosyal hayatı deney yoluyla kanıtlama arzusuna dayanır. Bu sosyal bilim için ayrıca bir kriz olmaktadır. Yöntemin ve sosyal teorinin ahlaki kuramı onun zaten yanlışlanabilirlik ve doğrulanabilirliğine önemli bir işarettir. Ancak bilim paradigmasının ahlaki ilkesini sorun görmedikçe tartışmalar yöntem arayışlarında tıkanmaktadır

Kadın kurtuluş kuramları, feminist kuram ve kadın hareketlerinin etik kurama yaklaşımı ayrıca birçok problemi barındırmaktadır. Öncelikle kadınların duygusal dünyasında ahlak kavramsal olarak muazzam negatif anlamlar içermektedir. Kadın köleliği ataerkil ahlak ile sağlanıp, devamlı kılındığından ahlak kavramı kadınlar tarafından özgürlüğün engelleyici aracı olarak görülür. Ataerkil ahlakın bu anlamda başardığı bir şey vardır; ahlaki kadınsızlaştırarak bir iktidar aracına dönüştürmesi ve kadını kendi ahlak kuruculuğundan vazgeçirme yoluyla kendi eril ahlakını daimi kılması. Bu nedenle kadın teorisi, feminist kuram ve kadın özgürlük ideolojileri olağanüstü bir enerji ile verili ahlakın yıkımını gerçekleştirebilirler ama kadın etik kuramlarını ısrarla oluşturamazlar. Etik kuram yapılanmadığı müddetçe bilgi yapısının bir değerler sistemini ve onun yöntemini yapılandırması zor olacaktır. Kadın kuram dünyasının parçalı ve birlik ilkesinden yoksun olmasının nedeni de bu olmaktadır. Negatif ahlakın yapı çözümlemesinde kadın kuramcılığının önemli bir yeri vardır; ne Marks ne Adorno ne Nietzsche ne Foucault egemenlik dünyasını kadınlar kadar açığa vurmamıştır. Tarihin cinsiyeti, ilk sömürge, ilk sınıf kadın, iktidarın erkekliği, toplumun cinsiyeti, mülkiyetin dünyası analizleriyle mikro iktidarı ortaya çıkaran kadınlar, aynı zamanda mikro iktidamların makro iktidamların hücreleri olarak sistem kuruluşunda nasıl yer aldığını açığa vurarak teori dünyasını sarstılar.

Bu sarsıntı sayesinde teori dünyası kadın sorununa dayalı kendini yapılandırmaya mecbur kalmıştır. Çünkü sistem ve yöntem yanlışlığı teorik olarak kadın sorunu üzerinden açıklandıkça anlamlı olmaktadır. Bu denli sistem ve yöntem deşifasyonu rolünü oynayan kadın sorunu ya da kadın teorisi neden bir sistem ve yöntem kuruluşunu gerektirmemektedir? Bu bir sorun değil midir?

Bu sorunun nedenlerinden biri kadın teorisinin ahlak kuramına sadece yıkıcı yaklaşması ve bir ahlak kuramını önermemesidir. Egemen erkek sistemi kadını toplumsuzlaştırır. Nedir toplumsuzlaştırma? Toplumsallık temel birimin hangi sosyal gruba dayalı oluşturulacağının saptanmasıyla oluşur. İlk temel birim kadın ve erkek birliğine dayalı toplumsallaşmadır. Daha sonra köle-efendi, Serf-senyör, kapitalist-proleter biçiminde, kimi zaman aile (hane-dan) kimi zaman devlet biçiminde temel birimler oluşturularak toplumsallık onun etrafında inşa edilir. Belirlenen hangi birim olursa olsun bu birim önce zihin dünyasını oluşturur; zihnin ahlaki yargısını açıklayarak diğer yapılanmalarını tamamlar. Doğru-yanlış, iyi-kötü, güzel-çirkin kavramları temel birimin nasıl bir toplumsallığı kuracağını belirleyen gerçeklikleri tanımlar; gerçeklik ahlaki sistemler ile meşruiyet kazanır. Erkek iktidarı, kadını temel birim kuruculuğundan alıkoyarak, ahlaki sistem oluşumlarının dışına alır. Toplumsuzlaştırma budur, kadın sadece toplumun nesnesidir artık.

Kadın tarihinde, özellikle Ortadoğu kadın tarihinde kadınların özgürlük mücadelelerini en fazla ahlaki reform hareketleri ve dini reform örgütlemeler ile yürütmelerinin bu gerçeklikle yakın bağı bulunmaktadır. Zerdüş'tün annesi, Meryem, Hatice, Fatma, Xorrem, Miryam, Quret-ül Ayn, Rabia vb kadınlar özgürlük ve toplumsal adalet-eşitlik için büyük ahlaki reformların yapılması gerektiğini düşünerek hareket etmiş kadınlardır. Bir ahlaki devrim olmadan özgürlüğün mümkün olamayacağını açıklayan bu kadınlar kendi ahlaki kuramlarını oluşturarak mücadele vermişlerdir. Mevcut şartlar buydu, onlarda bu şartların mücadelecileriydiler demek çok çığ kalmakta ve kadın hakikatlerine yabancılığı ifade etmektedir. Bu kadınlar, hareketlerin kuramsal önderleri, örgütlenme liderleri ve stratejistleridirler. Özgür evlilik, özgür aşk, tanrı aşkı öğretileri ve komünal toplum talepleri göstermektedir ki önce kadın ve erkek arasında bir ahlaki devrime ihtiyaç duymuşlar ve sırasıyla toplumu bu temelde siyasi bir birliğe kavuşturmayı amaçlamışlardır. Ahlaki kuramlarını ve onun toplumsal sistemlerini komünal köylü ayaklanmaları, tasavvufi hareket, dini örgütlenmeler, heretik oluşumlar ile sosyalize etmişlerdir. Siyasi oluşum ve devrimlerin neden kısa ve konjonktürel ama ahlaki reform ve yapıların neden uzun süreli tarihsel toplum karakterinde seyrettiğini kendimize bu anlamda derinliğine sormalıyız. Çünkü ahlak toplumsallığın ilk kuruluşunda bulunan kuramdır ve yöntem buna dayalı temel birimi yapılandırır ve kültürleştirir. Bu konu ayrıca bir değerlendirme konusu olduğundan şimdilik kısaca vurgulamakla yetineceğiz.

Ahlaki muhafazakârlık, tutuculuk, yasak ve ön hükümlülük gibi negatif ataerkil imajlarıyla ele almak onu anlaşılmaz kılacaktır. Ahlak ya da etik bilim toplumun o çağ içinde hangi sosyal birimi esas alacağını belirler. Sosyal birimin doğrusunu, yanlışını, güzelliğini ve çirkinliğini tarif eder. Ahlakı doğru ve yanlışın, güzel ve çirkinin bildirilmesi, hangi

doğru ve güzele göre yaşamak istediğinin seçiminin açıklanması ve hangi bilgi yöntemin esas alınacağına karar vermek olarak tanımlarsak, etik ve estetik kuramda hem ataerkil etiğin yıkımını hem kadın özgürlüğünün etiğinin kuruluşunu sağlamış oluruz. Ancak kadın hareketleri ve kadın teorisinde etik kuramın gelişimi önünde problemlı özellikler bulunmaktadır, bu konuyu açılırsak;

1.Liberal feminizm Aydınlanma ideolojisini, Marksist ve sosyalist feminizm sınıf ideolojisini, postmodern feminizmler postmodern ideolojiyi paradigma ölçeğinde temel almaktadır. Bu sistemleri kadın için uygulanabilir ölçeklerde rehabilite etmek anlamına gelmektedir. Çelişki ve çatışma dayandığı paradigmanın temel bilgi yapısı ve en önemlisi de etik değerine dönük değildir. Bu durumdan en fazla etkilenen eşitlik ve özgürlük değerleri olmakta ve her iki kavram liberal, sınıfsal ve kültürel hak çeperini aşamamaktadır. Eşitlenme ve özgürleşme algısı mevcut sistemin erkeği ile eşitlenme üzerinden kurgulanmaktadır. Kadın eşitliğe ve özgürlüğe felsefik olarak nasıl bakmaktadır, iktidarı sönmölemek için eşitlik kavramını ve yapılarını nasıl yeniden yapılandıracaktır, eşitlik-özgürlük eril sisteme uyarlanma temelinde değil de sistemi ortadan kaldırmayı amaçlıyorsa bu eşitlik hangi toplumsal model gerektirmektedir. Daha doğrusu nasıl bir kadın ve nasıl bir erkek olmakla ilgili etik ve estetik ölçü belirlenmeden doğru bir eşitlik sağlanabilir mi? Bu soruların cevabını şu temelde ele alabiliriz; kadın hareketleri eril iktidar ve kapitalist modernitenin ruh-beden, akıl-duygu, zayıf-güçlü, pasif-aktif, ak-kara vb temelde ikili karşıtlıklar biçiminde dünyayı tanımlama yöntemine karşı sadece kadın farklılığını açığa çıkarmakla uğraşmaktadır. İkilemin bir tarafında konumlanarak konumlandığı noktayı yeniden değer haline getirmeye çalışmaktadır. Erile karşı dışıl olanın yüceltilmesi belki bir yere kadar bir anlam ifade edebilir ama kendi içinde bir kriz üretir; ikilemi tersinden üreterek ikilemin tuzağına düşmek krizi tanıtlamaktadır. İkilemi aşmak ve farklı olanların çoğul birliğini anlamaya çalışmak bu anlamda hegomonik eril etik duruşları aşmamıza yol açabilir.

2.Burjuva bireyciliğinden fazlasıyla etkilenmiş olmak ve toplumsallıktan kaçış yaşanmaktadır. Bireycilik ideolojisi liberalizm cesaret, fedakârlık, paylaşım, iyilik, ortaklık vb kavramlara düşman bireyi inşa etmiştir. Kadınlar tarih boyunca erkek lehine bu ödevlere tabi tutuldukları için (özellikle batı feminizmi) burjuva bireyciliğinden olağanüstü biçimde etkilenmektedirler. Özgürleşmeyi bireycileşme ile eş değer algılayan kadın duruşu kapitalistik ahlakın yeniden nesnesi haline gelirler. Toplum ve toplumsallık kavramları dahi birçok kadının yüzünde ekşi bir ifade ile karşılanmaktadır. Bu erkeği toplum kendisini boşluk, erkeği tarih kendini tarih dışı görmekle sonuçlanmaktadır. Kadının kendi toplumu nedir, kadın toplumsallığı nasıl düşünmektedir, kadın ve toplum ilişkisi hangi değerlerle belirlenecektir? Sorularını cevapsız bırakmaktadır. Kadın varoluşunu toplumsallıkla bedenleştiren bir gerçekliği taşımaktadır ve bu nedenle toplum kadınıdır. Kendisinden çalınmış toplumu almak veya mevcut toplumu değiştirme üzerinden yeniden tanımlamak gerekir. Ancak yaşanan şey, verili egemen erkek sisteminde bireycilik adacıklarını yaratıp orda özgür olduğunu sanmaktır ki bu sadece kent orta sınıfın yakalayabileceği bir 'lüks' tür.

3. Cinsel özgürleşmeyi erkek cinselliğini taklit etme temelinde politikleştirme kapitalist modernitenin nerdeyse ekonomi politikası oldu. Ne yazık ki kadın bedeni üzerinde inşa edilen cinsel iktidar anlaşılmadan, bu bedenin üzerinden yeniden bir cinsellik inşa edildi. Kadın cinselliğini tanımadan, cinsel doğasını tanımlamadan ve cinselliğini yorumlamadan gerçekleştirilen cinsel devrim süreci, erkeğin cinselliği yaşama biçimini kadın bedenine uyarlamakla sonuçlanmaktadır. Kadın bedeninde erkek cinsellik model-duygu ve güdümlenmelerini örnek almak, kadın bedeninin yeniden bir yabancılaşmasına ve vajina ikonlaşmasına yol açmaktadır. Tüketici cinsellik diyebileceğimiz bu durum özgürlüğü cinselliği tükettiği ölçüde yaşadığını düşünmektedir. Elbette kadının kendi bedeni, cinselliği ile ilgili karar verici tek kişi olması ve doğurganlığını yalnızca kendisinin kontrol etme hakları cinselliğin özgürlük alanını genişletecektir. Ancak bu durum çok asgari bir düzeyde seyretmektir. Anlatmaya çalıştığımız şey, cinsel özgürlüğün cinsel tüketim kültürüne dönüşmesinden ve ne denli cinsellik o denli özgürlük anlayışına kaymasından söz etmekteyiz. Hazcılık kuralının “her an ve her yerde istediğim kadar” cinsel özgürlük anlayışına yerleşmesi yeni bir cinsel iktidar alanına yol açmıştır. Bu cinselliğin kurlsızlığı tehlikelidir; hem kapitalist modernite erkeğine sınırsız cinsel tüketim imkânı sunmakta hem erkeğin çok eşli, aşksız birleşim ve güdü tatminli cinselliğine benzeşmeyle sonuçlanmaktadır. Aşksız cinsellik veya doğru ve yanlış, güzeli ve çirkinini tanımlanmamış cinsellik temel bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Etik tartışmaların ve estetik ölçülerin aşka dayalı cinsellik temelinde en fazla yapılması gereken konulardan biri cinselliktir. Tarihsele toplum cinsel politikalarını tayin eder ve cinsel politikalarına göre sosyal ilişkiler geliştirirler. Kadınların mevcut cinsel politikası, var olan cinsel baskıyı kaldırmaya dayalıdır, maalesef nasıl bir cinsel yaşam politikasını açığa çıkaramamıştır. Ki salt baskıyı kaldırmaya dayalı mücadelelerin asla yeni bir oluşum üretmediğini aksine karşıtı iktidara dönüşerek benzeştığını çok iyi bilmekteyiz. Her felsefe ekolü, bilim hareketi ve inanç yapıları etik kuramlarının temelinde cinsel politikayı yerleştirdiği için, yöntemleri son derece erildir; eril dünya yorumları, anlamları ve yöntemlerinin cinsiyetçi karakteri ancak karşı bir kadın cinsel politikasının etik kuram temelinde açıklanmasıyla aşılabilir. Bunun içinde kadının, evrensel varoluşunun doğasını felsefik olarak anlamlandırmaya ve tanımaya ihtiyaç vardır. Ancak şunu belirtebiliriz ki, insan gerçeğinde cinsellik bir toplumsallık geliştirme ihtiyacını duymuştur; cinsler arası iş bölümü, ekonomi ve cinselliğin iç içe geçmişliği, metafiziğin en fazla cinselliğin tanımlanması üzerinden yapılması vb olgular göstermektedir ki, insan cinselliği sürekli bir kuruluş ve yapılanma içindedir. Cinsel politikayı belirleme gücü ve iktidarı kimin denetimi altında ise ekonomiyi, siyaseti, sosyaliteyi o belirlemektedir. Bu nedenle, saf, doğal, kendiliğinden cinsellik olmadığı gibi, salt hazcı cinsel politika da kadın özgürlüğünü karşılamaz. Cinsellik insan gerçeğinde toplumsallık gerçekleştirir; kadın özgürlük hareketlerinin cevaplaması gereken konu budur. Kadın cinsel özgürlüğü nasıl bir toplumsallık gerçekleştirecek? Toplumsallık çünkü kadın kadar erkeğinde rolünü, ekonomi kadar etik bilimi, sosyal ilişki kuralları kadar kültürün işlevlerini tanımlamayı gerektirmektedir.

4. Geleneksel rollerden kurtuluşu toplumsal kuruculuktan kaçış temelinde ele almak bir sorundur. Analık, sadakat, bağlılık, özgeci kadını geleneksel rollerde tutmanın imgeleri olarak kullanılmış, kölelik bu duygusal bağımlılıklarla devam ettirilmiştir. Bu durum kadın özgürlük algısını bu rollerden ne denli kurtulursa o denli kurtuluşu sağlayacağı biçimde bir düşünceye yol açmıştır. Haklı olarak bu böyledir. Ancak geleneksel roller ve imgeleri çözmek ve aşmak için verilen mücadelenin ortaya koyduğu sonuç nedir? Kadın doğası, kadın farklılığı ve bunun toplum ile bağını ret eden kuram ve hareketler azımsanacak düzeyde değil. Cinsiyetin sonradan edinildiği düşüncesi artık toplumsal cinsiyetin tanımı düzleminden çıkmış ve kadınlık doğasını yok sayma savına dönüşmüştür. Özcülükten bahsetmiyoruz, kadının toplum bağını hangi kadınlık değerleriyle kuracağımızı soruyoruz. Kadın doğasının doğal olarak barındırdığı çok güçlü değerleri vardır ve bizim yapmamız gereken bu değerlere göre toplumu ahlaki bir yapılanmaya kavuşturmaktır. Yoksa Platon ve Aristo' nun "kadın doğası gereği eksiktir... Kadın eksik akıldır" felsefesini doğrulamak olur. Evet, bizim bir doğamız vardır ve bu doğamız ne bir üstünlük nede bir eksiklik; oluşumcu, akışkan, farklılaşan, katılaşmayan, çoğaltan bir doğamız var ve bu doğa hayat enerjilerinin toplamını taşımaktadır. Önce bu doğamızı severek, tanımlayarak, anlamlandırarak bir kadın bireyselliğini ve bu bireyin nasıl bir toplum ve yaşam istediğinin cevaplarını bulmaya ihtiyacımız var.

Bu anlamda jineoloji bilimine neden ihtiyaç duyuyoruz sorusuna Jineolojinin bir dalı olan etik ve estetik üzerinden de cevaplar arayacağız. Neden felsefe değil de etik ve estetik tanımıyla bu dal tanımlandı? Bu önemli bir sorudur; felsefenin problem odağı etik kuramıdır; felsefeye erkek damgası vurulduğu için cinsiyetçi bilgi yapıları etik kuram üzerinden inşa edilmiştir. Amacımız mevcut felsefede yer edinmek değildir; amacımız felsefenin yöntem sorunlarına yol veren etik kuramlarının deşifreyonunu gerçekleştirmek üzerinden yöntem sorununa çözümler bulmaktır. Bu bir etik kuram inşası demektir; kadın etik kuramını inşa etmek demek nasıl bir kadın ve erkek, nasıl bir toplum ve yaşam sorularını ortaya atmak demektir; toplumu hangi temel sosyal birim ile açıklayacak ve hangi değerleri esas alacaktır sorusunu eksen alacaktır. Lakin felsefe kadın, toplum ve insanlık gerçeğine yabancılaşmış ve bu yabancılığı derinleştirmektedir. Toplumun en küçük bir sorununa, insanlığın gidişatına ve tarihin çirkinleştirilmesine doğru bir soru sorarak doğru bir cevap vermeyen felsefe başlı başına bir problem değil midir? Savaşlar, yoksulluk, kıyım ve açlık sorunlarını gündeme almayan felsefe, neden evrenin sırlarını bu denli merak etmekte ve yeryüzünü terk edip gökyüzüne sığınmaktadır? Evren içinde olduğun toplum ve yaşadığın hayattır, kendini bilmeden evreni bilebilir misin? Bu nedenle mevcut felsefenin varoluşun ilksel nedeni nedir arayışının bir tuzağa yakınlardığı farkında olmak zorundayız; insan algısı bu cevaba göreceli cevaplar bulmakta ve her cevabı aşırılaştırarak tanrısalıştırmaktadır. İlksel neden olarak belirlediği şey ne ise onu tek bilgi kaynağı ve yöntemi olarak dogmatikleştirmektedir. Bu tuzağa düşmeden evreni hep tanıma ve anlamlandırma tavrı içinde bulunmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu nedenle etik ve estetik yargı önem kazanmaktadır, etik ile insanın yanlış ve sapmalı düşünme biçimi engellenebilir.

Etik kuram ile insanın evren ilişkisi korunabilir. En önemlisi de, kendisini adil biçimde anlamlandırarak, tanıyarak evreni anlamlandırmak daha doğru görünmektedir. Önce evren ile ilgili aklın spekülâtif bilgisini açıklayan ve sonra toplumu buna dayalı yapılandıran yaklaşım bilgiye dayalı iktidar mekanizmasıdır ve toplumsal hakikati saptırır. Toplum ve onun tüm sosyal unsurlarını, yaşamlarını ve doğa ile hukukunu eşitlik ve özgürlük temelli yorumlayarak evreni tanımayan zekâ tehlikelidir. Etik kuramı jineolojinin önemli bir dalı olarak tanımlama ihtiyacı, felsefenin bu yöntem yaklaşımını gidermeye dayalı olduğundan, yaşamı, kadını, erkeği ve toplumu ve onların doğalarını ahlaki yargılarla açıklayarak evrene uzanma amaçlanmaktadır.

Bir diğer neden kadın özgürlük problemiyle ilgilidir; kadın ruhu ve bedeni eril etik ve estetik yargılarla iktidar tarafından inşa edilmiştir. Doğru ve yanlış, güzel ve çirkin kavramlarının çoğunu dışarıda edinmiştir ve bu onun özgür yargılarının ortaya çıkmasını engellemektedir. Kadın hareketleri, kadın teorileri kadın sorununu açığa çıkarmak, nasıl bir erkek ve kadın olmayı istemediklerini asgari düzeylerde ortaya koymakla boğuşmaktadır. Ancak doğru ve yanlış, iyi ve kötü, güzel ve çirkinlik yargılarını bir kuramsal etik birlik üzerinden açıklayamamaktadırlar. Aşırı bir görecelik, minimallik ve liberallik yaşanmaktadır. Kadınlar bu yüzyılı özgürlük yüzyılı olarak yaşamak istiyorlarsa bu çağın temel etik değerini açıklamak zorundalar. Sadece kadınlar için değil, toplum içinde. Bunu hem bedenini eril etik yargılardan özgürleştirme hem de zihnini eril etik paradigmalardan kurtarma biçiminde ikili bir yöntemle yapmakla karşı karşıyadır. Sadece Platon, Aristo, Descartes, Bacon vb kadın için ne düşündüler üzerinden yaklaşmaktan ziyade, onların düşünce mekanizmasını ve ahlaki sistemlerini yargılayacak bir etik teoriye ihtiyacımız var. Bu nedenle kadın bilimi ve onun etik kuramı dayanacağı tarihsel toplum sistemini, temel toplumsal birimini, model toplumunu açıklamakla yükümlüdür. Demokratik uygarlık analizi ile tarih metodu, demokratik modernite yaşamı ile toplumu, eş yaşam kuramı ile temel birimi kadın ve erkek esasında ele alacaktır.

Bu anlamda Jineoloji yöntemsel olarak tarafsız değildir. Öncelikle Auguste Comte'un bilimde objektivite ilkesine ve tarafsızlık şartına etik bir itirazda bulunacağız. Her iki ilke bilim insanlarını toplumsuzlaştırmakta yani bir 'süper hayvana' dönüştürmektedir. Ki insan doğasının barındırdığı metafizik varoluş ve toplumsal aidiyet kimliği tarafsızlık-objektivite gibi kavramlara izin vermemektedir. Her iki kavram aklın icatlarıdır, spekülâtiftir. Bilim bir mahkeme salonu, bilim insanı yargıç değildir, ki tarafsız ne yargı nede yargıç yoktur ve olamazda. Kadın bilimi yargılayıcı bilen tuzağına düşmemek için bir tarafdır; hem egemenlik gerçekliği nedeniyle hem de doğanın gerçekliği nedeniyle. Taraf olmak sadece hakikatini savunma tavrını geliştirir, hakikatler icat edip yargılayıcı bilenin iktidarcılığına düşmez. Doğayı, hayatı ve toplumu deneyimleyerek bilmeyi ahlaki bir tavır olarak geliştirmek zorundayız. Deneyimselliği sadece "Gözlemlenen gözleyenden kaçmaktadır" bilgisi nedeniyle değil, her canlının ruhu-

nun, öz varlığının dokunulmaz olduğu bilinciyle kabullenmeyeceğiz. Aksi durumda ‘Ha madem gözlenen gözlemleyenden kaçmaktadır o halde başka bir yolunu bulalım’ gibi bir arayışa götürür ve bu arayışta zekânın ve aklın zora dayalı (deney) yeni bilme yöntemlerini bulmaya götürür. Kadın bilimi yaşamın tasarruf ve tahakküm altına alınışını sadece yöntem tartışmalarıyla değil, etik yargılarla ret edeceğinden yaşamı anlama, tanıma ve bilme, ruhunu hissetme ve kendi sınırlarını bilmekle ilgili olacaktır. Bu nedenle Sokratesin ‘Kendini Bil’ özdeyişinin felsefede sınırsız bilme arzusuyla istismar edilmesine karşı, erkek akıl ve modern bilim haddini bilmelidir demek lazım. Her bilim insanının eylemlerinin sonuçlarından sorumlu olmasını sağlayacak etik sistem belki bunu sağlayabilir.

Bu yazıda etik ve yöntem sorunu ilişkisine vurgu yapıldı, ama etik kuram ve kadın etik dünyası devasa bir konu olduğu için birçok eksikliği barındırmaktadır. Kadına yüklenen etik ve estetik inşalar, doğru ve yanlış kavramlarında gerçekleştirilen çarpıtmalar ve ahlaki hareketler bu anlamda süreklileşecek araştırma ve incelenme konuları olarak önümüzde durmaktadır. En önemlisi de günümüz etik ve estetiğin bilimsel bir araştırmaya tabi tutulması en gerekli konudur. Çünkü kapitalist modernite ve egemen erkeklik günümüzde sistemin sürdürülemezliğinin farkındadırlar ve varlıklarını sürekli etik ve estetik yargılar üreterek devam ettirmektedirler; bu sürekli daha fazla bencillik ve cinselleştirme kültürü ile sağlanmaktadır. Daha fazla erkeklik daha fazla kadınlaştırma politikasının sonucu ahlaki yıkımlar olmaktadır.

Bu anlamda jineoloji etik kuramı, özgür eş yaşam ilkesine dayanarak kadın ve erkek kimliklerini doğanın ve toplumsal yaşamın nasıl doğru, güzel ve iyi ilişkiler önerdiğini anlamlandırarak tanımlayacaktır. Temel sosyal birimi özgür ve eş kadın ve erkek olacaktır. Demokratik uygarlığın ahlaki hareketlerini, özgürlük deneyimlerini, sistem sorunlarını bu minvalde araştıracaktır. Oluşumun her an içinde yeni olasılıklar içerdiğinin farkında olarak sabit doğru ve güzellik tavrından ziyade doğrunun ve güzelinde sürekli oluşum içinde olduğu bilinciyle her an yorumlanmaya ve anlamlandırılmaya muhtaç konu olacaktır. Bu nedenle kadın sosyal biliminde etik ve estetik bir dal olacaktır. Etik sorun ideolojik bir problemdir ama yaklaşım farkımız şudur; ideolojilerin dogmatikleşmesine çözüm olarak kadın sosyal bilimine ihtiyaç duyduk. Öcalan’ın **“İdeoloji ile sosyal bilim arasında ki mesafe kısalmıştır”** değerlendirmesi, ezilenlerin ideolojik dünyalarını gelişimleri, oluşumları, hareketleri, farklılaşmaları, çeşitlenmeleri bilimsel biçimde anlaması ve zamanın bilgisine göre yapılandırmasını önermektedir. Kadın sosyal biliminin ortaya koyacağı bilgi, yorum, yöntem ve anlam ideolojinin muhtevasını oluşturacaktır.

Modernitenin Bilim İdeologu Bacon Ve Jineolojik Eleştirinin İhtiyacı Üzerine

Meral Çiçek

16. yüzyılda Avrupa’da doğan Kapitalist Modernite’ye geçiş süreci birçok farklı açıdan değerlendirilebilir. Tarihçiler tarafından genelde Yeniçağ olarak isimlendirilen Modernite, toplumsal, siyasal, askeri, ekonomik vb. birçok açıdan yeni bir döneme geçiş ve ‘eski düzen’den – çoğu zaman feodalizm veya ortaçağ olarak adlandırılır – kopuş olarak ele alınıyor. “Modern burjuva toplumu” kavramını kullanan ve kapitalist üretim ilişkilerini modernitenin kurumsal değişiminin nedeni olarak gören Karl Marx, bu dönemi şöyle tarif eder: “Üretimde sürekli dönüşüm, tüm toplumsal kesimlerin aralıksız sarsıntıya uğratılması, sonsuz güvensizlik ve hareket, burjuva döneminin tüm ötekilerden ayırt edici niteliğidir. Tüm yerleşmiş ilişkiler, doğurdıkları eski değer yargıları ve görüşlerle birlikte çözülüp dağılmakta, yeni oluşarlarsa daha kemikleşmeden eskimektedir. Kalıcı ve duran ne varsa buharlaşıyor, kutsal diye ne varsa kutsallıktan düşüyor ve insanlar nihayet yaşam tavırlarına, karşılıklı ilişkilerine, ayrılmış gözlerle bakmak zorunda kalıyorlar.”¹

Anthony Giddens *Modernliğin Sonuçları* adlı eserinde moderniteyi 17. yüzyılda Avrupa’da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimi olarak ele alır. Modernitenin kuramsal boyutlarını ve aralarındaki ilişkileri de irdeleyen Giddens’e göre dört temel boyut bulunmaktadır: Kapitalizm (rekabetçi emek ve ürün piyasaları bağlamında sermaye birikimi), gözetleme (enformasyon ve toplumsal denetimin sağlanması), askeri iktidar (şiddet araçlarının kontrolü) ve endüstriyalizm (doğanın dönüştürülmesi).²

¹ Marx ve Engels, Komünist Parti Manifestosu, 1998, s. 14

² Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, 2014, s. 66f.

Modernite kavramını doğrudan kullanmayan Max Weber'e göre modernitenin tarihsel oluşumu toplumsal-iktisadi düzeyde kapitalizmle, kültürel düzeyde ise rasyonalizmle, yani akılçılık ile tamamlanmıştır. "Modern batını rasyonalizm" kavramını kullanan Weber için modernlik, aşamalı olarak önceki çağların özelliği olan irrasyonel ve mitik örgütlenme biçimlerine galip gelen toplumsal yaşamın gittikçe rasyonelleşmesi ve idari yapının bürokratikleşmesidir.³

Marx, Giddens ve Weber, modernite kuramına önemli katkılar sunmuş düşünürlerden sadece birkaçı. Ek olarak Fernand Braudel, Friedrich Nietzsche, Michel Foucault, Immanuel Wallerstein ve Frankfurt Ekolu sayılabilir. Elbette modernite ile ilgili önemli ve etkili düşünsel çalışmalar geliştiren birçok farklı teorisyen de vardır. Ancak yukarıda sayılan isimler, Abdullah Öcalan'ın kendi modernite kuramını geliştirirken faydalandığı - ister pozitif ister eleştirel biçimde - düşünürlerin başında geliyorlar.

Abdullah Öcalan için modernite, "genel anlamda bir çağın toplumsal yaşam tarzıdır. Maddi ve manevi kültür olarak bir döneme damgasını vuran tüm teknik, bilim, sanat, siyaset ve moda unsurlarını ihtiva eder".⁴ Öcalan, yukarıda sayılan düşünürlerden farklı olarak modernite kavramını "demokratik modernite" ve "kapitalist modernite" biçiminde iki temele oturtur. Ona göre her iki modernite ikilem halinde paralel bir şekilde varlık göstermekle birlikte, demokratik moderniteyi yeni bir keşif veya icat değildir: "Demokratik modernite ikilem halinde resmi uygarlık olduğundan beri vardır. Oluştugu her yerde ve her zamanda vardır."⁵ Demokratik modernite Öcalan'ın düşüncesinde Demokratik Uygar Toplumu'nun modernitesine denk gelirken, kapitalist modernite ise 5 bin yıllık Devletli Uygar Toplumu'nun 'modern' ifadesidir. Kapitalist modernite kavramını koşullu kullanan Öcalan, modernitenin kapitalizme mal edilmemesi gerektiğini vurgular ve kavramı kullanma gerekçelerini şöyle açar: "Çünkü kapitalist tekel hegemonik müttefikleriyle topluma olduğu kadar, dönemin yaşam tarzı olarak kabul gören modernitesine de damgasını vurmak ister. İdeolojik, politik-askeri müttefikleriyle çağın yaşam tarzının sanki yaratıcısı, oluşturucusu kendisiymiş gibi çok sistemli bir çaba (eğitim, kışla, ibadet yerleri ve medya vasıtasıyla) harcar. Kendisinin olmayanı kendisininmiş gibi bir egemen zihniyet yaratır. Eğer bu yönlü propaganda çabası başarılı olmuşsa, toplum veya moderniteye damgasını vurmuş olur."⁶

Öcalan, kapitalist modernitenin çıkış koşullarını ve gelişim seyrini incelerken ve başta Marx olmak üzere sol-sosyalist düşünürlerin kapitalizm çözümlemelerini yetersiz diye eleştirirken, kapitalist modernitenin üç sacayağı üzerinde kendini bir dünya sistemi olarak şekillendirdiğine dikkat çekiyor. Bunlar kapitalizm, ulus-devlet ve endüstriyalizm.

³ Markus Fiedler, Max Weber und die Globalisierung der Moderne, 2003, s. 89f.

⁴ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi, 2009, s. 217

⁵ A.g.e s.215

⁶ A.g.e s.217

Temel boyutlar bunlar olmakla birlikte ‘kapitalist paradigma’ olarak isimlendirebilecek düşünce sistemine de ayrıca dikkat çekiyor. 5 ciltlik *Demokratik Toplum Manifestosu*’nun ilk üç cildini oluşturan *Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı*, *Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı* ile *Özgürlük Sosyolojisi*’nde bu konuya geniş yer veriyor. Kapitalizmin dünya sistemi haline gelmesinde belirli bir düşünce sisteminin/paradigmasının önemli rol oynadığını belirten Öcalan, bu konudaki görüşünü şöyle dile getirir:

“Rönesans’la ayağa kalkan Batı Avrupa, Hristiyanlıkta reformla ve felsefi aydınlanma devrimiyle özne ve nesnenin görünümünde yeni bir çağ açmıştır. İnsanın özneliliğiyle dünyanın nesnelliliği iki temel faktör olarak yaşamda başkôşeyi temsil ederler. Tanrı sözünü esas alan dogmatik yöntem ahlakla birlikte önemini yitirir. Daha doğrusu, eskinin örtük kralları ve maskeli tanrıları yerine, çıplak krallar ve maskesiz tanrılar dönemine geçilir. Bunda kapitalistik sömürü tarzı temel dürtüdür. Kâr adı altında gerçekleştirilen istismar her bakımdan toplumun algılanışını değiştirme zorunluluğunu duyar. Yeni ‘bilimsel yöntem’in altındaki temel etken bu zorunluluk veya ihtiyaçtır. İnsanlık ve doğa çok büyük bir istismara uğratılmakla karşı karşıyadır. Toplumun bu istismarı kolay kolay kabul edemeyecek olan vicdanı (ahlakı) ancak büyük bir zihniyet değişikliği ile yeniden inşa edilecektir. İşte bunun için temel doğruluk yolu olarak ‘yönteme’ büyük işlev düşecektir.”⁷

Bir İdeolojik İnşa Olarak Nesnellik Kavramı

Öcalan’ın bilimsel yöntemde en fazla sorguladığı nokta, nesnellik kavramı ve kavrayışıdır. Birinci ve ikinci doğa tümüyle nesne kılınmadan ve özne-nesne ayrımı derinleştirilmeden kapitalizmin doğayı ve toplumu bu düzeyde sömürmesi mümkün olabilir miydi? Sadece insan emeği değil, tüm canlı ve cansız doğa tasarruf altına alınarak mülkleştirilmesi, seçkin özneler dışında herkesin ve her şeyin sömürüye nesne kılınması, öznelliklerin tümüyle ret ve inkar edilmesi, tahakküme ve istismara tabi tutulması nasıl izah edilebilir? Ki tarihin hiçbir dönemiyle kıyaslanamayacak bir sömürü düzeni ile karşı karşıyayız. Bu sömürü nasıl meşru kılındı? Nasıl bir ideolojik inşa süreci söz konusudur?

Öcalan analitik düşüncenin nesnellik kavrayışı altında operasyona yatıramayacağı hiçbir değer olmadığını kaydederken, doğaya ve topluma karşı temel özne olarak örgütlenen birey-vatandaş-ulus-devlet toplumunun yeni ‘maskesiz tanrılar’ olarak soykırımlardan çevreyi yaşanmaz hale getirmeye kadar hükmetmeyeceği, parçalamayacağı nesne olmadığının altını çizer. Nesnel yaklaşımın hiç de masum bir bilim kavramı olmadığını, hatta ortaçağdan kalma engizisyonlardan daha acımasız katliamlara yol açtığını önemle belirtir. Ona göre kapitalist çağda yöntemin-den içeriklerine kadar bilim dünyası hem sistemin en büyük inşa gücü hem de meşruiyetini sağlayan ve koruyan güçtür.⁸

⁷ Abdullah Öcalan, Uygarlık, Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı, 2009, s. 25 f.

⁸ A.g.e s. 27

Nesne kavramı yeniçağ zihniyetinin temelini oluşturan bir kavramdır. Her ne kadar antikçağ felsefesinde de özne-nesne ayrımı söz konusu ise, yeniçağ felsefesi bizzat bu esaslı ayırma dayanır.⁹ Daha doğrusu yeni bir nesne kavramı ve kavrayışı söz konusudur. Yeniçağ'da şekillenen özne-nesne ayrımından söz edildiğinde akla gelen ilk isimler genelde Fransız *Rene Descartes* (1596-1650), Alman *Immanuel Kant* (1724-1804), Hollandalı *Baruch Spinoza* (1632-1677) veya Alman *Gottfried Wilhelm Leibniz* (1646-1716) olur. Ki bu isimler özne-nesne ayrımını derinleştirirken ağırlığı özneye vermişlerdir. Descartes'in ünlü sözü "Düşünüyorum o halde varım" öznellik kavramına vurgu yapar. Elbette ki her biri kendi epistemolojisini geliştirirken özne-nesne ayrımını biraz daha derinleştirirken, kapitalist modernitenin nesne kavramının geliştirilmesinde öncü rolü oynayan ise İngiliz *Francis Bacon* (1561-1626) oldu. Bu kendi başına ilginç bir noktadır zira Bacon'dan daha çok bilimde deneyselcilik ve gözlemciliği geliştiren kişi olarak söz edilir. Ancak bu bilimsel metotlarla bağlantılı nesnelliğin nasıl geliştirildiği veya nasıl bir rol oynadığı pek sorgulanmaz, doğal kabul edilir. Oysa deneyselcilik ile gözlemciliğin temelinde nesnellik vardır.

Kapitalizmin Mekânı: 16. yüzyıl İngiltere'si

Francis Bacon'un yaşadığı dönem, özelde İngiltere genelde bütün Batı Avrupa'da büyük altüstlerin yaşandığı bir sürece tekabül eder. John Maynard Keynes'in sözleriyle "Dünyanın en büyük yükseliş dönemlerinden biri... Kapitalizm o altın yıllarda doğdu." 16. yüzyılda İngiltere Kilisesi Roma'dan kopar. İngiltere'deki reformasyon süreci tıpkı Martin Luther öncülüğünde geliştirilen reform hareketi gibi Avrupa'da tarihin akışı üzerinde büyük etkide bulunur. Protestan reformasyon genelde din ve ahlaka, özelde de Katolikliğe büyük darbe vurduğundan ve bu şekilde toplumu daha savunmasız bıraktığından, kapitalizme sığırama yapıyor. Ancak 16. yüzyıldaki bu olağanüstü kalkınma 17. yüzyıla geçince krize bırakır. Bu kriz süreci Batı Avrupa'nın tümünde aynı düzeyde olmazsa da yaşanır. Yaşanan kriz kıta Avrupa devletlerinin çoğunda 18. yüzyıla kadar da devam ederken, İngiltere'de 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kriz yerini ekonomik büyümeye bırakır. Charles Wilson'a göre "İngiliz tarihinin günümüze kadarki en verimli ve ilerici dönemi."¹⁰

İngiltere'nin kapitalist modernitenin başlangıcında yaşadığı bu ekonomik büyümeye sebep olan farklı gelişmeler vardır. Temel rol oynayan etkenlerden biri demografik, diğeri de finansal niteliktedir. Bir yandan nüfusta sağlanan ciddi artış ve buna paralel olarak kırdan şehre yoğun göçler, diğer yandan ise değişmeyen ücrete rağmen "fiyat devrimi"

⁹ Klaus Rosenthal, *Die Überwindung des Objekt-Subjekt-Denkens als philosophisches und theologisches Problem*, 1970, s.126 f.

¹⁰ Heäner Haan, *Gottfried Niedhart: Geschichte Englands vom 16. Bis zum 18. Jahrhundert*, 1993, s. 71 f.

¹¹ A.ge s.72

denen olağandışı gider artışı, o döneme dek yaşanmamış bir kâr patlamasına yol açar.¹¹ E.A. Wrigley ve R.S. Schofield tarafından yapılan hesaplara göre İngiltere nüfusu 16'ncı ve 17'nci yüzyılda ikiye katlandı. 1525 yılında nüfus 2.26 milyon iken, bu rakam 1701 yılında 5.06 milyona ulaşır.¹² Ağırlıkta tarım alanında çalışanların sayısı 16'ncı ve 17'nci yüzyılda yaklaşık yüzde 80'den yüzde 60'a düşerken, yıllık tarım üretiminin hacmi ise iki katına çıkar.¹³

Ancak bu gibi etkenler önemli rol oynamakla birlikte kapitalistleri asıl zafere götüren, 16. yüzyıl savaşlarıdır. Hem İngiltere krallığı hem de Hollanda'daki Orange Prensiği'nin bu savaşlarda yenilmemesinin temel sebebi, kapitalist unsurların devleti kredilendirmeleri ve devletle birlikte oluşturdukları gemi ulaşım sanayi. Kara gücü yerine deniz gücü üzerinde yoğunlaşmaları zaferin yolunu açar. Bununla birlikte bu süreçte iki önemli stratejik gelişme yaşanır: İngiliz krallığı kapitalist tarzda yeniden örgütlenen ve eylemleşen devlet modeline ağırlık verir. Hollanda ile birlikte düzenli vergilerle beslenen, bütçesini denkleştiren, rasyo-nel bir bürokrasiye ve profesyonel bir orduya dayanan ilk örnekler olurlar.

Ortaçağ'ın geç krizinden çıkış İngiltere açısından daha kolay olduysa da, 17. yüzyılın ilk yarısı o dönem İngiltere'de yaşayan insanlar tarafından ağırlıkta "sancılı bir ekonomik yeniden düzenleme süreci" olarak hissedilir. Ayrıca krizin son 10 yılı aynı zamanda İngiltere'nin tarihinin en ağır siyasal ve toplumsal sorunları ile çalkalandığı bir dönemdir. Tarih kitaplarında pek bahsedilmezse de kapitalist moderniteye geçiş yıllarında, demokratik modernite güçleri olarak isimlendirebileceğimiz toplumsal güçler büyük bir direniş sergilerler.

Bu sürecin bilim alanına etkileri de muazzam oldu. Çığır açan yeni buluşlar, coğrafi keşifler, teknik alandaki gelişmeler, yine bir bütünen Rönesans ile birlikte bilim alanında büyük yenilenmeler yaşanır. Bu yenilenmelere paralel olarak bilim insanları arasında özellikle yön-teme ilişkin yoğunlaşmalar öne çıkar. Özellikle 17. yüzyılda yönleme büyük ilgi gösterilmesi, o dönem matematik ve fen bilimlerinde yaşanan gelişmelerle doğrudan alakalıdır. Hem farklı bilimlerde kullanılan yöntemler ama hem de felsefenin kendisinin yoğunca sorgulandığı bir dönemdir. Felsefenin sunduğu araçlarla aranan ancak bulunmayan gerçekle-rin artık fen bilimleri ile açığa çıkartılabileceğine dair bir inanç gelişir. Bu nedenle tarihin bu aşamasında genelde felsefe özelde de metafizik geleneksel işlevini yitirir. Artık felsefe yoluyla değil de farklı bilim disiplinleri ile gerçeğin formunun yakalanabileceği inancı gelişir. Felsefe bu koşullar altında farklı bir yöne kayar: Analiz yoluyla bilimsel teorilerin reel yapı-ların tasviri için geçerli olabileceği koşullara dönmeye çalışır. Yani bilgi birikimindeki artış, bilimsel bilginin elde edilme sürecine ilginin artmasına neden oldu. Bu ilgi sonucu bilimsel yöntem çok tartışılan bir felsefe konusu haline geldi ve bilimsel bilginin nitelikleri üzerine ciddi değerlendirmelere gidildi. Descartes bu gerçeği gördüğü için modern felsefe onunla

¹² E.A. Wrigley & R.S. Schofield, *The Population History of England, 1541-1871: A Recons-truction*, 1981, S. 208f.

¹³ A.g.e s. 77¹¹ A.g.e s.72

başlatılır. Felsefe bu dönemde çağdaş matematik ve matematiksel fizik yöntemini esas aldığı için ‘bilimsel’ – yani 17. yüzyıl koşullarında ağırlıkta mihaniki olan – bakış açısını tek meşru perspektif ilan edip, toplumsal olguları bile mihaniki bir bakış açısıyla yorumlamaya başlar. Her türlü farklı yorum – özellikle de teolojik yorumlar – reddedilir. Mihaniki bakış açısına uymayan ne varsa kurgu diye geri çevrilir.¹⁴

Bacon ve ‘Büyük Yenilenme’

Bacon işte böylesi büyük altüst oluşların yaşandığı bir zaman ve mekanda, yeni bir döneme, hatta çağa geçiş yapıldığı bilinciyle yaşadı. Tarihsel bir momentin yaşandığının farkındaydı. Farkında olmasaydı neredeyse ömrünün tümünü bilimlerin yenilenmesine adamazdı. Biyografisine özet bir bakış atalım. Francis Bacon 1561 yılında Londra’da dünyaya gelir. Annesi Anne Cook Bacon (Lady Ann), henüz 19 yaşındayken Kral VI. Edward’ın öğretmenliğini yapan oldukça eğitilmiş bir kadındır. Anadili İngilizce yanı sıra Latince, Yunanca, Fransızca ve İtalyancayı tam bilip, dini ve edebi metinleri İngilizceye çevirir, bu yeteneğiyle Avrupa çapında teologlar ve edebiyatçılar arasında tanınan bir isim olur. Din konusunda koyu bir Protestan, hatta Kalvindir. Fen bilimlerine yoğun ilgi duyan Lady Ann, oğulları Anthony ve Francis’i ilk yıllarda bizzat kendi evde eğitir. Onların dünya görüşü ve dine bakış açıları üzerinde etkisi büyük olur.

Francis Bacon’ın babası Sir Nicholas Bacon ise, Kraliçe Elizabeth’e yakınlığı nedeniyle sınıf atlayıp soylu unvanına kavuşan, kraliçenin mühür lordu olarak en yüksek hukuksal memuriyete sahip bir hukukçuydu. Ayrıca yirmi yılı aşkın bir süre kraliçenin danışmanlığını yapmış bir devlet adamıydı da. O nedenle de Lady Ann ile ikinci evliliğinden olan oğlu Francis, henüz çocuk yaşlarında saraya girip çıkmaya başlar. Sir Nicholas ayrıca Roma-Katolik Kilisesi’ne karşı derin kuşkuyla sahip, tam bir İngiliz Protestan kilise adamıydı. Francis Bacon’un daha sonra bilim yolunda ilerlemesinde kuşkusuz hem annesi hem babasının bilim ve eğitim alanları ile yakından alakalı olmaları önemli rol oynar. Wolfgang Krohn’a göre annesinin dindarlığı ve babasının siyasal ufkunu Francis Bacon’un dünya görüşünü belirler: “Babanın mesleği annenin dini ilkelerine genel, siyasi bir çerçeve sunar. Annenin inancı devlet adamının pragmatizmini vicdandan önce meşruluğa bağlıyor.”¹⁵

Babasının mesleği nedeniyle çocuk yaşlarda Kraliçe ile tanışan Bacon, 12 yaşında (1573) Cambridge’deki Trinity Koleji’nde *artes liberales*¹⁶ eğitimine başlar.

¹⁴ Wolfgang Röd, Die Philosophie der Neuzeit. Von Francis Bacon bis Spinoza, 1999, s. 15 f.

¹⁵ Wolfgang Krohn, Francis Bacon, 1987, s. 15

¹⁶ ‘Özgür sanat’ anlamına gelen artes liberales, antikçağ okul ve eğitim dünyasında öğretilen çeşitli bilim ve sanat alanlarını belirtir. Daha sonra ortaçağ felsefesinde de Skolastik okullarda öğretilen bölümler olmuştur bunlar. Bahsedilen yedi sanat ve bilim alanları şunlardır: gramer, mantık, retorik, aritmetik, geometri, müzik ve gökbilim.

Aristocu felsefe ile çelişkiye düşüp skolastik rasyonalizmi reddetmesi bu erken dönemine tekabül eder. 1579'da Londra'daki Gray's Inn Hukuk Yüksek Okulu'nda eğitim görür. Bir yandan da hazırladığı siyasi analizlerle sarayda konumlanmaya çalışır. 1582'de hukuk öğrenimini tamamlayıp avukat olarak çalışmaya başlar. İki sene sonra ise House of Commons'a milletvekili seçilir. Bir yandan sarayda siyasetçi ve diplomat olarak görev yaparken, kalan vaktini tümüyle bilim çalışmalarına ayırır. Sadece bilimsel çalışmalar yürütmez. Esasen bilim üzerine çalışır. 1592 yılında 31 yaşındayken, annesinin eniştesi de olan Kraliçe Elizabeth'in görevlendirdiği müsteşar Lord Burghley'e yazdığı bir mektuptan, İngiltere'ye döndükten sonraki süreç boyu bilimin reformu üzerine yoğunlaştığını ve bu yoğunlaşmalarının somut bir hal aldığını öğreniyoruz:

*"İtiraf ediyorum mütevası medeni hedeflere sahip olduğum kadar hakikatle ilgili büyük hedeflere sahibim: Çünkü bütün bilimi kendi imparatorluğum ilan etmişim ve eğer onu iki tür serseriden kurtarabilirsem eğer - ki bunlardan biri düşüncesiz münakaşalar, karışıklıklar ve laf kalabalığı ile, diğeri ise kör deneyler, fısıltı bilgelikler ve kandırmacalar ile o kadar yıkıma sebep oldular ki - o zaman umut ediyorum ki etkili gözlemler, ispatlı tespitler ve kazanç sağlayacak icat ve keşifler öğretebilirim; - bu alanda var olan en iyisini."*¹⁷

Bacon o yıllarda bilim reformu ile ilgili düşüncelerini sarayda ifade etmeye çalışır ancak başarısız kalır. Bunda, Kraliçe Elizabeth'in gözünden düşmesine sebep olan bir olay önemli rol oynar. Siyaseti bırakıp ağırlıkta Antikçağ ile Rönesans'a ait felsefi ve edebi metinler inceler. 1603 yılına gelindiğinde Kraliçe ölür ve I. James Kral olur. Bacon bu bilgi dostu kralın kendisinin bilim alanında tasarladığı yenilikleri destekleyeceği umudundadır. Bu amaçla, önerdiği yeni yöntemin ilkelerini belirten *Of the Proficiency and Advancement of Learning, Divine and Human* yapıtını James'e adar ancak İngiltere'de o dönem yaşanan ağır sorunlar nedeniyle Kral beklenen ilgiyi göstermez. Ancak siyasal alandaki kariyeri hızla büyür. 1607'de öteden beri atanmak istediği krallık başsavcılığına erişebilir. 1613'te ise krallık başyargıcı olur. Yıldızı parlamaya devam eder. 1617'de Kral'ın mühür bakanlığı, bir yıl sonra adalet bakanlığı, Lordlar Kamarası başkanlığı görevlerine yükselir.

Bacon'un siyasi kariyeri nasıl ki hızla yükseldiyse, aynı hızla çöker. 1621 yılında rüşvet suçuyla tutuklanıp yargılanır. Siyasi kariyerinin sonu, "edebi olarak en verimli olacak" yeni bir yaşam döneminin başlangıcıdır aynı zamanda.¹⁸ Önce *The History of the Reign of King Henry the Seventh* (1622) adlı eseri kaleme alır. Ardından, 1620'da kaleme aldığı *A Natural and Experimental History* çıkar. 1623'te *History of Life and Death* ile *De Dignitate et Augmentis Scientiarum* (1605'te kaleme alınmış) yayımlanır. 1623 aynı zamanda Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi adlı ütopyanın yayımlandığı yıldır. Francis Bacon de, bir yıl sonra ütöpik romanı Yeni Atlantis'in yazımına başlar. Ancak bu çalışmasını tamamlamadan, 9 Nisan 1626'da 65 yaşındayken ölür. Üstelik bilim

¹⁷ Thomas Kuhn, *Die Struktur wissenschaftlicher Revolutionen*, 1996, s. 4

¹⁸ A.g.e s. 53f.

uğruna: Londra'dan Highgate'teki evine dönüş yolunda birden kar yağmaya başlar. Bacon'un aklına o an soğukun çürümeyi önleyip önlemediğini görmek için deney yapmak gelir. Bir tavuk ölüsünü karla doldurup beklemeye başlar. Ancak deney esnasında yakalandığı soğuk algınlığı daha sonra zatürreeye dönüşür ve hayatını kaybeder.

Yeni Yöntem Arayışı

Rönesans döneminin egemen düşüncesi Bacon'ı çok etkiler. Bu dönemde ortaya çıkan keşifler ve icatlar onun “yeni” olana büyük bir tutkuyla bağlanmasına yol açar. Nasıl Kristof Kolomb (1451-1506) yeni bir kıta keşfettiyse, Bacon da “yeni bir düşünce dünyası” yaratmak ister. Büyük Yenilenme (“Instauratio manga”) adını verdiği bu isteğini gerçekleştirmek için Bacon, şöyle bir yol haritası oluşturur: Önce öğrenim sistemindeki olumsuzluklar ve bilimde yanlışla düşülmesinin nedenleri saptanacak. Sonra da doğru bilgiye götürecek sağlam bir yöntem geliştirilecek. Büyük Yenilenme projesinin kalbini oluşturan yeni bilim anlayışını *Novum Organum/Novum Organon* veya Türkçe adıyla Yeni Organon'da serimleyen Bacon, yeni düşünce dünyasına geçmek gerektiğini vurgulamak için, bu yapıtın ilk sayfasına eski dünyanın sonu olarak kabul edilen Herkül'ün sütunlarının arasından geçen bir geminin görüldüğü bir resim yerleştirir.¹⁹

Bacon, adını Instauratio manga takmak istediği kapsamlı bir felsefi-bilimsel eser üzerine çalışır. Altı bölümden oluşmasını öngördüğü bu yapıtın sadece ilk iki bölümü tamamlanır. İlki, bilimlerin ansiklopedik planını kapsayan *The Advancement of Learning – Öğrenimin Evrimi* (1605) veya onun Latince geniş hali olan *De dignitate et augmentis scientiarum* (1623). Diğeri ise, 1607 yılında kaleme alınan *Cogitata et Visa* adlı taslağı temel alan *Novum Organum* (1620). *Phaenomena universi sive Historia naturalis* adıyla planlanan doğa tarihi içerikli üçüncü bölüm tamamlanamadı. Taslakta yer alan diğer üç bölüm olan *Scala intellectus* (yeni yöntem yoluyla yapılan buluşların özeti), *Anticipationes philosophiae secundae* (henüz yeterli düzeyde ampirik olarak sağlamlaştırılmamış teoriler) ve *Philosophia secunda sive Scientia activa* plan düzeyinde kaldı.²⁰ Son çalışması ise, tamamlanmamış bir fragman olarak yayımlanan *Yeni Atlantis* (“Nova Atlantis”).

Bacon sağlam bilginin kaynağının tümdengelim değil tümevarım olduğunu savunur. Geçmişteki bilim ve felsefenin verimsizliğini uygun bir yöntemden yoksun olmaya bağlayan Bacon'a göre akıl tek başına bırakıldığında güçsüzleşir. Bilgiye ulaşabilmek için yeni bir araç, yeni bir mantık (*Novum Organum*) tasarlamak gerekir. Çünkü eski tasımsal mantık bilimsel buluşlar için faydasızdır. Dolayısıyla tek seçenek tümevarımdır. Tümevarım ise düşünce tarihi boyunca iki biçimde uygulanmış gelmiştir:

¹⁹ A.g.e s. 21-38.

²⁰ D. Rehfus, *Handwörterbuch Philosophie*, 2003, s.214f.

1. Hızla algılardan genel kavramlara yükselmek ve buradan da orta terimi bulmak
2. Algılardan başlayarak yavaş yavaş genel kavramlara yükselmek.

Bacon’a göre birinci yol Aristocu mantıktan kaynaklanmaktadır ve doğanın çeşitliliği karşısında yararı yoktur. Çünkü Aristo mantığı gerçekleri bulmaktan çok bilinenleri kanıtlamaya, öğretmeye yarar. Kendi bilim anlayışını gerçekleştirmek için öncelikle yerleşik bilim anlayışı olan Aristo’nun bilimsel bilgi elde etme sürecinin eleştirisiyle işe başlayan Bacon’a göre Aristo ve izleyicileri olgulara ilişkin verileri gelişigüzel, eleştirmeden ve sınamadan kullanmaktadır. Varlığın yeni bilgisini elde etmek için sistematik bir biçimde deneye başvurulması gerekliliğine uymamaktadırlar. Ayrıca Aristocular sürekli tümdengelimini öne çıkardıkları için bilimi, tümdengelimle dayalı mantığa indirgemişlerdir. Bilimsel araştırmayı gözlem ve rilerinden değil otoritelerin düşüncelerinden çıkardıkları tümevarım sonuçlarına dayandırdığı için ister istemez bilimin gözlem-deney temelini yok olmasına neden olmuş, giderek bilimin yapılamadığı, yeni bilgilerin üretilmediği karanlık çağa girilmiştir. Bundan kurtulmanın yolu da yeni bir bilimsel yöntemle doğaya ilişkin yeni bilgiler elde etmektir. Bu nedenle tek seçenek adım adım genel kavramlara giden tümevarım yönetime dayanmaktadır.²¹

‘Zihnin Putları’ ve Yeni İdeolojik İnşa

Bacon, bilim alanında yaratmaya çalıştığı yeniliklerle ele alınacaksa, yöntem yanı sıra bakış açısı da incelenmelidir. ‘Yeni Organon’un ikinci cildinde Bacon yeni bilimsel yöntemini somut ve sistematik bir şekilde ortaya koyarken, birinci ciltte ise toplam 130 paragraf veya tez ile yeni dönemin mantığını betimliyor. Birinci cilt bu anlamda daha çok ideolojik bir inşa çalışması olarak değerlendirilebilir. Yeni zihniyetin parametrelerini ortaya koyuyor. Zira birinci cildin alt başlığı “Doğayı yorumlama sanatı ve aklın doğru kullanımı”. Bacon, esasen aklın bundan sonra nasıl çalışması gerektiğini kağıda döküyor. Sadece yeni bilimsel yöntemi geliştirmek veya bilim alanını reform etmekle sınırlı kalmıyor; yeni bir zihniyet çalışmasına ihtiyaç olduğunu görüp esasen bunun üzerinde duruyor. Mesela birinci cildin 31. tezinde şöyle diyor: “Yeni tümevarımlar ve eskisi üzerine kurulacak yeni inşalarla bilimlerin büyük bir ilerleme kaydetmeyecektir. Bundan ziyade yenileme en alt zeminde başlamalıdır.”²² Köklü bir yenilenmeyi, bilimlerin yeniden inşa edilmesini hedefliyor ve bunun ancak zihinsel bir inşa ile mümkün olabileceğinin farkındadır.

Zihniyet devrimi kuşkusuz ki tarihin bu aşamasında toplumların temel ihtiyacıydı. Ortaçağ’ın zihinleri kuşatan ve boğan karanlığını yırtmak için aydınlanma gerekiyordu.

²¹ Prof. Dr. Hüseyin Gazi Topdemir, Francis Bacon ve Yeni Bilimsel Yöntem, 2011, s.104 ff.

²² Bu bölümde yapılan alıntılar, Bacon’un Projekt Gutenberg sitesinde Almanca ‘Neues Organon’ adıyla yayımlanan Yeni Organon’un birinci cildine ait. Almancadan Türkçeye tarafımca çevrildi.

Kapitalist Modernite'ye geçiş sürecinde bilim alanında yaşanan devrimsel gelişmeler bu hakikat arayışından bağımsız ele alınamaz. Fakat Bacon'un zihniyet devrimini ele alma şekli ile örneğin Aydınlanma Çağı'nın diğer önde gelen isimlerinin konuya yaklaşımı arasında büyük fark var. Bacon'un eserlerinde ortaya koymaya çalıştığı zihniyet, kapitalist modernitenin üzerinde yükseldiğı zihniyettir. Hegemonyanın zihinsel altyapısıdır. Ben merkezietçiliğın ta kendisidir. O yüzden de ortaya koyduğu yeni yöntemin yanında işın zihniyet boyutuna göz atmak önemlidir.

Bacon'un dört kategori şeklinde ele aldığı "zihnin putları" bu anlamda dikkat çekicidir. Birinci ciltte açılan bu putlar şöyle: **1-** İnsan soyunun ortak özelliklerinden kaynaklanan önyargılar yani "Soy Putları". **2-** Her insanın kendi mizaç özellikleri, aldığı eğitim ve toplumsal etkilerin sonucu olarak oluşan zihinsel tutum ve alışkanlıklar yani "Mağara Putları". **3-** Sözcüklerin kullanımı ile ilgili putlaştırmalar yani "Çarşı-Pazar Putları". **4-** Bazı felsefe sistemlerinin veya kuramların zihnimize yavaş yavaş yerleşerek ve düşünme tarzımızı belirleyerek orada etkili olmaya başlamaları, yani "Tiyatro Putları".

Bacon'un burada put diye nitelendirdiğı düşünme kalıpları bir yandan toplumsallık kaynaklı iken, diğer yandan felsefeden kaynağını alıyor. Bacon reddince Aristo ve Plato gibi filozofların adını verip örneğin diyalektiğı doğru düşünmeye engel olarak nitelendirirken, örtük ve gizli bir şekilde toplumsallıktan kaynağını alan düşünce normları da reddediyor. İlginçtir putları tanımlarken onların toplumsal alandaki oluşum ve ifadesini ortaya koyarken, putların zararlarını ise felsefe üzerinden anlatıyor. Bacon'un aslında bütün eserlerinde kullandığı bir yöntemdir bu. Toplumun kendi içinde değer olarak gördüğü olay ve olgulara, davranış ve düşünce şekillerine yönelirken, bunu hiçbir zaman açıktan ve doğrudan yapmıyor. Hep dolaylı ve örtük bir tarzı esas alıyor. Kendisinden önceki bilimcilere ise çok açıktan saldırıyor. Bu önemli bir noktadır. Zira düşünce tarihinin hiçbir aşamasında toplum karşıtı ideolojik inşalar geliştirilirken bu açıktan yapılmamıştır.

Aslında daha çok topluma ait olan bu putlar Bacon'a göre insan zihniyetini teslim alıp hakikate giden yolu kapatmıştır. Bazı putlar öyle bir derin, öyle bir kök salmış ki bilimler yenilense bile sürekli dönüp zihni rahatsız edeceklerdir. O yüzden putları ortadan kaldırmak gerekiyor. "Zihin onlardan kurtarılmalı ve temizlenmelidir." (68. tez)

Bacon bilim tarihini ele alırken, her biri iki yüzyıldan kısa sürmüş olan üç dönemden bahsediyor: Grek-Yunan, Roma ve Batı Avrupa. Bu üç dönem arasındaki süreçleri "bilim devletinin filizlenip yeşermesi" açısından verimsiz değerlendiriyor. Doğu bilimleri hakkında bilgi sahibi olmasına rağmen, Ortadoğu kaynaklı bilim ve aydınlanma arayışına hakkını teslim etmeyip, değersiz ve hor görüyor. "Çünkü Araplar ve Skolastikler bahsedilmeyi hak etmiyor; onlar ara süreçlerde bilimlerin ağırlığını çoğaltmak yerine daha çok yıkıma uğrattılar" diyor. Bu oldukça önemli bir husustur zira bilim tarihinde özellikle de Ortadoğu'nun çok önemli bir yeri vardır. Grek'te açığa çıkan felsefi gelişmeler, Ortadoğu'da yaratılan zemin üzerinde yükselmiştir. Ancak Bacon bu gerçeğı tümüyle inkâr ediyor.

Bununla birlikte üç dönemin de başarısız kalmasını, doğa felsefesine gereken yerin ve önemin verilmemesine bağlıyor. Doğa felsefesini “bilimlerin anası” (78. tez) olarak isimlendiren Bacon, bilimlerin zirvesinde olması gerekirken en alt bir düzeye indir-gendiğini ve bu yüzden gereken ilerlemenin sağlanamadığını iddia ediyor. Ona göre astronomi, optik, tıp ve hukuk felsefesi gibi bilim dallarının yüzeyde kalıp büyük iler-leme sağlayamamasının sebebi, doğa felsefesine dayanmamaları. Her bilim dalının doğa felsefesinden beslenmesi gerektiğini ifade ediyor.

Ancak doğa felsefesi derken, doğaya dönüşten bahsetmiyor. Bacon, doğa bilimleri-nin geliştiği bir dönemde yaşadı ve bu bilimlerin gelişmesine – sistemsel ve paradig-masal bakımdan – katkılar sundu. Doğa bilimleri kavramı yaşadığı dönemde henüz kullanılmadığından – bu kavram daha çok 18. yüzyıl itibariyle kullanılmaya başlıyor – yerine doğa felsefesi terimini kullanıyor. Ancak bununla birlikte burada doğadan bahsederken doğayı merkezine alan bir bilim anlayışından ziyade olay ve olguların doğasını çözümlemeyi kastediyor. Yani bilimin ilerletilmesinde doğa kanunlarının temel bir rol oynadığına inanıp, bu amaçla doğanın incelenmesi gerektiğine inanıyor. Bu eserinde doğanın kendisine yaklaşımı da bu yönde, yani pragmatisttir.

Bunun yanında bilimlerin yeterince ilerlememesini hedefin net olmamasına bağlıyor. “Bilimlerin gerçek ve doğru hedefi, insan yaşamını yeni icat ve araçlarla zenginleştir-mektir” ona göre (81. tez). Bacon’un zihinleri kendince yeni bilime hazırladığı birinci ciltte uzun uzun kendisinden önce kullanılan yöntemlerdeki hataları belirlerken, kendisi bu eserinde aslında çok da yeni veya devrimsel nitelendirilebilecek bir yöntemi ortaya koymuyor. Şöyle diyor: “Hakikatin araştırılması ve keşfedilmesi için iki yol mümkündür. Birinde duyulardan ve tekil olanından hemen en genel tespitlere uçup sarsılmaz haki-kat olarak bu en üst tespitlerden orta tespitlere varılıyor. Bu yol şu anda kullanımdadır. İkincisinde duyusal ve tekil olandan tespitlere gidiliyor, adım adım ve giderek üste çıkı-lıyor ve en son genele ulaşıyor. Bu gerçek ancak ayak basılmamış yoldur.”

Bu noktada kendisine deyim yerindeyse devrimci bir rol biçiyor. Kendinden önceki bütün bilimleri, hakikate ulaşma yönde atılan bütün adımları, geliştirilen bütün ça-baları küçük ve değersiz görüyor. Bilimin ‘yeni’ ve ‘asıl’ tarihini kendisiyle başlatıyor. Çünkü ondan önce kimse bilimin, bilimcilerin ve bilim yöntemlerin esas yanlışını gö-rememiş. Doğru yolu kimse keşfetmemiş. Hatta bilimin hakiki hedefini kimse tespit edememiş. Bu yönüyle kendisini tarihteki bütün bilim insanlarından daha ileri görü-yor. Kendisinden önce ulaşılan hakikat düzeyini geri bulup yanlışlar tarihi olarak de-ğerlendiren Bacon, “Bilimlerin hedefi henüz kimse tarafından doğru belirlenemediğinden, bu hedefe yönelmesi gereken şeye gizlice yanlışmanın girmesine şaşkırmamak gerekir” derken, kendini yanlışmaz ve gerçek hedeften şaşmaz görüyor.

O fedakarlıkla büyük bir yeniliğe cesaret ederken, kendisinden öncekileri korkaklıkla suç-luyor ve bilimlerin gelişmemesini bu korkaklığa bağlıyor. Oysa Bacon’un eserlerini kaleme

aldığı süreçte Giordano Bruno (1548-1600) Roma Katolik Kilisesi'nin Engizisyon Mahkemesi'nde diri diri yakılarak idam edildi.

Yeni Çağın Ütopyası: Yeni Atlantis

Yeni Atlantis, Bacon'un düşüncelerindeki ideal toplum, daha doğrusu devlet düzenini yansıttığı ütopya romanıdır. Bu bitmemiş yapıt, özellikle Novum Organum'da belirttiği yöntemlerin sonuçlarının kurgulanışı olarak da ele alınabilir. Tamamlanmamış roman Bacon'un ölümünden bir yıl sonra, 1627 yılında yayımlanır. İdeal bir devlet düzeninin anlatıldığı eserin kendisi de çokça araştırmalara konu edilmiştir. Klaus J. Heinisch ve Rosemarie Ahrbeck gibi araştırmacılar Yeni Atlantis'i daha çok toplum eleştirisi değeri yüksek bir ütopyik roman olarak ele alırken, daha eleştirel değerlendirmeler de söz konusudur. Örneğin Manchester Üniversitesi'nce yayımlanan New Interdisciplinary Essays'de eser sömürgecilik ve toplumsal cinsiyetçilik gibi açılardan eleştirel değerlendirmeye tabi tutuluyor.

Yeni Atlantis adı, Platon'un M.Ö. 360 yılında kaleme aldığı Timaios ve Kritias adlı diyaloglarında geçen, kayıp Atlantis adasını anımsatır.²³ Öyküde yolunu kaybeden ve yiyeceği tükenmiş bir grup Avrupalı denizci Güney Deniz'inde bir adaya varırlar. Bensalem adlı adadaki insanlar barış içinde, para kullanmadan yaşıyor. Evrensel bir dil konuşan ada halkı yabancılara karşı temkinli davranmakla birlikte misafirperver. Yeni gelenleri hem karantina işlevi taşıyan hem de misafirleri adanın kendine özgü şartlarına hazırlayacak bir ortamı sunan 'yabancılar evi'nde ağırlarlar. Adalılar hem dış dünya hem de doğa hakkında geniş bilgilere sahipler. Toplum eşit değil ancak toplumsal hiyerarşi özel mülkiyete değil, bilgi, itibar ve yaşa dayanır. Adadaki temel kurum, 'Süleyman'ın Evi' olarak isimlendirilen bilimler akademisidir. Akademinin amacı "olayların nedenleri ve gizli etkenlerle ilgili bilgi edinmek, olabilecek her şeyi yapabilmek için, insanın doğaüstündeki egemenliğinin sınırlarını genişletmektir."²⁴ Bu bilimsel çalışmalar farklı yer ve mekânlarda gerçekleştiriliyor. Araştırma yeri olarak yeraltı mağaralar, yüksek kuleler, büyük göller kullanılıyor. Deneysel çalışmalar için yapay kuyu ve kaynak sular, yağmur, dolu ve karın yapay yağdırıldığı "büyük ve geniş evler", sağlık odaları, bağ ve bahçeleri var. Burada meteoroloji, eczacılık, anatomi, toksikoloji, genetik ve homeopati alanlarına ilişkin incelemeler yürütülüyor. Mekanik alanında enerji üretiliyor, doğal ısı kullanılıyor, optik laboratuvarlarda çalışmalar yürütülüyor. Teleskop, mikroskop ve manyetik teknolojisi kullanılıyor. Ses, koku, makine, matematik ve beceriler evleri var.

²³ Rosemarie Ahrbeck: Morus, Campanella, Bacon. Frühe Utopisten, 1977, s. 104

²⁴ Francis Bacon, Yeni Atlantis, 1999 (Kaynak olarak internette indirilen pdf-dosyası kullanıldığından sayfa numarası belirtmiyorum)

Bacon, bilim kurumları yanı sıra araştırma ve incelemelerin nasıl yürütüldüğünü de aktarıyor. Buna göre bilimsel çalışmalar toplam dokuz araştırma grubu tarafından yürütülüyor. ‘Işık tüccarları’ farklı ülkelere gidip oradan kitap ve denemeler getirirler. ‘Yağmacılar’ bütün kitaplarda buldukları denemeleri toplarlar. ‘Giz adamları’ makine sanayi, sosyal bilimler ve sanatlar içine girmeyen diğer uygulamalar üzerindeki denemeleri toplarlar. ‘Öncüler’ ya da ‘madenciler’ yeni denemelerle uğraşırlar. ‘Toplayıcılar’ yapılan denemeleri düzenli başlıklar altında toplarlar. ‘Drahomacılar’ veya ‘iyilik sahipleri’ diğer grupların denemelerini inceleyerek “onlardan insan yaşam ve bilgisine yararlı olabilecek ve uygulanabilecek şeylerin çıkarılması, aynı zamanda nedenlerin düpedüz kanıtlanması, doğal nedenlerin etkilerini önceden kestirme araç ve yöntemlerinin, cisimlerin özelliklerinin ve onları oluşturan maddelerin bulunmasıyla uğraşırlar”.²⁵ Önceki çalışma ve toplamalar üzerine düşünmek üzere bütün üyelerin katıldığı çeşitli toplantılar ve tartışmalardan sonra ‘lamba’ grubu doğaya öncülerden daha nüfuz eden daha yüksek bir ışık altında yeni denemeleri yönetirler. ‘Aşçı-lar’ bu biçimde yönetilen denemeleri yapar ve bunlar hakkında rapor verirler. Son grup olan ‘doğa yorumcuları’ ise denemelerle yapılan önceki buluşları daha büyük gözlemler, daha iyi araştırmalar ve kurallar biçimine getirirler.

Bacon’un mükemmel devlet ve mükemmel toplum düzenini anlattığı Yeni Atlantis’te bilime merkezi rol atfedilmiştir. Tasvir edilen ideal toplumdaki barış, refah, uyum, kalkınma ve sağlık, Bensalem’in merkezi kurumu olan Süleyman’ın Evi’ndeki bilimsel faaliyetlerin sonucu olarak ortaya konuluyor. Aslında ideal bir toplumdan çok ideal bir bilim kurumunun ütopyasıdır Yeni Atlantis. Bacon böylesi bir bilim kurumunda sağlanan toplumsal kazanımları gözler önüne sermeyi amaçlamıştır.²⁶ Bundan dolayı Yeni Atlantis mükemmel bir araştırma kurumunun resmedilmesini amaçlayan edebi bir araç olarak da değerlendirilebilir. Zira eserin başında yayıncı Rawley’in okuyucuya dönük notunda “Bu öyküyü, efendim, bir bilim kurumunun örneğini vermek amacıyla kaleme aldım. Süleyman Evi veya Altı Günlük İşler Koleji adını verdiği bu kurum doğayı anlamak ve insanlığa yararlı büyük ve harika yapıtlar oluşturmak için kurulmuştur” bilgisi yer alır. Ancak Hutton gibi araştırmacılar Yeni Atlantis’i Bacon’un bilimle ilgili fikirlerini yansıtan bir eserden çok, başkalarını bilimin reformu konusundaki görüşleri için ikna etmek ve destek sağlamak için başvurulmuş bir araç olarak değerlendiriyor.²⁷

Öyküde Yeni Atlantis adasını diğer dünyadan üstün kılan temel şey, Süleyman’ın Evi’dir. Süleyman’ın Evi Bacon’un ütopyasında “şimdiye kadar dünya üzerinde görülmemiş en soylu kurumdur ve ülkemizi aydınlatan fenerdir”.²⁸ ‘Fener’ aydınlık demektir. Aydınlık

²⁵ A.g.e

²⁶ John Henry: Knowledge is Power. How Magic, the Government and an Apocalyptic Vision Helped Francis Bacon to Create Modern Science, 2002, s. 115.

²⁷ Sarah Hutton: Persuasions to science: Baconian rhetoric and the New Atlantis. In: Francis Bacon’s New Atlantis. New interdisciplinary essays. Bronwen Price, Manchester 2002, s. 49.

²⁸ Francis Bacon, Yeni Atlantis, 1999

ise bilimdir. Dolayısıyla bir toplum için en vazgeçilmez olan bilgi ve bilimdir. Ya da Yeni Atlantis'teki anlatıcının dediği gibi; "Biz yalnızca Tanrı'nın ilk yarattığı şey olan ışığı istiyoruz. Dünyanın her yerini aydınlatacak olan ışığı!" Yeni Atlantis'te Süleyman Evi'nin başkanı da kurullarının amacını şöyle aktarır: "Kurulumuzun amacı olayların nedenleri ve gizli etkenlerle ilgili bilgi edinmek, olabilecek her şeyi yapabilmek için, insanın doğaüstündeki egemenliğinin sınırlarını genişletmektir." Bacon'a göre bilim, doğaya hükmetme aracıdır. "Bilim iktidardır" ²⁹ şeklindeki ünlü sözü de aynı içeriğe sahiptir. Doğaya hükmedilmesi içinse doğanın bilinmesi gerekir. Bu nedenle Yeni Atlantis'te araştırmalar yapılırken doğanın 'bir benzeri' mekânlar oluşturuluyor. Örneğin mağaralar cisimleri katılaştırmak, sertleştirmek, dondurmak ve korumak için kullanılıyor. Bunlar aynı zamanda "doğal olan maden filizlerinin benzerlerini yapmak, kullandığımız ve yıllarca orada beklettiğimiz karışımlar ve gereçlerle yeni yapay madenler elde etmek için" kullanılıyor. Hayvanlar için kurulan alanlarda hayvanları yapay olarak türlerinden daha büyük ve boylu yapıyorlar, "türlerinden daha verimli, daha çok yavrular duruma getirebildiğimiz gibi, tersine kısır ve doğuramaz duruma da sokabiliyoruz. Renk, biçim, etkinlikleri bakımından onları farklılaştırıyoruz." Özel havuzlarda hayvanlar üzerinde deneyler yapılıyor.

Yeni Atlantis'te kullanılan bilimsel metot, gözlem ve deneydir. Gözleyen yeniçağın bilim insanı, gözlenen ise doğadır. Doğa, bilimcinin gözünde tamamen nesneleştirilir. Bu ilk etapta çok masumane ve doğal bir husus gibi gözüke de, insanla doğa arasındaki ilişkide sonuçları ciddi bir değişim yaşanır. Özne-nesne ayrımının gelişimi doğaya hükmetmeyle ilişkilidir. Sermaye ve iktidarın yeni birikim aygıtları, hem fiziksel-biyolojik hem toplumsal doğa kaynaklarına yüklendikçe, bu kaynakların ne denli avantajlı olduklarını kavramakta gecikmezler. Her iki doğa kaynakları nesneleştirildikçe sermaye ve iktidar birikimine artan katkıları peşi sıra sunarlar. Bu maddi gelişmenin düşüncedeki karşılığı özne-nesne ayrımıdır.

Yeni Nesnelliğin Objesi Doğa

Doğanın kendisi birinci doğa, insani ve toplumsal olan her şey ikinci doğa olarak adlandırılmaktadır. İkinci doğa birinci doğanın bağrından çıkmıştır. Murray Bookchin, ikinci doğayı şu şekilde tanımlar: "İkinci doğa, büyük ölçüde, ilk insanların yarım milyon veya daha fazla bir süre boyunca geliştirdiği aletlerden, insanların güvenlik ve esenlikleri için iradi olarak yarattıkları habitatlardan ve aile, boy, kabile, hiyerarşi, sınıf ve devlet biçiminde kurumsallaştırdıkları örgütlü toplumsal yaşamdan - ve son olarak; felsefe, bilim, teknik ve sanat gibi kültürel başarılarından meydana gelir. Bu kültürel gelişim sadece insana özgüdür." ³⁰ Ve devamla şöyle der: "İnsanın doğa üzerinde hakimiyet kurma anlayışı, insanın insan üzerinde çok gerçek bir tabakküm kurmasından kaynaklanır." ³¹

³⁰ Abdullah Öcalan, Özgürlüğün Ekolojisi, 1999, s. 33

³¹ A.g.e s. 69

İşte Bacon, insanın doğa üzerinde hakimiyet kurma anlayışının mimarı veya bu zihniyetin ideolojik inşacısı olarak değerlendirilebilir. Onun için birinci doğa tümüyle insanın maddi refahının hizmetinde olan bir ‘nesne’ iken, insan merkezli bir bakış açısı geliştirir. Bu bakış açısı sadece birinci ile ikinci doğa arasındaki ilişkiyi bozmakla kalmayıp, ikinci doğa üzerinde de büyük tahribatlara neden olur.

Bacon’un doğaya ilişkin yaklaşım ve anlayışını en net ortaya koyduğu çalışması, Yeni *Organon*’dur. Adını Aristoteles’in “Mantık Külliyyatı”ndan (Organon) alan Yeni Organon, aynı zamanda Bacon’un bilimleri yeniden düzenleme girişiminin bir parçası olarak da değerlendirilebilir. İki bölümden oluşan Yeni Organon’un birinci bölümünde Bacon tümevarım yönetime neden gereksinim duyulduğunu temellendirirken, ikinci bölüm bu yöntemin uygulamaları üzerinde yoğunlaşır. Ona göre öncelikle doğa deneyler aracılığıyla gözlemlenip veriler toplanmalı, ardından bilinenler çözümlenmeli ve sonunda ulaşılan en güvenilir doğrulara göre hareket edilmeli. Doğaya ilişkin kestirimlerde bulunma ile doğayı yorumlamayı birbirinden ayırır. Bacon’a göre yorum, doğayı açıklamanın en güvenilir yöntemidir. Hiçbir eski mantık ve düşünce geleneğinin doğa yasalarının gerçek bilgisini üretecek yetkinlikte olmadığını söyler.

Bacon, yeni teknolojilerin keşfedilmesine götüren deneysel denetim ya da denetimli deney aracılığıyla doğanın egemenlik altına alınarak müdahale edilmesi gerektiğine inanır. Ancak doğaya egemen olmak için önce onun iyice tanınması, hangi nedensel yasalarla nasıl işlediğinin iyice anlaşılması şart. Doğayı yorumlayarak açıklamaktan çok ona ilişkin acele kestirimlerde bulunmaya yol açan yanlış kanı ve önyargılara dayalı düşünceleri “zihnin putları” olarak isimlendirir. Ona göre insanın doğayı kendi gerçekliği içinde kavrayıp ona yönelik doğru bilgilere ulaşabilmesi için öncelikle zihninde yer edinmiş olan bu putlardan kurtulmalıdır. Öbür türlü insanın doğaya egemen olması mümkün değil.

16. yüzyıldan itibaren Avrupa’da gelişen düşünce devrimin temelinde elbette ki kapitalist tekelin muazzam altüst edici etkisi vardır. Ancak büyük bir hamle gücü kazanan yeni maddi ve manevi kültür birikimleri esas olarak tarihi orijin ve versiyonlara dayanır. Bu tarihi orijinlerin başında Sümer Rahip Devleti gelirken, ardından Hurri ve Hitit uygarlığı ile İonya-Grek temel versiyonlardır. Modernitede yapılan düşünce inşa faaliyetlerinin tümü (pozitivizm, laiklik, liberalizm, hatta sosyalizm) her ne kadar yenilik taşısalar da tarihsel ana kaynağın derin etkisi altında oluşturuldular. Abdullah Öcalan, Francis Bacon ve Rene Descartes somutunda dönemin ideolojik inşacılara ilişkin şu değerlendirmeyi yapar:

“R. Descartes ve F. Bacon başta olmak üzere, ideolojik inşacılar, 16. yüzyılda kendini hissettiren oluşumların gerekli kıldığı yeni mantık ilkeleri ve ütopyalar inşa ediyorlar. Çok basit görünse de, ruh-beden ikilemini gündemleştirmek, beraberinde özne-nesne, zincirleme reaksiyon gibi daha sonra inşa edilen düşünceler ‘kapitalizmin, burjuvazinin’ öncülüğüne kadar tımandırılacaktır. Feodal mantıktan kopmak

kadar, yeni bir sınıf ve onun her tür eylemi için yeni bir mantık inşa ediliyor. Ayrıca ve daha önemlisi, yöneteceği yeni ve eski sınırlara göre de önceliği bu ideolojik inşalarla atılıyor. Eski bir oyun, ama oldukça yenilenmiş olarak oynanıyor. Yeni rahip sınıfının adı filozoflar ve bilim adamlarıdır. Feodal, hatta köleci ideolojik kutudan sürekli yeni kavram ve teoriler alınıyor. Duruma göre bunlara ya yama vuruluyor, ya da yepyeni bir model (ama ilkeler aynı) oluşturuluyor.”³²

Uygarlık tarihi boyunca yapılan bütün düşünce inşa faaliyetlerinde örtük bir tarz esas alınmıştır. Amaçlananın en fazla yarısı açık bir şekilde dile gelmiştir. Ve Bacon da insan-doğa ilişkisi şahsında özne-nesne ayrımını derinleştirip yeni bir nesnellik anlayışı inşa ederken, insanın yüzyıllar, hatta binyıllar boyu doğa ile kurduğu ilişkiyi gözetlemiştir. Unutulmamalı ki 17. yüzyılın başı Batı Avrupa’da toplumun büyük çoğunluğunun kırsal alanda yaşadığı, henüz şehirlere büyük göçlerin gerçekleşmediği dönemdir. Yüzyıllar boyu tarım ve hayvancılıkla uğraşan, geçimlerini böyle sağlayan ve bundan başka bir yaşam biçimi tanımayan toplumları zihnen de doğadan koparmak ince iş gerektirir.

Bacon bunun farkında. O nedenle de Yeni Organon’un giriş cümlesi şöyle: “Doğanın hizmetçisi ve yorumcusu olarak, ancak doğanın düzenini gözlemlediği kadar etkinlik ve bilgi sahibi olabilir. Bundan fazlasını bilemez ve yapamaz.”³³ Yani insanı doğanın hem hizmetçisi hem de yorumcusu olarak isimlendirir oysa mantığında doğa, insanın hizmeti içindir. Bir tek doğaya kulak veren ona hükmedebilir. Filozofları ve simyacıları yanlış yöntem kullanmakla suçlayan Bacon, buna karşın insanın maddi refahının hizmetinde olan yeni bir felsefe geliştirmeyi amaçladı. Ancak bu amacın gerçekleşmesi için öncelikle insanın doğaya ve insanın insana yaklaşımının değişmesi gerekiyordu. İnsan doğayı araştırmalı ve kendisini araştırmacı olarak görmeli. Kendini artık doğanın parçası olarak görmemeli. Doğa, insan merkezli dünyada insanın her türlü ihtiyacını karşılayabileceği bir objeye dönüşmeli.

Doğa bilimlerinin kurumlaşmaya başladığı bu süreçte Bacon, yön veren konumundadır. Doğa araştırmalarının hedefini belirliyor. Elbette ki insanın doğa ve onun işleyişi hakkında bilgi sahibi olması, bu konuda bilinç geliştirmesi önemlidir. Ki Neolitik Çağ’dan bugüne insanın hakikat arayışının merkezinde doğa yer almıştır. İnsanlık binlerce yıldan beri yaşamın ve varoluşun sırrının birinci doğada gizli olduğuna inanarak hakikate ermeye çalışmaktadır. Biliyoruz ki uygarlık öncesi anaerkil toplumlarda da doğa insan tarafından sürekli gözlemlenmiştir. Yapılan araştırmalar ve mitolojik kaynaklar, uygarlık öncesi toplumlarda iç doğa ile dış doğa arasında güçlü analogilerin kurulduğunu gösteriyor. Özellikle kadın doğası ile kozmos arasında kurulan analogiler, astronominin temellerinin de Neolitik Çağ’da atıldığını göstermektedir. Mesela kadının aylık kanamasındaki döngüler ile doğa ve kozmos arasında bağlantı kurulurdu. İnsanlar uzayın kubbesi ile kadının rahmini birbirine benzetirdi. Kadının aylık kanamalarını simgeleyen çok sayıda kült ve ritüelin gerçekleştirildiğine dair

³² Abdullah Öcalan, Kapitalist Uygarlık. Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı, 2009, S.181 f.

³³ Francis Bacon, Neues Organon, 1870.

güçlü bulgular bulunmaktadır. Bu ritüellerle insanın iç doğasında yaşanan döngüler dışa yansıtırdı. İnsanlar bedenlerinde yaşanan süreçlerle ilgili bilinçlendikçe dış doğanın döngülerini anlamlandırabiliyordu. Kadın bedeni ile doğa arasındaki döngüsel paralellikler uygarlık öncesi toplumlar da kutsanan ana tanrıça sayılan “teslis tanrıça”da da simgeleniyor. Hıristiyan teolojisinde ataerkil formu ile karşımıza çıkan teslis/kutsal üçlük aslında tanrıça kültürüne aittir. Ana tanrıçanın üç boyutu kadın yaşamının üç evresini simgeler. Birinci evre, ilk adete kadar süren genç kız/bakire evresidir. İkinci evre, menopoza dönemine kadar devam eden doğurgan kadın evresidir. Üçüncü evre ise menopoza ölümüne kadarki yaşlı kadın evresidir. Bu üç evre ile ayın üç evresi arasında paralellik kurulur.³⁴

Dikkat edilirse bu süreçte ve daha sonraları da insanın doğayı gözlemlemesi hakimiyet kurma amaçlı değil, kendi doğasını çözme amaçlıdır. Doğa bir nesne olarak görülmez. Tersine, kendini doğanın bir parçası olarak konumlandıran insan, kendi gerçeği ile doğa arasında doğrudan bağ kurup, bir hakikat arayışının sonucu olarak doğayı gözlemler. Bakış açısı ve zihniyeti tahakkümcü değildir. Kendini özne, doğayı ise nesne olarak ele almaz.

Ancak kapitalist modernitede doğa üzerinden geliştirilen nesnellik anlayışı ve bununla bağlantılı olarak nesne-özne ayrımı, sadece doğanın her türlü sömürülmesi için meşruluk sağlamakla sınırlı kalmaz. Aynı şekilde mesele sadece ekolojik yıkımlar, çevre felaketleri ve insan-doğa ilişkisinin bozulmasından ibaret değildir. Temellerini özellikle de Bacon ve Descartes’in attığı yöntem ve bilim anlayışı (paradigması) – niyet ne olursa olsun - doğrudan kapitalizme hizmet etmiştir. Ve burada kastedilen sadece kapitalist üretim tarzı, endüstriyalizm, antiekolojik teknolojiler vs. değil. Bunun dışında kapitalist modernitenin hegemonikleşmesinde Bacon’un da öncüleri arasında yer aldığı Batı Avrupa akıl ve düşünce sistemi temel bir rol oynar. Öcalan, hegemonik sistemin bu akıldan kaynaklandığını vurgular.³⁵ Bu anlamda özellikle de 17. yüzyılın başından itibaren doğa üzerinden geliştirilen nesnellik anlayışı ve derinleştirilmiş nesne-özne ayrımı kapitalist modernitenin zihniyet hegemonyasının adeta kilididir. Görünüşte bilimsel yöntemin vazgeçilmez olan nesnellik ilkesi, aslında öznelciliğin hakimiyeti için gerekli bir ön aşamadır. Öznellik ve nesnellik ayrımının derinleştirilmesinde ve birçok ikileme yansıtılmasındaki amaç, toplumun ve doğanın nesne olarak özne olan bireycilik tarafından her türlü istismara açık bir kaynak haline getirilmesidir. İstismar derken kastedilen sadece fiziki bir istismar değildir. Kapitalist modernite fiziki ve maddi istismarla birlikte zihniyet, duygu, düşünce, ruhun korkunç bir istismardan geçirilmesinin adıdır da. Kapitalist çağın bilim yöntemi ve bu temelde oluşan bilimleri, gerek sistemin kârsal işleyişinin gerekse bunun yol açtığı ve toplumun tüm iç ve dış halkalarını kaplayan savaşlar, krizler, acılar, açlık ve işsizlik, çevre yıkımı ve nüfus patlamalarının esas sağlayıcı, yol açıcı güçüdür. Bacon’un “bilim güçtür” özdeyişi bu gerçeğin dile getirilişidir.³⁶

³⁴ Jutta Voss, *Das Schwarzmundtabu*, 1988, s. 57 f.09, S.181 f.

³⁵ Abdullah Öcalan, *Kapitalist Uygurlik*, s. 19 ff.

³⁶ Abdullah Öcalan: *Uygurlik*, s. 27 f.

Elbette ki 16. yüzyıl itibarıyla bilim ve felsefenin gelişimi uğruna büyük emek ve çabalar sarf eden sayısız bilim insanını kapitalist tekelin öncü gücü ilan etmek mümkün değildir. Özellikle de Rönesans, Reformasyon ve Aydınlanma hareketleri içinde yer alan ve kısmen büyük bedeller ödemek zorunda kalanlar çoğunlukla bilimi toplumu özgürleştirme aracı olarak görüp kendilerini ilerleme yolunda insanlığın birer hizmetçisi olarak görmüşlerdir. Ki bilimin kendisi ve Avrupa’da patlak veren zihniyet devrimi dünya insanlığının büyük bir değeridir. Ancak temellerini Bacon gibi bilim insanlarının attığı yöntem ve bilim anlayışının kapitalizmle bağını görmek gerekiyor. Daha doğrusu yeni modernitenin zihniyet inşasında bilimcilerin nasıl bir rol – objektif veya sübjektif – oynadığını görmek lazım. Bacon bu konuda örnektir.

Özne-Nesne Ayrımı ve Jineoloji

16. yüzyılın başında derinleştirilen bu özne-nesne ayrımının kadınlar üzerindeki etkilerini ayrıca ele almak gerekiyor. Uygarlık tarihinin ilk nesnesi konumundaki kadın açısından kapitalist modernite çağında nesnellik sınırsız bir hal almaya başlar. Kadının bedeni, aklı, duygu ve düşünce dünyası, emeği kapitalizm ile birlikte tarihte hiç olmadığı kadar tahakküme uğrar. Belki de bütün nesne-özne ayrımlarının kökeninde kadının ataerkil düzen tarafından nesneleştirilmesi yatmaktadır. İnsanın insan ve insanın doğa üzerindeki tahakkümü erkeğin kadın üzerinde kurduğu tahakkümden sonra gelişir. O nedenle de Jineoloji’nin en fazla irdelemesi gereken hususlardan biri de, pozitivist bilim yöntemlerine damgasını vuran özne-nesne ayrımıdır. İki ihtiyaçtan ötürü bu nokta önem arz ediyor: Biri, kapitalist modernite çağında sınırsız bir hal alan kadın nesneliği üzerinde geliştirilen tahakküme karşı durmak ve kadının toplumsal öznelliğini yeniden kurma ihtiyacı. Diğeri ise bu ayrımı aşan kendi yöntemlerini geliştirme hedefidir.

Sorun elbette ki örneğin Bacon’un geliştirmiş olduğu bilimsel yöntem ve anlayışını kabaca reddetmek tersini geliştirmek değildir. Önemli olan, bu paradigmanın kapitalizmle bağının iyi görülmesi, bu temelde eleştirilmesi ve sistemin dışında çözüm geliştirilmesidir. Zira özne-nesne ayrımını olduğu gibi reddedip aynılaştırma yaklaşımı sergilenemez. Bundan ziyade özellikle Jineoloji için ideolojik olarak öznellik-nesnellik ayrımına dayalı tüm kaba ikilemelerin (örneğin idealizm-materyalizm, diyalektik-metafizik, liberalizm-sosyalizm, deizm-ateizm vb.) aşılp bilimsel kazanımları esas alan anlamcılığın geliştirilmesi temel bir görevdir. Bir nevi “nesne-özne ayrımı zihniyet hegemonyasının adeta kilididir” belirlemesindeki kilidi çözmek, Jineoloji’nin başlıca görevi olmakla birlikte, bunun üzerinden kendi bilimsel yöntemini geliştirmesi mümkündür. Bu kilidin çözülmesi içinse özne-nesne ayrımına ilişkin ve bu ayrıma dayalı bilimsel yöntemle ilişkin kapsamlı sistematik araştırma ve yoğun düşünsel emek gereklidir. Çünkü kendi başına çok önemli, hatta esas bir boyuttan bahsediyoruz.

Jineoloji bunun için gerekli olan temel yaklaşımını şimdiden belirlemiş durumdadır. Hakikat algısında geliştirdiği yöntemlerde özne-nesne ayrımını geliştiren ve temel felsefe haline getiren Baconcu ve Descartesci yöntemi kabul etmez. Kuantum fiziğinin kanıtladığı özne-nesne ayrımının mutlaklaştırılamayacağı gerçeğini kendine esas alır. Gözlemleyen-gözlem-lenen ayrımını yöntemlerinde kullanmaz. Nihayetinde her ikisinin karşılıklı etkileşiminin esas olduğunu bilerek yöntemlerini seçer. Bu temelde ortaya çıkacak hakikatin göreceli olduğunu bilir. Ne nesneyi mutlaklaştıran materyalizmi ne de özneyi mutlaklaştıran idealizmi tek başına ele almaz. Her iki olguyu da uçlaştırmaz. Özne-nesne ayrımını mutlaklaştırmaktan kaçınan, göreceli olduklarının bilinciyle gelişen zihniyet ve yöntem arayışı hakikat algısını ve yaratımını güçlendirdiğini savunur. Jineoloji, özne-nesne ayrımını aşan toplum ve tarih felsefesinin özgür insanı mümkün kılabileceğine inanır. Kapitalist modernitenin yol açtığı çevre yıkımı, toplumsal çöküş-çözülme, özne-nesne ayrımının, kavramlaştırmasının ulaştığı kapsam, anlam ve uygulama gücüyle direkt bağlantılı olduğuna inanır. Jineoloji yaşam ve toplumsal yaşam bilimi olarak sosyal bilimlere bir zihniyet farklılaşması olarak yerleşme mücadelesini verirken; özne-nesne ayrımını mutlaklaştırmaz.³⁷ Pozitivist bilimci yöntemin özne-nesne ayrımına dayanan, parçalayıcı, ayrımcı, cinsiyetçi, ırkçı özellikleri jineolojinin yöntem arayışında ana hatlarıyla eleştirdiği temel yöntemlerdendir.³⁸

Bu aşamada önemli olan, yöntem eleştirisini daha fazla somutlaştırmak, örneklemelerle daha anlaşılır kılmak ve bu temelde kendi yaklaşımını da daha somut bir biçime kavuşturmadır. Bacon veya Descartes gibi bilim insanlarının yapıtları bunun için fazlasıyla malzeme sunarken, bu ideolojik inşacılar tarafından geliştirilen zihniyetin bugün bilim alanında ne gibi tahribatlara neden olduğunu ortaya koymak da önem arz etmektedir. Kürt Özgürlük Hareketi'nin gelişim diyalektiğinde eş zamanlılık esastır. Jineoloji de var olan kurulu bilim sistemine yönelik eleştirisini geliştirirken, eleştirisine ve çözümlemesine paralel olarak kendi yöntemini geliştirmeyi esas alır. Şu anda tam da o aşamadayız.

Bacon'un Bilim Anlayışına Jineolojik Eleştiri

Bacon'un geliştirdiği bilim ve yöntem anlayışının eleştirisi daha önce de yapılmıştır. Sadece genel değil, feminist bir bakış açısıyla da Bacon'un bilim anlayışı eleştiriye tabi tutulmuştur. Feminist eleştirilerde Bacon'un felsefesindeki cinsiyetçilik öne çıkıyor. Bacon'un cinsiyetçi bakış açısını en net ortaya koyan eseri, Yeni Atlantis'tir. Yeni Atlantis'in kendisinde kadınlardan neredeyse hiç söz edilmiyor. Bacon'un bilim ütopyasında bilim kadınlarına yer yok. Eserde kadınlardan sadece bir yerde söz ediliyor. O da, bir aile düğününün tarif edildiği bölümde. Yeni Atlantis adasında yapılan düğünlerde erkekler önde, kadınlar arkada

³⁷ Jineoloji Akademisi, Jineolojiye Giriş, 2015, s. 56

³⁸ A.g.e s. 66

gelir. Törenden sonra yemek faslına geçildiğinde erkekler diz çökerek her türlü sofraya hizmetini görürler, kadınlarsa yalnızca çevresinde duvara dayanarak ayakta dururlar. Bacon'un eserinde kadın bir tek anne olarak, o da geri planda, varlık gösterebilir: *"Bütün aileyi doğurmuş olan bir anne varsa sandalyenin sağında özel bir kapısı, yaldızlı ve mavi kurşun çerçeveli bir cam penceresi olan yüksekçe bir oda içerisinde bir kafes arkasında oturur, fakat kendisi görülmez."*³⁹

Bacon cinsiyetçi bakış açısını Yeni Organon'da da ortaya koyuyor. Kadınlara nasıl yaklaşılması gerektiği yönünde analogilerle dolu bu eserinde Bacon'a göre kadınlar doğanın maddi bölümünü oluştururken, erkeklerse zihinsel boyutu temsil ediyor. Yani burada da bir özne-nesne ayrımı var. Kadın, üzerinde tahakküm kurulacak doğa ile eşitlenip akılsız bir maddi varlık olarak nesneleştirilirken, özne erkek ise aklın sahibidir. Ona göre doğa bilimcisi doğaya, kadına yaklaştığı gibi davranmalı. Doğa üzerinde tahakküm geliştirilirken ve bunun zihniyeti oluşturulurken doğasal bir kadınlığın inşa edilmesi, kapitalist modernitede kadının sınırsız sömürsünde de önemli rol oynamıştır. Çünkü o da tıpkı doğa gibi, üzerinde sınırsız sömürü ve tahakküm geliştirilecek bir kaynaktır.⁴⁰

Bacon'un geliştirdiği anlayış ve yöntemine yönelik feminist eleştiriden bahsederken önemli vurgulanması gereken bir çalışma da, *Feminist Criticisms of Metaphors in Bacon's Philosophy of Science*⁴¹ (Bacon'un Bilim Felsefesindeki Metaforların Feminist Eleştirisi) adlı kitaptır. Kitapta bir makalesi ile yerini alan Evelyn Fox Keller, Bacon'un düşüncesinde doğasal olan her şeyin kadınlığı simgeleyen negatif imgeler üzerinden tarif edildiğine dikkat çekiyor. Fox Keller, Bacon tarafından geliştirilen bilim anlayışının eril bir kurum olarak inşa edildiğini ve Bacon'un teorisinin cinsiyetçi olduğunu vurgularken, Sandra Harding ve Carolyn Merchant ile birlikte metaforları inceliyor ve özellikle de tecavüz konusunu irdeliyorlar. Üç feminist bilimci de Bacon'un geliştirdiği metaforlarla kadına yönelik tecavüzler arasında somut bir bağ görüyorlar.⁴² Kürt Kadın Özgürlük Hareketi de kadın bedeninin tecavüz edilmesi ile doğanın sömürülmesi arasındaki bağlantıya, özellikle de 2010/2011 yıllarında *tecavüz kültürüne* karşı geliştirdiği toplumsal kampanya sürecinde dikkat çekti. Kadının bedenine karşı fiziki tecavüz ile doğanın 'bedenine' karşı geliştirilen tecavüz arasında bu anlamda bir fark yoktur. İki tecavüz biçimi de kaynağını aynı zihniyetten, aynı sistemden, aynı ideolojik inşadan alıyor.

³⁹ Bacon: Yeni Atlantis

⁴⁰ Hannelore Schwedes: Die feministische Naturwissenschaftskritik, s. 198.

⁴¹ Iddo Landau: Feminist Criticisms of Metaphors in Bacon's Philosophy of Science, 1998.

⁴² Konuyla ilgili bazı kaynaklar: Sandra Harding, Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives (Cornell University Press, 1991); Carolyn Merchant, The Death of Nature: Women, Ecology, and the Scientific Revolution (San Francisco, 1990); Evelyn Fox Keller, Reflections on Gender and Science (Yale University Press, 1985)

Bacon'un düşünce sistemine ve bilim anlayışına yönelik kadın bakış açısıyla geliştirilmiş olan eleştiriler Jineoloji için de önemli bir kaynak oluşturuyor. Ancak Bacon felsefesinin jineolojik eleştirisi ciddi bir ihtiyaç olup güncelliğini korumaktadır. Bu eleştiri bütünsel olmalıdır. Bilim anlayışı ve yöntemi arasındaki bağı güçlü kurmakla birlikte, özellikle de zihinsel boyutlardaki şifreleri çözmelidir. En fazla gizli ve örtük kalıp esas zararı veren zihinsel boyuttur zira. **Bu nedenle Bacon'un bilim ve yöntem anlayışının jineolojik eleştirisi, şimdiye kadar pek yapılmamış olan ideolojik insanın deşifrasyonu üzerine yoğunlaşmalıdır.** 'Zihnin putlarının kırılması' ile gerçekte kırılan ne oldu? Bunun toplumsal değerler üzerindeki etkisi nasıl oldu? Bacon, ataerkil düzen ve kapitalist modernitenin hizmetinde ideolojik inşayı geliştirirken hangi ince yöntemleri kullandı? Ve nasıl bir bakış açısını hakim kılmaya çalıştı? Bunu neden ağırlıkta kadın/doğa üzerinden geliştirdi? Bu gibi sorular, tatmin edici yanıtlar bulmaktan hala uzak.

Jineoloji için Bacon sadece bir eleştiri alanı değil. Aynı zamanda Jineoloji kendini yapılandırırken de, reddettiği bilim ve yöntem anlayışında Yeniçağ biliminin temel ideologu olan Bacon belirleyici rol oynadığı için de derinine inceliyor bilince çıkarılmalıdır. Eleştiri ve yapılanma paralel süreçlerdir Jineoloji için. Bacon üzerinden geliştirilecek Jineolojik eleştiri ile birlikte Jineoloji'nin kendi bilim ve yöntem anlayışını geliştirme sürecinde önemli bir aşamanın kaydedilebileceğine inanıyorum.

Kaynakça

- Ahrbeck, Rosemarie: Morus, Campanella, Bacon. Frühe Utopisten. Leipzig, 1977.
- Bacon, Francis: Yeni Atlantis. MEB İngiliz Klasikleri, 1999.
- Bacon, Francis: Neues Organon, 1870. In: Projekt Gutenberg DE - <http://gutenberg.spiegel.de/buch/neues-organon-7708/1>
- Fiedler, Markus: Max Weber und die Globalisierung der Moderne. Berlin, 2003.
- Giddens, Anthony: Modernliğin Sonuçları. Ayrıntı Yayınları, 2014.
- Haan, Heiner & Niedhart, Gottfried: Geschichte Englands vom 16. bis zum 18. Jahrhundert. München, 1993.
- Henry, John: Knowledge is Power. How Magic, the Government and an Apocalyptic Vision Helped Francis Bacon to Create Modern Science. Cambridge, 2002.
- Hutton, Sarah: Persuasions to science: Baconian rhetoric and the New Atlantis. In: Francis Bacon's New Atlantis. New interdisciplinary essays. Bronwen Price, Manchester 2002, s. 49.
- Jineoloji Akademisi: Jineolojiye Giriş, 2015.
- Krohn, Wolfgang: Francis Bacon. München, 1987.
- Kuhn, Thomas: Die Struktur wissenschaftlicher Revolutionen. Frankfurt, 1996.
- Landau, Iddo: Feminist Criticisms of Metaphors in Bacon's Philosophy of Science. Cambridge University Press, 1998.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich: Komünist Parti Manifestosu. Sol Yayınları, 1998.
- Öcalan, Abdullah: Kapitalist Uygurlik: Maskesiz Tanrılar ve Çıplak Krallar Çağı. Mezopotamya Yayınları, 2009.
- Öcalan, Abdullah: Özgürlük Sosyolojisi. Mezopotamya Yayınları, 2009.
- Öcalan, Abdullah: Uygurlik: Maskeli Tanrılar ve Örtük Krallar Çağı. Mezopotamya Yayınları, 2009.
- Rehfs, Wulff D.: Handwörterbuch Philosophie, Stuttgart, 2003.
- Rosenthal, Klaus: Die Überwindung des Objekt-Subjekt-Denkens als philosophisches und theologisches Problem. Göttingen, 1970.
- Röd, Wolfgang: Die Philosophie der Neuzeit. Von Francis Bacon bis Spinoza. München, 1999.
- Schwedes, Hannelore: Die feministische Naturwissenschaftskritik. In: Feministische Forschung. Nachhaltige Einsprüche. Edited by Kathrin Heinz, Barbara Thiessen. Wiesbaden, 2003.
- Topdemir, Prof. Dr. Hüseyin: Francis Bacon ve Yeni Bilimsel Yöntem- Bilim ve Teknik, Temmuz 2011
- Voss, Jutta: Das Schwarzmundtabu. Zürich, 1988.
- Wrigley, E.A. & Schofield, R.S.: The Population History of England 1541-1871. A Reconstruction. Cambridge, 1981.

Tarihsel Toplum-Toplumsal Doğa

Nilüfer Şahin

Modern sosyal bilimlerin topluma bakışını en iyi anlatan örneklerden birinin Avrupa'daki bilimsel ormanlar olduğunu söylemek şaşırtıcı görünse de, başta Almanya'da oluşturulan ve Avrupa'da yaygınlaşan ormancılık türünün, modern zihniyetin kusursuz biçimde yansıttığını söyleyebiliriz. İlk bakışta güçlü bir düzen ve estetik duygusu yaratan bilimsel ormanlar, gerçekte çeşitlilikten arındırılmış, tek türde, aynı yaş ve aynı boyda ağaçlardan oluşturulmuş ve doğal ormanların yıkımı üzerine kurulmuşlardır. Düzenin mükemmelliği estetik kaygıdan değil -ki aşırı ve suni düzenin her zaman belli bir sapmadan doğduğunu düşünmek gerekir-bu tür ormanların sanayi için basit, denetlenebilir ve kullanışlı olması nedeniyledir. Sanayi için kullanışlı olan, doğal ormanlar için yıkımdır ve nihayetinde bilimsel ormanların pek çok sebeple sürdürülmez olduğu sonradan görülmüştür.

Modern sosyal bilimler, tıpkı bilimsel ormanların yıkıcılığındaki nedenler gibi, konusu olan her şeyi soğuk mühendislik hesapları ile çözümlemesi ve düzenlemesi tutkusundan doğmuştur. Her şeyin tasnif edilebilir olması, nesneleştirilmesi, basitleştirilmesi, kolay yönetilir hale getirilmesinin yoludur. Tarih ve toplum, modern bilimin bakış açısından aynı muameleye uğrar ve sonucu krizdir. Modern bilimlerin de çöküşünü ifade eder. Yani yaşanan onun hikâyesidir.

Modern Sosyal bilimin iki savı; “ilerleme” ve “toplumun doğası” üzerine tezleri, toplum ve tarih anlayışının temelidir, modern toplum bilim ve tarih yönlendirici bu temel tezler üzerinden anlaşılabilir. İlerleme düşüncesini yasa düzeyine çıkaran Auguste Comte'dur. Auguste Comte'un ünlü düşünce tarihi şeması, ilerleme fikrini temellendirmek için kurgulanmıştır. Buna göre toplum, ilkel olandan (doğal toplum) en ileri olana doğru gelişmektedir. Ortaçağ (metafizik aşama) ilkel dönem ile pozitif (modern) dönem arasında bir geçiş evresidir. Bilim tekniğin en gelişkin olduğu modern evre (pozitif evre) toplumun en yüksek-ileri aşamadır.

Auguste Comte'un tezi, olguların keyfi seçimi ve verimli siyasal koşulların etkisi altında yorumlanmasına dayanır. Yükselen yeni sınıf (burjuvazi) bilim ve tekniği elinde tutmaktadır ve düzenin kalıcılaştırılmasına ihtiyaç vardır. Comte'un toplum ve tarih düşüncesi bu yeni dönemle uyumludur, daha da önemlisi sistemin mutlaklığını meşrulaştırmaya adanmıştır. Buna rağmen Comte'un ilerleme tezi, karşıtlarınca da yadsınamaz. Hegel doğanın değil ama tarihin ilerici olduğunu söyler. Marx da yine "Tarihsel ilerleme" parantezine alınarak da olsa olumlanır. (Bkz. İngiliz Sömürgeciliğinin Hindistan işgalinin ilerici görülmesi/Tarihsel materyalizm tezi)

Toplum tarihi açısından ilerleme fikrinin en sorunlu ve üzerinde durulmayı en çok hak eden yanı, doğal toplumun ilkel olması iddiasından hareket etmesidir. Toplumun değerler bakımından en gelişkin dönemi, ilkel-çocuksu evre olarak tanımlanmış, toplum tarihin, politik ve ahlaki, insani ölçüler dışında ölçülerle incelenebileceği düşüncesini sosyal bilimlere sokmuştur. Başka bir biçimde ifade etmek gerekirse, ilerleme tezi, toplum doğasının geri olduğu varsayımı üzerine, toplumsal doğanın inkarı üzerine inşa edilir.

Toplum doğasının gerçekleşmiş hali olan ilk toplumların geri olarak yaftalanması, toplumun ve değerinin kurucu ögesi olan kadının da ilkel ve geri sayılmasını koşullar. Bu, sınıf ve cins egemenliğinin yeni bir aşamasıdır. Modern döneme kadar toplumlar kadına, doğal topluma ait değerleri yaşatacakları sosyal, kültürel ve kısmen siyasal alanlar bulabilmiştir. İlerlemeyi şiar edinen yeni düzen tüm bunlara son verir. Öncelikle düşünce alanında tüm boşlukları doldurur. **Kadının düşünce alanından kovulması ve kadının toplum tarihinden silinmesi modern bilimlerin ortak çabası ile gerçekleşir. İlerleme fikri buna, doğal toplum değerinin reddi ve pozitif bilimleri gelişimin biricik kaynağı ilan ederek katkı sunar.**

Yeni düzenin erkek egemen ideolojisi böylelikle modern bilimin laboratuvarında kurgulanır, modernizm projesi bu erkek egemen ideolojik hegemonyanın meşrulaştırıcı gücüne dayanarak hayat bulur. Toplumun doğasına ait tüm asli unsurlarında ayıklanması, budanması, homojenleştirilmesi, yüce ilerleme ideali için ödenmesi zorunlu bedeller olarak görülür. Fakat bu modern ideolojinin ve ilerleme fikrinin kendi krizini doğuşunda taşıması demektir. Nihayetinde, bu krizler tüm modern tarihi baştanbaşa kat ederek büyümüş ve felaketler silsilesi olarak insanlığın önüne yığılmıştır.

İlerleme fikrinin bir mitten ibaret olduğu, ikinci Dünya savaşının getirdiği yıkım, faşizmin Avrupa'da yayılması ve toplumsal alanda onay görmesi ile birlikte anlaşıldı ve modern sosyal bilimlerde ilk büyük kırılmayı yarattı. Toplumun en geri alandan daha iyi ve doğruya doğru ilerlediği inancı bu defa tam bir karamsarlığa, toplumların doğasına dönük yıkıcı bir umutsuzluğa yerini bıraktı. Topluma ilişkin iyimserliğin yerini, doğası karanlık "kitle"ye dönük şüphe ve buradan doğan teoriler aldı. Faşizm koşullarının yarattığı dehşet ve şokun faturası, bizzat modernizmin sürüleştirdiği topluma kesildi.

Eleştirel kuramın temsilcilerinden Walter Benjamin, tüm umutsuzluğuna karşın, “İlerleme”nin; teknik ilerleme ile toplumsal ahlaki ilerlemenin karıştırılması, dolayısı ile teknik ilerlemenin insani ve ahlaki ilerlemenin yerine konmasını ifade ettiği gerçeğini teslim eder. Ancak toplum tarihinin tersyüz edilmiş okumasının düzeltilmesi, toplum doğasının başlangıçta tüm ahlaki, insani değerleri barındırdığını gösterme, erkek egemenliğinin rolünü görme yönünde bir çabaya dönüşmez. Bununla birlikte eleştirel kuramın katkısı, yalnız felsefede değil toplum biliminde de baş aşağı duran şeyler olduğunu göstermesi neden ile önemlidir. Bu, aynı zamanda modern tarih yöntemi üzerine düşünmenin de kapısını aralamayı sağladı.

E.H.Carr, modern tarihçiliğin, kesinlik, mutlaklık, “olgusal gerçeklik” iddialarına tarihçini seçtiği olguların kesinlikten uzak, belli bir keyfîlik içermesi ve olguların ise nihayetinde ıstığın suda kırılması gibi tarihçinin zihninde kırılarak işlenmeye hazır hale gelmesi nedeni ile karşı çıkar. Comte’un ve ilerlemeci toplum-tarih tezlerinin birde bu Modernist olmayan bakış açısından sarsıldığını söyleyebiliriz.

Modern bilimin ilerleme tezinden bilim ve tekniğin hâkimiyeti çıktı, “toplumsal doğa” tartışmalarından ise modern devlet (Modern devlet, kendinden önceki tüm devlet biçimlerinden daha çok erkektir. Yalnız maddî teslimiyeti değil, modern devlet teorisi erkek egemen ideolojinin, teorinin ve bilimin iktidarı olarak inşa edilir) çıkmıştır. 16. Yüzyılda modern devletin ilk nüveleri oluştuğundan, devletin toplum için gerekliliğini meşrulaştırma ihtiyacı da doğar. Locke, Hobbes ve Rousseau toplum ve devlet arasındaki ilişkiyi “toplumsal doğa”ya dayandırarak açıklarlar. Hobbes’in ünlü “insan insanın kurdudur” sözü doğa durumundaki toplum için söylenmiştir. Hobbes’e göre insanlar doğa durumunda özgürdür fakat yalnız birbirini öldürmek için, herkesin herkesle savaştığı bu doğa durumundan çıkış için, şiddeti kullanma hakkının egemen bir devlete devredilmesi gerekir. Locke’a göre insanlar doğaları açısından kötü değildir fakat yine de çekişme, anlaşmazlıklar bireysel hırslardan doğan sürtüşmeler kaçınılmazdır. Adil kararlar verecek ve toplumsal düzeni sağlayacak egemen bir güce ihtiyaç vardır. Bu nedenle Rousseau Locke ve Hobbes’in doğa halinde toplumu tarif edişlerini eleştirir. Rousseau’ya göre toplumun bozulmasının sebebi özel mülkiyettir. Doğa durumunda toplum özel mülkiyeti bilmez, rekabet yoktur ve doğa ile uyumlu bir yaşam vardır. Dolayısıyla tüm kötülüklerin ve savaşların nedeni özel mülkiyettir. Ancak, toplum artık geldiği bu noktadan döndürülemez. Bu nedenle Locke ve Hobbes’in önerdiği gibi sahte bir sözleşme (devlet ve toplum arasında) değil, eşit yurttaşlardan oluşan bir cumhuriyet gereklidir. Rousseau’nun toplum doğasına ilişkin gerçeğe yakın açıklamaları etkileyicidir, fakat Rousseau’nun “eşit yurttaş”ları erkeklerdir. Toplumun erkekler üzerinden tanımlanması bir yana, Locke ve Hobbes’ta görüldüğü gibi toplum doğası da açıkça erkek cinsin bakış açısında çözümlenir; savaş, rekabet, güç, öldürme dışında toplum doğasına atfedilen pek bir şey bulunmaz. Modern tarih ve toplum biliminin kendinden önceki düşünce biçimlerinden çok daha cinsiyetçi olduğu ilerlemenin tekniğe indirgenmesi ve toplum doğasının saf kötücül olduğu iddialarında da görülebilir bu açıdan.

“Toplum Doğası”ndan, devletin zorunluluğu sonucuna varan sözleşmecilere dönersek; modern merkezi devletin sosyal bilimler aracılığı ile meşrulaştırılmasında acı bir ironi olduğunu söylemek gerek; toplumsal doğanın yıkımının aracı olan devletin, kurgusal bir toplumsal doğa tarifi üzerinden aklanması gündelik bir egemen eylemidir. Bu meşrulaştırma biçimin bir başka yönü, toplumun devletsiz durumda çökeceği inancını düşüncede de kalıcılaştırmış olmasıdır. En devrimci fikirlerin “daha iyi devlet” tasavvurunu aşmaması ve devleti reddedenlerin de toplum karşısında devlet gibi durmaktan kaçınmamalarının, aynı modern kodlardan kaynaklandığını kabul etmek gerekir.

Devlet Gibi Görmek Ya da Toplumsal Doğayı Kavramak

“Tüm doğası olan şeyler kendi ‘telaş’larını yani ereklerini aramaktadırlar.”

Aristoteles

Tarihin ve toplumun devletsiz düşünülememesi yalnız egemen Modernist bilime özgü bir yaklaşım değildir. Geçtiğimiz yüzyılın demokratik düşünceleri, mücadele ve inşa pratikleri açısından da bu yaklaşımın geçerli olduğu gerçeği yeterince ortaya çıkmıştır. Bu yönü ile devlet gibi düşünmek ve devlet gibi eylemek, ezilenlerin toplum algısı ve toplumsal mücadele pratiklerinin başlıca sorunudur.

Devlet gibi bakmalı, başta da ifade ettiğimiz gibi modern dönemde sistemleşmiş, ancak kökleri sınıflı uygarlığın doğuşuna kadar uzanan ve tarihi boyunca düşünce ve eylemi kuşatan bir perspektiftir. Toplumla ilişkilenen her noktada devrimci yaklaşımı sakatlamıştır.

Toplum ve toplumsal öznelere her hangi biri ile-kadın, işçi, etnisite vb.-temasın yönetme amacına odaklı olması, devlet gibi düşünmenin ürünüdür, devlet gibi yapma ile sonuçlanır. Çünkü yönetmek toplumun dışında olmayı gerektirir ve toplum dışarıdan yönetmek için fazlasıyla karmaşıktır, zordur. Bu zorluk, toplumu daha anlaşılır, yönetebilir, denetlenebilir hale getirmeye yani basitleştirmeye yönelir. Toplumsal direnç, daha kolay yönetmek için daha fazla denetim, basitleştirme, homojenleştirmeyi gerektirir ve sonuçta toplumu özgürleştirme adına yola çıkmak, toplum karşısında bir güç alma trajedisi ile sonlanır.

Toplumun özgürleşmesi bu nedenle yönetmeye değil, toplumun kendi kendini yönetmesine odaklı olduğu ölçüde, mümkün olabilir. Buna, toplum karşısında devlet gibi durma ve düşünme refleksinin terk edilmesinden ile başlamak önemli bir aşamadır. Toplum doğası gereği kendi kendini yönetebilme kapasitesine sahiptir, karmaşıklığı ve çeşitliliğini kendi iç dinamikleri ile düzenleyebilir. Ancak tarihte toplumun kendi kendini yönetmesinin önünde engellerin olmadığı pek az dönem vardır -doğal toplum- ve toplumun kendi doğasına ait dinamikler ve ilkeler köreltilmiştir. Buna rağmen, devletin ve dışarıdan müdahalenin olmadığı her alanda, kendi değer ve ilkeleri ile toplumun kendi özgür yaşam sistemini kurmada ne düzeyde yetenekli olduğunu görmek mümkün olabilmektedir.

Geleneksel komünler, 20. yüzyılın sonunda Avrupa ve Güney Amerika’da oluşturulan komünler, otonom olanlar bunun en iyi örnekleridir. Daha geniş alanlarda toplumsal mücadeleler, toplumu yönetmeye odaklı olması nedeniyle, lokal komünal oluşumlardaki gibi kendini yönetime doğrultusunda olan açmamaktadır ve 21. yüzyılda sosyal bilimin bu bağlamda, devlet gibi düşünen ve toplum karşısında devlet gibi durmanın çözümlemesini sürdürmelidir. Sürekli kalabilmelidir. Sosyal bilimlerdeki sapmalara karşı özgürlük sosyolojisiyle kuramsal açıdan güçlü bir temel oluşmuştur. Bu aynı zamanda 21. yüzyılın sosyal biliminin, kadının ve yakın zamana kadar dilsiz olan doğunun dile gelemsidir. Yani bilimin, “toplumsal tarihin yeniden okunması ve temel ilkelerini toplumsal doğa” bağlamında oluşturması, yününü de göstermektedir. Fakat düşüncenin-teorinin eylemle buluştuğu noktalar her zaman kırılıgandır. Pratik her zaman eski alana doğru iter, eski düşünme biçimine doğru zorlar, eski kodlar eylemeye meyillidir. Bu anda, dengeyi yeni olan lehine sağlayacak önemli faktörlerde biri de, özgürlük sosyolojisinin gücü ise, daha belirleyici olan, “toplumsal doğa”yı kavrama ve gerçekleşmesi yününde savunucularının göstereceği dirençtir.

Abdullah Öcalan; 21 yüzyıl devrimciliğini sosyal bilimcilik olduğunu söyler. Açıktır ki bu her şeyden çok toplum karşısında eski bakış açılarını terk edildiği yeni bir devrimcilik biçimi de gerektirir. “toplumsal doğa”nın devlet dışı bir bakışla kavranması ve gerçekleştirilmesinin düzeyi, devrimin ve sosyal bilimin yüzyılımızdaki kaderini belirleyeceğini söyleyebiliriz.

Kadını Merkezine Almayan Eşitlik-Özgürlük Mücadelesi Hakikate Erişir Mi?

Elif Mercan

“Hakikat rejimiyle kastettiğimiz busus, ‘yaşamın’ anlamına en iyi nasıl ulaşabileceğimize ilişkindir. İnsan düşüncesini çok meşgul etmiş olan “hakikat, gerçeklik nedir? Nasıl ulaşılabilir veya ulaşılamaz” sorusuna cevap aramak, her ciddi araştırma için çözülmesi gereken bususların başında gelir. ¹ Dolayısıyla toplumsal sorunları çözmeye çalışırken kadın olgusu üzerinde yoğunlaşmak, eşitlik ve özgürlük çabalarını kadın gerçekliğine dayandırmak, hem temel araştırma yöntemi hem de tutarlı bilimsel, ahlâkî ve estetik çabaların temeli olmak durumundadır. Kadın gerçeğinden yoksun bir araştırma yöntemi, kadını merkezine almayan bir eşitlik ve özgürlük mücadelesi hakikate erişemez, eşitlik ve özgürlüğü sağlayamaz...”²

‘Kadını merkezine almayan bir eşitlik ve özgürlük mücadelesi hakikate erişebilir mi?’ sorusu en azından kadını merkezine alma, eşitlik-özgürlük mücadelesi ve hakikat olgularının doğru algısı, kavrayışı ve tanımlaması olmadan sağlıklı cevaplanamaz. Bu soruyu farklı biçimlerde sorabiliriz: Özgürlük, eşitlik, adalet ütopyalarının gücüyle verili olandan kopup uçuşa geçen ama devletçiliğin beş bin yıllık tuzaklarına çakılan hareketlerin kara kutusu ne anlatıyor bize? Özgürlük hakikatine niyet eylemiş, gönül koymuşken yolların hep devletçiliğin illet labirentlerine çıkmasının sırrı nedir? Hakikate ermenin özgürlük mücadelesi vermekle bağı nedir?

Bu sorular, en başta ‘Hakikat Nedir?’ sorusunu yanıtlamamızı gerekli kılıyor. Çağlar boyunca insanların peşinden koştuğu, yakaladıklarını sandıkları, birçok zaman kaybettikleri, bazen de zorlu nice yollar aştıktan sonra yıllardır gözlerinin içine bakar buldukları hakikat nedir? Hakikate ermek nedir? “Tanrı birdir ama yolları bindir“ bilgeliğine göre düşünürsek;

¹ Abdullah Öcalan-Demokratik Uygarlık Manifestosu- Birinci Kitap

² Abdullah Öcalan- Demokratik Uygarlık Manifestosu-Beşinci Kitap

hakikat de bir ama yolları mı bindir? Evrensel evrim sürecinin belli bir zaman diliminde oluşmuş olan insan aklı; evrenin sınırsız büyüklüğünde var olma ihtimali bulunan tüm hakikatleri bilebilir mi? Bir düşünce, bir paradigma tüm hakikati kapsayabilir mi?

Bu soruları sormamdaki amaç özgürlük adına bugüne kadar mücadele eden tüm hareketlerin tıpkı tek tanrılı dinler gibi biricik ve en üst hakikat kendileriymiş yanılışına düşme zaafını baştan işaretlemektir. Bir tartışmanın da, bir yazının da hakikat arayışında önemli bir emek olduğuna inanıyorum. Bu nedenle hakikat arayışındaki uzun yolda bir yazı da bir tartışma da yanlış yönlendirmelerden koruyacak işaretler bırakma sorumluluğunu sergileyebilmelidir. Çünkü hakikate dair tartışmalar ne yakın geçmişimizle sınırlı, ne bugünle, ne de yarınla sınırlı olacak. ³ Hakikat yolculuğu zamanda yolculuktur! Geçmiş-bugün-gelecek arasındaki bağları, etkileşimleri ve alış-verişleri hesaplayamayan özgürlük-eşitlik mücadeleleri, hakikat yolculuğunda yanlış yollara sapacak, hakikatin yabancılaşmış haline hakikat diyeceklerdir. Yukarıda belirttiğim mücadele eden hareketlere özgü yanılış, zaaf bugünkü hareketler için de geçerliliğini koruyor. Bu nedenle özgürlük mücadelelerinin hakikat yolculuğunun geçmişini, bugününü göz önünde bulundurarak tartışmanın hakikate ermede bize güç vereceğine inanıyorum.

Jineoloji etrafında yaşama ve toplumsal yaşama dair hakikatleri kadın merceğinden ele almaya başlıyoruz, farklı mekân ve zamanların, kültürlerin kadınları olarak. Hakikat, elimize aldığımız farklı merceklerden bize farklı görünebilir, hepimiz kadın olsak da. Ancak merceklerimiz ne kadar farklı olsa da, zaman ve mekânlarımızın dokuduğu duygu ve düşünce dünyalarımız farklılık arz etse de yaşama ve toplumsal yaşama dair binlerce yıldır yeniden keşfedilseler de değişmeyen bazı temel hakikatler vardır.

“Eğer toplumlar tarihsel varlıklar ise, o zaman anlamları da tarihseldir. Anlam ise toplumsal yaşamın özüdür; toplumsal yaşamın amacı, ruhu ve zihni olarak da tanımlanabilir. Hakikat ise, bu tarihsel toplum varlığının teşkil ettiği anlamlılığın mitolojik, dinsel, sanatsal, bilgelik ve bilimsellik olarak dile, ifadeye ve biçime kavuşturulmasıdır.” ⁴ Bu alıntı yazıma hakikat algısı ve tanımı ile başlamamın nedenini de açıklayan bir değerlendirme içeriyor. Hiçbir toplum varlığı yoktur ki anlamlılığında kadın varlığı yer almasın. Yaşamsal ve toplumsal yaşamsal hakikatlerde kadının çok güçlü-köklü bir yeri vardır. Kadın hem bu hakikatlerce şekillenendir, hem de bu hakikatleri şekillendirendir. Bu ilişkiyi sınırsız tanımlara vurarak anlatabiliriz. **Ama özü şudur; ne yaşamsal ne de toplum yaşamsal hiçbir hakikat kadın hakikatine ermeden ya da kadını hakikate erdirmeden kurulamaz, inşa edilemez ve süreklileşemez.**

Toplumsal tarih başlangıcından günümüze kadar bu iddiayı doğruluyor. Toplumsal tarihi ve toplumsal hakikatlerdeki kadının hakikat payını her çağın ve mekânın özgünlüklerini

³ Tabi insanlık bu aymazlığı ile toplumsal yaşamın sonunu getirmezse, yarın diye bir umudumuz olabilecek!

⁴ Abdullah Öcalan-Demokratik Uyarlık Manifestosu-Dördüncü Kitap

göz önünde bulundurarak doğru okuyabilmeliyiz. Bu, çağımızda küçültülen, yok sayılan, derin yanlışlar ve krizlerle boğdurulan bu payı; hak ettiği tanım, algı, kavrayış ve ele alışla tanıştırmak, toplumsal hakikatlerdeki hakiki yerini yeniden inşa edebilmek için şarttır. Bu şartı yetkince yerine getirebilmek özgür olmakla mümkündür. Özgürlük de yaşamın her an'ında ve alanında amansız bir mücadele ile...

*“Bir toplumsal sapma olarak gelişen sınıfsallık ve devletleşme, toplumsal hakikat konusunda derin bir yarıma ve bölünmeye yol açmıştır. Yarıma ve bölünmeler şiddet içeren çatlaklar temelinde oluştuğundan, hakikatlerin şiddetle bastırılması çağı da başlamış olur. Somutta bu durum kendini hakikatler savaşı olarak da açığa vurur...”*⁵ Sınıfsallık ve devletleşmenin kaynağında *“kadının ev ekonomisine bir hırsız gibi giren kurnaz adam”*⁶ gerçeği yatar. Yani ana kadının tüm yaratımlarına el koyan, ana kadının sistemini yıkan erkek gerçeği yatar. O zaman hakikatteki yarıma ve bölünme kadın olgusuna yaklaşımla başlamış ve hep böyle belirlenmeye devam etmiştir. Bununla bağlantılı, hakikatlerin şiddetle bastırılma çağı da kadın köleliğinin başlangıcı ile olmuştur. Hakikatler savaşı da bu anlamda yine kadın gerçeği etrafında yaşanan ideolojik, biyolojik, felsefi ve paradigmatik tüm savaşları kapsamaktadır. Hakikatin çehresini belirlemede tarihsel ve güncel olarak bu kadar belirleyici olan kadın olgusunu ele almayan ve kadın etrafında gelişmeyen özgürlük ve eşitlik mücadelelerinin hakikate erememesi bu durumla sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Yine bu durumla sıkı ilişki ve etkileşim içinde olarak beş bin yıllık erkek egemenliği altında gelişen kadın tarihinin hakikat algısının bütünlüklü, sağlıklı ve oluşturuca yaşandığı zamanlarını da görüyoruz; bu algının darbelenip parçalandığı iktidarcı güçlerin oluşturduğu hakikat rejimlerine kaydığı, onların istemeden de olsa hizmetine girdiği anları da görüyoruz. Aynı zamanda toplumsal mücadeleler tarihine baktığımızda kadın olgusunun toplumsal hakikatler içinde objektif okunduğu an'lar ve pratikler de görüyoruz, kadın olgusunun toplumsal hakikatlerdeki payını küçümseyen, yanlış okuyan ve kendini yıkıma sürükleyen an'lar ve pratikler de görüyoruz. Kapitalist modernite ve onun versiyonları olmaktan kurtulamayan deneyimlerde ise kadın olgusunun toplumsal hakikatlerdeki payını gören, okuyan ve bunu toplumsal yıkımda çok yönlü ve amaçlı kullanan bir gerçeklikle karşılaşıyoruz. Beş bin yıllık süreçte oluşan kadın varlığını-doğasını toplumsal doğaya karşı konumlandırılan bir durum oluyor bu. Kapitalist modernite dönemindeki bu hakikat; *“toplumsal hakikatin yarılmış”* ve *“her türlü yabancılaşmanın temeli”*⁷ olmuş halidir.

Bu yarıma ve yabancılaşma ‘kurnaz adam’la başlayan uzun bir süreç. Toplumsal hakikatler bu ‘kurnaz adam’ karşısında elbette ki direndi, ancak aşama aşama yenildi.

⁵ A.g.e

⁶ Abdullah Öcalan-Demokratik Uygurlık Manifestosu- Birinci Kitap

⁷ Abdullah Öcalan-Demokratik Uygurlık Manifestosu-Dördüncü Kitap: Ortadoğu’da Uygurlık Krizi
Ve Demokratik Uygurlık Çözümü

Marduk, Tanrılar panteonundan 50 tanrının yetkisinin kendisine verilmesi karşısında annesi Tiamat'ı öldürüp bedenini parçalara ayırdığında toplumsal hakikat de yarıldı ve parçalandı. Musa halkının kaderini çizirken kız kardeşi Mariam'ın aklını dışladığında yabancılaşma derinleşti. Kadınların tapınakları, şehirleri Yahudiler tarafından yıkıldığında ve ana tanrıça ile etkileşim içinde gelişimi değil tek olmanın tekeli tercih edildiğinde hakikat yeniden parçalandı. Kadın yaratılmadıkları için tanrıya şükür biçiminde oluşan Yahudi erkeklerin sabah duasında hakikatin yarılması ve bölünmesi tanrı emri olarak kutsandı. Hristiyanlık, Magdelana ve Meryem'e biçilen kadere üç yüz yıllık direnişten sonra razı gelip bu kadınların ağzına kilit vurduğunda hakikat dilsizleşti. Hz. Hatice ile evliliğine rağmen Arap yarımadasında direnen tanrıça geleneği Kur'an'dan silindikten sonra, yarılan ve yabancılaşan hakikat toplumsal hakikatlerin yerine geçti. Toplumsal hafıza üzerinde gerçekleştirilen algı operasyonları ile yarılan ve yabancılaşan hakikatler toplumsal hakikatlerin yerine geçti.

Bu yabancılaşmayı aşmada önemli bir deneyimdi Mani'nin dini. Yabancılaşan hakikatte ise o, arkadaşı Denag'ın saçlarını tarayan, tüm insanlık inançlarını kucaklayarak bir sentez yapmaya çalışan, savaş yerine barışa inanan bir '*manyak*'tı. Ortadoğu'nun ve tüm toplumların sosyal iklimini, duygu-düşünce dünyasını sevgi ve barışla dokuma gücü ve şansı olan her toplumsal ve bireysel çıkış artık böyle adlandırılacaktı. Çünkü yarılan ve yabancılaşan toplumsal hakikatin bütünlüğünü ve gücünü, tarihini okuyabilme yeteneği yitirilmişti. Bu yiten yetenek, ne Hypathia'nın o parlak ruhunu ve zekâsını insanların hizmetine sınırsız sunabilmesinin bilim tarihinin seyrini nasıl etkileyeceğini düşündü; ne de onun bedeninin paramparça edilişi ile kaybedilen ve yarılan toplumsal hakikatlerin bağını kurabildi. Hallacı Mansur'un derisi yüzüldüğünde, Babek'in elleri kesilip bedeni parçalandığında, Bruno diri diri yakıldığında, yüz binlerce kadın ve erkek cadı avında ateşlere verildiğinde, insanlığın ana vatanı Afrika'nın milyonlarca kızı ve oğlu toprağından, kültüründen çalınıp Avrupa ve Amerika'da köle olarak satıldığında, işkencelerde katledildiğinde, Olympe de Gouges ve Madam Rolland'ın özgürlük isteyen sesleri giyotinle susturulduğunda, dünyadaki her halktan binlerce devrimci zindanlara, idam sehpalara gönderildiğinde toplumsal hakikat sürekli ve derinleşen bir biçimde yarıldı, yabancılaştı. İnsanlık tarihinin eşitlik-özgürlük ütopyaları ve bunlar için mücadeleler aralıksız devam ettiği için tüm yitirilme, yarılan ve yabancılaşma operasyonlarına rağmen hala varlığı ve anlamı, özgürlüğü bilinen toplumsal hakikatlerden söz edebiliyoruz. Bu sayede onların uğruna mücadele edilecek kadar değerli ve anlamlı olduklarını bilince çıkarabiliyoruz.

Hakikat algısını parçalamak için yürütülen tüm zihinsel ve bedensel operasyonlarla binlerce yıldır kadınlara uygulanan yok etme ve yok sayma karşı devrimi egemen erkek aklın ideolojik bir tercihi ve hiçleştirilmesi olarak devam etmektedir. Toplumsal hakikati ararken kadınla ilişkisini, kadın algısını ve kadın politikasını egemen erkek aklına teslim etmeyen bilge erkeklere karşı da bu operasyonlar aralıksız sürmektedir. **Hem toplumsal hakikate yabancılaşma hem de bu yabancılaşmaya karşı direnme deneyimlerinin her biri kitaplar dolusu anlatılacak, irdelenip analiz edilecek kadar zengindir.**

Ana tanrıça inancının yıkılıp egemenlikçi erkek tanrıların yani devletçiliğin başladığı dönemlerden itibaren bu pratiklere sayısız örnekler vermek mümkün. Ancak bu yazının kapsamını aşacağından örneklerimi ulusal kurtuluş mücadeleleri, feminist hareketler ve bir bütün kapitalist modernitenin gelişip ağırlık kazandığı çağlarda yaşanan bazı deneyimlerle sınırlı tutacağım. Toplumsal doğada hakikat yitimini ve yabancılaşmasını hedefleyen zihinsel ve bedensel operasyonlar kadar; tüm bu operasyonlara rağmen yenilmeyen ve toplumsal hakikatlere ermeyi hedefleyen eşitlik-özgürlük mücadelelerinin nasıl geliştiğini, nerelerde ve neden sapmaya uğradığını ve bu sapmaların nasıl aşılabileceğini anlamlandırmanın jineolojiyle daha sağlıklı gelişeceğine inanıyorum. Ancak, bu emek isteyen uzun ve zorlu bir yolculuk olacak. Bu yazı bu yolculuğun sonsuz adımlarından sadece biri olmaya aday...

Toplumsal Özgürlük Mücadeleleri Tarihinde Kadın Hep Vardı Ama...

Ulusal kurtuluş mücadelelerine, feminist hareketlere, siyasi partilere, ekolojik hareketlere ve sayamayacağımız kadar çok toplumsal muhalefet hareketine baktığımızda hem nicel hem de nitel düzeyde yoğun bir kadın katılımını görürüz. Kadınların özgürlük arayışı, hak ve hukuk talebi, var olan erkek egemen baskıya dayalı sistemi değiştirip dönüştürme istem ve umudu bu hareketlerin birçoğunun kazanmasında belirleyici olmuştur. Ancak her bir deneyimi tek tek ele alıp incelediğimizde açığa çıkan sonuçların kadınların bu dinamik hissediş ve arayışlarına cevap olamadıklarını derinliğine anlarız. Ulusal kurtuluş mücadeleleri zaferle sonuçlandığında ki bu zaferde kadınların muazzam kahramanlıkları ve fedakârlıklarının rolü çok önemlidir, kadına iki seçenek sunulmuştur, ya tekrar kendi sınırlarına çekil ya da erkeğe benzeşerek yerinde kal. Her iki seçeneğin de kadın özgürlük hakikatine ihanet olduğu net olsa da kadınlar çoğunlukla bu iki seçenek arasına sıkıştırıldılar. Neden bu seçenekleri aşan çıkışları ve çözümleri yaratamadıkları da ayrı bir inceleme konusu ve bu konuda da oldukça zengin veriler mevcut. Ama özü şu, devrim adına yola çıkanlar da kadınların özgürlük istemlerini ulusal kurtuluş hareketinin 'çıkarlarına' göre ölçtüler. Bu çıkarların gerçekten o ulusların iyiliği için olup olmadığını ise zamanın adil elleri açığa çıkardı.

Fransız Devriminde Hakikat Aşınımı

Toplumsal mücadeleler tarihinde Fransız devriminin ve Paris Komününün yeri biliniyor. Buradaki hakikat şuydu ki kadınlar toplumsal adaletsizliğe, eşitsizliğe, yoksulluğa karşı yürütülen savaşlarda en önde oldular. Yiğitçe çarpıştılar, toplumlarını savundular. Ama aynı zamanda erkek egemenliğinin yol açtığı kadın aleyhine yasalara karşı da durdular. Çünkü "Bu devrim, bütün kadınlar toplumda yitirmiş oldukları haklarını ve acınası yazgılarının bilincine varmadıkça tamamlanamayacaktır." Olympe de Gouges, Rosa Lacombe ve başka kadınlarla birlikte '*İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi*'nden iki yıl sonra -1791'de- kaleme aldıkları '*Kadın ve Kadın Yurttaş Hakları Bildirisi*'ne bu sözlerle başlıyorlardı. Bu bildiri, kadını insan saymayan devrime kadınlar adına bir tavır ve devrimi kadın hakikatini tanımayan bir

çağırıydı. Bu bildiri ile Fransız Devrimine erkek egemen aklın yitirdiği ve yabancılaştırdığı temel toplumsal hakikatleri kazanma ve yeniden kadın rengi ile inşa etme çağrısında bulunuyorlardı. Fransız devrimi adına hareket eden birey ve kurumlar ise kadınlara annelik vb. toplumsal görevlerini hatırlatmayı ve onları politikanın dışında tutmayı tercih etti. Kadın Hakları Bildirgesinin *"Kadınlar anne, kız kardeş olmalarına rağmen değil, kadın oldukları için ulusu temsil ederler"* sözlerine kulaklarını ve akıllarını kapattılar. Kadınlar vazgeçmedi, salt kadınlardan oluşan, erkeklerinkinden ayrı bir ulusal meclisi tasarlama cesaretini gösterdiler. Sonuç: Deklarasyon'da; *"Kadın uyan! Aklın çanı tüm evrende duyuluyor, haklarını bil"* diyerek kadınları hakları için mücadeleye çağıran De Gouges Temmuz 1793'de Devrim Mahkemesi'ne çıkarıldı, tutuklandı. De Gouges'in *"Kadınların giyotine gitme hakkı varsa, kürsüye çıkma hakkı da var"* sözlerini, devrim mahkemesi 1793 Kasımında O'nu giyotine göndererek cevapladı. Paris Komünü üyelerinden Chaumette, Olympe de Gouges'un idamından sonra Le Moniteur gazetesine şöyle yazacaktı: *"Kadın gruplarının ilk kurucularından olan ve ev işlerini bir kenara bırakıp Cumhuriyet işlerine burnunu sokan, sonra da kanunların inkam demirinin altında kafası kesilen küstah Olympe de Gouges sizlere ibret olsun..."*⁸ Fransız devrimine aktif katılan kadınlardan biri de devrim döneminin entellektüellerinden Madame de Roland'tu. Kadınların hakları için mücadele etti. Ancak devrim mahkemesi Madame de Roland'ın mücadelesini *"Bir anneydi, ama kadın doğasını aşma istemine anneliğini feda etti"* iddiası ile suçlu buldu. Onun özgürlük ve toplumsal hakikatler uğruna yürüttüğü mücadelenin hakkını vermedi. Devrimin ona layık gördüğü Olympe'nin başını uçuran giyotin oldu. Kadınlar Fransız Devrimi sürecinde bütün potansiyellerini açığa çıkarmış olsalar da devrimin sonraki aşamalarında mücadele dışı bırakıldılar.

Fransız Devrimi birçok güçlü kadın öndere, kadın eylemi ve kadın örgütlülüğüne tanıklık etti. 1789'un Ekim ayında Versailles Sarayını basıp kraliçeyi esir alan sekiz bin kadındı. 10 Ağustos 1792'deki kralın tahttan indirilmesini ve monarşinin tamamen kaldırılmasını isteyen halk direnişinde kahramanca tavırları nedeniyle ödüllendirilenler Théroigne de Méricourt ve Claire Lacombe'tu. Cumhuriyetin Devrimci Kadınları Derneği sekreteri olan, kürsüden hakaret edilen, kendini savunmasına izin verilmeyen, *"sof-rayı, şarabı ve erkekleri sevmekle"* suçlanan ve çocuğuna 'şüpheli' damgası vurulan da yine aynı Claire Lacombe'tu. Çünkü devrimin kendi iç hesaplaşmalarında galip gelen kesimin artık devrimci kadınlara ihtiyacı yoktu. *"Fransız devrimini konu alan bazı tarihçilerin çalışmalarını incelendiğinde kadın önderlerin, kadın eylemlerinin, kadın örgütlerinin sadece göz ardı edilmediğini aynı zamanda olayların çarpıtıldığını da görebiliriz. Bazı tarihçiler Versailles sarayının işgaliyle ilgili bu işgali kadınların değil kadın kıyafeti giymiş erkeklerin yaptıklarını yazabilecek kadar ileri gidebilmektedirler. Burjuvazinin saflarında yer almayan tarihçiler dahi kadınların tarihteki rolünü görmezden gelebilmektedir. Bu yolla tarih dışına itilip marjinalleştirilen kadınların, geçmişe bakarak gelecekte neler yapabileceklerini görmelerine de engel olunmaktadır."*⁹

⁸ Françoise Heritier ve arkadaşları, Kadınların En Güzel Tarihi

⁹ Zehra Ece-Fransız Devrimi'nde Kadınlar

Fransız devriminden sonraki yüzyıllarda gelişen birçok mücadeleye kadınlar gönülden, inanarak, sömürülmelerine ve köleliklerine bir son verir umudunu taşıyarak aktif katıldılar. Ama yaşadıkları hayal kırıklıkları sadece Fransız devrimi ile sınırlı kalmadı. Çünkü diğer devrimsel güçlerin zihinsel yapısına hâkim olan da erkek egemen düşüncelerdi. Bu devrim güçleri toplumsal hakikatleri sosyolojik okumada ve yorumlamada sıkıntılı bir düşünsel ufku aşamıyorlardı. *“Marks ve Engels e göre kadınlar ‘özgür’ ücretli işgücüne girerek tarihsel özne olabilirlerdi. August Bebel, Clara Zetkin ve daha sonra Lenin, kadının özgürleşmesine ilişkin bu teoriyi biraz daha ayrıntılandırıdılar, ancak esasına dair hiçbir yeni unsur eklemediler. Liderlerin kendilerine teorik ve stratejik çerçeve olarak, Marks, Engels, ve Lenin’in geliştirdiği bilimsel sosyalizmi benimsedikleri devrimci ulusal kurtuluş mücadelelerinde, kadınların kurtuluşuna ilişkin fikirlerini de devrimci programlara dahil ettiler.”*¹⁰ Maria Mies’in bu değerlendirmesinde sözü geçen kadınların kurtuluş stratejisi kadınları gerçekten kurtarabildi mi? Toplumsal değişim-dönüşüm vaat eden devrimci güçlerin toplumsal hakikatleri kapitalist modernitenin zehirli zihniyet yapılarını aşamayan düşünsel ufuklarına rağmen kadın özgürlüğü toplumsal bir hakikate dönüşebilme şansına sahip olabilir miydi?

*“...Kadının yitirilişi tablii Engels'e aittir. Ancak ilke düzeyindeki bu belirlemelere rağmen, kadının eşitliği ve özgürlüğü sorununun bir programa ulaştırılıp, kendi özgünlüğü içinde bir örgütlülük ve mücadeleye kavuşturulmasının tam yapıldığı söylenememektedir. Kadın hareketinde görülen daha çok kendiliğindenciliktir. Bazı kadın hareketleri organize ediliyor, bazı kadın önderler de çıkıyor, ama bütün bunlar sorunun çok köklü çözümünü hedefleyen stratejik bir yaklaşımın parçaları olarak değil, genel bir stratejinin yedekleri olarak geliştiriliyor. Dolayısıyla sosyalist toplumda günümüz kadını her ne kadar ileri bir mesafe kat etmişse de her kendiliğinden hareketle kazanılanlar da olduğu gibi, burada da bunalımın kökünün kazılması tamıyla gerçekleşmemiştir.”*¹¹

Sosyalist Devrimlerde ve Ulusal Kurtuluş Hareketlerinde Hakikat Aşınımı

Reel sosyalizm ve ulusal kurtuluş mücadelelerine öncülük eden Sovyet deneyimi oldu. Bu deneyim daha sonraki birçok devrimin ufkunu belirledi. Tüm ulusal kurtuluş mücadeleleri, yerelliğin zenginliğini esas alarak yaratıcı olmayı değil; gerçekleşmiş bir devrim olarak Rusya örneğini kopyaladılar. Bu toplumsal hakikatler açısından ne anlama geliyordu? *“Toplumsal hakikatin göreceliği son derece fazla olan kategorik özellikleri vardır. Sıkı bir biçimde mekân ve zamana bağlıdır. Şüphesiz her ideolojinin sınıfsal karakteri kendine göre bir hakikat payı taşır. Her model, tek başına hakikatleri açıklamaya çalışsa da, gerçeğin ancak kısmen temsilini ifade eder. Toplumsal olgunun kendisi buna zorlar. Tıpkı üç renkli bir tabloyu içlerinden abartılan bir renkle açıklamanın yetmemesi gibi.”*¹²

¹⁰ Maria Mies- Ataerki Birikim

¹¹ Abdullah Öcalan-Kadın ve Aile (8 Mart 1987)

¹² Abdullah Öcalan- Demokratik Uygurlik Manifestosu-Beşinci Kitap: Kürt Sorunu Ve Demokratik Ulus Çözümü

19. ve 20. yüzyıllarda tüm dünyada gelişen birçok halk hareketleri ve devrimlerle aslında sosyalizmin dönemi başlıyordu. Bu dönemlerdeki tüm devrimlerin en canlı dinamiği kadınlardı. Onlar o güne kadar kendileri için biçilen daracık dünyaların özgürlükle bir alakası olmadığını biliyorlardı. Ve devrim onların hayalini kurdukları eşitlik için bir fırsattı. Örneğin Rus devriminde halk önderlerinden olan eylemci Vera Zasulich bu hayalini şöyle ifade ediyordu: *“Elbette erkek olsaydım çok daha kolay olurdu; o zaman hemen hemen her şeyi yapabilirdim. Derken, uzaklardaki devrim hayali geldi ve beni bir erkek çocuğuyla eşit kıldı...”*¹³ ya da aynı dönemin devrimcilerinden Elizavetta Kovalskaia *“... Diğer siyasi ve toplumsal konulara geçerken değimsen de her durumda kadın sorunu tartışmanın merkezindeydi. Kadın toplantıları öylesine sık yapılıyordu ki, bir yerden diğerine gidecek zamanı zor buluyorduk”*¹⁴ sözleri ile kadın sorununa gelişen ilgiyi anlatıyor. Rusya’da ve başka onlarca ülkede dünyanın her yerinde kadının karakterindeki cesaret, arayış, özgürlük tutkusu, köleliğe duyduğu öfke ve eşit yaşam umutları potansiyel olmaktan çıkıp hakikate dönüşüyordu. Aslında binlerce yılda ket vurulan toplumsallıkları her bir kadın şahsında yeniden canlanıyordu. Devrim süreçleri tamamlandığında kadınlara yapılan ortak çağrı ve baskı *“eski mevzilerinize yani ev kadınlığına ve geleneksel eş rolüne geri çekilin”* oldu. Kadınlar buna zorlandılar. Devrimle kazandıkları avantajlar bile bazı zaman ve mekânlarda, kendi özgürlüklerine prangaya dönüştürüldü.

Rusya, Filistin, Afganistan, Cezayir, Güney Afrika, Çin, Vietnam, Küba, Nikaragua, Meksika ve dünyanın birçok ülkesinde ulusal kurtuluş ve sosyalizm mücadelelerinde kadınlar öncü, aktif, örgütlü ve cesurca yer aldılar. Ancak bu devrimlerin ardından kadınları ikinci cins kılan zihniyetin ideolojik argümanlarında köklü bir değişim yaşanmadı. Devrim sonrasında da devrimci sosyalist ülkelerin çıkarı adına en büyük fedakârlıklar kadınlardan beklendi. Bu durum tüm devrimlerin kaybedişinin temel nedenidir. Kadınlar, devrim sonrası süreçlerde de haklarını temelli alamadıklarını gördüklerinde ya da eşitsizliğin devam ettiğini anladıklarında mücadelelerini sürdürdüler.

Rusya’da yaşanan devrim atmosferinde kadınların sosyalizm mücadelesine, devrime katılımları hem nicelik hem de nitelik olarak çok güçlüydü. Yoksulluk karşısında geliştirdikleri ekmek ayaklanmaları ile savaş sonrası sessizleşen emek hareketini canlandıran onlardı. 1917 Ekim Devrimi’ni başlatan kadın işçilerdi. Bolşevikler ilk genel grev çağrılarını yapana kadar 200 bin işçi çoktan bu greve girmişti. Tekstil fabrikalarında çalışan işçi kadınlar! Troçki bu hakikati şu sözleri ile dile getirir: *“Devrim, aşağıdan başlayan, kendi devrimci örgütünün direnişini kıran işçi sınıfının en çok baskı gören ve ezilen kesiminin -kadın tekstil işçilerinin- kendiliklerinden, inisiyatifli ellerine aldıkları bir devrimdir.”* Sosyalizm mücadelesinde her sınıftan kadınlar Çar rejimine karşı amansız mücadele ettiler. Devrimden sonra 1919’da Parti Emekçi ve Köylü Kadınlar Bölümü kuruldu. Bu bölüme Genotdel deniyordu. Genotdel, Sovyet Devrimi’nde

¹³ Barbara Alpern Engel-Clifford N. Rosenthal- Beş Narodnik Kadının Anıları-Beş Kız kardeş

¹⁴ A.g.e

ilk özgün kadın örgütlenmesiydi ama görevi yapılan bazı reform adımlarını hayata geçirmekti. Böylesi bir örgütlülük ve bununla kazanılan deneyimler kadınların kendilerini sendikalara, topluma ve partiye kabul ettirmelerini sağladı. Yine gelişen öz güvenle birlikte erkeklerin kadınlara yaklaşımı kabul görmüyor ve eleştirilmeye başlanıyordu. Ancak Genotdel 1929'da, kadınların bağımsızlık akımlarına gerek kalmadığı gerekçeyle kapatıldı. **Filistin'de** devrim sonrasında kadınların haklarını garantiye alabilmek amacıyla Yüksek Kadın Birliği Konseyi'ni oluştururlar. **Vietnam'da** ulusal kurtuluş mücadelesi kazanıldıktan sonra kadınlar, kadın devriminin henüz tamamlanmadığını belirtirler. Kadının kimlik sorununu çözmesi, siyasete kendi iradesiyle katılması ve ailede eşitlik düzeyinin oturtulması için mücadeleye devam ederler. Bunun için Vietnam Kadınlar Birliği'ni kurarlar. **Çin'de** Çin Komünist Partisinden sonra iktidara gelen Milliyetçi Parti'nin despotik yaklaşım ve uygulamalarına karşı en fazla kadınlar mücadele ederler. Demokratik bir sistem için eylemler geliştirirler. Demokratik sistemi savunan birçok kadın Milliyetçi Parti tarafından ağır uygulamalara maruz bırakılır, idam edilirler. Kadın kurtuluşu uğruna verilen bu mücadele ile Çin'in birçok yerinde kadın örgütleri kurulur. Bu örgütlenmeler zaman içinde kadın federasyonlaşmasına gider. **Bolivya'da** 1970'de askeri rejime karşı kadın maden işçileri direnir. **Şili'de** Pinochet diktatörlüğüne karşı Şilili anneler mücadele eder. Şilili kadınlar 20. Yüzyılın başlarında partileşmeye giderler. Amaçları dünyayı kadın bakış açısıyla yorumlama, örgütlü kadın gücünü oluşturmaktır. Maria de la Cruz öncülüğünde kurulan bu kadın partisi, kadının ve toplumun kurtuluşunu güçlü bir programa ve yaşamsal çözümlere dayandırmadığı için dağılmış olsa da kadın bağımsızlık mücadelesinde önemli bir girişim-deneyim olur. **Arjantin'de** Madres De Palaza De Mayo (De Palaza Anneleri) anneliğe biçilen ataerkil kalıpları yerle bir edip anneliğe siyasal bir nitelik kazandırır. **Küba'da** devrim sürecinde Maceo Kızılordu Kadın taburu kurulur. Mücadelede belirleyici rol oynayan kadınların başarılarını kişilere özgü ele alıp kadına bakış açısını değiştirmeyen erkek gericiliği karşısında devrim sonrası 1960'da Kübalı Kadınlar Federasyonu (FNC) kurulur. Kadının bilgisizliğinin siyasete, üretime ve toplumsal olaylara katılımını engellediğini tespit eden FNC, fahişe kadınlar da dâhil her sınıftan kadını bir araya getirmeyi, ulusal toplumsal kültürü geliştirip kadın sorunlarını çözmeyi hedefler. **Nikaragua'da**, Nikaragua Ulusal Kurtuluş Cephesi (FSLN) içinde kadınlar AMORGNAC adlı örgüt bünyesinde mücadele ederler. Daha sonra devrimin ilk kadın şehidinin adını alarak Luisa Amanda Espinoza Kadın Birliği olur. Kadınların her türlü sorunu ile ilgilenen bu örgüt, mücadele içinde erkeklerin egemenlikli ve geri yaklaşımlarına karşı da mücadele eder. Kadının devrime aktif katılımından dolayı 1979 Nîkaragua devrimine aynı zamanda kadın devrimi de denir. **Meksika'da** EZLN (Zapata Ulusal Kurtuluş Ordusu)'nin Ocak 1994'de Chiapas eyaletinde devlete karşı başlattığı radikal başkaldırının önderliğini Zapatist kadınlar yaparlar. Direnişçi kadınlar kazanılan ilk savaştan sonra EZLN'nin yönetiminde yer alırlar. Devrimci yasalarda kadınların mücadele içinde yer alma, topluluğun işlerini yönetme, iş sahibi olma, liderlik

hakkını kazanma, askeri kadroya katılma hakkı bulunur. Zapatista kadınları, kadınların hakları ve meselelerinin aynı derecede öneme sahip sayılmasını sağlayarak, hareketin içine kendi özel gündemlerini soktular.¹⁵ Zapatist hareketin başarılarında kadınlar hep belirleyici konumda oldular. Ve mücadeleleri hala devam ediyor. **Kürdistan’da** sömürgeci devletler karşısında 19. Yüzyılda başlayan 20. Yüzyıl boyunca devam eden ve 21. Yüzyıla kadar gelen isyanlarda kadınlar her zaman yer aldılar. Kadınların bu mücadelelerdeki direnişi görkemlidir. Ancak Kürt kadınının cins bilinci kazanarak eşitlik-özgürlük mücadelesinde yer alışı Kürdistan İşçi Partisi (PKK) ile başlar. PKK içinde başından beri yer alan kadınların deneyimlerinin birçok ulusal kurtuluş hareketinde, anarşist ve feminist, toplumsal muhalefet hareketlerinde yaşanan deneyimlerin açığa çıktığı bir dönemde ve onların tarihi dersleriyle başlaması güçlü bir avantaj oldu. Diğer bir avantaj Abdullah Öcalan’ın başından beri Kürdistan devrimini bir kadın devrimi olarak tanımlamasıydı. Bu sadece teoride kalan bir durum olmadı. Ancak Kürdistan Kadın Özgürlük deneyimi de Ortadoğu ve Kürdistan kültürünün, yine ulusal kurtuluş ve sosyalizm mücadelelerinin güçlü-güçsüz birçok yanını bağrında taşımıştır. En zor savaş koşullarında kadın ordulaşması, Kürdistan Kadın Özgürlük Birliği (YAJK), Kürdistan Kadın Özgürlük Partisi (PAJK) ve Kürdistan Kadın Toplulukları (KJK) ve Kürdistan’ın değişik alanlarının özgünlüklerine göre kurulmuş onlarca kadın örgütü, derneği, hareketi ve vakfı oluşturulması Kürdistan özgürlük davasının temel toplumsal hakikatlere kadını merkeze alarak ulaşma isteğinin bir ifadesi.

Eşitlik-Özgürlük Mücadelesini Esas Alan Hareketler ve Kadın Hakikatinin Bakışımı

Kadınlar bunca direnişlerine rağmen, bunca kahramanlıklarına, bilinçlenmelerine rağmen gerçekten eski mevzileri evlerine-ev kadınlığına mı döndüler tıpış tıpış? Hiçbir şey olmamış gibi devrim anılarına arkalarını dönüp yeniden dört duvar arasındaki dünyaya mı gömüldüler? Bu ve sayısız soru sorabiliriz. Eğer cevabımız bu sorulara evetse, bu durumun toplumsal hakikatleri nasıl şekillendirdiğini inceleyebilmeliyiz. Eğer cevabımız hayırsa o zaman devrime akan o muazzam enerjinin, dinamizmin şu anda kadınların dünyasında nasıl tutulduğunu analiz edebilmeliyiz. En kalın hatları ile belirttiğimiz bu deneyimler, kadınların devrim sürecinde olduğu kadar devrimden sonraki süreçte de haklarını almak için mücadele ettiklerini çok açık gösteriyor. Devrimden sonra neler olduğunu her devrim özgünlüğünde iyi araştırmalıyız. Şimdi “reel sosyalizmin zihniyet yapısında aşamadığı kapitalist modernite yüzünden uğradığı her ülkenin devrim potansiyelini devletçi geleneği besleyen mezheplere dönüştürdü” diyoruz ya, acaba kadınlar bu ‘aşamama’ gerçeğinin neresindeydiler?

Nedenler çok yönlü de olabilir. Bunlardan bir neden her devrimin özgünlüğünde farklı etkilere de sahip olabilir. Ama net bir sonuç var ki yaşanan hiçbir devrim tam anlamıyla kadını merkezine alamadı. Belki Nikaragua devrimi ve benzer bazı devrimler kadınlara

¹⁵ Paula Grosso- Zapatista Kadınları

rın yoğun katılımından ötürü kadın devrimi adını aldılar. Belki Fransız ve Rus devrimini kadın emekçiler ve işçiler başlattı. Ancak bu devrimlerin hiçbirisi temel toplumsal hakikatlere ermede bir cins olarak, toplumsallığın kalbi ve ruhu olarak kadın gerçeğini önemli bir hakikat payı olarak ele almadılar.

Bu devrimlerin zayıf karnı -diğer birçok olgu ile etkileşim içinde olmak üzere- kadın konusundaki ahlaki-politik yaklaşımın zayıflığı olmuştur. Tüm özgürlük mücadelesi alanları da bu merceğe vurularak ele alınabilir. Eğer bu devrimler kadın etrafında bir toplumsal hakikat rejimi olarak inşa olmaya devam edebilselerdi ne dünyada açlık, kıtlık, işsizlik, yoksulluk, savaş ve birçok kriz bugünkü halleriyle yaşanırdı. Ne de demokratik devrimler 21. Yüzyılda hala temel toplumsal bir ihtiyaç olmaya devam ederdi. Açığa çıkan, dile gelen ve aktifleşen kadın potansiyelini, devrim önderleri yaşamın tüm alanları ile buluşturmayı başarabilselerdi kesintisiz ve demokratik devrimler yaşanırdı. Devrimin ekonomisini, diplomasisini, politikasını, sanat-kültürünü, edebiyatını, basınını, tüm alanlarını akışkan kadın enerjisi ile inşa etmek toplumsal hakikatlerin özgürlük ve adalet payını sürekli büyütecekti. Ancak maalesef toplumsal hakikat yaşamda başka bir rotada şekillendirildi. Kadın dinamiği dönemsel, pragmatist ve hesapçı yaklaşımlarla ya da bunu besleyen sosyolojik bilinçteki geriliklerle ele alındı. Kadınlar zamanla devrimden geri çekildi, devrimle bağları soğudu. Kadınların hayallerini, umutlarını canlandıran, cesaretlendiren devrim; yine kadınların baskılandıkları rejimlere dönüştü. Yaşanan tüm bu deneyimleriyle *“Reel-sosyalizmin tarihi, hakikatin kazanılması ve kaybı konusunda da son derece öğreticidir.”*¹⁶

Kadınları kuşatan -tabii aynı zamanda tüm toplumu kuşatan- asıl gerçeklik devrimin emperyalist-kapitalist güçlere karşı savaşla yaratılması, dış güçlere karşı sürekli savunulması gerektiğine olan inançtır. Bu inanç zamanla başta kadınların olmak üzere tüm toplumun özgürlüğünü prangalayan bir dogmaya dönüşmüştür. *“...kurtuluş mücadelesi verilirken cinsiyete dayalı iş bölümünde de facto değişikliklerin yaşanmış olmasına karşın ne erkeklerin ne de kadınların bilincinin radikal bir değişim geçirmemiş olması da, şüphesiz ki ortada durmaktadır. Böyle bir değişim, ancak bağımsız bir kadın hareketinin kurtuluş savaşı esnasında ve sonrasında ataerkil kadın-erkek ilişkilerine karşı mücadele vermiş olmasıyla yaşanabilirdi. Kurtuluş savaşlarında önderlik etmiş Marksist Leninist partilerin engellediği tam da bu tür bağımsız bir anti-ataerkil mücadele idi. Çünkü kadın erkek ilişkisi de dabil olmak üzere, halk arasındaki bütün çelişkiler, baş çelişki olan ulusla emperyalist iktidar arasındaki çelişkiye tabidir. Marksist Leninistler genellikle kadın-erkek ilişkisi etrafında kadınların bağımsız hareketini ve örgütlenmesini ezilenlerin birliğine, birleşik cepheye bir tehdit ve doğal olarak karşı devrimci bir gelişme olarak görür. Onların devrim anlayışında “kadın sorunu” emperyalistler ve sınıf ilişkileri arasındaki birincil çelişki çözüldükten sonra, ideolojik olarak üstesinden gelinebilecek ikincil bir çelişki olarak yer almaktadır.”*¹⁷ Oysaki devrimi asıl ayakta tutacak, canlı, dinamik ve yaratıcı

¹⁶ A.g.e

¹⁷ Maria Mies- Ataerki Birikim

kılacak, sürekli çözüm gücü olarak büyütecek temel olgu, toplumsal hakikatlerin çözmek zorunda olduğu çelişkilerdi. Bunların başında da kadın-erkek çelişkisi geliyordu. Toplumsal hakikatlerde yaşanan yabancılaşma ve yarılmalarda belirleyici yeri olan kadın-erkek çelişkisini göz ardı etmek, tali ele almak içine düşülen en stratejik hatalardan biri olmuştur.

Devrimi, ulusal ve sosyalist ilkeleri zayıflatmama, uğruna büyük mücadeleler verdiği, bedeller ödediği değerlerle karşıtlaşmama adına; maruz kaldığı haksızlıkları, kabul etmediği düşünceleri sineye çekip, süreçle benzeşmeye, pasifleşmeye, radikal-dönüştürücü enerjisini saklı ve sınırlı tutmaya zorlamıştır kadını. Aslında bu kaygı devrim öncesinin namus, aile şerefi, aşiret ya da mensup olunan ulusun onuru adına yaşanan kaygıların başka bir versiyonu olmuş, kadını dürüstçe korumak istediği bazı olguların bağımlısı, kölesi haline getirmiştir. Devrim, bu kaygıyı yaratan anlayışları geçici olarak yıkmıştı. Devrimin sürekliliği, her an'da ve her alanda yaşanması gerekliliği hakikati anlaşılmayınca; kadında ve toplumda alternatif, özgürlükçü düşünceler yaşamsallaşmayınca eski kalıplara, kaygılara sarılma geliştirdi.

Bunlardan kadınlar olarak çıkaracağımız temel bir sonuç, devrimin kesintili, belli bir dönem yaşanan sonra sonlanan bir süreç olmadığıdır. Devrim sürekli bir akıştır, enerjidir. Özgürlük mücadelesi de böyledir. Yaşamın ahlaki-politik ve özgürlük düzeyini tıkayan, yıkan ve dağıtan olgularla aralıksız bir mücadeledir. “Devrim oldu-bitti, her şey değişti ve artık biz eski, geri, devrim öncesi toplum-birey değiliz, eski kadın-erkek değiliz” demekle devrimci, özgürlükçü değişim-dönüşüm gerçekleşmiyor. Devrim bir sihirli değnek değildir, Alaaddin'in sihirli lambasındaki cin de değildir. Bugüne kadarki devrimci-özgürlükçü gelişmelerin önderliğini yapanların algısına, zihniyet ve düşünce kalıplarına hâkim olan dogmalar, pozitivist bilimci yaklaşımlar olduğundan devrim ve özgürlükçü mücadeleler, bir sihirli formül, ol deyince olan bir doğa üstülük olarak ele alındı. “*Sosyal bilimsiz devrimciliğin veya toplumsal dönüşümcülüğün bazen farkına varmaksızın cinayet ve hıyanetlere karışabileceği*”¹⁸ birçok örnekte görüldü. Bazı reel sosyalist deneyimlerde diktatörlükler çıktıysa, toplumsal bireysel özgürlükler son derece kısıtlandıysa ve sonuç olarak alternatif bir umut ve cephe olmaktan çıkılıp kapitalist sisteme entegre olunduysa bu devrimci, özgürlükçü ve eşitlikçi tüm düşünce ve deneyimlerin özüne ihanet ve bu temeldeki cinayetler üzerinde geliştiğini ispatlar. Kadın gerçeğini merkeze almayan, ataerkil düşünce ve yaşam kalıplarını köklü değiştirmeyi hedeflemeyen devrimlerin başka yollara çıkması çok zordu zaten...

Devrimlere aktif katılan kadınların kendi cins tarihinden habersiz ya da cins mücadelesinde tecrübesiz olmaları, ilk kitlesel- kısmi örgütlü direnişlerinde özgün bir bakış açısına yeterince sahip olamamaları, uzun soluklu bir mücadele yürütememelerine ve kalıcı sonuçlara ulaşamamalarına yol açar. O dönemlerde toplumsal hareketlere, eşitlik-özgürlük mücadelelerine katılan kadınlar, neolitik topluma, sınıflı toplumlar tarihinden itibaren cins olarak kadının kaybedişine dair tarihsel bilgilere sahip değillerdi. Zaten bu yönlü yapılan çalışmalar da yok

¹⁸ Abdullah Öcalan- Bir Halkı Savunmak

denecek kadar azdı. Kadın sorununun tarihsel arka planı henüz köklü ve bilimsel araştırmalarla, kadın perspektifi ile ele alınıp sorgulanmamıştı. Kadının cins bilincini derinleştirecek ideolojik çalışmalar gelişmemişti. Bu nedenlerden ötürü kadınlar devrim sürecinde ve devrim sonrasında erkek egemen zihniyetin devrimin kazanımlarına olumsuz yansımalarını, toplumsal hakikatleri zedeleyen yaklaşımlarını sosyolojik olarak analiz edecek ve aşacak pratik bir mücadele ve örgütlenme düzeyini yaratamadılar. Gerçekleşen devrimlerin birçoğunda kadınların ayrı örgütlenmeleri olsa da, bu örgütlenmeleri kadın kurtuluş mücadelesinin stratejilerini oluşturacak ve uygulayacak tecrübe, birikim ve kadın perspektifine sahip değildi. Bu nedenle, bu örgütlenmeler devrimin genel programına dahil oldular.

19. ve 20. Yüzyıllarda gelişen devrimlerin önderlerinin kadın sorununa ve aslında toplumsal sorunların bütününe yaklaşımı toplumsal temel hakikatlerden uzaktı. Bunda sosyal bilimler ve daha pek çok bilimsel alandaki verilerin günümüze kıyasla yeterince gelişmemiş olmasının payı vardır. Ancak asıl neden toplumun ve kadın olgusunun kapitalist modernitenin düşünce kalıplarının, pozitivizmin yoğun etkisinde olmasıdır. Bu devrimlerin elbette hakikate erdiren, hakikati kazandıran çok değerli yönleri de oldu. Muazzam direniş, emek, mücadele ve yaratım değerleri oluşturuldu. Emperyalist, kapitalist dünyanın amansız saldırıları güç dengesizliğine rağmen kırıldı. Halklar adına muazzam mücadele örnekleri yaratıldı. Ancak acı olan da bu zaten. Bunca direniş gücünün dayanması gereken toplumsal hakikatlerin yanlışlıklarla hakikat algıları ile yaşanmış olması.

Bu sonuçların analizinde, yazımızın başına ya da ana temasına dönebiliriz. “Kadın gerçeğine dayanmayan bir özgürlük ve eşitlik mücadelesi hakikate eremez” gerçeğiyle ele alabiliriz. Eğer bu devrimler başlangıçlarında olduğu gibi sonraki aşamalarında da kadınların katılımına doğru yaklaşabilselerdi sonuçta özgürlükçü toplumsal hakikatlere erişebilirlerdi. Nasıl mı?

“Sınıf mücadelesi kazanılırsa kadın özgürlük sorunu da çözülür” dedi devrim önderleri. Hatta doğru bir tespit olarak, “kadının özgürlük düzeyi toplumun özgürlük düzeyidir” de dediler. Ama bu sözlerin hakikatle bağı kuramadılar. Kadın sorununa özgün ve yaratıcı, çözümleyici yaklaşımlar sergileyemediler. Kadın sorununun özel mülkiyetten doğduğuna ve özel mülkiyet kalkınca kadın sorununun da çözüleceğine inanmışlardı. On binlerce yılda şekillenen toplumsal doğa, bu doğanın gelişiminde kadının rolü vb. temel hakikatlerden uzaktı. Devrim sonrasında kadınlara erkeklerin çalıştığı tüm iş sahalarını açan, çalışma koşullarını iyileştiren, kadınların özgün örgütlenmesini geliştiren reel sosyalizm kadın özgürlüğünü yaratamadı. Devrimin gerçek sahipleri olan kadınlara, belli bir aşamadan sonra eski gelenekçi kalıplar yeniden dayatıldı.

Feminist Hareketler ve Eşitlik-Özgürlük Mücadelesi

Feminist hareket de, kadın gerçeğine dayanmayan bir eşitlik-özgürlük mücadelesi hakikate erer mi? sorusunun muhatabı. Feminist hareketler bu sorunun cevaplarını sağlıklı ve

ciddi oluşturmak durumunda olan bir kesim. Feminist hareket de kadınların umutlarını, hayallerini, değişim dönüşüm istem ve iddialarını hem harekete geçiren hem de onunla büyüyen bir yerde oldu. Peki, feminizm, ulusal kurutuluş hareketlerinden farklı olarak kadınlar için nasıl bir yaşamsal hakikate dönüşebildi? Örneğin Olympe de Gouges'un, Madam Rolland'ın, Fransız devriminde yer alan binlerce yigit kadının, Sufrajelerin gösterdiği cesareti sonraki yıllarda kadınlar daha güçlü örgütlenerek tüm haksızlıklar karşısında sergileme sürekliliğini yaratabilselerdi nasıl bir feminizm şekillenirdi? Kadınların radikal taleplerini salt hakikati araştıran, analiz eden ve açığa çıkaran bir perspektife hapsedemeyiz. Kadınların en fazla da bu perspektiflerin toplumsal adalete, eşitliğe, özgürlüğe ve aşkın gerçekleşmesine dönüşmesine ihtiyacı var. Feminizm bunu ne kadar başarabildi? Kadınların bu akıma akıttıkları enerjiyi, emeği ve mücadele dinamliğini ahlaki ve politik toplumsal dokunun korunmasına ve gelişimine ya da özgürleşmesine ne kadar kanalize edebildi? Toplumsal doğada asla kaybolmayan insan emeğinin güçlü bir bölümü olan kadınların emeğini onların umut ve hayal ettikleri dünyalara ne kadar dönüştürebildi? **Ulusal kurtuluş hareketlerinin bu emeği alan ama kadınlara yeni bir egemenlikli sistem olarak dönen ve baltayı kendi ayağına vuran hayati hatalarını görmek, analiz etmek, cesurca eleştirmek ve teorik olarak alternatifini dillendirmek ve ütopyalara kavuşturmak kadınların acılarını 'hakikat gün yüzüne çıktı' düşüncesi ile bir yere kadar hafifletebilir.** Ama dünyanın her yerinde yaşayan milyarlarca kadının asıl ihtiyacı olan ya da acılarını dindirip özlemlerini hakikat kılacak olan bundan daha fazlası. Bu anlamda feminist hareketlerin de özgürlük arayışında kadınlara umut olmayı teoriye ve daha sonra üniversitelerdeki kadın kürsülerine ya da araştırma merkezlerine hapsedmelerinin kadın etrafında gelişmesi gereken ve toplumu hakikate erdirecek olan özgürlük mücadelelerinin gelişmeyişindeki yerini, etkisini objektif okuyabilmeliyiz. Sorun nicelik ve nitelik anlamda bir özgürlük mücadelesine ve hareketine katılmaksa kadınlar bunu fazlasıyla ve hem de zamanında hakkını vererek yaptılar. Hakkı verilemeyen temel olgu, toplumsallık ve kadın toplumsallığının özgürlüğüydü.

Değişik ülkelerde yaşanan devrim sürecine paralel gelişen kadın hareketleri, feminist akımlarla devrim içindeki kadınların sağlıklı bir iletişimi gelişmemiştir. Sosyalist mücadele içindeki kadınlar feministleri ve kadın aktivistleri burjuva kadınlar olarak görmüş ve onların toplumsal sorunların devasa kapsamını bireysel özgürlük sorunlarını gündemleştirerek geriye çektiklerini düşünmüşlerdir. Böyle düşünmelerinde devrim önderi erkeklerin bu hareketleri ele alışı belirleyici olmuştur. Ancak feminist akımın da bu devrimlerdeki kadınları yanlış ve elit bir perspektiften görmeleri söz konusudur. Ya da devrim içindeki kadınların hepsini erkeklerin denetiminde, iradesiz, kadın özgürlüğü ve bağımsızlığı konusunda geri olduklarını düşünmeleri uçurumları arttırmıştır. Bu yanlış, toplumsallığı büyütüp, güçlendirmeyen ele alışı ve yaklaşım geleneğinin tam aşıldığı söylenemez. Kapitalist modernite toplumsal hakikat yitimi ve yabancılaşmasını bunca derinleştirirken, kadını merkezine alan eşitlik-özgürlük mücadelelerinin bu geleneği sorgulaması ve aşması gereklidir. Kadınların kendileri hakkında, yaşamlarının tüm alanları hakkında söz ve pratik üretmesini

burjuvalığa oturtan bakış açısı ve toplumsal hareketler, özgürlük mücadeleleri, devrimsel süreçler içinde yer alan kadınları iradesiz, erkeğe bağımlı, özgün deneyim-tecrübe biriktirmemiş ve kadın özgürlüğüne uzak kadınlar tiplemesine oturtan bakış açısı değişirse karşılıklı özgürlük ve eşitlik, adalet ve barış temelinde toplumsal hakikatler kazanır.

Bu deneyimler bir de toplumsal hakikate erdiren ya toplumsal hakikatlerden eden ölçüsü ile okunduğunda sonuçlar sosyal bilimler açısından vahim veriler açığa çıkarır. Bu verileri ibretle ve sosyolojik bilinçle okumak ve yorumlamak jineolojinin alanına giriyor. Bunca yaşamışlıktan sonra kadın gerçeğine yaklaşımda hakikat oranını yükseltmek ve hakikate erişme sürecine doğru yol almak hem sosyalizm hem de feminizm adına hareket eden tüm kadınların sorumluluğudur. Deneyimlerden açığa çıkan ana sonuç, kadın etrafında ve an'da özgür ve etik-estetik gelişmeyen yaşamın devletçiliğe, cinsiyetçiliğe, bilimciliğe, dinciliğe ve toplamında savaşa yani toplumsal kırıma gideceğidir. Kadın etrafında örülen toplumsal yaşamın anlamı açıktır. Kadın doğası, demokratik toplum inşa sürecinin temel harcıdır, vazgeçilmezidir. Bunun için kadın sorununu görmezden gelen yaklaşımdan ziyade kadın sorununu gören, tanımlayan ve tanım kapsamına denk devrimci görevler belirleyen bir sosyalizm mücadelesine ihtiyacı var tüm dünya insanlığının. **Yine toplumsal yaşamın krizlerinin kaynağı olan liberalizmden radikal bir kopuşu sağlayarak, toplumsal yaşamın özgürlük düzeyini zihniyette ve yaşamsal duruşunda yaratan bir feminizme ihtiyacı var, kadınların ve tüm halkların.**

Kadın merceğinden bu deneyimlere bakarken sağlıklı perspektiflere ulaşmak açısından “*insanlık tarihi boyunca yaşanan toplumsal hakikatlerden nasiplenmeyi ve şerbetlenmeyi*”¹⁹ bilmeliyiz. Hakikate ermenin dilini, yöntemlerini iyi seçmeliyiz. Zihnimize binlerce yıldır empoze edilen dogmaları değişmez hakikatler olarak kabul etmemeliyiz. Çünkü “*Hakikat arayışlığı en değerli insan faaliyetidir. ... insan hakikati mümkün kılan varlıktır.*”²⁰

Kadını Merkezine Alan Bir Özgürlük ve Eşitlik Mücadelesinin Ölçüleri

Bugünkü dünyaya, insanlık tablosuna baktığımızda özgürlük mücadelesinin kapsamı ve hakikate erişmek üzerine düşünmek ve eylemek oldukça sancılı bir durum olarak yaşıyoruz. Çünkü yaşamın ve toplumsal yaşamın her an'ına, anlamına dayatılan çok yönlü ve sürekli bir kırım yaşıyoruz 21. Yüzyılda. Aldığımız nefesten, duyduğumuz müzikten, gördüğümüz tedaviye, komşuluk ilişkilerimizden yaşadığımız ülkenin geleceğine dair kurduğumuz hayal ve yaşadığımız umutlara kadar bu kırımdan nasibini almayan bir olgu yok gibi. İnsanın aklı, ruhu, yüreği ve vicdanı kirleniyor, aşınıyor ve çürüyor. Toplumsal kırımın en büyük etkisini onlar yaşıyor.

¹⁹ Abdullah Öcalan- Demokratik Uygurlik Manifestosu-Beşinci Kitap: Kürt Sorunu Ve Demokratik Ulus Çözümü

²⁰ A.g.e

Farkında olsak da olmasak da bugün dünya genelinde o dillerden düşmeyen Hitlerin faşizminden daha kapsamlı, örgütlü ve yaygın bir faşizm yaşıyor. Bu faşizm dünyanın her yerinde kendine has yol ve yöntem yaratıyor. Algıyı, aklı, vicdanı yönlendiriyor, yönetiyor. İnsanlık tarihi boyunca insanlığın sağduyusu, vicdanı, barış umudu olan kadın bu faşizm cephesine karşı hangi özgürlük mücadelesini nasıl ve kimlerle ortak yürütmeli? Barışın, insanlık onurunun ve insanca bir yaşamın kavgasını faşizm karşısında nasıl ve hangi araçlarla, yol ve yöntemlerle yürütecek? Bugün dünya savaşlarla yani şiddet dürtüsüne sınırsız yol açan bir örgütlü eylemle, fuhuşla cinsellik güdüsünü azgınlaştırıp yıkıcılaştıran ve egemen erkekliğin kendini neredeyse tek ifade haline indirgeyen saldırganlığıyla ve uyuşturucu ile yani insanı beden ve ruh olarak bütünlüğünden ve sağlığından koparan ilaçlarla yönetiliyor. Bunu destekleyen teknolojinin sınırsız ve çok amaçlı kullanımı ve bilim-bilginin hedefsiz ya da kötü hedefler etrafında kullanıma açık hale getirilmesi ve insanlığa derin krizler yaşatan sayamayacağımız kadar çok sorunlar var. Özgürlük mücadelesi tanımlamamızı bu tablonun geneline bakmadan kurmamız imkansız. Ve erişeceğimiz hakikatler, bu derinleştirilen krizlerin yol açtığı enkazların altından çıkarılıp alınmayı bekliyor. Gözlerimizin içine bakıyor, bizimle konuşuyor.

“Kadın yaşamın her hücreğine kadar özümsetilmiş bir köleliği ses, renk, beden ve zihniyet biçimleri olarak gönüllüce sunmaktan çekinmemektedir. O toplumsal hakikatle bağını yitirdiğinin ve sahnede oynatılan bir yaşamdan ibaret hale getirildiğinin farkında bile değildir. Daha doğrusu, bu gerçeği fark etme imkânını bulamamaktadır. Yaşamın onurunu ve hakikatini kazanabilmek için kadın etrafındaki sisleri dağıtmak olanca yakıcılığıyla önemini korumaktadır... Erkeğin yaşamla ve yaşamın kadınla barışması sağlanmadıkça, mutluluk da boş bir hayal olacaktır. Kadın ve özgür yaşam için toplumsal gerçekler sınırsızdır...”²¹

Böyle bir tabloda kadınlar, kadın olgusu ve kadın varlığı nasıl bir denge, katalizör, sıfırlayıcı, yaratıcı ya da yok edici etkiye sahip olacak? Günümüzde kadının durumu nasıl izah edilebilir? Yaşamın onurunu ve hakikatini kazanabilmek için kadın etrafındaki sisleri dağıtmak nedir? Kadını merkeze alan bir eşitlik-özgürlük mücadelesinden kastımız nedir? Bunları netleştirmeliyiz.

Kadını merkezine alan eşitlik ve özgürlük mücadelesi her şeyden önce toplumsal hakikatin yarılması anlamına gelen kadın ve erkek doğaları arasındaki yabancılaşmayı tanı, tanımlar ve bunu temel devrimsel sorun yapar. İlk ilmi yapılması gereken alan olan eş yaşamlar aynı zamanda ilk devrim yapılması gereken alandır. Eş yaşamlar alanını sosyal bilimli devrimle ele almak ya da sosyal bilime dayanan devrimcilikle ele almak kadına dayalı özgürlük mücadelesinin **ilk adımı olmalıdır**. Bu da her şeyden önce kadın doğasını ve erkek doğasını, ontolojisini tanımlamak ve anlamakla bağlantılıdır.

²¹ Abdullah Öcalan-Demokratik Uygurlık Manifestosu-Dördüncü Kitap: Ortadoğu’da Uygurlık Krizi Ve Demokratik Uygurlık Çözümü

Onlarca ülkede sosyalist devrim yapıldı, çok büyük ütopyalar uğruna insanlar yaşamlarını adadılar. Erkekler ve kadınlar birçok mevzide Paris komününden itibaren ele alırsak neredeyse aralıksız iki yüz elli yıldır omuz omuza birlikte savaşıyorlar ve birlikte ölüyorlar. Ancak hala birbirlerinin cahili konumunda yaşayabiliyorlar. Her şeye rağmen, kadınlar erkeklerin dünyası hakkında daha fazla bilgi ve biline sahip. Ancak erkekler mücadele arkadaşı da olsa kadınların dünyasını, varlığını, doğasını fazla tanımıyor. Toplumsal devrim yapmayı hedefliyor ama toplumun yarısını, analık olgusunun kimliğini yeterince tanımıyor. Sosyal bilime dayalı devrimcilik ve sosyal bilime dayalı özgürlük-eşitlik mücadelesi yürütmenin ilk ölçüsü zihinlerde bu konuda devrim yapabilmektir. Devletçi, dinci, milliyetçi ve bilimci düşünsel kalıpların bize empoze ettiği ve toplumsal hakikatlerde gedik aç aç kafamıza dogmalar olarak yerleştirdikleri kadın ve erkek tanımlarından, kimliklerinden soyunmak, ilk devrimci adımdır. Aynı zamanda kazanacağımız ya da inşa edeceğimiz toplumsal hakikat payımızdır.

İkinci adım ya da ölçü, kadının potansiyel bir hakikat olmaktan dile gelen bir hakikate dönüşmesine zemin açabilmektir. Yani kadın dünyasında, kimliğinde var olan potansiyel güç toplumsallığa akmalıdır. Devrim de zaten bu anlamdaki akış değil midir? Dile gelmeli kadının tüm saklı kalan, bastırılan, yok edilmek için hırpalanan potansiyel enerjisi. Kadın kendini yaşamın her an'ında ve alanında ifadeye kavuşturabilmeli yani hakikatleşebilmeli. Bunun önünü açamayan, mücadele ile bunun önündeki engelleri kaldıramayan hareket ya da mücadele ne özgürlük adınadır ne de eşitlik. Çünkü kadın doğasında ve dünyasında tüm toplum hapsedilmiştir, esaret altına alınmıştır. Toplumsal doğanın akışkan enerjisi kadına binlerce yılda sayısız operasyonla kazandırılan edilgen duruşta boğdurulmuştur. Özgürlük mücadelesi bu boğmayı, hapsetmeyi ve esareti kırmanın adıdır. Bu nedenle günümüzde yürütülen mücadelelerin özgürlükçü ve eşitlikçi karakterini netleştirecek temel turnusol kağıdımız, kadının o mücadeledeki akışkan enerjisidir.

Bu konuyla bağlantılı kazanmamız ve inşa etmemiz gereken **üçüncü hakikat payımız,** kadınların an'da devrime katılımıdır, an'da devrim yapmalarıdır. Bu hem kadınların kendilerinin son derece duyarlı ve sorumlu yaklaşması gereken bir husustur hem de erkeklerin. Çünkü yaşanan birçok devrim deneyiminde, Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde kadınların an'a devrimci katılımı cevap yaratmaları egemen erkek aklın güvensizliklerinden, önyargılarından ötürü mümkün olamamıştır. Ya da kadınlar gözlerinin içine bakan devrimsel an'lara örgütlü ve kararlı, cesur katılım sergileyememişlerdir. Bu nedenle toplumsal özgürlük hanesine yazılabilecekken birçok an karşısında mücadele edilen devletçi-iktidarcı güçlerin hakikatini güçlendiren an'lara dönüşmüştür. Bu nedenle an'da devrimcilik, an'a devrimci cevaplar üretmek bireyi de, ait olunan toplumu da yüzyıllar ötesine taşıyabilir, ölümsüz kılabılır. Özgürlük ve devrim an'larını hissedip yerinde ve örgütlü atılan tek bir adım bazen toplumsal yaşamın seyrini değiştirir. Bazen bir katliamı önler, bazen bir zenginliği keşfeder, bazen zorlu bir yolu kolaylar. Bu nedenle kadınların devrimsel ve özgürlük an'larını iyi duyumsamaları, sezmeleri, hissedip anlamaları çok hayatidir. Çünkü devrimsel olan o an geçtikten sonra milyonlarca kadın da katılım yapsa devrime;

bu sadece hakikatin nicel birikimine dair olur, ancak toplumsal hakikatin yitimini, yabancılaşmasını ve erimesini önleyemez. Örneğin savaşın en şiddetli anlarında milyonlarca kadının barışı haykırması savaş karşıtı toplumsal hakikatin gücünü arttırır. Ama savaş bittikten sonra milyarlarca kadın aynı anda haykırsa da, savaşın yıkıma uğrattığı toplumsal hakikatlere etkisiz eleman olarak çarpıp dağılırlar. Ama bazen tek bir kadının an'a cevaben attığı bir tek adım hakikate erer ve erdirir.

Kadını merkezine alan özgürlük ve eşitlik mücadelesi olmada **dördüncü önemli ölçü**, devrim an'larında ve toplumsal inşa aşamalarında kadınların yaşamları ile ilgili tüm konularda kendi öz kararlarını özgürce tartışıp almaları ve uygulamalarıdır. Toplumsal yaşamın her alanındaki kararlaşma süreçlerine aktif ve özgür katılım sağlamaları, güçlü temsil edilmeleridir. Bunu zihinsel olarak özümsemeyen, kanıksamayan bir hareketin bırakalım özgürlük ya da eşitlik karakteri, toplumsallığı bile tartışmalıdır. Sosyalist devrim de yapmış olsa erkek aklına, bürokrasisine, hissiyatına göre bir kadın politikası toplumsal hakikati yitirtir, yabancılaştırır. Ne böyle erkeklerin söz sahibi olduğu karar mekanizmaları ile ne de sürekli kadının devrime, sosyalist partiye bağlılığını sorgulayarak bir baskı çemberine alıp kadınların karar gücüne etki etmemeli, eşitlik-özgürlük mücadeleleri. Örneğin, sosyalist devrim yaşayan bir ülkede Stalin, eğer Hitler ve Mussolini gibi kadınlara kaç çocuk doğuracaklarını dikte etmişse, o devrimi yaşamları ile yaratan milyonlarca insanın hakikati yaralanır, kaldı ki yaralandı da... kaç çocuk yapacaklarından, özel dünyalarına kadar, toplumsal alanın hangi çalışmalarına nasıl katılacaklarına kadar kadınlar kendileri ile ilgili kararları kendi özgün karar mekanizmaları ile almalılar. Bu konularda Sovyetler deneyimindeki 'Getondel'i kurdum, şimdi de gerek görmüyorum kapatıyorum' ya da kürtaj hakkını, evlilik dışı doğan çocukları tanıdım şimdi geleneksel aile kurumu tehlikede tanımıyorum' gibi kadın iradesini tanımayan, hiçe sayan uygulamalar devrimdeki sınırsız kahramanlık ve direnişlerine rağmen kadınları devrimden soğutmuştur. Aslında reel sosyalizmden desek daha doğru olur, ancak bir kez yara alan toplumsal hakikatleri onarmak, iyileştirmek çok zordur. Hele ki bu toplumsal hakikatler kadın etrafında örülmüş ve kadın vurularak yıkılmışsa bu çok daha zordur. Kadını tanımamak ya da hiçe saymak farkında olunsun ya da olunmasın, uzun vadede ya da kısa vadede toplumsal doğayı can evinden vurmaktır, toplumu şahdarmarından kesmektir. İlle ki o toplum anlamsal ölüme mahkûm olacaktır. Ki reel sosyalist deneyimlerde kadın yaklaşımındaki zihinsel ve pratik sakatlıklar buna yol açmıştır. Reel sosyalizmin Rus toplumunu ve daha sonra onlarca toplumu peşinden sürüklediği hakikat kapitalist modernitenin mezhebi olma gerçeğiydi. Toplumun özgür, ahlaki ve politik, adil doğasının hakikatini yitirme ve yabancılaştırma pahasına...

Sonuç Yerine...

Kadın etrafında ya da kadını merkeze alan bir özgürlük mücadelesi tanımı her toplumsal kesime kendi özgünlüklerine göre görev ve sorumluluklar yükler. Örneğin feminist harekete acilen dünya kadınlarında güçlü bir eğilim olarak yaşanan

savaş karşıtlığını önemli bir toplumsal hakikat dinamiği olarak örgütleme görevini verir. Feminist hareketlerin tarihinde bireysel ya da örgütsel düzeyde kadınların toplumları yıkıma sürükleyen savaşlar karşısında aktif eylemler sergilediklerini görürüz. Ancak günümüzde bu çok cılız kalan bir feminist geleneğe dönüşmüştür. Feministlerin bu geleneği toplumun her kesimindeki kadında canlandırmak gibi bir sorumluluğu vardır.

Günümüzde özgürlük mücadele alanları sınırsızdır. Sadece bir ülkede sosyalist kalıbı yoktur. Toplum kırım toplumsal hakikatlerin hepsine çok yönlü ve eş zamanlı dayatıldığından özgürlük mücadeleleri de yiten ve yabancılaştırılan tüm toplumsal hakikatlerin savaşımıdır. Toplumsal doğanın kendini ifadeye, varlığa ve kimliğe kavuşturduğu ve toplumsallığın ahlaki-politik, özgürlükçü doğası ile ters düşmeyen her alan özgürlük mücadele alanıdır. Spordan sanata, edebiyattan kültüre, savaştan siyasete... Toplumsal özgürlük mücadelesi veren her harekete an'da kadın özgürlüğü için duyarlılık, özgür tartışma ve kararlaşma, uygulama sorumluluk ve görevlerini yükler. Sivil toplum örgütlerine toplumun kırıma uğrayan ya da direnen özelliklerini kadın gerçeğine göre ele alıp proje, tartışma ve çözüm platformlarını buna göre yaratma görevi verir. Bunları her örgütlenmenin hatta her bireyin özgün koşullarına göre sayısızca çoğaltabilir ve boyutlandırabiliriz.

Tüm bu deneyimlerdeki kaybediş noktalarını sorgulamak kadar, kadının yaşadığı bu deneyimler sonucu doğan özgürlük savaşımındaki önemli tarihi mirası üzerinde yükselmek ve bu mirasın özüne sahip çıkabilmek, kendini özgürlüğe adanmış tüm kadınlar açısından anlaşılması gereken en yaşamsal gerçek oluyor. Reel sosyalizmin düştüğü hataları tekrarlamamak için biz her ülkenin kadın direnişini, gelişiminden bugününe kadar ayrı ve özgünlüklerini göz ardı etmeden kadın merceğinden bir kez daha incelemeliyiz. Toptan bir sonuç çıkarmaktan kaçınmamız gerektiğini düşünüyorum. Çünkü hiçbir devrim üzerinde geliştiği kıtanın, ülkenin, tarih ve kültürün, bir bütün toplumsal hakikatlerin dışında ya da bağlantısız gelişemez, gelişmemiştir. Bu özgünlükleri belirleyen kadınlardır, bu özgünlüklerin kadınları şekillendirdiği de doğrudur. Bu nedenlerle toplumsal hakikatleri, toplumsal doğanın esneklik ve renklilik, zenginlik ve çok yönlülük, değişkenlik özelliklerini dikkate alarak keşfetmeliyiz, her bir devrim aşamasında, toplumlar tarihinde gelişen tüm özgürlük ve eşitlik mücadelelerinde. Konumuzla bağlantılı olarak bunların kadın gerçeğini ne kadar merkeze alıp almadıklarını daha doğru ifade edersek kadın gerçeği etrafında doğru ve hakikatle ilişki içinde ilişkilendirip ilişkilendirmediğini anlamaya çalışmamız önemli. Her bir ülkenin ulusal kurtuluş mücadelesinde ya da ülke tarihindeki tüm özgürlük mücadelelerinde bu durum özgünlükler içeriyor, ulaştığı ortak kadere rağmen. Aynı güzergâhtan yürüyerek varmamışlar o sonuca. Kadınlar açısından biraz daha detaylı bakabilmeliyiz. Kadınların kendilerinde saklı tuttıkları potansiyel hakikatler akmak için nasıl bir devrim, özgürlük ve eşitlik mücadelesi bekliyor acaba? Bu bekleyiş toplumsal yaşamın krize giren, buhranlı ve tıkanmış sorunları karşısındaki öfkesini nasıl örgütleyor?

Kadınlar toplumsal doğanın devrimsel süreçlere akıttıkları enerjinin kaydını tuttuğunu biliyorlar. Bu kayıtlar aynı zamanda toplumsal hafızanın güçlü bir parçası olan kadınların hafızalarında da var. Bu hafızaya hitap edebilmek, onu akışkan enerjiye dönüştürmek, toplumsallığımızın parçalanmış ve yitirilmiş hakikatleri için ayağa kaldırabilmek de bu çağın kadın öncülerine, önderlerine ve hareketlerine düşen bir sorumluluk.

Kaynakça

- Abdullah Öcalan-Demokratik Uygarlık Çözümü, 5 kitap takım, Amara Yayınları., 2015
Birinci Kitap: Uygarlık-Maskeli Tanrılar Ve Örtük Krallar Çağı, Dördüncü Kitap: Ortadoğu’da Uygarlık Krizi Ve Demokratik Uygarlık Çözümü, Beşinci Kitap: Kürt Sorunu Ve Demokratik Ulus Çözümü
- Abdullah Öcalan- Bir Halkı Savunmak, Çetin Yayınları., 2004
- Abdullah Öcalan-Kadın ve Aile Sorunu, Melsa Yayınları., 1992
- Barbara Alpern Engel-Clifford N. Rosenthal- Beş Kızkardeş: Beş Narodnik Kadının Anıları, Kaldıraç Yayınları., 2012
- Sylviane Agacinski, Nicole Bacharan , Michelle Perrot ,Françoise Heritier, Kadınların En Güzel Tarihi, İş Bankası Kültür Yayınları., 2015
- Maria Mies- Ataerki ve Birikim, Dipnot Yayınları., 2001
- Paula Grosso- Zapatista Kadınları
- Zehra Ece-Fransız Devrimi'nde Kadınlar

Kadın Amacında Güneş Kadar Netse Yöntemini Bulur ¹

Nagihan Akarsel

Hayatı bütünlüklü kavramak bir bakıma kamil olmak nev-i şahsına münhasır bir arayışı gerektirir. Farklılığının ve farkındalığının bilinci ile hayatın bilgisine, insanlığın görgüsüne ulaşmak zordur zira... Aslolan hayata dair bakımlı sorulara sahip olmaktır... Görmenin, bakmanın, merak etmenin, kalp gözünü açık tutmanın, yılmadan öğrendiklerini damıtmanın hünerini elde etmek ya da... İnce ince renklerin ılık dokularına dokunmanın, müziğin, resmin, fotoğrafın elinden tutmanın, yeri geldiğinde hatıra sayacı oluşturmayı bilmenin engin bilgisine ulaşmak belki de. Kalbi ve akli paradigmanın bağlantısını koparmadan “*Anlamak, yapmaktır*”² diyebilmektir ya da...

Bu yazıda jineolojîyi anlatmaya çalışmanın dahi kendi başına bir yöntem sorunu yarattığını daha başlarken hissettiğimi belirtmek istiyorum. Henüz yeni olan ama hayata ait, berraklaştırılmış, gelenekle ilişkilendirilmiş temaları, dili olan bir konu olduğunu hemen hissediyorsunuz. Nasıl bir dil ile yazılmalı jineolojî hakkında? Bu soru henüz başlarken sizi sarıyor. Cevabı öyle kolay değil. Yazıya her şeyden önce kendinizi katıyorsunuz. Belirlemeler ile jineolojîyi anlatmaya çalışmak akışını engellemekten başka anlama gelmeyecek. Bunları biliyor, hissediyorsunuz. Kullandığım dil tabiatla ciddi bağlar kurmayı amaçlayan anlamlı bir arayışa çağırmalı.

¹ 21 Mart 1998 yılında Çanakkale Cezaevinde tutuklu bulunan Sema Yüce eylem gerçekleştirdiğinde ona hitaben Abdullah Öcalan Med TV’de yaptığı bir konuşmada “Kadın amacında güneş kadar netse yöntemini bulur” cümlesini kurmuştu. Bu cümle o gün adeta kafama ve yüreğime kazındı. Bir nevi özgürlüğe doğru yol alan yaşamımda pusulam oldu.

² Abdullah Öcalan, Çözümlemeler, Haziran 1998.

Derin bir tefekküre insanları davet ederek, “Kimim, ne yapıyorum, nereye gidiyorum, kâinatla bağlarım var mı, dünya denen bu gezegeni nasıl kullanıyorum” gibi sorulara vesile olabilmeli. Ve en önemlisi de sorularla başlayıp sorularla bitiren bir dil olmayı başarabilmeli diyorsunuz.

Lakin yalın bir dilin derinliği ile ruhsal ve düşünsel dünyamızı harekete geçirmek öyle kolay değil... Öncelikle dilimizin hayat hissi vermesi gerekiyor. Ruhumuzu uyandıran, beynimizi hareketlendiren, aklın, bilginin, birikimin devreye girmesini sağlayan sözcükler olmalı. İşte bir sözcükte biriken bin anlamı anlatmak, sessizliği, boşluğu ya da boşluk gibi duran ama tasarlanmış olanı ayırt etmek öyle kolay değil. Dem gerekiyor. Demini alması için... Sade bir dilin oluşması için dem... Sadelik emekle, hünerle, cesaretle, hep birlikte edinilen bir edim nihayetinde. Bu nedenle kolektif bir dil duygusunu geliştirebilmeli jineolojî. Hem derdini anlatabilmeli hem de herkesi kapsayabilmeli. Duygu ve düşünce dünyamızda sağladığımız bütünlüğün, berraklığın ifadesidir dil duygusu. Dilde muğlak özneler veyahut hafif sisli puslu bir hava yaratmak doğruyu söylediğinin ya da derin olduğun anlamına gelmiyor nihayetinde.

Unutmayalım ki erkek egemen bir toplumda yaşıyoruz. Yaşadığımız sınıflı toplum her şeyi iktidara göre kodluyor. Entelektüel camianın, akademik literatürün anlaşlamaması o literatürün bir iktidar alanı olarak görülmesi ile bağlantılı. Bilgiyi sadece bir iktidar alanı yaratma üzerinden ele almak, bilgiye bu şekilde yaklaşmak son derece sakat bir yaklaşımı ifade ediyor. Bu bilgiyi parçalamaktır, güzel kılamamaktır. Oysaki bütünlüklü yaklaşmak ve biriktirdiğimiz anlamları, sözcükleri yaşama akıtmak güzel bir dinginlik hissi de verir. Sözcüklere duyulan saygı yaşadığımız acılarda dahil olmak üzere her şeyin çok kıymetli olduğu sonucunu yaratır.

Bugün insanlığın çok sığ olmasının bir nedeni de dili kullanamamasından kaynaklıdır. Dildeki değişimleri önemsememe, anadilinde okuyamama, yazamamanın yarattığı travmaların zamanla kültürel bir bariyer olup karşımıza dikilmesidir. Örneğin sözcüklerin yanı sıra anlamlarını hayatımızdan çıkarmamız ve yeni öğrendiğimiz bir dil ile kendimizi ifade etmeye mecbur kalmamız bir yarım kalmışlık hissi de yaratır. **Oysa “Kendini gerçekleştirme” olarak da Ortadoğu bilgelik geleneğinde sıkça dile getirilen hayat macerasında bilgiyi güzelleştirme arayışı her daim olmuştur.**

Bu yazımızda öncelikle hakikat ile ilişkilenenin en temel yönteminin varolan sisteme karşı durmak yani direnmek olduğu gerçeğinden hareket edilecektir. Nereye bağlı olduğunu yani amacını bilen insanın yöntemlerini de bulacağı gerçeği esas alınacaktır. Jineolojinin amacı, yöntemleri ve esas aldığı yaşam diyalektiği iç içe bir şekilde verilmeye çalışılacaktır. Çünkü Jineoloji her şeyden önce kendi yapısı içinde ne kadar konuştuğu önemli olan bir konu, bir yaşam duruşu... Sıkı bir belirlenimcilik içinde anlatılmaya kalkışılmayacak kadar sahi... Sade, şiirsel, kapsayıcı olması doğası gereği. Kendi yapısı içinde ne kadar konuştuğu önemli

çünkü sırtında direniş yazan hayatların ürünü. Bireyin zamanından geçtiği kadar toplumun da zamanından geçmeyi hedefliyor. Farklı zamanlarda yaşayan kadınların hikayelerinin dilinde öbeklendiğini hissediyor ve onlardan başlayarak hayatı ince ince teyelliyor. Kadınların dokuduğu pek çok zamandan geçerek hayata dokunuyor... İçinden geçtiğimiz çağda çatırdayan toplumsal dokuya vicdani ve akli bir müdahale olma iddiası ile geliyor. Bu yazıyla keşfedilmeyi bekleyen muazzam yaşam diyalektiğini birazcık da olsa anlamayı ve anlatabilmeyi umuyorum.

Hakikat İle Temas kurmanın İki Yöntemi: Şiir ve Öykü

Hakikat ebedi ve ezeli olanın insan tarafından sezilmesinin öyküsüdür. Bu kendi kendimizi sezmenin öyküsüdür aynı zamanda. Bu öykünün içindeyiz. Öncesizlik ve sonrasızlık içinde bilincin bilinçle kavranması serüveni ya da. Hakikate ulaşabilmek başlı başına bir özgürlük serüveni aslında. Formüllerin aşıldığı yerde başlayan. Çok özgün, çok yeni, hiç alışılmadık bir arayış. Buna salt bilgiyle değil anlamayla ulaşıyor. Bilmek, hissetmek, anlamak, yapmak için öykü diyoruz. Aşk-bilgelik-özgürlük üçgeninde hakikatle temas kurmanın bir yöntemi öykü... Çünkü hakikat sunulan değil olunan şey. Sonsuz hareketliliğin içinde olmak ve öykü ile bunu anlatabilmek aynı zamanda...

Hakikatin çok farklı anlam katmanlarının bulunduğu da biliniyor. Belki de hakikat, Mani'nin bahsettiği *ışıklı öz*dür. Bu öz sürekli hareket halinde olan ve yaşamın içinde anlam bulan hakikattir belki. Belki de yaşamda kendisini, dilini, eylemini diyalektik bir süreklilik halinde yaratan; asırlar öncesi ile sonrasını kesintisiz bir bağ içinde anda temsil eden; hayatın derinliklerinden kutsallık derecesinde yoğun bir emekle çıkarılıp anda değerinin öz ifadesine kavuşan gerçektir. Bu düşünsel çaba kadar ruhsal çaba, yani aşk işidir de. Aşk koşulsuz inanç, koşulsuz bağlılık, koşulsuz sevgi demek. Ve ışıklı özde varolan enerjiyi doğrudan insanlara iletebilme gücü anlamına geliyor. Nitekim bu enerji bilge insanların temel yaşam gücüdür.

Evet hakikatin tek bir anlatımı yok. Anda varolan emeğin ve onun değerinin öz ifadesi olarak hakikat duyumsadığımız her şeyin içinde varolan anlam. Yani hakikat gerçekten varolandır, yaşamın ta kendisi ya da. Bizim bunun farkına varmamız zaman alsa da önemli olan anlamak ve anlatabilmek, iletebilmek. Öykü de bunun yöntemlerinden biridir. Kendi açımızdan gördüğümüzü tüm açılardan sunabilme hüneridir aynı zamanda... Bilginin kuru kuru bilindiğinde değil insanın bünyesine katıldığında anlamlı olduğu gerçeğinden hareket ediyor jineoloji. Hakikatin ne olduğunu anlamak ve o temelde sistemini inşa etmek elzem çünkü. Bunun yol ve yöntemleri hayatı... Zira ağır bir hakikat kaybının yaşandığı bu çağda temel bir yaşam bilgisi noksanlığı var. Hiçbir şeyin adının anlamını tam karşılamadığı bir gerçek. Yüzeysel, mekanik, dağınık bir duruş yaşamın duruşu olamaz.

Oysaki yaşamı sahiden yaşamış olan insanlar hakikatten bahsederken çok temkinli olurlar. Daha çoğul bir ifade kullanırlar. Çünkü yaşamın akışına saygı duyuyorlardır. Bu hakikatin *toplumsal olma*³ gerçeğiyle bağlantılı bir durumdur aynı zamanda.

Bilgiyi güzel kılmak jineolojinin amaçlarından biri. Bilginin güzelleştirilmesi, çeşitlendirilmesi anlamları çoğaltır. Bir bakıma dünyada etik ve estetik değerlerle durmayı sağlar. Bu etik ve estetik değerler yöntemlerini de belirler, güzelleştirir. Hakikatin anlam bütünlüğünü koruma yolunda temel dayanakları olur. Yine bilginin kendisi ve o bilginin paylaşılması bir yöntem de kazandırır.

Sadece hasret çektiğimizde, aşık olduğumuzda, kahramanlıkları yazmaya ihtiyaç duyduğumuzda karşımıza çıkan şiir esasında hakikatle ilişkilenenin, temas sağlamanın bir diğer yöntemi. Yani sadece güzel sözcüklere ihtiyaç duyduğumuzda gelişen bir ebedi tür değil şiir. Şiiri sadece bir ebedi tür olarak ele almak ona büyük haksızlık olur. Gündelik hayatın içinde bir yaşam duruşu olduğunu en çok da şiirin arka belleğinden anlıyoruz. O zaman birçok örnek gelip kafamıza üşüşüyor.

Öncelikle şiir yazıdan önce halkların ifade biçimi oluyor. Şiir yazıdan daha eski bir dil. Sesler kelimelere, hecelere dönüştüğünde yazı oluyor doğru ama şiir gündelik hayatın en köklü ifade biçimi. Bir yaşam felsefesi... İnsanlığın kök hücresi olan Ezîdilik de mesela şiir bir yaşam tarzı. Geleneğin en eski ve en güçlü temsilcisi olan Ezîdiler gündelik yaşamın içinde şiir ile anlamları koruyor ve çoğaltıyorlar. En büyük hayalleri şairlerin şairi olmak mesela. En değerli sanatçıları şairler... Her sözcüğün büyük bir incelikle seçildiği şiir sanatının bir yaşam felsefesi olarak Ezîdiler de bu şekilde kendini koruması aynı zamanda yaşama duyulan saygının da ifadesi oluyor. Yaresanlar için de şiir, yaşamın temel anlamlarını içinde saklayan bir giz olarak tanımlanıyor. Şiir ve kadın Yaresanlar'ın hakikatini anlatıyor. Müzik yaşamlarının temel dili oluyor. Yine Konya'nın Ilgın ve Beyşehir ilçelerinde Tefçi kadınlar Kibele kültürünün temsilcileri olarak tarihin anda temsilleri adeta.⁴ Bu kadınların yaşam duruşu da şairane. Yine dengebeçlik, aşıklar geleneği bu kültüre dair örneklerden bir kaç... Sözlü gelenek böylesi sayısız örneklerle dolu. Bu geleneğin araştırılması da jineolojinin temel konularından biridir elbette. Anlatmak istediğimiz bu temsillerden her birinin aynı zamanda jineolojinin dilini oluşturduğudur.

Yaşamın içinden bir duygu ve düşünce bütünlüğünün dile akması olarak şiiri İnanna'nın Şarkısı'ndan anlamaya çalışıyoruz mesela. Kadının bastırılmaya çalışılan sesinin İnanna ile nasıl yankılandığını anımsıyoruz. Kutsal kitapların istisnasız hepsinin şiirden oluşması bizi bu konuda daha da derinleştiriyor. Mevlana'nın Mesnevi'yi, Homeros'un Odesia ve İlyada'yı, Dante'nin İlahi Komedi'yi şiir ile anlatması ya da... Kaybolan uygarlıklardan geriye kalan

³ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

⁴ <http://www.bukak.boun.edu.tr/?P 852>. Konya'da ve Akşehir'de yapılan bir alan araştırmasında Kibele kültürünün bir devamı olarak Tef çalan kadınlardan da bahseden bir yazı.

şiiir bu geleneğini yaşam ile kurduğu güçlü bağdan ve toplumsal hafızada yer edinmesinden alıyor elbette. Bir başka deyişle yaşamın dili olmasından alıyor. Bu nedenle jineolojinin dili yaşamın dili olan şiiir olmalı ya da öykü olmalı, sözlü kültürü onun her tür ifade biçimini esas almalı ve harmanlamalı diyoruz. Sahiden de kapitalist modernitenin amaçsız yarışı ve aşırı hızı içinde kendimize yolcu olmanın, sükunetle hayatın, kainatın nabzında atmanın bir yön-temidir dengbejlilik, şiiir, öykü, müzik kısaca sanat. Yaşamın kendisinin sanat olduğunun farkına varmaktır belki de. Tabiatla ilişkisini kesmiş, beton-çelik-camdan örülü uygarlığın içinde nefessiz kalmış insanlara nefes olmaktadır. Doğaya şükran duymanın engin bilgisine ulaşmak ancak böyle mümkün olabilir. *“Yaşam bize verilmiş bir şey değil, hak edilmiş bir şeydir”* diyor Gammenn. *Tabiata duyduğumuz şükranı, hayata geri ödediklerimizle gösteririz. Sen hayata neyi geri ödüyorsun?”*⁵ sorusuna jineoloji ile yanıt olma iddiasıdır ya da...

Direnış Hem Temel Özelliğı Hem de Yöntemi

Onca uygarlığın kurulduğu, dağıldığı, el değiştirdiğı, onca dilin, dinin, inancın, kültürün yaşadığı, çatıştığı, iç içe geçtiğı zorlu bir coğrafyada yeşeriyor jineoloji. Her inkârın ardında yakın ve uzak tarihli bir toplu mezarlığın yattığını araştırdıkça daha net görüyor. Toprağı sadece insanların değil hakikatlerin, dillerin, kültürlerin, sözcüklerin gömüldüğünün farkında. Kahramanlara ihtiyacı olmayan bir toplumun inşası için bilgi yapılanmalarının yeniden ele alınmasının önemini biliyor. Bunun için ahlaki politik toplumu esas alıyor. Verimli Hilal’in yani Hilala Zerin’in kültürünün aktığı bir damar olan Ortadoğı coğrafyasının bütün kalemlerini tanımak, araştırmak, anlamak için kendi zamanını kat etmeyi esas alıyor.

Jineolojinin dünyanın karşısında nasıl ve nerede durduğu çok önemli çünkü. Sırtında direniş yazan bir geleneğin temsilcisi olduğu, demokratik uygarlık güçlerinin bilimi olduğu, hayatın akışkanlığına inandığı için önemli. Tarihin *iki ana damardan aktığı*⁶ tezini esas alıyor jineoloji. Demokratik uygarlık damarından beslenmek ve bilgilerini ahlaki politik toplum gerçeğı ekseninde damıtmak temel hedefi. Onun için sözlü kültür ve toplumun hafızasında birikmiş olan ve an da devam eden canlı tarih en büyük bilgi kaynağını oluşturuyor. Judith Mitchell’in, *“İlk işbölümü, ilk defa ezenlerin ve ezilenlerin ortaya çıkmasıydı. Öte yandan ilk işbölümü de kadınla erkek arasındaki işbölümüydü baliyle. İlk ortadan kaldırılması gereken tabakkeüm şekli de bu eşitsizlik olmalıdır. Bu şiiirsel bir adalet anlayışı ile olacaktır”*⁷ belirlemesi buraya kadar anlattıklarımızın bir özeti gibi.

İlk sömürge olan kadına dair yapılan her tanımlama bize bu konuda daha fazla veri sunmakta, yaşadığımız sızılı gerçeğı anlamamızda daha fazla yardımcı olmaktadır.

⁵ Murathan Mungan, Şairin Romanı

⁶ Abdullah Öcalan, Uygarlık

⁷ Judith Mitchell, Kadınlar: En Uzun Devrim

Kadın etrafında geliştirilen yaşamın kodlarını ve onların bugünde süren yansımalarını iyi tahlil etmemizde yol açıcıdır. Statümüzü kendi öz deneyimimizle bilimsel bir şekilde tanımladıktan sonra kurtuluşun yani çözümün nasıl olacağına dair bir arayışın içine girmek kaçınılmazdır. Bu arayış aynı zamanda kadın özgürlüğü ekseninde yaşamın bilgisini oluşturma anlamına gelmektedir. Kadının bir nesne olarak uygarlık tarihi ekseninde tanımlanmasına karşı net retlerini ve yöntemlerini belirlemektir. Kabul red ölçüleri net olan kesimlerin yöntemleri de berrak olacaktır. Yada *“Kadın amacında güneş kadar netse yöntemini de bulur”* belirlemesi çok şeyi anlatmaktadır.

Kadın özgürlük deneyimlerini incelemek jineolojinin en temel amaçlarından biri olmaktadır. Jineolojî Terzi Hermes’e ilham veren, Sühreverdileri, Brunoları ölüme götürecek kadar köklü olan ana eksenli toplumsal yaşamın günümüzde toplumsal dokuda sürdüğü gerçeğini esas almaktadır. Kartaca Kraliçesi Dido’nun, Semiramis’in, Hatice’nin, Ana Fatma’nın, Zenubyan’ın, Olmpe De Guege’nin, Roza Lüksemburg’un, Virginia Wollf’un, Emma Goldman’ın, Sakine Cansız’ın, Gülnaz Karataş’ın, Suna Çiçek’in, Zeynep Kınacı’nın, Sema Yüce’nin, Slvia Plath’ın, Nilgün Marmara’nın, Kader Ortakaya’nın ve daha nice kadının, kadın kurtuluş mücadelelerinin ve feminist hareketlerin birikimlerini bu damarın aktığı bir nehir olarak görmekte ve değerlendirmektedir. Özellikle kadının yok edilişi üzerinden kendini var eden uygarlık ile hesaplaşmayı o sistemin dışında köklü bir kopuş ile yapması gerektiğine inanmaktadır.

Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi deneyiminin içinden filizlendiği gibi, Abdullah Öcalan tarafından önerilen, “Kadın Kurtuluş İdeolojisi”, “Kopuş teorisi”, “Sonsuz boşanma”, “Erkeği dönüştürme projesi”, “Toplumsal Sözleşme”, “Xwebun”, “Eş başkanlık sistemi” gibi tezlerin yaşamda nasıl karşılık bulduğunu bilimsel olarak incelemenin önemi inanmaktadır. Kadın Kurtuluş İdeolojisi’nin beş temel ilkesinin, yurtseverlik, özgür düşünce ve irade, mücadele, örgütlenme ve estetik ilkelerinin yaşamsal öneminin farkındalığı ile hareket etmektedir. **Kadın eksenli bir yaşamın her şeyden önce sistemin karşısında durmak, sisteme karşı direnmek ve alternatif bilgi yapılanmalarını, yöntemlerini oluşturmakla, toplumsal dokudaki hakikate dayanmakla bağlantılı olduğu gerçeğini esas almaktadır.** Kadının “Xwebun” olma sürecinin ne kadar sancılı olduğunu yaşayarak deneyimlemeye devam etmektedir. Kadın özgürlük deneyimleri ekseninde bunların her biri ayrı ayrı ele alınması gereken ve kendi içinde başlı başına yöntemler içeren konulardır. Burada anlatmak istediğim kendini tanımayan, gücünün farkında olmayan kadınların mücadele bilinci ve gücü ile hep birlikte nasıl güçlendiklerini ifade etmektir. Ve jineolojinin dünyada yaşanan sorunların kaynağına inerek köklü çözümler bulmayı acil bir görev olarak önüne koyduğu gerçeğidir.

Marie Mies, “Her şeyden önce kadın çalışmaları neredeyse tüm disiplinlerde ve çağlar boyunca ortaya konan çalışmaların erkek merkezli olma problemiyle karşı karşıyadır. Ataerkilliğe ve cinsiyetçiliğe karşı yükselen isyan ve sınıfsal sömürüler

ile kadınların sömürüsü gerektiği şekilde ilişkilendirilememektedir. Analiz ve amaç konusundaki eksiklikler feminist araştırma ve teorik çalışmaların önemini arttırmıştır”⁸ derken önemli bir konuyu dile getirmektedir. Jineoloji ilk sömürgecinin kadın olduğu gerçeğinden yola çıkarak, modern olmanın ilerlilik olmadığı ilkesi ekseninde ahlaki politik toplumu temel araştırma birimi olarak ele almaktadır. Çünkü yaşamın bilgisinin, toplumun bilgisinin burada saklı olduğu gerçeğinden hareket etmektedir.

İşte burada kaybedileni kaybedilen yerde bulmak diyalektiği karşımıza çıkıyor. Jineoloji bir şeyi nerede kaybettiysen orada bulacağımızın bilimidir aynı zamanda. Bunun tersini uygulaması ona kaybettirir. Dünyanın bütün imkânları da önüne serilse anlamı kalmaz. Çünkü yöntemi yanlıştır. Eleştirilerini ve sorgulamalarını tarihin düz ilerlemeci ve tek boyutlu anlayışı üzerinden uygarlık eksenli yapan diğer *iyi niyetli* mücadeleler gibi yaklaşmamak en temel tedbirlerinden ve yöntemlerinden biridir.

Evet her yöntemi bir tedbiri de içinde barındırmaktadır. Çünkü jineoloji direnişi esas alır. En temel yöntemi direniştir. Bu hakikati özellikle de toplumsal hakikati yeniden gün yüzünü çıkarma arayışının direniş eksenli olması ile bağlantılı bir durumdur. Direnişi esas alır çünkü bugüne kadar kadınlar, halklar, inançlar ve kültürler başta olmak üzere ezilen bütün kesimlerin temsilini yapan bir paradigmayı savunmaktadır. Demokratik uygarlık paradigması... Bu paradigmanın köklü bir geleneğinin olduğunu bilmektedir. Köklü bir bilim olduğunun farkındadır. Farklılığının ve farkındalığının merkezi hegemonik güçlerin en büyük korkusu olduğunun bilincindedir. Bu nedenle direniş hem temel bir yöntemi hem de yöntemlerini belirleyen temel bir özelliğidir.

Jineoloji yeni bir şey yaratmak gibi bir hedeften ziyade toplumsal değerleri açığa çıkarma arayışını esas almaktadır. Mekanik paradigmayı esas alan pozitivizmin toplum mühendisliğinin aksine, toplumun hakikatleri ile buluşmasının önünde olan engelleri ortadan kaldırmak temel hedeflerindendir. Bu buluşmayı sağladıkça varoluşunu sürekli bir şekilde inşa etmesi kaçınılmaz olacaktır. Hem direnişçi olması hem de tüm çabalarında araştırma ekserinin direniş boyutlu olması bu nedenle hayati önemdedir.

An’da devam ettiğine inandığı tarihin demokratik uygarlık damarını esas aldığı içinde yöntemleri kendine has bir şekilde hayatın diyalektiği içinde oluşmaktadır. Kesin şudur ya da budur diye bir belirleme yapmak zordur. Hayatın akışında farklılığın bir dilinin olduğuna inanmakta, her farklılığın bir farkındalık yarattığının bilinciyle esnek ve özgür işleyişini esas almaktadır. Hayata özne-nesne, biz-öteki, beden-ruh, tanrı-kul, yaşam-ölüm gibi keskin ayrımlı olgular üzerinden yaklaşmak yerine bu ikilemleri aşan bütünlüklü bir yöntemi esas almakta, hakikati parçalamaktan ziyade bütünlüğünü korruma ve anlama temelinde ele almayı hedeflemektedir.

⁸ Maria Mies, Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru

Gizli akan hafızasını yeniden güncelleme arayışı

Oysa nesneleş(tiril)en doğa ile başlar uygarlık tarihi; kadın, köle ve son olarak toplumun tümünden kendinden göç etmesi ile devam eder. Ve giderek ahlaki değerlerin yitirilmesinin, ahlaki çöküntünün yaşanmasının meşru görüldüğü bir sistem karşısına çıkar. Bu sistemin içinde nesnel olmak her şeyin temel ölçüsü olarak ele alınır. Bilimsel olmanın tek ölçütü nesnel olmak olur. Etikten uzaklaşan bilimin yöntemleri de anlam yitimini ve ahlaki çöküntüyü besler. Toplumdan uzaklaşan bilim ile özne-nesne ayrımı giderek keskinleşir. Birbirini yok eden uçlara dönüşür. Bu uçlaşma aynı zamanda uygarlık ile demokratik uygarlık yani ahlaki-politik toplum arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olur. Doğayı, kadını, köleyi, son olarak toplumu nesneleştiren bilimcilik adına yere göğe sığdıramayan nesnellik artık *ölü nesnel doğa ile tanrısal özne insan anlayışını geliştirir.* ⁹

Bu anlayış üzerinden kendini var eden kapitalist modernite pozitivism ile duygusal zeka ve analitik zeka arasındaki köprüyü ortadan kaldırmıştır. Varlığını sürdüren mitolojik, felsefik, dinsel yöntemlerin hepsini ötelemiştir. Tek bilimsel gerçek olarak gözlenebilen olguları esas almıştır. Tek bir hakikatin olduğunu iddia etmiş ve bunu da evrensellik diye piyasaya sürmüştür. Bireyciliği, güdüselliği körüklemiş “herkesin bir doğrusu var” diyerek göreceliği meşrulaştırmıştır. İşte hissedilmeyen düşüncelerin, toplumsal karşılığı ve katkısı olmayan işlerin, nitel ve nicel veri analizlerinin esas alındığı bu sistemde hayat bellidir. Tekdüzedir. Bunun dışına çıkmak kendi başına büyük bir risk ve mutsuzluk kaynağıdır. Sıkı belirlenmiş bir hayatın içinde varolana tabii olan ve manevi bir boşluğun girdabında kendinden göç eden bu insanlar için ise her şey tüketilmesi gereken nesnelerdir. Yani hakikat sadece gözle görülen, elle dokunulan, üzerinde araştırma yapılabilen nesneler olur. Bu nesnelerin diğer adı olgulardır. Bu olgular, toplumun ve doğanın temel bütün değerleri hilafına geçerli olur. Nitekim hakikati olgular üzerinden tanımlamak pozitivismın en temel gücüdür. Hakikatin görünümü olarak bir olguyu tanımlamaktan ziyade onu mutlak hakikat olarak ele almak aynı zamanda yaptıklarının bilimsel bir kılıf ile meşrulaştırmalarının ifadesi olur.

Doğanın, kadının, hayatın dostu olanlar ise Hermetik paradigma olarak gizli akan hafızasını yeniden güncellemenin yöntemlerini ekolojik, feminist, kültürel, sınıfsal ve anarşist hareketlerde sürdürür. Direnişini kuşanmış hayata samimi akmanın yollarını esas alır. Ruhi paradigmadan kopmaz. **Vicdandan kopmayan bilginin kıymetli olduğuna inanır. Çünkü bilir ki vicdandan kopan bilim pervasız olur, ahlaksız olur, hakikat noktasında yaşanan sapmaların ve anlam yitiminin başlangıcı olur.** Ancak mekanik paradigmanın bilgi yapılanmalarını ve onun yöntemlerini tam çözümleyemediği için radikal bir kopuş ve çıkışı gerçekleştirmekte zorlanır. Çünkü hakikate parçalı yaklaşmaktadır. Ya salt sınıf, ulus ya da salt cins eksikliğini ele almakta bu da bütünü kavramasına ve o oluşa katılmasına izin verme-

⁹ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

mehtir. Oysa demokratik ekolojik ve kadın özgürlüklü paradigmanın hermetik paradigmanın çağımızdaki temsili olduğunu bilmek ayrı bir güven ve mutluluk hissi verir. Bu köklü olmanın yarattığı bir güven ve asalet duygusunu da besler. Jineoloji herşeyden önce böylesi köklü bir geleneğe dayanmayı ve kaybedileni kaybedilen yerde arama yöntemini esas almaktadır.

Hakikat arayışına Ortadoğu bilgelik damarından bir örnek olarak Hermetik paradigmanın kaynağı olarak da belirtilen Adem ve oğlu Şit'ten sonra üçüncü peygamber olarak gösterilen İdris'i verebiliriz. Yunanlılara göre adı Ermis, Yahudilere göre Hanok, Araplara göre Hermesül-Heramise, Mısırlılara göre Terzi Hermes, bize göre ise İdris olan peygamberin öğretisi aynı zamanda Hermetik paradigmanın gelişim diyalektiğini anlatmaktadır. Burada Terzi Hermes, “İnsanlar Ölümlü Tanrılar, Tanrılarsa Ölümsüz İnsanlardır. Nûr Sızsınız...” demektedir. Tanrıdan bilgiyi alan ve insanlara yayan ilk kişi olarak bilinen Hermes'in isminin Kürtçe'de “ê dirise” şeklindeki terzi anlamını karşılması ilginç bir ayrıntıdır. Milattan önce 3000 yıllarında yaşadığı tahmin edilen Terzi Hermes'in Kitap Külliyyatı olarak da bilinen Corpus Hermeticum önemli bir bilgi kaynağıdır. Aydınlanma döneminde bu külliyyatlarından birinin çevirisini 1591 yılında yapan Kardinal Francesco Patrizzi, “*Greklerin bütün felsefi sistemleri, Pisagorcuların mistik matematikleri, Platon'un etiği ve teolojisi, Aristoteles ve Stoacıların fizikleri Hermes'in kitaplarından alınmadır*”¹⁰ der. Thomas More'un Ütopia'sında bu doğrultuda bir yaklaşım sergilediği, yine dönem ütöpliklerinden biri olan Campanella'nın da Güneş Ülkesi kitabı ile Hermesçiliğin etkisinde kaldığı değerlendirilir.

Fakat söz konusu dönemin en önemli Hermesçi düşünürü Griordano Bruno'dur (1548-1600). Bruno, Mısır bilgeliğine ulaşabilmek için, yalnızca Hristiyanlığın değil, Yahudiliğin bile ötesine geçmek gerektiğini ve bunun hem entelektüel hem de siyasal açıdan temsiliini yapmanın zorunlu olduğunu belirtir. Bruno açık bir şekilde olmasa da kadın eksenli toplumun bilgeliğine göndermede bulunmuştur. Yine aynı dönemde kod bir isim kullanan Paracelsus'un tıpta kazandığı bilgileri doğa fenomenleri için kullanmak istemesi ve simya ile uğraşması önemli bir örnektir. Bu o dönem açısından Tanrı'ya şirk koşmak şeklinde değerlendirildiği için Paracelsus gerçek kimliğini kullanamamıştır. Aynı dönemde yaşayan ve kapitalist modernitenin temelini oluşturan mekanik paradigmanın fikir babası olarak bilinen Fransic Bacon yerine Paracelsus'un görüşleri öne çıksaydı yaşamın paradigması nasıl olurdu diye sormadan geçemiyorum. Nitekim o dönemde katledilen demokratik uygarlık güçlerinin üç temel gücü olarak tanımladığımız *cadılar*, *simyacılar* ve *beretikler* konusu da ayrıca ele alınmayı bekliyor.

Bununla bağlantılı Şehabeddin es-Sühreverdî (1155-1191) ışıkcılık (İşrakilik) olarak bilinen felsefesini oluştururken, özünde kendisinin yeni bir şey söylemediğini, daha çok da zaten

¹⁰ Mircel Eliade, Dinsel Düşünceler ve İnançlar Tarihi, 2. Cilt

var olan bilgeliliği (nur ilmi) dile getirdiğini belirtir. Çünkü ona göre, özü tanrısal olan bilgelik yani hikmet bir gelenektir. Molla Sadra Şîrâzî de (982-1050) Sühreverdi gibi, Adem'den İbrahim'e, Yunanlılara, filozoflara ve İslam Süfilerine kadar kopmayan bir silsile ile aktarılan hakikat bilgisinin birliğine inanır.

İnsan da dahil tüm var oluşun kaynağının ışık (enerji) olarak ele alınması, günümüz bilimsel verileriyle de önemli ölçüde örtüşen bir husustur. Yani tanrı-evren ayrımı yerine birliği ilkesi esas olur. Bunun bir diğer adı canlı evren anlayışı olur ki, bu hem insan türünün hakikatının örüldüğü ilk toplum olan ahlaki-politik toplumun temel bakış açısıdır hem de günümüz biliminin paradigma değiştiren temel tespitlerinden biridir. Bu anlayışta 'büyük', 'küçük', 'iç', 'dış' vb tanımlamalar yoktur, her şey varoluşsal (ontolojik) olarak değerlidir, birliktedir. Bu canlı ve tanrısal olan evrenin en yetkin bir gerçekleşmesi olarak insanı günümüz bilimi 'mikro kozmos', 'ikinci doğa' olarak tanımlarken, Hermetik felsefe 'ölümlü tanrı' olarak tanımlar.

Tüm bu öğretiler bir geleneğin devamıdır. Ve bilginin ehil olmayandan gizlenmesi gerektiği şeklindeki etik ilkeyi benimserler. Özellikle İtalya'da yaygınlaşmış olan ve daha çok kapalı anlamlar ve sembolizme yer veren bir şiir ekolünün adı da 'hermetik şiir' (*poesiaermetica*) ekolüdür. Aynı kökten türeyen bir diğer kelime olan hermönetik (*Hermeneutics*) sözcüğü ise 'bir metnin iç anlamının bulunması, metnin asıl amacının anlaşılması' anlamlarında kullanılmaktadır ki Hermenotik yöntem de yorum geliştirme sanatı olarak yine doğrudan bu doktrinle irtibatlıdır. ¹¹

'Kendini Bilmek Tüm Bilmelerin Temelidir' ¹²

Bilgeliliğin simgesi olan Hermes'in düşüncelerinin kaynağının tarım köy devrimini gerçekleştiren kadının doğal toplum anlayışından beslendiği ise kuşku götürmez bir gerçektir. Ancak ilk sömürge olan kadınlar artık Hermes zamanına gelindiğinde yoktur. Buna rağmen kadın eksenli anaerki toplumun yarattığı değerler Hermes'te içinde olmak üzere bir bilgelik damarı ile kendini sürdürmektedir. Burada her şeyden önce felsefe okumaları da dahil olmak üzere her alanda *güçlü ve kurnaz adam*'ın ¹³ yalanlarına karşı donanımlı olmak ve bilgi yapılanmalarımızı iyi belirlemek hayati önemdedir. Bu hakikate yaklaşmanın en temel yöntemlerinden biridir.

Bu tarihin asıl yapıcılarının nasıl görmezden gelindiğine dair bir örnektir sadece. Terzi Hermes örneğinde kastedilen tanrılık, bilgelikle eştir. İşte jineoloji ile bu bilgeliliği anlamak kadar

¹¹ Mircea Eliade, Dinsel Düşünceler ve İnançlar Tarihi, 2. Cilt

¹² Abdullah Öcalan, Kapitalist Uygurluk

¹³ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi. Abdullah Öcalan bugüne kadar yazdığı bütün savunmalarında temel çelişkinin ulus ve sınıf çelişkisinden ziyade köle kadın ile güçlü ve kurnaz erkek arasındaki olduğunu belirtmektedir.

asıl kaynağın bu beş bin yıldan daha önce kadın çevresinde geliştirilen toplumda olduğu gerçeğinden hareket etmektedir. Hatta *demiurgos*'un-demir çağının- kadınlar üzerinde kurulan ilk egemenlikli sistemin başlangıcı olarak değerlendirilebileceği yönünde, "Filozof söylenecek ne varsa onlardan –doğa, tanrıça,esin perisi-öğrenmek üzere bakmak, dinlemek ve temaşa etmek yerine artık bilgeliğin yolunda değil *Demiurgos'un kibrinden yanadır*"¹⁴ şeklinde çözümlemeyi bir görev bilmektedir.

Hermetik felsefede evrensel oluşum ve oluş diyalektiği de neolitik kültürün izlerini taşımaktadır. Ermek isteyen istekliyi önce İsis tapınağına götürmeleri dikkat çekicidir. Tapınak, yeraltı mezarlarına giden deliklerle doludur. Tapınağın kapısında İsis heykeli vardır. İsis, Mısır mitolojisinde her şeye hayat veren Güneş Tanrısı Horus'un annesi ve Bereket Tanrıçası'dır. İsis, oturmuştur, dizlerinde kapalı bir kitap vardır, yüzü örtülüdür. Heykelin altında şu söz yazılıdır: "*Yüzümdeki örtüyü hiçbir ölümlü kaldıramadı.*" Jineolojî İsis'in yüzündeki örtünün ancak kadın eksenli bir yaşam paradigması ve onun sistemi ile kaldırılabilceği yorumunu geliştirmektedir. Burada işte hermeneutik yöntem karşımıza çıkmaktadır. Jineolojînin en temel yöntemlerinden biri de hermeneutik yöntemdir. İsis örneği başta olmak üzere tarihte bu yönlü yorumlanmayı bekleyen müthiş bir külliyat bulunmaktadır.¹⁵

Yaşamın amacını hakikate varma biçiminde belleyenler için içgörü ve sezgi hakikate götüren bir diğer yöntemdir. Çünkü insanın sadece kendi içine bakması, bunda ısrarlı ve istekli olması yeterlidir. Yani tasavvufçuların söylediği gibi Hermetik felsefe de neyi arıyorsa kendisinde aramaktadır, dışarıda değil. Kendisini bildiği ölçüde her şeyi bilmek temel ilkesidir. Sokrates ile özdeşleşen ama tüm hakikat arayışçılarının özenle uygulamaya çalıştığı ve günümüz biliminin de paylaştığı 'Kendini Bill' ilkesinin belki de ilk sistematik hali olmaktadır. Yine Abdullah Öcalan'ın bu hususta belirttiği "kozmosu ve kuantumu bilmek istiyorsan, kendini bill" veya "kendini bilmek tüm bilmelerin temelidir" tespitleri de bağlantılı olarak yapılan önemli tespitler olmaktadır. Tespitlerdeki bu benzerlik, esasında kaynağın aynı olduğunu doğrulamaktadır. Denilebilir ki oluş'un doğasına sadık kalarak, girilecek her hakikat arayışının aynı sonuçlara ulaşması kaçınılmazdır. Nirvana'nın, Fenafillah'ın, En'el Hak'ın veya "Ben benim, ben evrenim, ben öncesi-sonrası, yakını-uzacı olmayan zaman ve mekânım!"¹⁶ tespitinin özünde aynı şeyi anlatmasının nedeni tam da budur.

Özne-Nesne Ayırımına Karşı Durmak

Buraya kadar anlattıklarımızdan da anlaşılacağı üzere jineolojînin dili de yöntemleri de kapitalist modernitenin pozitivist yöntemlerinden çok farklıdır. Ancak tümünden reddetmek yerine bu yöntemlerde de bir hakikat payının olduğunu farkındalığı ile hareket eder.

¹⁴ Luce Irigaray, Başlangıçta Kadın Vardı, syf. 36,Pinhan Yayıncılık,2014

¹⁵ Komünar Dergisi

¹⁶ Abdullah Öcalan, Özgürlük Sosyolojisi

Pozitivizmin kesin belirlenmiş doğruları ile harekete eden, gözüyle gördüğünün dışında bir şeye inanmayan, katı bir nesnelciliği esas alan zihniyet yapılanmasının karşısında durur. Nesnelciliği ve onunla paralel olarak öznelciliği anlamayı önemser. Ancak nesnelciliğin başına pozitivizmi öznelciliğin başına göçecilik getirildiğinde hakikatin muğlaklaştırıldığı da farkındadır. Elbette öznel ve nesnel dediğimiz kavramlar vardır ve olacaktır. Burada tartıştığımız mesele bu kavramların olup olmaması ya da doğru olup olmadığı değildir. Bu kavramlar ekseninde liberalizm tarafından üretilen yöntemlerin tehlikeli olduğudur. Hakikate en fazla ulaşılan süreçlerin de bu öznel nesnel ayrımlarına gitmeden gözleyen ile gözlenen arasında yaşanan yakınlaşma ile mümkün olduğudur.

Nitekim önce doğayı sonra kadını ardından köleyi ve en son kapitalist modernite ile toplumu nesneleştiren yöntemi iyi anlamak gerekmektedir. Yani özne-nesne ayrımının her şeyden önce kadına ve doğaya hükmetmekle beraber geliştiğini bilmek önemlidir. Hem fiziksel doğaya hem de toplumsal doğaya yüklenen anlamlardır bunlar. Sermaye ve iktidar bu birikim ile gelişimini sağlar. Evrensellik ve görecelik de özünde özne nesne ayrımının günümüzdeki anlamı olmaktadır. Diyalektik yöntemde ise evrenin diyalektik bir karakter taşıdığı derin gözlemlerle her an keşfediliyor olsa da bu konunun tanımlanmasında da hatalar bulunmaktadır. Diyalektik konusunda Hegel'in yorumu faşizm ile, Marks'ın yorumları reel sosyalizm ile sonuçlanmıştır. O zaman ne diyalektiği zıtların yıkıcı birliği olarak görmek, ne de değişimi anın zıtsız oluşçuluğu, yaratıcılığı biçiminde yorumlamak doğrudur.

Bu temelde jineoloji ne evrenselci düz çizgisel ilerlemeciliği, ne de sonsuz döngüsel tekilci göreliliği esas alabilir. Bunun yerine analitik ve duygusal zekânın uyumunu ifade eden, katı öznellik ve nesnellik kalıplarını aşan, yok edici olmayan bir diyalektik yöntemi esas alan sosyal bilimdir. Bireyden başlayarak topluma kadar dogmaların ve güdülerin hakimiyetinden kurtulmak, yazılı olanın dışında yaşamın içinde olan bilgi kaynaklarını görmek, toplumsal doğaya ilişkin özgürce inşa potansiyelini sağlamak, kendine saygı temelinde kendi sistemini oluşturma gücünü bilmek ve son olarak da özgücüne güvenmek temel yöntemlerdir. Jineoloji pozitivizmin evrenselci, düz ilerlemeci ve kesinlikçi (olasılıklar ve alternatiflere kapalı yöntem anlayışı) yöntemle çizdiği yolda gerçekleştirmek istediği homojenleşmeye (tekipleşmeye), sürü ve kitle toplumuna çoğulcu, olasılıkçı, alternatiflere açık ve demokratik toplumu görünür kılan yöntemlerle cevap vermeyi esas almaktadır. Çok kültürlü, tekelleşmeye kapalı, ekolojist ve feminist özellikleriyle, temel toplumsal ihtiyaçlara cevap vermek ve her farklılığın farkındalık yarattığı esnek ve özgür bir yöntem ile xwebun olmak temel amaçlarından biridir.

Sonuç Yerine

Bütün bu konuların hepsi ayrı ayrı başlıklar halinde ele alınmayı gerektirecek kadar derin, bunun farkındayım. Yine her birisini açılarken, anlamaya, anlatmaya çalışırken ortak bir dilin kullanılması çok elzem. Ancak başta da dediğim gibi bilgilerimizi damıtmak, sadeleşmek biraz dem istiyor. Benim arz-ı endamım odur ki, "Nehir kurduğunda, ölüm katlanılmaz olduğunda, çekip gitmek gerektiğinde yola çıkmadan önce heybeme neyi koymam gerektiğini biliyorum" diyebilmektir." ¹⁷ Evet, her yazının sonunda, her sohbetin ardında her

girdiğin riskin sonucunda şayet heybemize ne koymamız gerektiğini biliyorsak işte o zaman başarıya doğru güvenli adımlarla ilerlememiz zor olmayacaktır. “La Llorana”¹⁸ öyküsünün bize anlattığı tam da budur. Nehri tıkanan sanatçı nehrin kuruduğunu düşünmek yerine tıkananın ne olduğunu bulmaya çalışmalı ve yeniden akması için çaba sarf etmelidir yani. Bunun için herşeyden önce yine aynı kitapta geçen, “Çık ormana git, git. Eğer ormana gitmezsen asla bir şey olmaz ve hayatın asla başlamaz. Çık ormana git. Git.”¹⁹ sözlerinden cesaret almayı bilmek belki de. Yani bir yerden başlamamız gerekir. Sezgilerimizi yeniden bulmamız, aidiyet duygumuzun gelişmesi, hayat/ölüm/hayat döngüsünü bilmek ve yaşam içinde kendi anlamlarımızı biriktirmek için... Bu yaratıcılığı kaybettiğini düşünen bir sanatçı için ne kadar elzemse, “Hakikat aşktır, aşk özgür yaşamdır” felsefesinden uzaklaşan kadınlar içinde o kadar elzemdir. Hakikatin toplumsal olduğu gerçeğini benimsediğimizde, amacımızda net olduğumuzda işte o zaman anlamlarımızı biriktirme, yöntemlerimizi ve hakikatin potansiyelini daha iyi anlamamız imkan dahiline girecektir.

¹⁷ Kurtlarla Koşan Kadınlar: Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler, Elif Bozgan

¹⁸ Kurtlarla Koşan Kadınlar, Clarissa P. Estes

¹⁹ A.g.e,

Kaynakça

- Jineoloji’ye Giriş Kitabı, Jineoloji Akademisi Yayınları Bacon, Francis: Yeni Atlantis. MEB İngiliz Klasikleri, 1999.
- Clarissa Pinkola Estés, Kurtlarla Koşan Kadınlar, Ayrıntı Yayınları, 2003. Kitabın İngilizce orijinal adı: WomenWho Run WithTheWolves.
- Abdullah Öcalan, Demokratik Uygurlik Çözümü, 5 kitap takım, Amara yay., 2015 içinde Üçüncü kitap: Özgürlük Sosyolojisi, Beşinci kitap: Kürt Sorunu ve Demokratik Ulus Çözümü
- Mahmud Erol Kılıç, Hermetik Felsefenin İslam Düşünce Tarihinden Görünümü, Divan Dergisi, 1998/2,
- Mircea Eliade, Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, 2. ve 4.Cilt, Kabalcı yay., 2003
- Komünar Dergisi
- Luce İrigaray, Başlangıçta Kadın Vardı, Pinhan yay., 2014
- Juliet Mitchell, Kadınlar: En Uzun Devrim, Agora Kitaplığı, 2006
- Judith Butler, Yaşam ile Ölümün Akralılığı: Antigone’nin İddiası, Kabalcı yay., 2008
- Murathan Mungan, Şairin Romanı, Metis yay., 2015
- Feminist Perspektifle Alan Araştırması Yapmak: Sunum Notları, Der.: Ayşe Damla Pinçe, Beril Saraltun, Güllbeyaz Sert <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=852>
- Elif Bozgan, Kurtlarla Koşan Kadınlar: Vahşi Kadın Arketipine Dair Mit ve Öyküler kitap değerlendirmesi, <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=316>
- Burcu Şentürk, Yolumuzu Ararken: Feminist Metodoloji Üzerine Bir Deneme, Dipnot Dergisi, 2011/7
- Maria Mies, “Feminist Araştırmalar İçin Bir Metodolojiye Doğru”

Ortadoğu’da Kadınlar: Yöntem, Deneyim Ve ‘Hakikat’ Üzerine Düşünceler

Nadje Al Ali *

Giriş

Son yirmi yılda, Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerindeki kadınlar, Batılı orta sınıf beyaz erkek tarafınca yapılan bilgi üretiminin eleştirisine ve yapısökümüne yönelen akademik ve politik projeye daha fazla katılıyorlar.

Aslında erkeğin güdümünde ve etnosentrik olan bu bilimsel nesnellik ve aynı zamanda ona içkin olan erkek güdümlü etnosentrik yaklaşımın politik ve akademik eleştirisi sosyal bilimler ve uygarlık tarihi alanı içinde uzun bir zamandır yapılmakta. 1970’lerden beridir feminist akademisyenler kadınların deneyimlerinin önemini vurgulamada öncülük yapıyorlar. Sözlü tarih, yaşam öyküleri ve katılımcı gözlem gibi niteliksel araştırma yöntemlerini öne çıkardılar. Bu yöntemler, araştırmacının bilgi ürettiği, araştırılan insanların ise bilgi üretiminin nesnesi olduğu önceki modellerden uzaklaşma imkanı verdi. **Marksist, postkolonyal ve/ya ulusaşırı yaklaşım ve politikalarından kaynağını alan feminist metodolojiler, daha adil bilgi üretimi oluşturan yöntemler gerektiriyor. Kadınlar gittikçe daha fazla bilginin üreticisi ve öznesi haline geliyor.**

Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da kadınların yürüttükleri yerel politik mücadelelerle bağlantılı olarak yıllar içinde birçok kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları merkezleri oluştu. 1994’te Ramallah’taki (Filistin) Birzeit Üniversitesi’nde kurulan Kadın Çalışmaları Enstitüsü, bu merkezlerin en eskilerinden biridir. Enstitüyle çalışan kadın araştırmacılar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal, kültürel, ekonomik ve politik yönlerine; İsrail işgali ve patriarka ile

* SOAS Londra Üniversitesi

beslenen ayrımcılığa karşı mücadele yürüten Filistin kadın hareketi ile de bağlantılı olmuşlardır. Bölgede bunun gibi birkaç merkez bulunmakta. Bu merkezlerdeki araştırmacılar kadınların özgün deneyimlerini açığa çıkartmak için çoğunlukla niceliksel araştırma yöntemlerini, kısmen niteliksel araştırma yöntemlerini kullanırken toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikleri ve şiddet biçimlerinin önünü almak için pratik çözümler, politika önerileri de geliştiriyorlar.

Üniversitelerin dışında, Kahire’de (Mısır) bulunan ‘Kadın ve Hafıza Forumu (WMF)’ farklı tarihsel anlarda Mısırlı kadınların zengin ve farklı deneyimlerini yakalayabilmek için yöntem olarak sözlü tarih ve yaşam öykülerini geliştirmesiyle öne çıkıyor. WMF, kültürel alandaki negatif kadın temsiliyeti ve algısını dert edinen bir grup kadın akademisyen, araştırmacı ve aktivist tarafından 1995’te kuruldu. Bu kadınlara göre, Mısır’da ve bölgede kadınların karşı karşıya olduğu en büyük engellerden biri, kadının tarihteki ve güncel toplumdaki rolü üzerine alternatif bilgi ve kültürel tanıtım eksikliğidir. WMF’nin araştırmalarının uzun erimli amacı ise bölgede kadına ilişkin alternatif kültürel bilgiyi üretip, açığa çıkartarak kadınları güçlendiren ve farkındalık kazandıracak yönde kullanılmasıdır.

Ortadoğu’da birçok feminist akademisyen ve aktivistin de belirttiği gibi, WMF bazen dünyanın farklı yerlerindeki kadınlarla işbirliğine gider, bazen ortak okumalar ve araştırmalar yapar. Güney Asya ve Afrika ülkelerindeki kadınlar, farklı bağlamlarda kadınların deneyimlerini araştırmada bilhassa aktif ve üretken olmuşlardır. Farklı batı bağlamlarında çalışmalar yapan feminist akademisyenler tarafından da benzer bir üretkenlik söz konusu. Bana göre, araştırmamızı, akademik çalışmayı ve aktivizmimizi Batılı ve Ortadoğulu diye ayırmak bu durumu çok basite indirgemek olur. Batıda üreten birçok akademisyen, araştırmacı ve aktivist, başta Kürt, İran ve Irak diasporasından olmak üzere Ortadoğu diasporasından insanlar. Bir kısmımız karma etnik ve kültürel yapılardan geliyoruz ve katı Ortadoğulu veya Batılı kavramlarıyla uyumlu değiliz. Dahası ve belki en önemlisi, Ortadoğu, Kuzey Afrika ve batı bağlamlarında feministler ve kadınların deneyimleriyle ilgilenen kadın araştırmacılar tarafından kullanılan oldukça farklı yaklaşımlar var. Liberal, Marksist, sosyalist, postkolonyal, postyapısalcı, ulusaşırı ve İslami feminist yaklaşımların hepsini batı bağlamlarında gördüğümüz gibi, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da da görebiliyoruz.

Aşağıda, Türkçede Iraklı Kadınların Anlatılmayan Öyküsü¹ ismiyle yayımlanan Iraklı kadınlarla birlikte, onlara dair yaptığım araştırmam üzerine birtakım düşüncelerimi paylaşacağım. Bu araştırma projesinden önce yine Mısır kadın hakları aktivizmini göstermek için sözlü tarih ve yaşam öyküleri kullanarak Mısır kadın hareketi üzerine bir çalışma yapmıştım. Kısa bir süre önce, aynı yöntemleri kullanarak Kürt ve Türk feministlerinin ve barış mücadelesine katılan kadın aktivistlerin deneyimlerini ele almaya çalıştım.

¹ Nadjé Sadig Al-Ali, Iraklı Kadınların Anlatılmayan Öyküsü-1948’den Bugüne, İletişim yay., 2009 (İngilizce, Soranice dillerinde de yayımlandı).

Iraklı Kadınlarla Iraklı Kadınlar Üzerine Yaptığım Araştırma ²

Ötekileştirilmiş insanların - ister kadın, ister renkli, köylü, işçi, isterse etnik veya dini azınlıklar olsun- sosyal tarihleri, halen süren genellikle orta sınıf beyaz batılı erkeğin gözünden yapılagelen tek yanlı anlatımlara giderek daha fazla kafa tutuyor. Feminist araştırmanın önemli bir özelliği, bilgi üretim sürecine kadınların katılımını mümkün kılma ve deneyimlerle ‘öznelliği’ araştırma sürecinin bir parçası olarak kullanma çabasıdır. ‘Sözlü tarih’ kavramı, özel olaylar, deneyimler, anılar ve yaşam biçimlerine ilişkin tarihsel bilgileri toplama yöntemine işaret eder. Yaşam öyküleri, kişisel hikayeler ve belirli tarihsel olayların anlatımları gibi çeşitli derinlemesine görüşme biçimlerini içerir. Sözlü tarihler, insanlardan belirli olayların anlatımlarını alırken, aynı zamanda insanların bu olaylarda kendi roller üzerine düşüncelerini, olayları yorumlamalarını ve duygularını da yansıtmalarına da olanak vererek geçmiş ve şimdi üzerine bütünlüklü bir yaklaşım geliştirmeye imkan sunar. Kadınlarla konuşurken, araştırmaya etkileşimli bir süreç olarak yaklaşıyorum, yani sadece bilgiyi açığa çıkarmak için soru sormuyor, dinlemiyorum, aynı zamanda katılmak, söyleşmek ve bazen de tartışmak için yapıyorum bunu.

Irak üzerine olan çalışmamla bağlantılı olarak, başlangıç noktam kadınların deneyimleri, yaşam öyküleri ve tarihleri oldu. Bunları, daha yaygın yayımlanmış tarih çalışmaları, yine kendi anekdotlarım, deneyim ve gözlemlerimle içiçe ele aldım.

İster bireysel, ister kolektif olsun anılar, zamanda donmuş, statik değil, canlıdır. Geçmişte olduğu kadar şimdide de yer edinmişlerdir ve gerçek deneyimler kadar arzulara da bağlıdır. Hafıza/ anı, değişime tabidir, seçicidir ve akışkandır. Tarih ve hafıza/anı sadece geçmişe ilişkin değildir, diyalektik olarak şimdiye bağlıdır.

Araştırmacı ve aktivistler olarak bizlere sunulan bireysel anılar, kişisel deneyimlere, (politik, dini, etik) dünya görüşlerine ve kolektif anlatılara dayanan karmaşık yapılardır. Kadınların öyküleri, anlatıları ve deneyimleri kendilerinin ve özgünlüklerden, kişisellikten ve mizahtan yoksun değildir. Yine de, kadınların sözlü ve yaşam hikayeleri, toplumsal cinsiyet, etnisite, sınıf, siyasi yönelim, dini etkilenme, doğduğu ve yaşadığı yerler gibi onları içinde yer aldıkları daha geniş anlatıların içinde konumlandıran bir yansımadır da.

Iraklı Kadınların Anlatılmayan Öyküsü içindeki çalışmam geçmiş hakkında, tarihin nasıl yapıldığına ve kullanıldığına ilişkin bir çalışma. Aynı zamanda fazlasıyla günümüzle ilgili bir çalışma. 2003’te, güney Kürdistan’daki pek çok Kürt tarafından kurtuluş olarak algılanan Irak işgalinin hemen ardından artan şiddet ve mezhep çatışması, iktidar ve ulusal kimlik çekişmeleri içinde tarih çok önemli ve etkili bir araç haline geldi. Geçmişte ne olduğuna dair çelişen anlatımlar, şimdiye ve yeni Irak ve Kürdistan’ın geleceğine ilişkin farklı yaklaşımlarla doğrudan bağlantılı. Haklar, kaynaklar ve güce dair istemlerle bağlantılı.

² Bu bölüm Iraklı Kadınların Anlatılmayan Öyküsü kitabının giriş ve sonuç bölümlerinden derlenmiştir.

Daha önemlisi, geçmişin farklı anlatımları, Iraklı olmak ne demek, Kürt olmak ne demek ve kimler bu kimliklere dahil edilebilir, kimler çıkarılabilir konusundaki parametreleri/ölçüleri de belirliyor. Tarih, hem birlik hem de ayrılık ve mezhepçilik anlatılarını barındırıyor ve her iki anlatıyı da doğruluyor.

Özel olarak bu kitap için araştırma yaparken, belirli bir tarihsel dönemi bazı kadınlar ‘altın çağ’ olarak deneyimleyebilmişken, bu dönemin başkaları için daha farklı bir hikaye olduğunu fark ettim. İster 1958 devriminden hemen sonraki yıllar yani devrim öncesi süreç olsun, ister 1970lerde ekonomik büyüme dönemi ve orta sınıfın büyümesi olsun, ister 1980-88 İran-Irak savaşı, 1986-89 Kürtlere karşı yürütülen Enfal kampanyası ve yapılan vahşet olsun, hatta (1990-2003) 13 yıl süren ekonomik yaptırımlar hakkında olsun her zaman bu olayları, süreçleri kuşatan değişik anılar ve deneyimler vardır. Ve bu anılar, hem çok kültürlü, çok etnisiteli bir ulusal kimlik, büyüyen bir ekonomi ve hızlı modernleşme içinde birlikte yaşamın anlatılarını taşıırken hem de baskı, ayrımcılık, yaşam koşullarının bozulması, mezhepsel ve etnik çatışmalar, korkunç insan hakları ihlalleri, hükümetin böl-yönet taktikleri tarihini taşıyor.

Bana göre, işgal sonrası dönemde açığa çıkan pek çok sorundan biri bu farklı deneyimlerin toplumun birçok kesimi tarafından Kabul edilmesindeki başarısızlıktı, dolayısıyla belirli bir anlatıda kendilerini bulamayan toplulukların kendisini yabancılaştırmasına yol açtı. Şimdilerde, kaçınılmaz olarak birçok görüş, fikir ve tahayyülü taşıyan insanla ilgili ‘Iraklı kadınlar şöyle düşünüyor...’, ‘Iraklı kadınlar şunu istiyor...’ şeklinde genellemelerin yapıldığını duyduğumda rahatsız oluyorum. Farklılığın şimdilerde çokça yapıldığı gibi sadece etnisiteye ve dine indirgenemeyeceği, farklılığın bir çok etkeni içinde barındıran tarihsel bir dayanağının olduğu ise araştırmamda açığa çıkan tartışma götürür noktaydı. Kesinlikle din ve etnisitenin açık bir rolü var, ancak sosyal sınıfın, toplumsal cinsiyetin, yaş kuşağının, kentsel veya kırsal yerleşimin, politik yönelimin, mesleki tecrübenin vb. de rolü var.

Iraklı kadınların 1940ların sonlarından günümüze deneyimledikleri ekonomik, siyasal, sosyal değişimlerin düz çizgisel bir anlatımını sunmaktansa, farklı kadınların belirli tarihsel kesitleri nasıl deneyimlediklerini göstermeye çalıştım. Merkezi tartışmalarımdan biri olan farkı, Şii, Sünni, Kürt, Hristiyan kadın gibi sadece etnik, dini temelde ele alarak tanımlamadım. Bu, 2003 işgalinden sonra özellikle Saddam Hüseyin’in böl-yönet taktikleri, Kürt-Şii nüfusa uygulanan sistematik baskıyla ortaya çıkan sorunların, etnik ve mezhepsel ayrımların ve gerilimlerin olmadığını söylemek değil tabii ki. Ancak, sınıf, yaşadığı yer, kuşak vs. gibi diğer etkenleri hesaba katmamak da meseleyi çok basit ele almak olur.

Sonuç Yerine....

Ortadoğu ve dünyanın başka yerlerindeki pek çok feminist araştırmacının çalışması gibi benim çalışmam da, Irak ve benzeri ülkelerin tarihi yazılırken, siyasi analizi yapılırken hakim olan üstenci yaklaşımlardan sıyrılmaya çalıştı. Bu çalışma, sıradan, çoğunlukla ötekileştirilmiş insanların, özellikle de kadınların, etnik ve dini azınlıkların seslerine ve

kişisel anlatılarına daha fazla önem gösteren küçük olsa da ümitvar bir şekilde büyüyen sosyal tarih, siyasi analiz külliyatına katkı sunmayı hedefliyor. Daha antropolojik ve sosyolojik analizlere dayanan bu çalışmalar, faile, çeşitliliğe ve siyasi olayların, ekonomik gelişmelerin, askeri operasyonların günlük etkilerine işaret etmekte. **Yaşam öyküleri ve sözlü tarihler, şematik genellemeler ve kalıplarla hemencecik açıklanan her şeyi insancillaştırıyor.**

‘Hakikat’ meselesi zor bir mesele. Çalışmamın amacı, Iraklı kadınlara olanın yalın hakikatini sunmak değildi, farklı kadınların belirli tarihsel olayları, dönemleri nasıl deneyimledikleri ve hafızalarında neyin nasıl yer edineceğini nasıl seçtiklerini göstermekti. Çalışmam boyunca, bazen daha tutarlı, bazen çelişen çeşitli anlatıları sunmaya çalıştım. Kadınlarla görüşme ve mülakat aşamasında belliydi ki bazı bilgi ve deneyim formları diğerlerinden ayrıcalıklıydı: en hafifinden, bir kadının kendi kişisel deneyimi sıklıkla başkalarinkine göre daha kıymetliydi. Fakat çoğu kez kolektif anılar ve tarih bu kişisel anlatımların içine sızıyor. Kişisel bir deneyimi hatırlamakla, yorumlamak arasında bir fark olsa da anılar çoğunlukla belirli durumların, olayların ve gelişmelerin yorumlanması, analizi ve anlamlandırılması ile yapılandırılır. Benim stratejim, farklı anlatımları ve çelişen anlatıları sunarken bir denge tutturmaya çalışmak ve bir yazar olarak kendi görüşlerim ve yorumlamalarımın müdahale etmek oldu.

Felsefi düzeyde, deneyimler, hafıza ve hakikat arasındaki ilişkiyle ilgilendim. Bana göre, araştırmamı yaparken ve yazarken beni zorlayan en büyük şeylerden biri, deneyim, hafıza ve “hakikat”ın her zaman örtüşmesinin zaruri olmadığını fark etmektir. Hafızanın ya da siyasi gelişmeler, baskı, savaşlar ve sosyal değişimler etrafında ‘gerçekte’ ne olduğunu açığa çıkarmanın önemini azaltmaksızın bir olay hakkında bir çok hakikat olabileceğini fark etmektir. Mesele, çelişen öznel hakikatlerin geçerliliğini, postmodern tuzak nihilistik göreceliliğe düşmeden nasıl kabul edeceğimizdir. Baskı, çile, işkence, kaçış ve şiddet hüküm sürerken hayatta kalma öykülerini aktarırken ‘her şey yolunda’ demek çok da tatmin etmiyor. Böyle bir söylem aynı zamanda, çarpıtmaların, parçalı hakikatlerin, mesnetsiz yalanların ve propagandanın Irak’ta, güney Kürdistan’da ve Ortadoğu’nun diğer yerlerindeki insanlar üzerinde müthiş yaygın bir etkisi olduğu bir bağlamda da işe yaramıyor.

Son olarak söyleyebilirim ki kuzey Kürdistan’daki Kürt kadınları arasında yapılacak bir araştırmada da benzer dinamikler ve gerilimler açığa çıkacaktır. Herhangi bir bağlamda tek “hakikat”ın açığa çıkacağını beklemeydim. Ancak, şimdiye kadar yaptığım sınırlı araştırmadan yola çıkarak, çok benzer olay ve olguları deneyimlemiş olsalar da, Kürt kadınlarının farklı yorumlamalarının, hakikat silsilelerinin olduğunu görebiliyorum. Farklılıklar, fazlasıyla yaş kuşağı, politik yönelim, eğitim ve yaşadığı yerden kaynaklanabiliyor. Kürt kadınlarının deneyimlerini homojenleştirme, aynılaştırma girişimlerinin sadece Kürt kadını olmayı özcüleştirme riskini değil Kürt kadınlarının zengin ve çeşitli deneyim, görüş ve yaklaşımlarını göz ardı etme riskini taşıdığını görüyorum. Kendi birliğimizi ve kolektivitinin gücünü kaybetmeden farklılıklarımızı ve çeşitliliği tanıyabiliriz.

Ortadoğu’da Kadın Bilgeliğinin İzleri

Rabia Tamer

Nil, Fırat ve İndus nehirleri etrafında doğup büyüyen, bugün Ortadoğu diye adlandırdığımız coğrafya, bir yandan yaşamın, toplumsallığın, kutsallığın, tanrıçaların (ana-kadınların), bilgeliğin, hikmetin, peygamberlerin, kutsal kentlerin beşiği olurken bir yandan da yıkımın, kıyımların, kırımların, savaşların, iktidarların, piramitlerin, Firavunların, köleliğin, ateş çukurlarının, göçlerin mezarlığı olmuştur. Tarihinde ve toplumsal hafızasında bu denli karışıklıkları bir arada tutan ve taşıyan bir yerde kadının izini sürmek demek aynı zamanda kadının direnişine de şahitlik etmek demektir.

Ortadoğu, İbrahimi dinler dediğimiz Yahudilik, Hristiyanlık ve İslamiyet’in yanı sıra Zerdüştlük, Maniheizm, Şamanizm, Mazdekizm, Ezidilik, Alevilik, Nusayrilik, Dürzilik vb. gibi dinler, mezhepler, tarikatlar, eklektik din ve anlayış biçimlerinin de kaynağı ve çıkış noktasıdır. Yine Mezopotamya’dan Anadolu’ya, Mısır’dan Kenan ülkesine ¹ ve rimli toprakların, nehirlerin ², kentlerin ³, kadim dillerin ⁴ coğrafyasıdır. Dilin, tarım toplumunun, kültürün ve uygarlığın merkezidir. Doğal toplumun olduğu kadar uygarlık ve onun üretimi olan iktidarın, hegemonyacılığın ve erkek aklının kutsandığı zihniyetin de ortaya çıktığı yerdir. Bu coğrafyada kadının izini sürerken doğal toplumun kuruculuğunu ve öncülüğünü üstlendiğini gördüğümüz gibi düşürüldüğünü, köleleştirildiğini ve en acımasız şartlara mahkûm edildiğini de görebiliriz.

Ortadoğu’nun inancı, dini merkeze almadan bir toplumsallaşmaya gitmediğini arkeolojik kazılar bize göstermektedir. Ortaya çıkışından günümüze Ortadoğu’yu şekillendiren en güçlü dengelerden biri hiç kuşkusuz İslam dinidir. **Dolayısıyla**

¹ Bugünkü Filistin, Ürdün, Lübnan ve İsrail’i içine alan bölge

² Fırat-Dicle-Nil

³ Kudüs, Mekke, Bağdat, Diyarbakır, İstanbul

⁴ İbranice, Arapça, Aramice, Süryanice vb.

genelde din, özelde İslam dini göz önünde bulundurulmadan Ortadoğu ve kadın hakkında yapılacak her türlü analiz, araştırma ve çözümleme hem eksik kalacak hem de bizi hakikate götürmeyecektir.

Dinleri incelerken şöyle bir paradoksla karşı karşıya kalıyoruz. Din, bir yandan insanlığın yaşadığı toplumsal kriz ve bunalımlara bir çıkış yolu olma iddiasındadır. Bir yandan da sınıflı yapıların derin ayrılığını pekiştiren, iktidar aygıtlarına payanda olan, kadını toplum dışına iten ve görünmez kılan, erkçiliği ve erkekçiliği büyüten, yani bir nevi yine toplumsal krizlere sebep olan olgu olarak karşımıza çıkar. Hem neden hem sonuç olması yönüyle girift bir alan gibi gözükmemektedir. Ancak derin bir çelişki gibi görünen bu durumun en basit ifadeyle izahı *'dine karşı din'*dir. Çünkü **Ortadoğu'da her devrimsel veya dinsel çıkış zamanla karşı çıktığı şeye dönüşmüştür.** Örneğin İsa peygamber; dini egemenlerin aracı haline getiren din adamlarına karşı büyük bir mücadele yürütmüştür. Ancak kısa bir süre sonra kilise, iktidarın bizzat kendisi olmuştur. Yine Muhammed peygamber, köleliğin merkezi haline gelen Arap yarımadasında büyük bir devrim yapmıştır. Ama onun da ölümünden kısa bir süre sonra sistemleşen din aynı zamanda egemenleşmiştir de. Din, bir yandan isyan, itiraz, başkaldırı ve direnişi ortaya çıkaran/büyüten en büyük motivasyon ve güç kaynağı iken, diğer yandan kitleleri uyuşturan, pasifleştiren, sessizleştiren, egemenlere itaatkar köleler üreten bir afyon da olabilmektedir. Dolayısıyla bu iki durum doğru tahlil edilirse bugün iktidarın kodları, toplumsal yapıdaki görünürlükleri, kadını hedef almasının nedenleri, boyutları ve sonuçları daha açık ortaya çıkacak ve daha iyi anlaşılacaktır.

Bu minvalde, kadın tarihinin ve direnişinin izini sürmek çok kolay bir iş değildir. Çünkü önümüzde erkçi/erkekçi tarih ve dil gibi büyük iki engel vardır. Biliyoruz ki egemenin tarihinde ne kadın ne değeri, ne ürettikleri ne de hakikati vardır. Tam tersine görmek istediği biçimde bir kadın vardır. Hatta nerdeyse her kaynak, her alan, her disiplin kadın hakkında konuşmayı, onu biçimlendirmeyi kendine görev saymıştır. Dolayısıyla kadın ancak erkeklerin diliyle, sözüyle, gözlemleriyle yer alabilmiştir tarih kitaplarında, külliyatlarda. Bunlar da olandan ziyade oldurulmak istenilenlerle doludur. **Böyle zorlu bir yolda bize ışık tutacak, yol gösterecek en önemli şey, egemen zihniyetin tüm bu saldırı ve çabalarına rağmen var olmayı, direnmeyi başarabilmiş; planları, korkunç tuzakları açığa çıkarmış öncü kadın şahsiyetlerdir.** Onların izini sürmek demek, bu beş bin yıllık süreçte kadın bilgeliliğinin nasıl direne direne akıp geldiğine şahit olmak demektir.

Tarih, erkek egemen dilin ve anlayışın etkisi ve eliyle yazılmasa idi bugün birçok kadın önderin ve kadın pratiklerinin yaşama nasıl güçlü etki ettiklerine şahit olacaktık. Eril iktidarın, kadının varlığını ve gücünü yok etme, köleleştirme, görünmez kılma amacına rağmen; gücünü yok edemediği, varlığını gizleyemediği kadın kişilikleri bu sefer de yanlış tanıtmaya, pasifize etmeye, ikincil konuma itmeye, unutturma politikalarına rağmen her dönem ve çağa damgasını vuran ana soylu dönemlerin takipçileri kadınlar çıkmıştır/çıkmaktadır.

Doğal toplumun ve yaşamın kurucusu ve örgütleyicisi kadın, zamanla düşürülmüş, kölelikten daha ağır koşullarda varlığını sürdürmeye çalışmış olsa da her dönem kendi öz kimliğini farklı isim ve yüzlerle açığa çıkarmıştır. Kadının hakikat arayışçılığı asla yok edilememiştir. **Bu durum da gösteriyor ki, saldırılar ne boyutta olursa olsun kadının içinde taşıdığı bu güç asla yok olmayacak ve direnerek açığa çıktığında yaşamı yeniden inşa edebilir...** Mitolojide Enki'lerle mücadele eden İnanna'ları, kimi zaman Tanrı'ya direnen Lilith şahsında görebiliriz kimi zaman Firavun'a direnen Asiye şahsında, kimi zaman Yezid'e direnen Zeynep şahsında, kimi zaman erkçiliğe direnen Belkis şahsında, kimi zaman iktidara direnen Rabia şahsında görebiliriz. Değişen tek şey zaman ve mekânlardır. Onun dışında Michel Foucault'un "*iktidar her yeredir direniş de*" sözünü doğrulayan bu durum, kadının ezildiği her yerde inanılmaz direnişlerin de ortaya çıkardığını ispatlamıştır.

Bu yazımızda beş bin yıllık erkek iktidarının egemenleşmeye başladığı zamandan günümüze ona en sert şekilde direnen kadın öncüleri tanımaya ve tanıtmaya çalışacağız. Çoğu zaman yanlış tanıtılan, çoğu zaman isimleri anılmayan bu kadınlar ana-kadınların çağlara yansımalarıdır.

Sara ve Hacer

Ninhursag, İnanna veya Sterk'in izdüşümleri her çağda farklı isimler altında açığa çıkmıştır. Buna ilk örneği Sara ve Hacer kişiliklerinde verebiliriz. Düşürülen kadının konumunu aynı zamanda buna karşı verdikleri mücadeleyi anlamak için Sara ve Hacer'i iyi tanımamız gerekmektedir. İbrahim peygamberi keskin zekâsıyla ölümden kurtaran ve ona alanlar açan Sara, kadının cesareti ve yaratıcılığını gösterirken aynı zamanda çocuğunun olmayışının bir eksiklik olarak görülmesi ve kıskanç bir kadın kişiliğine itilmesiyle kadının nasıl düşürülmeye çalışıldığının bir göstergesi konumundadır. Bir cariye olan Hacer, İbrahim'e bir evlat vermesi uğruna evlendirilirken aynı zamanda şehir kuran, Mekke'yi kuran kadın olarak ortaya çıkmıştır.

Her ikisi de İbrahim peygamberin eşleridir. İbrahim peygamber dönemi insanlık tarihi açısından oldukça önemli bir dönemdir. Her yönüyle anlatılır ve anlaşılırsa toplumsal krizlerin anlaşılmasında ve çözümünde önemli rol oynayacaktır.

'*Cennet anaların ayakları altındadır*' sözünde de ifadesini bulan ana-kadın etrafında oluşan doğal toplum (cennet), kadının düşürülmesiyle hiyerarşinin, sömürünün, tekelliliğin, bireyciliğin ve sınıflı yapıların ortaya çıktığı uygarlığa evrilirken; iktidarlar, egemenliklerini derinleştirmek ve statülerini korumak için yeryüzünün Tanrılığını da üstlenmişlerdi. İbrahim peygamber, otoritenin ve tekliğin sadece bir olan Allah'a ait⁵ olduğunu söyleyerek insanlar arasındaki bu sınıfsallığın, hegemonyanın ve iktidarın yalan, sahte ve yapay olduğunu göstermiştir. Onun bu çıkışı ve peygamberlik süreci, tarihsel bir kırılmadır.

⁵ Tevhid inancı

Artık bundan sonra mücadele, bir olan Tanrı ile Tanrı adına konuşanlar (din adamları, ruhban sınıfı) arasında olacaktır. Bu süreçte kadının konumunu da İbrahim'in eşi olan iki kadın hür bir kadın Sara ve cariye bir kadın Hacer şahsında görebiliriz. Sara, İbrahim'in Ur'dan başlayıp Kenan ülkesine oradan Mısır'a sonra tekrar Kenan'a uzanan yolculuğunda en büyük destekçisi ve yoldaşdır. Sara çok güzel bir kadındır. Vardıkları Negev ülkesinde kral beğendiği kadınları eğer evli iseler eşlerini de öldürterek yanına almaktadır. Bu durumu gören Sara, İbrahim'den kendisini kardeşi olarak tanıtmasını ister ve Kralın huzuruna çıkar. Zekâsı ve güçlü hitabetiyle kralı etkiler ve kendisine dokunmasını engeller. Kutsal metinlerde sıkça gördüğümüz metaforik anlatımla Kral, Sara'ya el uzattıkça eli taş kesilir. Sara, krala boyun eğmez ve İbrahim'in yanına döner.

Sara'nın ilerleyen yaşına rağmen çocuğunun olmaması onu rahatsız eder. Toplumun baskısı ve İbrahim'e erkek evlat veremeden duyduğu rahatsızlık, erkek aklının nasıl da egemenleştiğini ve yerleştiğini bize gösterir. Öyle ki başka bir kadınla evlenmesini İbrahim'den bizzat kendi ister. Siyahî bir köle olan Hacer'le evlenen İbrahim kısa bir süre sonra erkek evlada kavuşur. Sara'nın kıskançlık göstermesi üzerine İbrahim, Hacer'i başka bir şehre götürür. Sara'nın kıskançlığı da çocuğunun olmamasından duyduğu rahatsızlık gibi toplumsal bir baskıdan kaynaklanmaktadır. Hür bir kadın gibi görünen Sara'nın da aslında cariye Hacer'den pek bir farkı yoktur. O da farklı bir biçimde egemen zihniyetin kölesidir. Kadını kadına kırdırma ve düşman etme planı erkekçi zihniyetin, üst aklın hilelerinden biridir. Toplumsal baskı mekanizmalarını da kullanarak kadını düşürebilmiştir bu sayede. Sara, bir yanıla baba-oğul-eş tarafından düşürülen ana-kadının direngenliğini temsil ederken; bir yandan da kadının hangi silahlarla ve hangi boyutta düşürüldüğünü de göstermektedir.

Hacer ise köleliği tüm yüzleriyle bizzat bedeniyle yaşamaktadır. İbrahim, Hacer'i ve oğlu İsmail'i daha sonra gelip almak üzere çölde, kervanların geçiş güzergâhına bırakıp geri dönmüştür. Çölde oğluyla bir başına kalan Hacer, öncüler ana-kadınlar gibi yaşam alanı oluşturmak için kolları sıvar. Emeğiyle, gücüyle suyu ⁶ bulmuş ve etrafına yaşam örmeye başlamıştır. Kısa sürede çölde bir şehir kuran ⁷ Hacer ve sonrasında geri dönen İbrahim, birlikte doğal toplumun yuvasını, Kâbe'yi, inşa etmişlerdir. Hacer şahsında, her ne şartta olursa olsun yaşama olan aşkından vazgeçmeyen kadının çöle yaşam verebileceği de kölelik zincirlerini çöle gömebileceği de açığa çıkmıştır.

Hanne-Elizabeth ve Meryem

Her geçen bin yıl, kadının düşürülmüşlüğüne perçinlemiş ve giderek arttırmıştır; öyle ki artık mabetlere girmesinin, Tanrıyla ve inancıyla bağ kurması bile engellenmiş ve erkeklerin iznine bağlanmıştır. Böylesi bir dönemin ana-kadınları da Hanne, Elizabeth (Elisa) ve

⁶ Zemzem suyu diye bilinir.

⁷ Mekke şehrinden bahsediliyor.

Meryem'dir Saldırıları ne kadar şiddetlenirse şiddetlenirsin direnişde bir o kadar yüceltilir ve yükseltilir. Bu öncü kadınların yaşadıkları yeri Barış Yurdu'na ⁸ çevirmek için harcadıkları ömür, ana ve bilge kadının binlerce yıllık tarihidir aynı zamanda.

Hıristiyanların gözü yaşlı bir kadın olarak; Müslümanların ise İsa'nın annesi olarak betimledikleri ve silikleştirdikleri Meryem, aslında tam da bu iki düşünceye zıt bir duruş sergilemiştir varlığıyla ve hayatıyla. Çocukluğundan itibaren girdiği mücadele süreci onun gözü yaşlı biri değil tam tersine daima direnişçi, kararlı ve cesur bir kişilik olduğunu gösterir.

Pagan Roma İmparatorluğunun altında özerk bir yapıda olan Yahudiye kentinde ⁹ İmran ve Hanne'nin çocuğu olarak dünyaya gelir Meryem. İmran, Beyt-i Makdis'de (Süleyman Mabedi) görevli bir din adamı aynı zamanda peygamberdir. Mabed, Yahudiliğin iki önemli mezhebi olan Saduki ve Ferisi din adamlarının eğitim aldıkları bir yer olmasının yanı sıra halka açık bir ibadet yeridir de. Fakat ibadete de eğitime de sadece erkekler katılabilmektedir. Musa'nın şeriatında olmayan bu durum daha sonraları Yahudi din adamlarınca kural haline getirilmiştir. Mabede çocuk adamak, dönemin en belirgin adetlerindendir ama yalnızca erkek çocuğu adanabilir ve kabul edilebilir. Bu uygulamayı yıkan ise; Hanne ve onun kararlılığıdır. İmran ve Hanne doğacak çocuklarını mabede adama sözü verirler. Ancak çocuk doğmadan İmran vefat eder. Yalnız başına çocuğunu doğuran Hanne, kızına Meryem adını verir ve çocuğunun kız olması onu adağından vazgeçirmez. Toplumun ve din adamlarının ağır baskısına rağmen direnir. Bu dönemde en büyük destekçisi kız kardeşi Elizabeth'tir. Elizabeth aynı zamanda o dönem bir diğer peygamber olan Zekeriya'nın da eşidir. Hanne'nin ve Elizabeth'in duruşları ve kararlılıkları yıkılmaz sanılan tabuların nasıl yıkıldıklarını, kırılmaz sanılan algıların nasıl kırıldıklarını bize gösterir. Kadını toplumdan ve ibadethanelerden tecrit ederek Tanrıyı da erkekleştiren zihniyete karşı Hanne'nin müdahalesi ve mücadelesi çok büyük sarsıntılara yol açar. Sorgulanılmaz sanılanların artık halk nezdinde sorgulanabilir oluşu Hanne'nin etrafında bir kenetlenmeye din adamlarında da büyük bir paniğe neden olur. Meryem'in mabede girişi ve oradaki erkek çocuklarıyla birlikte eğitim alması çok büyük bir kırılmadır.

Meryem, maddi- manevi tam anlamıyla erkekler tarafından kuşatılmıştır. Kadını düşürmek için egemen zihniyetin her dönem kullandığı en güçlü silahı olan; kadını iffetsizlikle suçlama karalama, dedikodu yayma, aşağılama ve düşkün ilan etme planları Meryem'e de uygulanmıştır. Kadının varlığı, tüm hakikati, mücadelesi, kazanımları, toplumun nezdinde küçük düşürülerek bir çırpıda heba edilir. Meryem, babasız dünyaya getirdiği çocuğundan dolayı aşırı sert tepkilerle karşılaşır. Tüm saldırılara rağmen çocuğuyla birlikte bunların karşısında

⁸ Süleyman peygamberin kurduğu Dâru's-Selâm (Yeruşalim/Kudüs) . Kur'an'da şöyle geçer:

“Allah Barış Yurdu'na çağırıyor. Allah kimi layık görürse onu doğruluk ve dürüstlük yolunda yürütür.” (Yunus; 10/25)

⁹ Bugünkü Filistin-İsrail bölgesi

dimdik ayakta kalmayı başarır. Meryem'in bu mücadelesi ve yetiştirdiği oğlu İsa, toplum nezdinde Mesih (Kurtarıcı) olarak görülmeye başlanır. Ezilen tüm toplumlarda bir Kurtarıcı beklentisi ve inancı vardır. Hem Roma iktidarının zalim yönetimi hem din adamlarının baskısı altında ezilen halklar için Meryem ve İsa böyle bir konumdadır. Başta kadınlar olmak üzere toplumun en dip köşesinden gelenler Meryem ve oğlu İsa etrafında birleşirler. İsa, annesinin yaşadıklarının birinci dereceden tanığıdır ve bu bilinçle kendi mücadelesinin merkezine kadını koyar. Fahişe olduğu için taşlanan bir kadını, Maria Magdalena'yı kaldırması, İsa'nın şu özü çok iyi kavradığını gösterir: **Toplumu ayağa kaldırmanın yolu düşürülen kadını ayağa kaldırmaktan geçer. Anamlı ve özgür bir yaşamın varlığı kadın özgürlüğüne bağlıdır.** Doğal toplum; ana-kadın etrafında örülen ahlaklı toplumdur.

Havle

Hacer'in kurduğu şehir olan Mekke, zamanla köleliğin en iğrenç boyutlarının yaşandığı bir yer haline gelmiştir. Kız olarak doğmanın utanç vesilesi olduğu, kız çocuğunu diri diri toprağa gömmenin toplum nezdinde şeref ve itibar kaynağı olduğu, ekonominin, dinin ve yönetimin belli zümrelerin tekelinde olduğu bir şehre dönüşmüştür. Her peygamber toplumunda devrimci bir çıkış yapmıştır. Amacı toplumu öze, doğal olana, hanif olana döndürmektir. Muhammed'in de peygamberliği bu mesajlarla doludur. Kabileciliğin, bugünkü manasıyla ırkçılığın, faşizmin kol gezdiği Kureyş toplumundan sınıfsız sömürsüz bir toplum çıkarmaktır amacı. Bu çıkışa en büyük destek kadınlardan gelmiştir. Başta eşi Hatice olmak üzere ona inanan ve davasını omuzlayan kırk kişiden yirmi beşi kadındır. İlk yürüyüşü gerçekleştirenler dekadınlardır ve bu uğurda ilk bedel ödeyen, şehit olan da kadındır. Sümeyye İslam'ın ilk şehididir. Biz başka bir kadından söz edeceğiz: Mücadelesine ve azmine Kuran'ın da şahit olduğu ve kendisinden bahsedildiği bir kadından, Havle binti Salebe'den. Havle, şehrin kurucusu Hacer'in bir devamıdır.

Kuran'da 'Mücädile' suresi, *'mücadele eden, hakkını arayan kadınlar'* anlamına gelmektedir. Bu surenin inmesine sebep olan olay, kadını kölelikten daha beter bir hale getiren bir Arap geleneği olan *'zıhar'* âdetidir. Zıhar, erkeğin kadına 'sen bana anamın sırtı gibisin' dedikten sonra hiçbir hak ödemediği bir çeşit boşanma şeklidir. Kadın, tam olarak boşanmadığı için boşanma haklarından yararlanmadığı gibi evli de sayılmadığı için eş olmasından kaynaklı haklarını da kullanamamaktadır. Sinsice ve kurnazlıkla kadını mahkûm eden bu âdetin ortadan kaldırılması için peygamberle tartışmaya giren Havle, mescidin kapısında ilk oturma ve açlık grevi eylemini gerçekleştiren kadındır. *'Allah seninle tartışan kadının sesini işitti'* diye ayetin indiği Mücadile suresi, Havle'nin direnişinin kazanımıdır ve kadınlara büyük bir örneklik teşkil etmektedir.

Bu küçük örneğin bile yaratacağı etkilerin farkında olan erk akıl, Mücadile suresinin adını Mücadele olarak değiştirmişlerdir. Bir yanda hakkını arayan, direnen, sonuna kadar tartışan, eylem yapan kadınları öven Kuran; öteki yanda onlarca hadis ve fıkıh

kitaplarında kocasına daima itaat eden, sesini yükseltmeyen, dışarı bile çıkarken izin alan, saklanan kadını makbul kadın sayan Müslümanlar. Doğal topluma, eşitliğe, adalete, *Barış*'a çağıran Din ile egemenlerin çıkarlarını koruyan, iktidarlara besleyen hatta bizzat kendisi iktidar olan Din'in mücadelesidir bu. Aynı ismi taşıyalar da açığa çıkmaları için kadına bakışlarına bakmak yeterlidir.

Rabia

Egemen İslam anlayışına hem yaşamıyla hem görüşleriyle meydan okuyan başka bir bilge kadın Rabia'dır. Yaşadığı dönem, İslam'ın binlerce yıllık egemenciliğin o günkü izdüşümü olan Emevi Saltanatına kılıf yapıldığı yıllara tekabül eder. Fetih politikalarıyla yurtların işgal edildiği, lüksün, zenginliğin ve saltanatçılığın bu sefer de yeni dinin kölelerini üretmeye başladığı bir dönemde bir tepki hareketi olarak *zühhd*¹⁰ anlayışı ortaya çıkmıştır. Zühhd, bugün anlamından saptırılmış bir biçimde dünyadan elini eteğini çekerek tamamen pasif bir yaşantı sürmek, elinde tespih sadece ibadetle hemhal olmak anlamına gelmez. Tam tersine şatafata, lükse, yoksulluğun sebebi olan tekelciliğe, mal biriktirmeye, saraylar inşa etmeye, görkemli mabedler yapmaya karşı olmak; doğal ve sade yaşamı, paylaşmayı, ortaklaşmayı ilke edinmek ve yaşamak demektir.

Zühhd hareketi ilk ortaya çıktığında bir tepki hareketiydi. Zenginliğe, köleliğe daha doğrusu Muhammed peygamberin ortaya koyduğu ilkelerin kısa sürede tersyüz edilmesine karşı bir başkaldırıydı. İşte bu anlayış ve yaşam biçiminin en önde gelen kişiliklerinden birisi de Rabia Adeviyye'dir.

714 yılında Basra'da doğmuş ve yaşamış olan Rabia, küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, köle olarak çok ağır işlerde ve ucuz ücretle çalıştırılmıştır. Azad edildikten sonra ney çalarak hayatını kazanmaya başlamıştır. Rakkaselik yaptığını da bazı kaynaklar ifade eder. Ondan bir nesil önce yaşamış olan Hasan-ı Basri'nin ekolünden olan mescitlere devam ederek eğitimini sürdürür. Bilinen ama söylenmesinden de işitilmesinden de rahatsızlık duyulan gerçekleri yüksek sesle söylemekten çekinmeyen, meclislerde erkeklerle tartışan ve dönemin erkini, din adamlarını eleştiri yağmuruna tutan, kadın-erkek birçok takipçisi olan, sade yaşamıyla adeta bir sivil direniş sergileyen birisidir Rabia. Başta Basra valisi olmak üzere dönemin ünlü ve ileri gelenlerinden birçok kişinin evlilik teklifini reddetmiş ve hayatının sonuna kadar evlenmemiştir. Kanaatimizce her türlü iktidarı reddeden Rabia, evlilikle erkeğin kurduğu iktidarı da kabul etmemiştir.

¹⁰ Sözlüklerde geçen anlamı: Dünyaya rağbet etmemek. Nefsâni zevk ve arzudan kendini çekerek ibâdete vermek.

Dine hem erkek egemen aklı hem de bizzat erkekleri egemen kılan anlayış, Rabia'nın varlığı ve hakikati karşısında çaresiz kalmıştır. Yok edemediklerini anladıklarında bu duruma *'bir kadın Allah yolunda er olursa artık ona kadın denemez'* şeklinde bir bahane üretmek zorunda kalmışlar, tahakkümlerini kaybetme korkusuyla kadın bilgeleri erkekleştirme kurnazlığına başvurmuşlardır. *"Kim kadın kıyafeti içinde er görmek istiyorsa Rabia'ya, Fatma'ya baksın"* diyerek kadın kimliğine olan korkunç düşmanlıklarını da açığa çıkarmış oluyorlardı. 'Makbul kadın' olarak sadece annenin/anneliğin görülebileceği ve görüldüğü bir zihniyette Rabia evliliği de reddedince yapılacak tek şey onu erkekleştirmektir. Bunu da bir üstünlük payesi olarak görüyorlardı. Onu *'Erkeklerin Tacı'* olarak görüyorlardı ve ismini erkek tasavvufçular listesine yazıyorlardı.

Rabia'nın mücadelesi, hakikat arayışçılığının her dönem aynı sıkıntı ve baskılarla karşılaştığını da bize göstermektedir. Egemen zihniyet, onu önce himayesi altına almak istemiş başaramayınca da 'erkekleştirerek' örnekliliğini gölgelemek istemiştir. Daha sonra geleneksel tasavvuf anlayışı içerisinde eritilerek mücadelesi, fikirleri, çıkışları örtbas edilmeye çalışılmıştır.

Bir gün bir elinde su dolu kova diğerinde tutuşmuş meşale gören halk ona bu halde nereye, ne yapmaya gittiklerini sorar. Rabia da cenneti yakmaya cehennemi de söndürmeye gittiğini söyler. Böylece artık cehennem korkusu ya da cennet endişesiyle ibadet etmeyecektir kimse. Ya da cennet vaadi ve cehennem korkusuyla insanları kandırmayacaktır kimse. Üzerlerinde tahakküm kurmayacaklardır. En ufak bir harekette *'cehennemde yanacaksınız'* veya *'cehennemin yüzde doksanı kadınlarla dolu olacaktır'* sözleriyle kimse kadınları kendilerince hizaya getirmeye çalışmayacaktır. Rabia'nın bu sözleri büyük bir bilgeliliğin yansımasıdır.

Tüm bu örneklikler bize göstermektedir ki beş bin yıllık erkek egemen iktidarın hedefi doğal olan her şeydir. Doğal topluma da, kadına da, doğaya da, duygusal zekâya da, bilgeliliğe de, paylaşmaya da aynı öfkeyle saldırmıştır. Bu yüzden doğa ne kadar kontrol edilebilirse, kadın ne kadar köleleştirilirse, mal ne kadar tekelleştirilirse, bilgi, inanç felsefe, bilim ne kadar iktidara hizmet ettirilirse, analitik zekâ ve akıl ne kadar yüceltilip vicdandan ve ahlaktan yoksun bırakılırsa bu egemenlik o kadar hâkimiyetini sürdürebilecektir. Bu yüzden her yol, her araç mubahtır.

Kadının direnişi, öncelikle karşısındaki bu gücü ve kurnazlığını çözmek ve çözümlemekle başlamıştır. Köleleştirildikçe direngenliği de artmıştır dolayısıyla tüm uğraşlara rağmen yok edilememiştir. Bazen sessiz, bazen derinden, bazen yavaş ama hep var olagelmıştır bu direniş...Kadın bilgeliliğinin en önemli özelliği; geçmişiyle, kökleriyle bağını hiçbir şekilde koparmadan en ağır kölelik koşullarında bile derin sezgisiyle hakikatin taşıyıcılığını yapmasıdır. Kibele'nin adı yeri gelmiş Fatma Ana olmuştur, İnanna'nın ruhu yeri gelmiş Belkıs'ta vücut bulmuştur. Yaşam inşa eden Hacer gibi yeri gelmiş *'Ben İsrail'den Ana olarak çıkıncaya dek; Ben Deborah olarak çıkıncaya dek İsrail'in*

köyleri bomboştı’ diyen kadın peygamber Deborah ortaya çıkmıştır. Zamanlar, mekânlar, isimler değişmiş ama hakikatin taşıyıcıları olma gerçeği asla değişmemiştir. Bu gerçek, hiçbir yerde yazılı ve kayıt altında değildir. Ama destanlarda, masallarda, ninnilerde, ağıtlarda, türkülerde, stranlarda vücut bulmuştur. Elden ele devredilmiştir. **Kutsal metinler, yazılı edebiyat, şiir, felsefe edilgen ve nesneleştirilmiş kadın üzerinden yükselirken kadın, kendi düşürülmüşlüğü, yalnızlığını ve direnişini örneğin bir Şahmeran öyküsünde kişileştirerek nesillere ulaştırmıştır ve bu direniş *jineoloji* gibi bir hakikati de ortaya çıkarmıştır.**

Bilgeliğin özü yaşamı tanımak ve anlamlı yaşamaktır. Özden kopmadan, doğalında bir yaşam da bilgeliktir; bu öze yapılan saldırılara karşı direnmek de bilgeliktir; unutturulan özü hatırlamak ve hatırlatmak da bilgeliktir. Kadın bilgeliği, kadim Ortadoğu topraklarının her yerine dokunmuştur. Bu coğrafya üzerinde dirilen kadın hakikati, köklerini tanımak, köklerine uzanmak, dokunmak zorundadır. **Ancak bu şekilde geçmişin içinde an’ın; an’ın içinde geleceğin olduğu hikmetini unutmadan içimizde taşıdığımız ana-kadını açığa çıkarabilir, özgür yaşamı, doğal toplumu örebiliriz.**

Ötekinin İnşası

Şenel Karataş

“Tevekkül!

Kismet!

Kafes, han, kervan

Şadırvan!

Gümüş, tepsilerde raks eden sultan!

Mibrace, padişah,

Bin bir yaşında bir şah.

Minarelerden sallanıyor sedef nahnlar,

Burunları kınalı kadınlar

Ayaklarıyla gergef dokuyor.

Rüzgârlarda yeşil sakallı imamlar ezan okuyor!”

İşte Frenk şairinin gördüğü şark!” N. HİKMET

Orientalisme

Kadına oryantalist bakışı ve bu perspektifle kadın çalışmalarını ele almadan önce oryantalizmin kökenine ve tarihsel yolculuğuna bakmak gerekir. Oryantalizm sözlük anlamı olarak, Yakın ve Uzak Doğu toplum ve kültürleri, dilleri ve halklarının incelendiği batı kökenli ve batı merkezli araştırma alanlarının tümüne verilen ortak addır ve Fransızca “Orientalisme” kelimesinden türemiştir. Oryantalizmin Arapça karşılığı ise “İstîşrak”tır. İstîşrak ile ilgilenen kişilere de “Müsteşrik” denilir. Terim olarak ise; Doğu uygarlığının din, edebiyat, dil ve kültürünü içine alacak şekilde bütün unsurlarını inceleyerek Doğu dünyası hakkında

Batılıların sistematik bir bilgiye sahip olmalarını sağlayan, Doğu ve Batı medeniyeti arasındaki mücadeleye Batı uygarlığı lehine veriler elde etmeye çalışan bir akım olarak değerlendirilmiştir. Dünyanın Doğu ve Batı olarak iki yöne, dünya halklarının da esas olarak Doğular ve Batılar olarak birbirine karşıt ve indirgenemez bütünlüklere bölündüğünü iddia eden ideolojik bir kategori olarak da ele alınmıştır.

Oryantalizm, başlangıçta doğu insanların, dinlerinin, dillerinin ve tarihlerinin incelenmesi anlamıyla kullanılmıştır. Oryantalizm kavramını bir bütünlük içinde dünya kamuoyuna sunan Edward Said bu sistematığı tek bir cümle ile özetler: *“Oryantalizm, gerçek Doğuyu değil Şarkiyatçıların görmek istedikleri bir ‘Şark’ı aksettirir.”* Oryantalizmin basit tanımı, Doğuyu anlama, Doğuya olan tecessüsü giderme çabasıdır. Yine Said’e göre oryantalizm, Şark ile uğraşan toplu müessesedir; Batı’nın Doğu üzerinde sistematik algı oluşturmaya ve Doğu’yu sömürgeleştirmenin temelini oluşturma faaliyetleridir. Bir anlamda Doğunun Doğulaştırılmasıdır.

İlk olarak Edward Said’in adını koyduğu, Batının Doğuya bu bakış tarzı oryantalizmin ta kendisidir. Ama en geniş tanımıyla, oryantalizmin temeli “biz-onlar” düalizmine dayanır. Oryantalizm, kendini Batı denilen bir siyasi-kültürel oluşuma ait hisseden birinin, Doğu olarak betimlediği bir oluşumun öğeleri hakkında konuşmasıdır. Bu bağlamda 18.yy’dan itibaren geliştirilen söylemden üretilen bir yapı olduğu vurgulanmaktadır. ¹

Peki, Doğu neresi? Doğu olarak nitelendirilen coğrafya Ortadoğu ile Asya ülkelerinin belli kısımlarıdır. Doğuyu ötekileştirme sürecinde ırk faktörünün yanı sıra coğrafi unsur da önemli bir rol oynamıştır. “Doğu-Batı” gibi mekânsal ayrımlar öncelikle farklılık üzerine kurulmuştur. Ayrılık ve ötekiliği üreten tanımlayıcı ve sınıflandırıcı metaforlar mekânsal ilişkilere de hükmederler. ²

İçeriği, 15. yüzyıldan bu yana inşa edilen, çerçevesi, 19.yüzyılda tamamlanmış olan oryantalizm; başlangıçta, ilk kez Avrupa’da ortaya çıkan sermaye birikiminin ihtiyaç duyduğu genişleme için yeni pazarlar bulmak amacıyla yapılan seferler ve fetihler sırasında edinilmiş bilgilerin sistemleştirilmiş hali ve bu pazarlar için yapılan sömürgeleştirmelerin meşrulaştırıcı gücü olarak değerlendirilebilir. Oryantalizm’in başlangıcını Endülüs devrine götürenler var. Batı kiliselerine bağlı ruhbanların bir kısmı yükseliş döneminde Endülüs’e gelip Kuran’ı Kerim’i ve Arapça kitapları kendi dillerine çevirirler ve felsefe, tıp, matematikte de Müslüman âlimlere talebelik ederler. Roma Kilisesine rahip seçilen Fransız Rahip Jerbert, Peder Pierrele Aénère ve Gerard de Grémone bunların en önemlileridir. Daha sonra Arapça üzerinde çalışmalar yapmak için Padua Medresesi gibi enstitüler kurulur. Bundan sonra İslamiyet’i ve Arapça’yı araştırma konusu edenlerin arkası kesilmez ve bu bilimsel çalışmalar 18.yy’a kadar devam eder.

¹ Kontny, 2002: 117

² Yumul, 2003: 20

İlk oryantalistler kongresi de 1873 yılında Paris'te yapılır. Yani oryantalizmin ilk defa rahipler eliyle başlatıldığı ve dini bir temele sahip olduğu da ileri sürülür.

Ayrıca, Hristiyan Batı'da resmi biçimiyle Şarkiyatçılığın 1312'de Viyana'da toplanan kilise şurasının Paris, Oxford, Bologna, Avignon ve Salamanca üniversitelerinde Arapça, Yunanca, İbranice ve Süryanice kürsülerinin kurulmasını kararlaştırmasıyla başladığı iddia edilir. Bir disipline bağlanması ise Avrupa'nın doğu hakkında işe yarar bilgilerin topladığı 18.yy'a tekabül eder. Bazı ülkelerde Doğu Araştırmaları enstitüleri kurulmasıyla oryantalizm giderek daha akademik disiplin haline gelir. Fransız Devrimi'nden çok kısa bir süre sonra iktidara gelen Napolyon'un, Mısır seferine giderken yanında antropologlar, arkeologlar, dilbilimciler, folklor araştırmacılarından oluşan ikinci bir ordusu daha vardır. O sıralar, İngiltere'den sonra ikinci büyük sömürgeci devlet olan Fransa, hâkimiyet kurmak istediği topraklarda yaşayan halkların kültürleri, gelenekleri, yaşam biçimleri ve tarihsel değerleri konusunda etraflıca araştırma yaparak "bilginleri" ordusuna eklemiştir. . . Bu yönüyle, Napolyon'un Mısır seferi, sömürgecinin, sömürgeleştireceği toprakların bütün ruhuna hâkim olma isteğinin de simgesidir. Ama hem bu sefer sırasında kullanılan, hem de daha önce ve sonraki, oryantalizm üzerine çalışan "bilginler ordusu", Doğu topraklarının arkeolojik ve sosyolojik kazısından nesnel ve önyargısız sonuçlarla dönmediler. Onlar, Doğu'da neye baktılsa, onları, hizmetinde çalıştıkları Batılı güçlerin prizmasından gördüler. Bu prizma burjuvazinin rol ve beklentileriyle şekillenmişti, Avrupa'nın biçimlenmesinde olduğu gibi... Edward Said'in deyiimiyle, "Doğu'nun Doğululaştırılması", her şeyden önce, burjuvazinin Avrupa'yı "Batılılaştırmasıyla" ilgilidir bu yüzden. Batı denen coğrafyanın ve bu coğrafya üzerinde yaşayan halkların yaşayışları ve zihniyetlerinin düzenlenmesi, daha çok 18. ve 19. yüzyılda oluştu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan 1980'li yılların başına kadar geçen süre, dekolonizasyon denilen, yani kolonilerde anti-sömürgeci faaliyetlerin başladığı bir dönemdir. Bu dönemde Oryantalist çalışmaların, bu anti-sömürgeci faaliyetten sonra ortaya çıkan ulus devletleri analize yöneldiğini, modernizasyon teorileriyle yakın bir Oryantalist çalışma mantığının gelişmeye başladığını görürüz.

Sonuç olarak günümüze geldiğimizde küreselleşme, kapitalizmin yaygınlaşmasından, hegemonik yapıdan ve Oryantalist vizyonun sınırlarından öteye gidememekte; bilgi, teknik, enformasyon gibi alanlarda güçlü olanların lehine işleyen bir süreci işaret etmektedir. Güç dengelerinin, sosyal ve siyasal açıdan giderek güçlüden yana olduğu bir dünyada, hakkından vazgeçmek veya taviz vermek daima zayıfa düşer. Yani küreselleşme denilen kavram, oryantalizmin asırlardır Doğu coğrafyasını egemenlik altına almak için verdiği uğraşın, 20.yüzyılın son ve 21.yüzyılın ilk çeyreğinde izlediği yeni stratejinin adıdır.

Doğu-Batı

Oryantalizm, "Şarklı"yı yaratır ve bir bakıma insan olarak siler ve yok eder. Said,

Foucault'nun Hapishanenin Doğuşu, Deliliğin Tarihi ve Kelimeler ve Şeyler'deki fikirlerini geliştirerek "ben"de bir inanç meydana getirmek için "öteki"nin nasıl inşa edilmesi, hatta imal edilmesi gerektiğini açıklar. Bu "ötekileştirme" süreci karşıtlıkçı yapı aracılığı ile inşa edilir ve Batı'nın dışında kalan toplumlar özel farklılık sistemi içine yerleştirilir. Doğu böylece, batılı araştırmacıların onaylamadığı bir "ben" vekili haline gelir; acımasızlık, duygusallık, düşkünlük gibi sözcükler daima "egzotik ötekinin" özellikleri olarak kabul edilir. Doğu aynı zamanda homojen olarak da görülür, oradaki halklar bireylerden oluşan topluluklardan ziyade isimsiz kitleler sayılır.

Batı'nın kendi imgeleminde yarattığı Doğu aşırı genellemelerin, fantastik ögelerin birbirine karıştığı egzotik, uzak, belirsiz ve yarı düşsel-yarı ilâhî bir coğrafyada kurulmuştur. Silvester de Sacy'nin "kaybedilmiş olanı elde etme" kuralına göre, Doğu önce metinlerde keşfedilmiş, sonra zihinlerde tasarlanmış ve en son aşamada ise politik ve iktisadî bir malzeme yığını olarak tüketilmiştir. Vico ve Herder'in tarih felsefelerinde, Hugo'nun şiirlerinde, Marx'ın çözümlemelerinde, Sacy, Renan ve Lane'in dil çalışmalarında, Chateaubriand, Volney ve Nerval gibi seyyahların yüzlerce "Doğuya Yolculuk" türünden yazılmış seyâhat kitaplarında bu bakış kaçınılmaz biçimde kendini hissettirir. Sözün özü; Doğu kültürü üzerine sanki tarafsız ve doğrudan bir biçimde edinilmiş gibi duran bir bilgi anlayışının sözüm ona masumiyetinden uzaklaşmaya çağırarak, söylemde saklı bir arzuyu, bilgiyi ve hakikati üreten söylemin içindeki güç yatırımını görmemizi sağlar. Bu yatırım hâkimiyetini "ötekini" damgalayarak yani kendinden farklı olanı "öteki" haline getirerek kuran Batılı öznenin üretimidir. **Oryantalizm aslında Batı emperyalist öznenin kendini saklayarak kurma yolu ya da söylemidir. Ve stratejisi gereği, her zaman Batılıya ait görece üstünlüğünü hiç yitirmeksizin Doğu ile kurabileceği bir olanaklı ilişkiler dizisi sağlayan konum üstünlüğüne dayanmaktadır.**

Kadın ve Oryantalizm

Oryantalizmin söylemini üzerine inşa ettiği en önemli unsur Doğu'nun ötekileştirmesi konusudur. İktidar-bilgi söylemiyle de birebir ilişkili olan ötekileştirme, ötekini olumsuzlarken ötekinin karşısında olanı yüceltme amacı taşır. Balfour'a göre Batılılar vardır, birde Doğulular vardır. Birinciler hükmederler, ötekiler hüküm altında olmalıdırlar, bu da ekseriya ülkelerin işgal edilmesi, iç işlerine tam müdahale, can ve mallarının şu ya da bu Batılı gücün eline bırakılması demektir. Kissinger, çağdaş dünyayı kalkınmış ve kalkınmakta olanlar olarak ikiye bölüyor. Birincisi Batı'yı, ikincisi ise Doğu'yu ifade eder.

Tüm bunların ışığında kadının ele alınış biçimi, halkların ele alınışından hiç de farklı olmamıştır. Sıkça kullanacağımız ötekinin ötekisi olarak konumlandırılmış bir kadın yitik bir özne durumundadır. Adı, konumu, davranışı hatta kıyafetleri hükmedenlerce belirlenmiş, arzu ve iktidar nesnesi... Modernleşme hareketiyle, Avrupa kendini şekillendirirken, Doğu olarak tanımladığı uygarlıklarla mücadelesini sürdürmeye devam etmiştir.

Batı'nın kendi dışında toplumlarla kurmuş olduğu ilişki öncelikle egemenlik ilişkisidir. Batı egemenliğini Doğu'ya da yayma girişimindedir. Oryantalizm iklimi çerçevesinde gelişen modernleşme sürecinde kadın konusu ise her zaman tarihsellikten gündelik yaşama uzanan toplumsal dönüşümün en ayrıcalıklı konusudur. Modern ve postmodern değişim süreçlerinde ise, kendilerini Batı karşısında ya da yanında konumlandırmak zorunda kalan siyasal özneler ya "mesafe koymak" ya da "modern kadın"ı simgelemek üzere aile ve kadın kimlikleri üzerine sürekli bir politik çatışma ve gerilim kurmuşlardır.

Oryantalizmde Batı gücü yani erkeği, Doğu ise zayıfı yani kadını ifade etmiştir. Başka bir deyişle oryantalizm bir erkekler âlemidir, erkeksi gücün yarattığı bir şeydir, politik gücün olduğu kadar cinsel gücün de tüketildiği, yeniden elde edildiği... Doğu, Batı'nın kendini yegâne "güçlü" hissettiği yerdir. Doğu kadındır, feminendir; Batı ise maskülen ve hükmedendir. Öteki kadın yani Doğu kadını batının erkeksi sahiplenme gücünü anlatmak için metafor olarak kullanılagelmıştır.

Edebi ürünlerde, filmlerde Doğuyu, kadını ele alış biçimi Oryantalizmin kendini ifşasıdır. Egzotik bir tadin, fantezilerin hiç değişmeyen adresi Doğu ve Doğulu kadınlar... Filmlerde, Batı hep erkekler, Doğu ise hep kadınlar tarafından temsil edilmiştir. Doğu'nun adına konuşanlar genelde kadınlardır. Doğulu kadınlar ise her zaman Batılı erkeklerin kölesi olduklarını ifade etmişlerdir. Oryantalist filmlerde cinsel aşırıcılık vardır. Doğu'nun genelde şehvetle ilgili özellikleri vurgulanır. Batı hiçbir zaman doğu tarafından yönetilmez, hükmedilmez. Cinsellik metaforu olarak doğu, peçeli (maske) kadın figürleriyle anlatılmıştır. Peçeli kadınların ulaşılmazlığı, Doğu'nun gizemini anlatır ve bu kadına ulaşması için batı erkeği ekstra çaba harcamalıdır. Tablolarda, fotoğraflarda ve filmlerde peçeli kadın, sunulan bir et olarak gösterilmeye çalışılır. Filmlerdeki oryantalist bakış açısı "kadınlık maskesi" ile birleştirilip her iki öge pekiştirilmektedir. Her oryantalist bakış açısında doğuya ait olan, kadınlık maskesinde kadına atfedilen sinsilik, güvenilmezlik, kötü bir varlık yaklaşımı birlikte harmanlanarak etkileri pekiştirilmekte, batının doğu/öteki görüşü en etkin bir şekilde anlatılmaktadır. 19. yüzyıldan bu yana kadının Doğu'nun gizeminin anahtarı olduğu söylemine kapılan pek çok Batılı yazar da, Doğu'yu cinselleştirme ya da şehvetli bir Doğu imgesi sunmada yaratıcı güçlerini sonuna kadar kullanmışlardır. Doğu cinselliği fantezileri, Doğulu kadının şehvet düşkünlüğü efsanesi, Doğulu haz nesneleriyle (köle kadınlar, kadın eşyaları, peçe, sürme, genç erkekler gibi) kurulan fetişistik bağ... Büyülü, mistik ama ulaşılamaz bir imge olarak kurulan Doğulu kadını aramaya giden Flaubert, Mısır'ın genelevlerinde koştuktan vazgeçmez; Nerval ise Edward William Lane'in Modern Egyptian (Modern Mısırlı) kitabını okuduktan sonra Doğulu kadının erişilmez olduğuna karar vererek çaresiz arayışını sonlandırır. Batılı yazarın Doğulu ötekine duyduğu arzu, Doğulu kadının mekânına, bedenine, hakikatine ulaşma arzusudur aslında. Doğu ve Doğulu kadın arasında kurulan metonomik ilişkinin bize, Doğulu kadına duyulan tutkunun nedenini açıklar Meyda Yeğenoğlu. Duygusalığın vücut bulduğu yer olarak görülen Doğu, hep kadınsılığa ilişkin terimlerle temsil edilmiş ve buna paralel olarak, oryantalist söylemde ırksallaştırma ve kadınsılaştırma

süreçleri birbiriyle iç içe geçmiştir. Bu nedenle Doğu'nun anlaşılmasının koşulu, Doğu'nun kadınlarının anlaşılabilmesi olmuştur.

Edebi ürünler ve kurgusal metinlerde kadının bakış açısı böyleyken bunun kökenlerine indiğimizde dinsel argümanların buna neden olabileceği ihtimalini düşünmek gerekiyor. Doğu ve Batı'da kadının toplum içerisindeki konumlanışının, hâkim iki din arasındaki kadına bakış açısı farklılığından kaynaklanmadığı incelendiğinde görülecektir. Çünkü gerek İslamiyet gerek Hristiyanlık, kadını politik topluma ait bir birey olarak görmemekte, onu köleleştirecek her türlü yönelim için meşru bir zemin hazırlamaktadır. Bu, kadının her iki toplumda da köleleşmesinde dinin etkisi yoktur demek değildir. Aksine din, kapitalist sömürü koşullarını bile meşru kılmaktadır. O halde, Doğu ve Batı arasında kadının konumlanışını, iki farklı coğrafyadaki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi gelişmeler belirlemektedir. Bu, Batı'nın liberal oryantalist söylemlerini meşru kılmak anlamına asla gelmemeli. Batı her zaman Doğu'yu ötekileştirme çabasında olmuş, modernleşememiş, barbar bir zihniyet olarak dünya kamuoyuna açarken, aslında kendi politik çıkarlarını gözetmektedir. Aksi halde, ABD'nin Irak işgalindeki demokrasi taşıyıcılığı görevine ilişkin söylemi başka bir karşılık bulamaz. Batı, ABD'nin şahsında, modernleşme ve demokrasi gönüllüsü olmuştur. Ortadoğu'daki "Medeniyetler Çatışması"na son verecek, orayı demokratikleştirecek, daha da ileri gidersek "kara çarşaf"a hapsolmüş kadını kurtaracaktır. ABD'nin öldürerek demokrasi götürdüğü insanların hiçbirinin özgürleşmediği ortadadır. Sonuç olarak, ekonomik ve politik çıkarları için Yeni Ortadoğu'yu yaratma çabasında olan ABD, kendini dünya halklarının gözünde temize çıkarmak için, aynı oryantalist söylemleri kullanmaktadır.

Ama bu söylemlerin yankı bulmadığı ve afaki söylemler olduğu özellikle Doğulu kadınlar tarafından artık bilindiği başka bir gerçek... Batı'nın bu özgürlük ve demokrasi nutuklarını samimi bulmayan Doğulu kadınlardan biri olan Cezayirli kadın hakları savunucusu Karima Benounne, 1994'te Montly Review'da çıkan "Cezayirli Kadınlar Köktendincilikle Karşı Karşıya" adlı makalesinde, Cezayir'deki kadınların hak ve özgürlük mücadelesi yürütürken karşılaştığı bğnaz tepkileri dile getirir. Cezayir'de 45 kadının İslami Ordu Hareketi ve İslami Ordu Grubu isimli iki köktendinci grup tarafından öldürülmesi, sigara içtiği ve kot pantolon giydiğinden "fahişe" damgası giyen genç bir kadının öldürülmesi, dul bir kadının kendisine, kızına ve annesine tecavüz edildikten sonra katledilmesi, ABD ve Avrupa basınında ilk sayfadan giren haberlerdendir. Buna karşılık, Batı'daki hiçbir medya kuruluşu, hükümet ya da insan hakları örgütleri, 1984'te kabul edilen Aile Hukuku yasası ile kadının köleleştirilmesini protesto etmek için sokaklara dökülüp polisle çatışan Cezayirli kadınların mücadelesini yansıtmamış ve destek sunmamıştır. Bunun sebebi, **hakkını arayan, mücadele veren ve direnen bir Doğu imgesinin Batı'nın politik ve ekonomik çıkarları ile uyuşmamasıdır**. "Geri kalmış olan" özgürlük götürün "medeniyet", yağdırdığı bombalarla zaten kendi özgürlük mücadelesini veren bir halkı katletmek suçundan kendini kurtarmayı denemiştir.

Burada görülmüştür ki kadın politik bir kimliğe dönüştüğünde ve sorununa kendi çözüm olanaklarını yaratmaya başladığında ya itirazla ya da en iyi ihtimalle yok sayılmayla karşı karşıyadır.

“Kader size üç acı pay ayırdı:

İlki bir köleyle evlenmek,

İkinci bir kölenin annesi olmak

Üçüncüsü, bütün hayatınız boyunca bir köleye itaat etmek”

Rus şair Nekrassov’un bu dizeleri, anaerki dönemden sonraki tarih boyunca kadının durumunu en trajik haliyle ortaya koyuyor. Ortaçağ dönemi boyunca hem Avrupa’da hem de Doğu toplumlarında oldukça sancılı süreçlerden geçen kadın, modernleşme sürecinde de, her iki alanda bu sancılardan kurtulamamıştır. Batı merkezli dünyanın “üçüncü dünya” adıyla ötekileştirdiği yeni sömürge ülkelerde yaşayan kadınlar, bir yandan emperyalizm ve yerel kapitalizm tarafından ezilirken, diğer yandan ataerki tarafından sömürülmekte ve beyaz Batılı kız kardeşleri tarafından ötekileştirilmektedirler. Batılı feministler, Doğu’yu ya da Üçüncü Dünya’yı “öteki” olarak tanımlayarak kendilerini merkeze koyar ve çevreyi de kendileri belirler. Batılı kadınlar özne, Üçüncü Dünya kadınları ise tanımlanan nesneler olarak kurgulanır. Böylelikle erkek egemen ve ana akım sömürgeci söylemler yeniden üretilir. Üçüncü dünyalı kadınlara dair Batılı feministlerce üretilen “örtünen kadın”, “güçlü anne”, “iffetli kız”, “itaatkâr eş” gibi evrensel imgeler ile mağdur, sessiz, kurban konumları ve egzotikleştirilmiş temsiller, tarihsellikten ve gerçeklikten yoksundur oysa.

Doğuda kadın hareketleri içinde Modernizm ve Modernizmin ortaya çıkardığı kavramlar da etkili olmuştur. Modernleşme kavramıyla karşı karşıya kalan Doğu toplumlarının bu kavram ile arasına koyduğu mesafe ya da bu kavrama bakış açısı, bu kavramı ele alış tarzı, hareketlerin dinamiklerini belirlemiştir. Ayrıca sanayi toplumlarının doğuşundan beri eşitlik ilkesi, demokratik toplumların işleyişinin dinamosu olmuştur. Eşitlik ilkesi, toplumsal muhayyilede kabul gördükçe toplumsal pratiğe de yeni bir ivme kazandırmıştır. Irklar arası, sınıflar arası, ülkeler arası ve en son da cinsler arası eşitsizlikleri aşmaya yönelik toplumsal hareketler ve bunların ürettiği politikalar, demokratik toplumların bir nevi tarihsel evrimlerinin güzergâhını çizmişlerdir.³

Sonuç

Batının ürettiği bir kavramla –ORYANTALİZM ile- dünyayı, Doğuyu ve hepsinden

³ Göle, 2004:178

önemlisi Batıyı tanımlamamak gerekir artık. Doğu ile Batı arasındaki ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayalı bir düşünüşe göre çatışmak yerine zorunlu birlikteliğin zamanın geldiğini işaret ediyor tüm okumalar...

21. yy kadının yüzyılı olacaktır. Hazla, arzuyla sarmalanmış bir beden, bir yığın olarak değerlendirilen kadın, tarihin fantastik sayfalarında, Flaubert'in düşlerinde kaldı. Üretilen kadın ve kadınlık kavramlarına, kadınlar tarafından başka bir yol verildi. Kadınlar kendi meselelerinde bir nesne olmayı reddettikleri gün, bu meselenin de, bu uzun yolun da yolcusu oldular. Wittgenstein sözü ile *"Artık yola çıktım diyenler, yolun imgesini de kurmuşlardır. Ve gitmeyi becerebilirlerse eğer, bütün yollar ile menziller, bu imgeyle yaşanan çatışmalar içinde geçer. Yolcu bunu göze alabilendir"* kadın bu kez çatışmayı kendi için göze alacaktır.

Kaynakça

- Edward W. Said, Oryantalizm: Sömürgeciliğin Keşif Kolu, Pınar yay., 1989
- Edward Said, Şarkiyatçılık, Metis yay., 201
- Oliver Kontny, "Üçgenin tabanını yok sayan Pythagoras: Oryantalizm ve Ataerkillik, 2002
Doğu-Batı, Oryantalizm-2, 2002/20
- Baykan Sezer, "Doğu-Batı Ayrımı", Doğu-Batı, Şubat, Mart, Nisan 1998/36,
- Arus Yumul, "Araf'ta Kalanlar" Doğu Batı, Mayıs, Haziran, Temmuz 2003/20,
- Nilüfer Göle, Modern Mahrem Medeniyet ve Örtünme, İstanbul, Metis Yayınları, 2004
- Karima Bennoune, Algerian Women Confront Fundamentalism (Cezayirli Kadınlar Köktendincilikle Karşı Karşıya)
- Meyda Yeğenoğlu, Sömürgeci Fantaziler, Oryantalist Söylemde Kültürel ve Cinsel Fark, Metis Yayınları, 2003.

SERPİL SANCAR İLE SÖYLEŞİ

Nesrin Orun-Elif Berk

'Feminist
hareket
olarak bir
duraklama
dönemindeyiz
ve bunu
aşabilecek en
önemli itici
güçlerden biri
kürt kadın
hareketi
oabilir'

Araştırma ve çalışmalarıyla feminist hareketin önemli isimlerinden olan Serpil Sancar ile Türkiye'de feminist hareketin çıkmazları, yöntem sorunları, akademik alanda yaşadığı parçalılıklar ve sıkıntılar, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi ile ilişkileri, beklentileri, Jineoloji ile ne anlatmak istediğimiz konusu başta olmak üzere oldukça kapsamlı ve güzel bir söyleşi gerçekleştirdik. Dergimizde bundan sonra da sürdüreceğimiz bu söyleşilerden ilkinin Serpil Hoca ile yapmak bizim açımızdan da anlamlı bir başlangıç olmuş, dergimizde böylesi tartışma zeminlerini oluşturmanın ve kendi kavram-kuram ve kurumlarımızı daha güçlü anlatmanın önemini ortaya koymuştur.

* Prof. Dr. Serpil Sancar (Üşür) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde öğretim üyesi. 2011'den bu yana Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Anabilim Dalı Başkanı. Ve 2003'ten bu yana Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (KASAUM) müdürü. Sancar, Siyaset Sosyolojisi, Küresel Siyasal Hareketler, Cinsiyet Eşitliği Politikaları, Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti, Feminist Kuramlar, Toplumsal Araştırma Yöntemleri konularında dersler veriyor. Kitapları İdeolojinin Serüveni: Yanlış Bilinç ve Hegemonya'dan Söyleme, Erkeklik: İmkansız İktidar, Bir Kaç Arpa Boyu adlı kitabın derleyeni ve yazarı.

Öncelikle bu sohbeti yapma imkanı oluşturduğunuz için Jineoloji Dergisi olarak teşekkür ederiz. Hocam Jineoloji tartışmalarını takip edebiliyor musunuz...

S.S. Yakından takip ettiğimi söyleyemem ama Jineoloji kavramıyla neyi anlatmak istediğinizi tam anlayamıyorum. Neden ayrı bir terminoloji kullanılıyor onu anlamaya çalışıyorum. Yani sizin söylediğiniz şeyler neye karşı, neyin yerine, hangi boşluk için, feminist teorinin ya da politikanın hangi boşluğunu doldurmak için böyle bir şey kullanıyorsunuz? Yeni bir şey üretiyorsanız bir boşluk vardır, elimizdeki analizler bir yerde işe yaramıyordur.

Jineoloji kendisini feminizmle karşılaştıran veya karşıt bir nokta üzerinden kurmuyor açıkçası. Tam tersine feminizmden de beslenerek, bütün kadın hareketlerinin ayrı ayrı alanlarda ürettiği bilgileri, verileri toplayıp bütünlüklü olarak analiz edip, sadece akademiye veya ilgili alanı çalışan kadınlara değil, doğrudan tüm kadınlara sunacak şekilde inceleyen, hem politikalarını hem de geliştirdiği, açığa çıkardığı teorileri tüm kadınların yaşamına geçecek, yaşamını dönüştürecek eksende ele alan, bunu yaparken de kadınların deneyim ve birikimlerinden, mücadelesinden beslenen bir kadın bilimi olarak düşünebiliriz.

S.S: Sizin feminizm dediğinizle benim anladığım feminizm aynı değil o zaman. Çünkü söylediğiniz şeylerin feminizmde karşılığı var. Feminist metodoloji üzerinden bakarsanız o bütünlüklü dediğiniz şey deneyim üzerinden ya da iktidar ilişkileri üzerinden açıklanıyor. Zaten feminizm bunu yapıyor. Feminizmin kendisi zaten gündelik pratikten çıkan bir şey değil mi? Politik bir hareket her şeyden önce. Onun ideolojisi var, teorisi var, epistemolojisi var; bu pratiğin sonuçları...

Bütün bunların yanında, başta bizim coğrafyamızdan, Ortadoğu'dan doğru kendi bilgisini üretme, kendi kavramlarını oluşturma amacı var. Farklı kadın hareketlerini, farklı politik ve kuramsal argümanların hepsini birbiriyle buluşturabilecek, birbiriyle konuşturabilecek; ideolojik ve analitik zeminini kapitalist modernite, devlet ve iktidar çözümlemesine dayandıran, politikası ise kadın devrimini başarıya ulaştırmak olan bir kadın bilimi olarak tanımlıyor. Şu an için kesin bir tanımlı, sabit ve net sınırları olan bir bilim olarak değil, tüm kadınların yaşamına geçecek bir bilimin tartışma zemini olarak düşünebiliriz.

S.S: Siyasi bir tartışma platformu olabilir tabi ama açıklayıcı analitik bir kavram gibi mi kullanıyorsunuz, böyle bir şey bana çok doğru gelmiyor...

Batı dışındaki toplumlarda kadınların kendilerini verili feminizm içerisinde tanımlayamadıkları ya da feminizmin ürettiği kavramların, geliştirdiği araçların yürüttükleri kadın mücadelesini tam olarak karşılayamadığı gerçeğiyle birlikte batı feminizmine epey eleştiri gelmiştir. Bu eleştiriler sayesinde feminizm kendini dönüştürerek kapsama alanını genişleterek üçüncü dalga feminizm haline gelebildi. Yeni ortaya çıkan ve kendini farklı tanımlayan her kadın mücadelesi,

kadınların yeni bilgi ve kavram üretmesi karşısında zaten feminizm var, yeni kavram ve hareketlere gerek yok yaklaşımı ne derece doğrudur?

S.S: Hayır, kesinlikle itiraz ederim böyle bir şeye, çok doğru değil. Tabii o coğrafyada farklı bu coğrafyada farklı gelişiyor. Her coğrafyada farklı gelişmesi son derece doğal. Bu coğrafyada da feminizmi kullanarak farklı bir şey gelişiyor. Batı feminizmi her şeyi çözmek zorunda değil. Kendi yaşamadıkları bir pratik üzerinden konuşmak durumunda değiller. Konuşsalardı tam tersine kötü bir şey olurdu. Konuşanlarda çok eleştirildi biliyorsunuz oryantalist, sömürgeci diye yaftalandılar.

Akademi üzerinden konuşursak disiplinlere ayırma ve disiplinlerin birbiriyle ilişkisinin kopması üzerinden akademiye getirilen bir parçalılık eleştirisi var. Buna dönük hem politik hem akademik olarak çeşitli yöntem önerileri geliştirilmiş, çaba içinde olunmuştur. Buna rağmen parçalı yaklaşımın yansımalarının devam etmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

S.S: Artık mevcut feminist akademik yaklaşımların hemen hemen hepsi çok interdisipliner. Klasik disiplinlerlik neredeyse kalmadı gibi. Bunun bazı pratik nedenleri de var ama her şeyi bir arada araştıramıyorsun. Bütünün bir parçasını daha derinlemesine araştırıp, sonra onları birleştirmek gibi epistemolojik problemler var. Siz klasik disiplinlere bölünmüş bilimsellik anlayışı feminizmi de etkiledi diyorsunuz, yanlış anlamıyorsam. Feminizm de sosyoloji, edebiyat, biyoloji, siyaset gibi ayrı alanlardan gelerek, oradan baktı. Oradan bir eleştiri üretti dolayısıyla bütüncül bir harita çıkartamadı, diyorsunuz. Bunun yansımaları devam ediyor diyorsunuz peki devam eden şey ne, örnekleyebilir misiniz? Gündelik siyasi pratiğe yansıması nedir mesela o parçalılığın? Biz feminist siyasi pratikte nasıl bir şey yaşıyoruz?

Şunu görebiliyoruz mesela ortak paydanın açık, belirgin olarak kadın olmadığı konularda bir araya gelip politika üretmenin koşullarını zorlaştırıyor. Örneğin devlet şiddetinin kadına dönük şiddetle olan ilişkisinin tanımlanması ve buna dönük pratik politika üretilebilmesi için kadın örgütleri uzun yıllar tartışmak zorunda kaldı.

Artık mevcut feminist akademik yaklaşımların hemen hemen hepsi çok interdisipliner. Klasik disiplinlerlik neredeyse kalmadı gibi. Bunun bazı pratik nedenleri de var ama her şeyi bir arada araştıramıyorsun. Bütünün bir parçasını daha derinlemesine araştırıp, sonra onları birleştirmek gibi epistemolojik problemler var.

S.S: Kadın siyaseti kurmak, onu becermek meselesi bu. Onun analizi çoktan yapıldı. Militarizme yöneltlen feminist eleştirinin tarihi 80'lere, 70'lere gidiyor. Bu eleştiri vardı, ama bize çok geç geldi. Hala da tam olarak geldiğini düşünmüyorum.

Akademik feminizm, sosyal bilimlere katkısı noktasında sosyal bilimleri ne derecede dönüştürebildi genel olarak?

S.S: Uzun bir cevap gerekiyor buna. Dönüştürdüğü kadar dönüştürdü aslında. Şunu diyebiliriz feminist literatürde aradığımız bilgiyi bulabiliyoruz. Önemli olan bu bilgiyi kadının hayatını dönüştürücü bir biçimde nasıl kullanacağı. Siz sorunu feminist teorisinin içinde, akademinin içinde arıyorsunuz. Buralarda fazla yapılacak bir şey yok. Bu bilgiyi biz kadının hayatının içine kadar nasıl taşıyabiliriz?

Doğru, bilginin nasıl kullanıldığı meselesi değil sadece, nasıl oluştuğu ve hangi kanallarla dolaşıma girdiği de bir sorun. Özelde, günlük yaşamda, benim annemin, sizin teyzenizin fizik bilimiyle, kimyayla, ekonomik alanla, sosyolojiyle, mühendislikle çok bir derdi yok. Ama aslında bütün bunlar onun dolaylı olarak yaşamını etkileyen şeyler ve üstelik oluşumunda onun da payının olduğu şeyler. O nasıl vakıf olacak o bilgiye?

S.S: Akademik bilgi, kendiliğinden sıradan insanın hayatına dönüşmez. Arada bir sürü araçlar lazım. Bu araçlar politik aktörlerdir. O bilgileri alıp gündelik hayatta insanın hayatını dönüştürecek bilgilere dönüştürmeleri lazım. Bu, politikanın işidir. Akademik bilgi sadece kendi özel diliyle konuşur, senin annen onu okusa da bilse de o bilgiyi anlamaz, çünkü akademisyen eğitiliyor, o dil öğretiliyor. Daha soyut ve kısa konuşabilmek için teorisin dili gereklidir. Dolayısıyla ara dönüştürücüler şart. Bunlar Türkiye'de yayfı.

Kadın bakışıyla örölmüş bir bilim veya kadını bütönsel sosyolojik bir varlık olarak ele alan bir kadın bilimi geliştirilemez mi veya geliştirilirse bunun bize, kadınların yaşamına, kadın hareketine katkısı ne olur ya da olmaz sorusuna ne dersiniz? Gelenen aşamada yapılan bütün çalışmaları sahiplenerek bu noktanın bir adım ilerisine geçemez miyiz?

S.S: Burada ciddi problem var. Bir kere kadın diye tek bir özne söz konusu olmadığı gibi bilim diye de böyle tek, topyekûn bir şey yok. Kadın bilimi diye bir şey olabilir mi? Öyle bir şey olabileceğini varsayıyorsunuz. Niye böyle bütönlöklö bir bağlam içinde ele alıyorsunuz ki ben bunun kendisini çok sakıncalı görüyorum. Epistemolojik problemler var, çok özcü bir tanım, tekçi bir tanım bu.

Özcü, tekçi tanımlara eleştirel yaklaşır jineolojî. Ancak bütün farklılıkları, özgönlöklöleri gözeterek de ortak bir "kadın" ve "bilim" tanımının yapılabileceğini düşünöyoruz.

S.S: Ama bu bir bilim meselesi değil, politika meselesi. Genetik bilimindeki feminist eleştiriği alıp siyasete katma becerisini gösterecek olan politik aktörlerdir.

Bu bilgiyi biz kadının hayatının içine kadar nasıl taşıyabiliriz, bu da örgütlenmeyle, siyasetle olacak bir şey. Siz bütün, bütüncül diyorsunuz da ben ondan bir şey anlamıyorum. Hatta tehlikeli bir şey anlıyorum, çok problemlili bir şey.

Bütünlükten kastımız teklik değil, ilişkisellik, bağlamsallık...

S.S: Şimdi oldu. Bütün olmak epistemolojik olarak da politik olarak da tehlikeli bir şeydir. Yekpare olmak, birbiriyle ilişkili olarak hareket etme, bir şeyle bütün her şeyi açıklar olmak. Bir kuramın öyle bir kavram seti olacak ki bütün bilimlerin alanındaki bulguları anlatacak. Bütüncül bilim, kadın bilimi dediğiniz bana böyle şeyler çağrıştırıyor. Farklı alanlardaki bilimsel tartışmaların, feminist katkıların kadınların yaşamını etkilemesi politika yapma becerisi ile ilgilidir. O genetik bilimindeki feminist eleştiriyi alıp siyasete katma becerisini gösterecek olan politik aktörlerdir. Bunun yapılamıyor olması feminist siyasetin beceriksizliği ile ilgili bir şey. O zaman siyaset konuşacağız, bilim değil. Esas sorun burada, feminist analizde feminist bilimde bir problem yok her şey aşağı yukarı tartışılıyor, konuşuluyor. Ama biz bunu ne kadar gündelik hayatımızı dönüştürücü bir politik pratik hale dönüştürebiliyoruz mesele. Bunun siyasi mekanizmaları yok ya da yetersiz.

Zaten yapılan şeye baktığımızda bilim ve siyaset ayrı ele alındığı için "bilim kuram geliştirir, feminist siyaset de o kuramı alır ve pratiğe dönüştürür" dediğimiz için sorun çıkmıyor mu? Analiz ve pratik arasındaki bakışımı, beceri veya becerisizlikle sınırlandırabilir miyiz?

S.S: Biz ayrı ele almıyoruz ama. Bu bilimi üretenler kendi siyasi pratiklerinden üretmişler, feminist teori feminist pratikten çıkıyor. Diyelim ki 1970'lerde ev içi emek eleştirisi ya da cinsel özgürlük eleştirisi, aile eleştirisi nereden çıkıyor Amerikan beyaz orta sınıf kadınların aile mitinin çöküşüyle ortaya çıkıyor, kadınlar evde oturup çocuk büyütmeyle nefret eder hale geliyorlar ve eleştirmeye başlıyorlar. Ev kadınlığının eleştirisi, bunun bir özgürlük olmadığı, bir orta sınıf beyaz kadın miti olduğu eleştirisini geliştiriyorlar. Bu yaşamın pratiğinden çıkan bir şey. Deneyim üzerinden gelmeyen kuram, kuram olmaz. Kuram oturup da masa başında icat edilen bir şey değildir.

Mücadelenin dönüp mevcut bir kuramı etkilemesi de önemli bir nokta. Örneğin Marksizmin sınıf kuramının cinsiyet körlüğüne dair kadınların eleştirileri, mücadeleleri ve mücadeleleri kuramın kendisini de etkiledi yani geliştirdi.

S.S: Kadınların müdahalesiyle gelişen marksizm değil, o artık feminizm oluyor. "Bu alan benim ilgimin dışında, kabul ediyorum ama ben ona bakmıyorum, ona siz bakın sonra birlikte konuşalım" gibi bir şey söylüyorlar Marsistler; söylediler daha doğrusu. Hala körlük var yani. Çünkü hiç bir Marksist kategori hala toplumsal cinsiyeti içine alan bir analiz yapmayı beceremedi... Emek, sınıf kategorisi cinsiyetsizdir.

Bütünlüklü yaklaşım derken kastettiğimiz biraz da bu ilişkiselliği gören ve değerlendiren bilimsel bir yaklaşım.

S.S: Bilim, daha doğrusu eleştirel düşünce öyle gelişmiyor ama. Bilim çok iddialı bir laf, eleştirel düşünce demek daha doğru. Yani bir şeyi eleştiriyorsun, daha böyle spiral bir zıplama hali oluşuyor. O orda kalıyor artık, yani marksizmin emek kategorisi kısmi analitik değeri olan bir şeydir. Sadece kendi sınırı içinde açıklama gücü var. Onu alıp toplumsal cinsiyete uyarlayamazsınız mesela... Doğrusu ev içi emek hala bir sömürü kategorisi olarak tanımlanmıyor. Sınıf siyasetleri ev içi emeği müttefik bir alan olarak görmüyor. Sömürülen bir emek türü olarak görmüyor siyaseten. Feminizm zaten buradan doğuyor, eğer bu yapılmış olsaydı, Marksizm bunu başarmış olsaydı feminizm doğmazdı.

Ben sizin ne dediğinizi daha iyi anlamaya başladım şimdi. Ama dediğiniz şeylerin içinde bir şeyler beni rahatsız ediyor, bütüncül bilim, kadın bilimi bana problemli geliyor. Bunu burada bırakalım, kadınların toplumun bütün diğer sömürülen ezilen kesimlerin pratikleriyle ilişkilendirecek bir yapıyı demek istiyorsanız anlaşılır olur benim açımdan. Bu da bir siyasi pratik içinde anlamlı olur.

Teori ve pratiğin ilişkisine baktığımızda birbirinden farklı görünmesine rağmen hiçbir alanı birbirinden bağımsız, tek başına değerlendiremeyeceğimizi söylüyoruz. Ayrıca tarihsel olarak ele aldığımızda iktidar yapıları bilimsel, felsefi, dini vs kuramları zihniyet yapılarımızı değiştirmek, etkilemek için kullanmamışlar mıdır?

S.S: Tamam, bu öyle zaten. Dünyada geliştirilmiş feminist düşünce aşağı yukarı her konuda işe yarar bir şeyler söylüyor. Sorun orda söylenenlerin eksikliğinde değil, sorun bizim o pratiklerle, o düşünceyle ilgimizin olmaması, bilgimizin olmaması, ya da çok sınırlı olması. Farklı kadın mücadeleleri, deneyimleriyle ve oradan çıkan bilgiyle ilişkimizin olmaması. Bazı alanlarda kafamız çok kapalı, kimlikler var, ideolojiler var. Yasaklar var kadınlara.

Bu noktada bunun kavramlarını da oluşturabilmek önemli. Biz kavram olarak 'kadın özgürlük mücadelesi', 'kadın devrimi'ni kullanıyoruz mesela. Muhtemelen sizin çok büyük göreceğiniz kavramlar bunlar. Ve kadın özgürlük mücadelesinin orta sınıf karakteriyle başarıya ulaştırılamayacağını savunuyoruz. Sınırlarını zorlasa da feminizmin geleneği belli. Feminizmin kadın mücadele dinamiklerinin tümünü kapsayamayacak olmasından ötürü yeni kavramlara ve yöntemlere ihtiyaç yok mu?

S.S: Feminizm bir orta sınıf kadın pratiğidir. Öyle doğdu, çok da dönüşemedi. Bunda haklısınız. Ama Latin Amerika'da yoksul köylü hareketlerine, oradaki gerilla hareketlerine baktığımızda bir kısmı gayet patriarkal, bir kısmı ise gayet feminist. Bazı yerlerde kadınlar bunu becerdiler. O feminist bakış açısıyla o yoksul köylü mücadelesini, gerilla hareketlerini bağdaştırabildiler. Dedğim gibi bu bir siyasi mücadele pratiği, yapabilme meselesi. Latin Amerika feminizmi gayet yoksul köylü hareketinden, gerilla hareketinden çıktı. Latin Amerika'da orta sınıf beyaz kadın feminizmi güçlü değil. Oranın feminizmi öyle. Ne bileyim, Asya feminizmi var, ama konu Ortadoğu ise çok özgün bağlamlarda tartışmak lazım. Mesela Latin Amerika'da anti-kapitalist mücadele yoksul köylülük temelli oluyor burada İslam temelli oluyor. Tırnak içinde 'anti kapitalizm' yani...

Örneğin Ortadoğulu kadınların talepleri ve mücadeleleri bir yandan feminizme içkin ama feminizmi aşan yanları da var. Buna rağmen bu kadın mücadeleleri kendilerini feminist olarak tanımlamıyor. Bu da feminizmin kendisine dert edinmesi gereken bir sorun olarak durmuyor mu?

S.S: Bu niye bir dert olsun ki kendini öyle tanımlamak istiyorsa, zorla başka birşey yaptırtamazsınız. Çünkü feminizmle aralarında bir mesafe var. Neden çünkü feminizm, bence çok doğru bir nokta bu, hakikaten çıkış noktasında cinsel özgürlükler, aile ve evlilik eleştirisi, kadın bedeninin araçsallaştırılmasına karşı büyük bir direniş ile tanımladı kendini. Ortadoğu'da nerde var? Şu ülkede ne zaman bekaret kontrolüne karşı ciddi bir şey oldu? Ne zaman evlilik dışı ilişkinin açıkça meşru olarak savunulduğu, evlenmiyorum evet buradayım, böyleyim diyebilen bir kadın hareketi oldu? Evlenmiyorum ama çocuk doğuruyorum diyebilen...

Bunlar farklı kavramlara ve analizlere ihtiyaç duyduğumuzu da göstermiyor mu? Bahsettikleriniz biraz da sınıfsal meseleler.

S.S: Sınıfsal ve ideolojik bunlar. Aile ve cinsellikle bu coğrafyanın bir derdi var, çünkü bu alanı tutan İslam dini diye bir şey var. İslam diniyle, feodaliteyle yüzleşmeden, erkek egemenliğiyle birebir yüzleşmeden olmaz... Bunlar kesinlikle kabul edilmiş bir şey değil, bakmayın siz bu lafların çok edildiğine en radikal siyasi hareketler bile bu konuda gayet muhafazakar.

Tamam doğru ama sırf bu konulara girmiyor veya mücadelesini feminist argümanlarla tanımlamıyor diye buradaki çok güçlü kadın hareketlerini sadece 'feminist' değil üzerinden değerlendirmek ne kadar doğru? Bahsettiğiniz konular önemli olmakla birlikte, kadın özgürlüğünün bir parçası. Bunun birincil derece önemli başka parçaları da var.

S.S: Tamam kadın güçlenmesi var ama güçlenmek başka bir şey, özgürleşmek başka bir şey diye tanımlıyoruz başından itibaren. İslam da kadınları güçlendiriyor. Kendisine feministim demiyorsa demiyordur ve bence hakkı vardır. Çünkü feminiz-

Aile ve cinsellikle bu coğrafyanın bir derdi var, çünkü bu alanı tutan İslam dini diye bir şey var. İslam diniyle, feodaliteyle yüzleşmeden, erkek egemenliğiyle birebir yüzleşmeden olmaz...

min olmazsa olmazı olan bir takım temel özgürlük alanlarını, eleştirel bakış açılarını benimsemiyordur. Ama feminizm bu. O adı başka kadın hareketi olsun bu da feminizm olsun; ne olacak ki. Her şeyi feminizmin içine sokmak zorunda değiliz. Herkesi tekleştirmek, tek bir çatı altında toplamak zorunda değiliz. O öyle olsun bu da böyle olsun. Bunların kendi aralarındaki iletişime, etkileşime bakalım. Açık ki bütün kadın hareketleri şöyle ya da böyle feminizmden etkilendiler, oradan öğrendiler kadın haklarını, kendi kendilerine icat etmediler. Feministlerden öğrendiler ama çoğu ile feminizm arasında bir mesafe var. Bu hareketler aileye karşıym, evliliğe karşıym falan demiyorlar. Çünkü burada kendi cemaatleri, topluluklarıyla bir bütünleşme problemi var. Onlar bunun dışına düşmek istemiyorlar. Bir etnik kimlik meselesi var; dini kimlik meselesi var. Böyle birşey yaparlarsa o topluluklardan, sosyal çevrelerden dışlanacaklar. Kendi cemaatlerini, topluluklarını, kimliklerini dönüştürmüyorlar. Onun yerine bundan vazgeçip daha uyumlu bir tarzda eklenmeye çalışıyorlar.

Bunlar biraz güç ilişkileriyle de ilgili tabii. Ama bunlar farklı kavramlarla da tartışılıp dönüştürebiliyor. Örneğin Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi, evliliği, evlilik kurumunu, aileyi çözümlemiş, ailenin demokratikleştirilmesi, özgür eş yaşam gibi onlarca yeni kavram ve hatta örgütlenme ile çok daha cinsiyet eşitlikçi, kadın odaklı süreçler olarak inşa edebiliyor mücadelesini. Bu yüzleşmenin tek bir formülü, yöntemi veya tanımlaması olabilir mi veya bunlarla yüzleşmeyi belirli kalıp ve ezberlere indirgemek ne kadar doğru?

S.S: Yazılan Türkçe kaynakları takip edebildiğim kadarıyla bu yüzleşmeyi göremiyorum. Kürtçe bilmiyorum, Kürtçe kaynaklar varsa, ki vardır, onları takip edemedim, belki onlarda bu yüzleşmeye dair somut tartışmalar, kapsamlı politikalar olabilir, ama bilmiyorum. Cinsel özgürlükle, evlilikle yüzleşilmedi bu topraklarda. Böyle kapsamlı bir tartışma, tepkiye dönüşecek bir politika yok. Aynı Türkiye'deki feminist hareketin kopyası gibi bence.

Okuma fırsatınız olmamış belki, aynı kavram setleri ile konuşmuyoruz ama özgür eş yaşam kuramı tartışmalarında bütün bu evlilik, aile, cinsel özgürlük gibi meseleler cinsiyetin ötesinde, sistemsal sorunlar olarak ele alınıyor. Cinsiyetçiliği ve mülkiyetçiliği vs. ataerkil, devletçi, tahakkümcü sistem bağlamında çözümlemeden özgürleşme sağlanabilir mi diye soruluyor. Jineoloji'nin dertlerinden en önemlisi de özgür eş yaşamın geliştirilmesi.

S.S: Varsa böyle çalışmalar elbette okurum, sevinirim. Ama tabii tartışılıyor da ne kadar hayata geçiyor onu bilemiyorum. Bunların dert edilmesi çok iyi çünkü bunlar dert edilmeden kadın özgürlük hareketinden bahsedilemez, kadın bedeninin, cinselliğinin özgürleşmesi gerçekleşmeden olmaz.

Öyle ya da böyle bir şekilde bütün kadınları kesen, farklı deneyimleri var. Çokça konuşuyoruz. Bir kadın profesör de olsa, ev kadını da olsa şiddet görüyor. Onları ortaklaştıran, ortak noktada buluşturan benzer şeyler var. Bizim bütün yani büyük harfle kadın dediğimiz noktanın temeli de bu aslında.

**Diğer taraftan; İstanbul'daki bir kadının anlam dünyası, kendi bedeni ile ilişkilene-
mesi ile Geve'de (Yüksekova) yaşayan bir kadının kendi bedeni ile ilişkilene-
mesi ne kadar aynı kelime ve kavramlar üzerinden tanımlanabilir, kavramsallaştırılabilir?**

S.S: Söylediğin şeye kesinlikle karşıyım, çok tehlikeli bir şey çünkü. Bu kadınları çok ayrıştıran bir düşünce. Kadın bedeni üzerinde farklı iktidar pratikleri, farklı kültürel pratikler var ama eninde sonunda hepsinin bedeni bir şekilde, İstanbul'daki de, Geve'deki de. Ama bunların hepsini patriarka kavramı kapsıyor; açıklıyor. Evet, kadınların farklı deneyimleri var. Ama bunların hepsi erkek egemenliği üzerinden şekillenen iktidar pratikleri. Biri çocuk doğurmak üzerinden, ötekisi bekaret üzerinden, ötekisi boşanmama üzerinden, ötekisi talepleri üzerinden, evlenmeden birlikte yaşadığı diye. Ama hepsi aynı yere gidiyor. Cinselliğin denetimi, erkeklerle ilgili yani. Feminizmin temel derdi budur zaten. Şöyle ya da böyle, şu sınıftan ya da bu sınıftan deneyimlediği bir ezilme pratiği, iktidar pratiğidir.

Şunu söyleyeyim, bu 90'larda feminist metodoloji, feminist araştırmalar içinde feminist deneyim, "buluş noktası" yaklaşımıyla formüle edilmişti. Her kadının bunu deneyimlemesi farklıdır. Bunun için gideceksin, bakacaksın kadın nerede yaşıyor; onun yaşamının içinden, onun gözünden hayata bakacaksın; bunu yapmıyorsan, o empatiyi kuramıyorsan senin yaptığın şey feminist araştırma falan değildir. Onun bilgisini üreteceksin. Onun için 1990'lardan bu yana orada yaşayan kadınların şusu, burada yaşayan kadınların busu... Feminist araştırmaya baktığın zaman bu o kadar çok yapılmış ki, bu deneyim farklılığı çok fazla ortaya çıktı. Yani buradan çıkan bir sonuç var. Buradan da postyapısalcı iktidar analizleri çıktı; o iktidar pratikleri nasıl kavranılır ve dönüştürülür meselesi bağlama göre değişiyor. Bundan sonra da keşişimsel (Intersectional) yaklaşım çıktı; daha sonra da "queer" politikası çıktı. Sürekli, deneyimin nasıl değişken olduğu gösteriliyor. Kadınların deneyimlerinin içinden konuşmak bu yaklaşımların temeli... Kendi adına konuşmayı sen öğretmiyorsun, o keşfediyor. Keşfedici araştırma, feminist araştırma dediğimiz şey; sen onun içinde olduğu durumu ona göstermiyorsun o kendi kendine var oluşunu değiştiriyor. Kendi hayatıyla ilgili algısını, bilincini değiştiriyor.

Önemli bir deneyimi ve tartışmayı ifade ettiniz. Pratiğe baktığımızda şöyle bir handikapla karşı karşıya kalabiliyoruz; neredeyse iki kadın arasında bağ kurulamayan, ortaklık kurulamayan bir zemine doğru gidebiliyor. Büyük harfle kadının eleştirisini yaparken, farklılığın, özneliğin bu derece vurgulanması, ayrıştırmaya dolayısıyla ortaklık kurulamayacak bir zemine kayma tehlikesi de taşıyor mu?

S.S: Hayır bunun üzerinden düşünmemek gerekir. Tam tersine Feminist teori bunu reddederek tartıştı, ilerledi. Teorik olarak çözülmüş bir problem bu. Birçok dünya pratiğinde de örnekleri var. Deneyimler arasında bağ kurulamaması, ortaklaştırılamaması kadın siyasetinin beceriksizliğiyle ilgilidir. İki farklı kadın grubu arasında ilişki kuramama, birbirini görmezden gelme meselesinin beceriksizliğinin nedeni bu aslında. Teorinin eksikleri olabilir ama bu meseleler teorik analizin değil pratiğin problemleridir. Türki-

ye'de yapamıyoruz bazı şeyleri. Neredeyse üstünden 20 yıl geçmiş meseleler aslında bunlar. Ama biz Türkiye'de bir şeyleri yapamıyoruz, siyasetini yapamıyoruz.

Belki de bunları imkansız kılan tam da bunların farklı kategorilerle farklı tanımlamalarla yapılıyor olmasıdır. Bu noktada da kavramları darlık ve sınırlılıklarından kurtarmak önem kazanıyor. Güçlü bir ortak siyaset tartışması, aslında sadece pratik değil, teorik alanın da karşılıklı etkileşimiyle olmaz mı?

S.S: Ama bu iletişimi önleyen meseleleri ön plana almak lazım. Neydi önce modernist Kemalist yaklaşım Türk ve Kürt kadınlarının iletişimini, etkileşimini engelliyordu. Kürt kadın hareketi ciddi bir modernist Kemalist eleştirisi getirebildi ve bu üstten bakan ezberleri büyük ölçüde kırdı. Feministler de büyük ölçüde Kemalist hareketi bir eleştiriye tabi tuttular. Aslında Türkiye'deki feminizmin arka planında büyük ölçüde Kemalizm vardı. Feminizm kendisinin beyaz Türkçülüğü ile biraz hesaplaşabildi, ya da hesaplaşabilenler hesaplaştı diyelim. Çünkü burada Kürt kadın hareketinin feminizme getirdiği önemli bir eleştiri var; 'siz beyaz Türk aydınlanmacı Kemalist kadınlar olarak Kürt kadınlara nasıl baktınız?' 1990'ların sonlarındaki 2000'lerin başındaki bu eleştiri yerinde ve iyi bir eleştiriydi. Dolayısıyla o eleştirinin ertesinde feministlerle Kürt kadınları arasındaki ilişki çok güzel kapılar açtı, birlikte bir sürü şeyler yapıldı. Açılan o kapıdan hala da güzel işler yapılıyor aslında.

Fakat bu güzel işler, yani ortaklaşmaların daha çok pratik alanda, ya da güncel siyasetin eylem ve etkinlik alanlarıyla sınırlı kaldığını düşünüyor musunuz?

S.S: Başka alanlar içinde de yapılıyor aslında. Örgütlenmelerde vardı ve hala da var benim bildiğim. Ama tabi ki aşılmamış meselelerde var. Bu meselelerin başında haklı şiddet-haksız şiddet, haklı savaş-haksız savaş meseleleri geliyor. Bunlar ortada duruyor çözülmeden...

Bu meseleler feminizmin kendi içinde de çözdüğü meseleler değil, bu konulara dair farklı feminist yaklaşımlar söz konusu örneğin. Fakat dünyada şiddet meselesi Türkiye'deki gibi keskin sınırları olan bir bağlamda

Kürt kadın hareketi
ciddi bir modernist
Kemalist eleştirisi
getirebildi ve bu
üstten bakan ez-
berleri büyük
ölçüde kırdı.

tartışılmıyor. Örneğin 'her türlü şiddete karşı olmak' gibi kategorik tutumların çoğu durumda soyut ve hatta apolitik bir söylem ve tutum olduğunu savunan feminist yaklaşımlar da var. Kürt kadın hareketinin de itirazı bu yönlü aslında.

S.S: Doğru feminizm de kendi içinde çözmedi. Feminizmin kendi içinde az çok bir görüşü var. Feministlerle Kürt özgürlük hareketinin uzlaşmadığı konular bunlar. Dünyada da bu çözülmüş değil aslında. Ama Türkiye'de bu kadar keskin sınırlar içinde tartışılması Türkiye'deki şiddetin türüyle de ilgili. Buradaki şiddet türü 19.-20. yüzyıl tarzı bir şiddet. Dünyadaki tartışmalar biraz daha postmodern şiddet tartışmalarıdır.

Türkiye gibi kadınların yoğun şekilde şiddete maruz kaldığı ve feminist hareketin/ kadın hareketinin enerjisinin büyük kısmını buna harcadığı ama pek bir sonuç alamadığı bir ülkede yaşıyoruz. Sadece bu noktadan bakarsak bile, feminist hareketin şiddeti belirli dar kalıplara indirgediği, bütünlüklü bir şiddet analizi yapmadığını, bunun en azından tartışma götürür bir soru olduğunu düşünüyoruz. Burada şiddetin yaşamsal ile olan bağından bahsediyoruz. Şiddetin yokettiği, özsavunmanın ise yaşamak ve yaşatmak boyutunda olduğu durumu, yasa'dan ziyade meşruluk temelinde, siyasalın içinden, siyasallığın kurucu bir unsuru olarak tartışmak gerekmiyor mu?

S.S. Ama şiddet yaşamsal dediğinizde tüm tartışmayı baştan kapatmış oluyorsunuz. Ben bu dönemde böyle bir şey tartışmam diyorsunuz. Bu coğrafyada bu zamanda dediğinizde şiddeti tartışılır kılmamanın, bu sorunu açmanın önündeki en büyük engeli koymuş olursunuz. Tabi ki karşılıklı bir kapatma bu. Siz bunu pratik güncel bağlarla tartışalım diyorsunuz, evet tam da bu bağlarla tartışılmalı bence. Haklı şiddet nedir mesela. Kürt kadın hareketi, hatta genel olarak Kürt Özgürlük Hareketi ve feminizm, muhalif, eleştirel hareket arasında bu tartışma aşılmadıkça bir ortaklık kurmak yüzeysel ve güncel ortaklık dışında bir yere varılamaz.

Son zamanlarda kadınlar cephesinde yoğun bir şekilde Öz savunma, meşru savunma tartışmaları yürütülmekte ve verimli tartışmalara evrilmektedir. Belki meseleyi, haklı şiddet-haksız şiddet sarmalında değil, şiddete karşı özsavunma/meşru savunma geliştirme hakkı, hatta zorunluluğu üzerinden tartışmak daha anlamlı olur. Öz Savunma bağlamında bu tartışma kısmen de olsa yavaş yavaş aşılabılır mi sizce?

S.S: Hayır bununla aşılmaz. Bu iş yavaş ve ya hızlı olmaz. Çünkü burada birtakım bamtelleri var, uzun ve karmaşık bir mesele. Şiddet öyle bir şey ki kontrol edilemez, teorisi yapılamaz bir şey. Hala şiddet sarmalında olduğumuz için şiddet meselesini konuşmaya açık da değiliz. Samimiyet ve şeffaflık gerekiyor her şeyden önce. En azından tartışmayı kabul etmek, tartışmanın serbest zeminini yaratmak önemli tabii. Dünyada bu tartışma ilişkileri politik olarak kuruldu ve çoğu yerde şiddet sona erdi. Türkiye'de kurulamaması, o ayrı, bu ayrı vs. denilmesi bazı temel meseleleri konuşulamaz ve çözülemez kılıyor feministlerle

Kürt aktivistler arasında. Çünkü Kürt aktivistler sürekli bir acil mesele bağlamında tanınıyorlar. Feministler de şiddetin aciliyeti olmaz diyorlar. Sorduğunuz yönlü de tartışılması gerekir tabi ki en azından birbirini dinlemek durumundasın. Burada durum hakikaten bir körler-sağırklar diyalogu haline gelmiş durumda. Bu nedenle tam bir diyalog kurulamıyor.

Samimiyet ve şeffaflık feminist hareket için de geçerli. Feministlerin şiddete kılıplaşmış, verili kategorilerle değil, biraz cesaret ve yüzleşmeyle yaklaşımları gerekir sanki (gülüşmeler)

S.S: Yani bu sizin önyargınız, bilemiyorum. Ben bunu daha önceki makalemdede yazdım. Feministlerle Kürt kadın hareketi arasındaki mesele şiddetin teorize edilmesi ile ilgili bir meseledir diye yazdım aslında. Bence öyle, hala güncel ve aşılamamış bir tartışma. Çünkü açık bir biçimde çok tartışılmadı. Mesela kadın ve şiddet konusunda bir Diyarbakır'da bir de İstanbul'da olmak üzere iki tane toplantı yapmıştık feministlerle Kürt kadın hareketi birlikte olarak. O toplantılarda şiddet epey kapsamlı tartışıldı ama sonuçsuz kaldı bu tartışmalar, pek bir yere varamadı.

Farklı alanlarda akademik çalışmalar yapan akademisyenler tarafından Kürt kadınları, kısmen de Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi üzerine çalışmalar yapıldı, kitaplar, makaleler yazıldı. Kürt kadınları epey bir çalışma nesnesi oldu aslında, ancak Kürdistan Kadın Hareketi kapsamlı bir şekilde ele alınmadı. Bu çalışmaların dışında ve ötesinde, Kadın Çalışmaları ve ya Toplumsal Cinsiyet Bölümlerinin, Kürdistan Kadın Özgürlük Hareketi'ni örgütsel bir yapı olarak ele alması, ilişkilendirilmesi, bu anlamda bir ortaklaşma oldu mu, nasıl oldu ve ya nasıl oluyor?

S.S: Akademi Kürt kadın hareketi üzerinden özel olarak neler üretti, bütün olarak ne yaptı diye çok yakından takip etmediğim için kesin bir şey söyleyemeyeceğim. Ama o alandaki ilk araştırmalardan birini yapan birisi olarak 1997 ya da 98'de savaşta çocuklarını yitiren Kürt ve Türk anneler araştırmasını yapmıştım. Ki daha önce bu araştırma veya benzerleri yoktu. Bunu da feminist metodolojiyi kullanarak yapmıştım. Oldukça ilginç deneyimlerim oldu. 4-5 il gezdim. Çünkü ilk kuşak PKK gerillaları, ölen gerillaların anneleri ile konuştum, şimdi üçüncü kuşak nerdeyse. Ondan sonra birçok araştırma gördüm, ama bu araştırmaların çoğu yüzeysel, betimleyici ürünler oldu. Çok kökten sarsan kapsamlı çalışmalar görmedim açıkçası. Ya olan biteni meşrulaştırıcı yada tam tersi karalayıcı, ne kadar lanet olduğunu anlatmaya çalışan çalışmalar oldu bunlar. Kürt kadın hareketinin temel bir analizinin, eleştirisinin yani içeriden bakarak temel bir eleştirisinin yapılabildiğini düşünüyorum hala. Çünkü çok sıcak ve çok duygusal bir ortam var hala. Tepkiler veya duygusal bağlar, olumlu ya da olumsuz, hala canlı bir zeminde. Kürt kadın hareketi üzerine yapılan tek tek araştırmalar şöyle bir noktadadır diye bir profil çizilirse onun üzerinden tartışabilirim. Benim de eleştirilerim ve övgülerim var. Başardıkları bir takım şeyler de var; başaramadıkları çok temel meselelerde var, doğal olarak. Ama bunu Türkiye'deki kadın hakları hareketinin ve feminist hareketin engellediğini düşünüyorum.

Feminist hareket olarak bir duraklama dönemindeyiz ve bu duraklamayı aşabilecek en önemli itici güçlerden biri Kürt kadın hareketinin feminist hareketi harekete geçirici gücü olabilir. Çünkü feminist hareket artık sersemlemiş ve duraklamış durumda ama Kürt kadın örgütleri daha aktif, çok daha dinamik, daha genç ve tartışan aktivistler.

Çünkü feminist hareket olarak bir duraklama dönemindeyiz ve bu duraklamayı aşabilecek en önemli itici güçlerden biri Kürt kadın hareketinin feminist hareketi harekete geçirici gücü olabilir. Çünkü feminist hareket artık sersemlemiş ve duraklamış durumda ama Kürt kadın örgütleri daha aktif, çok daha dinamik, daha genç ve tartışan aktivistler. Örneğin beni burada bulup konuşuyorsunuz bunlar önemli şeyler... Bence bunun üzerine ciddi tartışmaların, atölyelerin yapılması gerekiyor. Kürt kadın hareketi çalışmaları bize ne diyor birilerinin bize bunu göstermesi lazım. Bizim de bunu tartışmamız lazım, mesela ben toparlayıp bir şeyler söyleyebilecek durumda değilim. Birisi oradan tutuyor, birisi buradan tutuyor tüm bunların toparlanması gerekiyor. Örneğin kimisi laf olsun diye bir şeyler yapıyor. Kürt kadınları tarafından da etkili analitik çalışmalar aslında çok yapılmadı.

Jineolojinin hedeflerinden biri de bu kapsamlı çalışmaları yapmak. Burada 30-40 yıllık bir kadın deneyimi var, eylemiyle-politikasıyla-kuramıyla-ideolojisiyle. Bu deneyimi parça parça veya belli boyutlarıyla ele alan birkaç çalışma olabilir ama bildiğimiz kadarıyla kapsamlı hiçbir akademik çalışma yok. Örneğin EZLN üzerine Türkiye akademisinde yazılmış onlarca makale varken Kürt gerillaları üzerine kapsamlı hiçbir çalışma yok.

S.S: Haksızlık bu. Bu konuda çok yazar var. Bir tek kadın gerillalar üzerine akademik bir şey yok, diyebiliriz. Feminist akademik bir bakış açısıyla bir araştırma yok. Ben görmedim. Çünkü hala dışa kapalı bir alan. EZLN üzerine çalışmak çok kolay. O uzakta! Fakat burası bizim bir parçamız. Oradaki yanlışlıklar bizim hayatımızı da etkiliyor, bizdeki körlükler onları etkiliyor. Bu kadar iç içe bir şey ki, kendini eleştirmek kadar zor bir şey bu. Çok isterim, Kürt kadın hareketi bir değerlendirme yapsa, önümüze bir şeyler koysa ve onu tartışsak. Şu eksik bu yanlış, bu da çok doğru diyebilsek.

Kadın çalışmaları alanının kurucularından birisiniz ve kadın hareketinin içerisindeyiz. Feminist kuramın modernleşmeci yaklaşımın kendisine getirdiği temel eleştiriler ve bunun pratikteki yansıması hakkında ne söyleyebilirsiniz? Feminizm beyaz Türkçülükle hesaplaştı dediniz. Feminist hareketin Kürt kadın hareke-

tine olan mesafesinde Kemalizmle, modernleşmeci ideolojiden kopuşun yeterince gerçekleşmemesinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

S.S: Katılmam ona. O mesafeyi görüyorsunuz. Feminist hareketle Kürt kadın hareketi arasındaki mesafenin nedeni bence şiddet meselesidir. Öte yandan, bence Kemalizm tartışmasında söylenecekler, aşağı yukarı bütün boyutlarıyla söylenmiş ve bitmiştir. Yani yeni araştırmalar devam ediyor ama ana eksenler, ana eleştirel sözler söylendi. Yeni söylenecek çok bir şey yok bence. Modernleşmeci kadın hakları yaklaşımına feminizmin ne dediğini, feminizmin modernist yaklaşımı kırması gerektiği noktasını soruyorsanız modernist yaklaşımı kırması gerekmiyor feminizmin. Modernleşme herkese lazım. Bana göre Kürt Hareketi de modern- modernist bir hareket. Modernizmden kaçmak öyle kolay bir şey de değil, kaçmak gerekmiyor da.

Türkiye’de bu tür kavram ve olgular çok üstten, yüzeysel ve dayatmalarla ilerleyen süreçlere dönüşebiliyor. Sizin "Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti" kitabınız da işlediğiniz gibi; Aydınlanmacı dar ideolojik çerçeve... Her şeyi eğitime indirgeme..

S.S: Ben aydınlanmaya da belli boyutlarda hiç karşı çıkmam, tam tersine çok gerekli görürüm. Aydınlanmadan olmaz, önce aydınlanacaksınız, sonra aydınlanmayı eleştireceksin. Ama eğitim şart, hala şart, modernleşme şart, laiklik şart... Ama bunu o kadar tepeden inme, bir takım dar siyasi kadroların emir komuta zinciri içerisinde yapmaları yanlış. Fakat Türkiye’de modernistler kendi siyasi hareketlerini feministlere kapattılar mesela; siyasal örgütlerine, siyasal partilere feministleri sokmadılar. Kemalist kadınlarla çok tartışmalarımız, gerilimlerimiz oldu. Örneğin feminist diye bizi örgütsel tartışmalarına dahil etmezlerdi. Çok şeyler yaşandı bu konuda, çok gerilimler yaşandı. Bu nedenle aşama aşama Kemalistlerle feministler arasında büyük bir kopuş yarattı. Bir süreç, 1980’lerin sonlarından 90’ın başlarına kadar geldi; 95’ten itibaren Kemalistlerle feministler artık nerdeyse ortak bir şey yapamaz hale gelmişlerdi. Kemalist kadınlar ayrılıp kendi örgütlerini kurdular. Çağdaş Yaşamı Destekleme, Haydi Kızlar Okula gibi devleti- toplumu modernleştirme çalışmaları vs. Tüm bunlar feminist hareketten kopuştan, feminizmi reddettikten sonraki süreçte ortaya çıkmıştır. Bence bu yeterince tartışılmayan önemli bir kopuştu. Bunu gerek *"Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti"* kitabımda gerekse *"Birkaç Arpa Boyu...: 21. Yüzyıla GİRerken Türkiye’de Feminist Çalışmalar"* adlı yaptığım derlemede yayınladığım makalede, yani *"Türkiye’de Kadın Hareketinin Politığı: Tarihsel Bağlam, Politik Gündem ve Özgünlükler"* makalesinde de yazmaya çalıştım. Feministlerle Kemalistler arasındaki siyasal kopuş çok önemli bir kopuştur. Feministler için geç kalmış bir kopuştu ama bu gecikmenin bir tarihi bagajı vardı. 90’lara kadar kopamamışlar, hatta 90’ların sonuna kadar devam eden bir ideolojik ilişki var. Çünkü Cumhuriyet hareketi kadınlara belli bir serbestlik alanı tanıdı; özellikle kamusal alanda, eğitimde, çalışma hayatında falan. Ama öte yandan başka engellemeler yaratmış; özellikle siyasal yaşama katılmayı engellemiş. Bununla bir hesaplaşmak gerekir, -mirasımız, kadın hakları söylemi falan, “ama biz bu haklarımızı bilmiyoruz” söylemi çerçevesinde değil sorunlar.

Gerçekte başka bir şey yaşanan; aslında Türkiye'nin resmi ideolojisi Kemalizm değil muhafazakârlıktır. Kemalizm çok eskilerde kaldı artık. Şu anda önemli politik aktörler yok Kemalizm cephesinde. Ancak yeterince tartışma yapılmadı. Çünkü İslamcılar çıktı ve başka bir yerden Kemalizmi eleştirmeye başladılar. Kemalizmim erkek egemen bakışından İslamcılığın erkek egemen bakışına doğru kayış olmaya başladı. Ben *"Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti"* kitabını bu meseleyi tartışmak için yazdım. Bununla hesaplaşmayanlar, yüzleşmeyenler var tabi. Eleştirel tek cümle duymak istemeyenler de var. Çünkü Kemalizm onların kutsalı; kiminin Muhammed, Allah kutsalı, kiminin o dönem Cumhuriyet'in kuruluş yılları kutsalı. Konuşamıyorsun; tartışmayı kabul etmiyor. Bunları bir kenara bırakmak lazım, ama feminist hareket içinde de bu konularda eleştirel bakan çok kişi var.

Kemalizm dar anlamıyla oryantalist ve modernist bir ideolojidir. Dolayısıyla Kürt kadınlarıyla ilgili çalışmalarda bu oryantalist ve modernist yaklaşımın izlerinin görüldüğüne siz de katılır mısınız?

S.S: Tabi tabi! Moderleşmeci erkek egemen bakışı tekrarlayan bir gövde var. O önemli değil, önemli olan onun dışında etkileyici ve önemli derinliğe sahip araştırma yapılabilir mi? Bence yapıldı. Orda eksik görüyorsanız bence en iyi tartışma konularından biri odur. Kürt kadın hareketi neyi eksik görüyor? Ben onu çok duymak isterim. Oradan bizim öğrenebileceğimiz bir şey var ve ona cevap vermek isterim.

Akademik feminizm ile aktivist feminist mücadele arasında da bir açığı var gibi. Kürt kadın hareketinden ziyade bu üçünün arasında bir iletişim kopukluğu var. Akademik alanda çok değerli akademik çalışmalar yapılıyor. Feminist mücadele bundan besleniyor. Kürt kadın hareketiyle beraber nasıl daha çok ortaklaştırılabilir? Sadece siyaset kurma-kuramama meselesi mi acaba?

S.S: Bence üniversitede üretilen feminist bilgiyle Türkiye'deki feminist hareket arasında bayağı bir ilişki var. Üretilen her şey anında paylaşıyor, tartışılıyor. Ama Kürt kadın hareketiyle feminist kadın hareketi ve akademideki feminizm arasında hala mesafe var. Bu mesafe şimdilik kaçınılmaz görünüyor. Çünkü bazı kara delikler var, kör noktalar var. Onlar konuşulmuyor, görülmek istenmiyor, uzak duruluyor. Bazı tartışılmayan kutsal meseleler var. Türklük- Kürtlük, haklı savaş gibi birtakım meseleler var. Hem Kürt etnik kimliğinden, hem sol ideolojiden, hem feminizmden gelen meseleler var. Bence bunlar aşılmaz değil, ama daha samimi bir biçimde bir araya gelip konuşmak gerekiyor. Açık ki feminizm giderek güçsüzleşiyor. Kürt kadın hareketinin feminizme bir anlamda uzak durup da kendi etnik Kürt sorunuyla daha çok ilgilenmek durumunda olması ya da onu tercih etmesi feminizmi çok güçsüzleştirdi. Çünkü Feminist hareketin çok önemli bir damarıydı Kürt feministler. Partilerdeki ilk kota eğitimini – o zamanki parti hangisiydi hatırlamıyorum muhtemelen DEHAP'tı- daha kota nedir hiç bilinmiyordu uzun uzun kota eğitimi yapmıştık mesela. Çok kısa bir süre sonra tüzüğe o kota konulmuştu.

O zaman çok daha yakın çalışabiliyorduk. Bu kadar sert değildi ortam, ama şimdi çok sert.

Bunda feminist hareketin kendi içine kapanması, Avrupa'daki öncüllerinden farklı olarak ilgi ve çalışma alanlarını darlaştırması, derin toplumsal sorunlardan kısmen soyutlamasının etkili olduğunu düşünüyor musunuz?

S.S: Avrupa'da bazı şeyler çoktan çözüldü. Devletin birtakım politikalarının cinsiyet körü olması aşıldı, cinsel özgürlük aşıldı, evlilik dışı- içi diye bir ayırım yok. Birçok yerde eş-cinsel evlilik bile çözülüyor, ama Türkiye'de öyle değil. Avrupa'daki feminizmin başarısı Türkiye'de olmadı. Türkiye'de feminizmin bir tek başarısı var o da kadına yönelik şiddet konusunu gündeme getirdi. Feminizmin bunun dışında çok başarılı olduğunu söyleyemeyiz; çünkü siyasal ortam çok sert. Feminist meselenin hep gidip kafasını çarptığı yerler çok derin demokrasi problemleridir Türkiye'de. Devletin demokratikleşmesi ile ilgili meselelerdir.

Türkiye'de feminizmin bir tek başarısı var o da kadına yönelik şiddet konusunu gündeme getirdi. Feminizmin bunun dışında çok başarılı olduğunu söyleyemeyiz; çünkü siyasal ortam çok sert. Feminist meselenin hep gidip kafasını çarptığı yerler çok derin demokrasi problemleridir Türkiye'de. Devletin demokratikleşmesi ile ilgili meselelerdir.

Fakat bu darlaşma feminizmin suçu değil. Çünkü feminizmin böyle bir siyasal atak yapabilmesi için o ülkede daha radikal demokratik eleştirel bir siyasi hareketin partner olması lazım. Sol demokratik kitle hareketlerin paydaşı, yoldaşı olabildiği zaman feminizm o ilişkileri kurabiliyor. Ama Türkiye'de feminizmin solla ciddi bir problemi var; solu bir türlü feministleştiremedi; CHP gibi düzen partisi bile feministleri içine almıyor; ödü kopuyor. Dolayısıyla feminizmi taşıyacak bir demokrasi hareketi yok Türkiye'de; soldan gelen bir demokrasi hareketi yok. Oysa ki dünyada feminizmin güçlendiği her yerde yükselen bir demokrasi hareketi oldu; başarıyı öyle sağladı; Türkiye'de o yok. Tam tersi, demokrasi siyaseti giderek kapandı, giderek ortam savaş ortamına döndü, o nedenle Kürt siyasetiyle de çok yakın ilişki kurulamadı. Yine Kürt siyaseti feminizmden çok şey öğrendi, feminizm de onlardan çok şey öğrendi. En azından kendine eleştiri aynasında bakmayı öğrendi. Ama bunlar yeterli değil. Hem Kürt hareketini hem feminizmi bir araya getirip bir siyasal bağlamda ilişkilendirecek olan güçlü bir demokratikleşme siyaseti, radikal eleştirel bir kitle hareketi gerekli. İspanya'da Yunanistan'da olduğu gibi, İzlanda ve İrlanda'da olduğu gibi, Latin Amerika'da

Türkiye'nin bütününde bir genel muhalefet hareketi yok. Bu olsaydı hem feminizm hareketini hem Kürt siyasetini birlikte taşırdı ve ilişkilendirirdi. Bu olmayınca olmuyor, yapılamıyor. Feminizmin çıkmazı bu, feminizm kısmi bir harekettir. Genel, toplumsal yaşamın her kısmına eleştirel bir şey götüremez, cinsiyet ilişkilerine odaklıdır; onun ötesinde detaylı bir devlet-demokrasi eleştirisi olamaz. Bu ancak başka siyasi hareketle ilişkilenebilecek bir şey.

olduğu gibi; ama Türkiye'de öyle bir şey yok. Türkiye'de siyasal sistem giderek kapanıyor. Giderek otoriterleşiyor, giderek eleştiriden kopuyor. Sol hiçbir zaman sol olmadı. Türkiye'nin bütününde bir genel muhalefet hareketi yok. Bu olsaydı hem feminizm hareketini hem Kürt siyasetini birlikte taşırdı ve ilişkilendirirdi. Bu olmayınca olmuyor, yapılamıyor. Feminizmin çıkmazı bu, feminizm kısmi bir harekettir. Genel, toplumsal yaşamın her kısmına eleştirel bir şey götüremez, cinsiyet ilişkilerine odaklıdır; onun ötesinde detaylı bir devlet-demokrasi eleştirisi olamaz. Bu ancak başka siyasi hareketle ilişkilenebilecek bir şey.

Bu süreci mücadele dinamikleri açısından, özellikle kadın mücadelesinin gidişatı noktasında nasıl değerlendiriyorsunuz?

S.S: Bu noktaya geldikten sonra onu konuşmak anlamlı değil, ama bu noktaya gelmede o eksikliklerin –İslami faşizm veya şoven adına ne koyarsan koy- bunun gelişmesinde meşrulaşmasında İslamcılığın bir siyasi bakış olarak kadın bedeni üzerinde gerçekleştirdiği bütün o sembolik siyasal egemenliğin büyük etkisi var. Bu dindarlık, bu başörtüsü, bu cinsel kontrol kolaylıkla kabul edilmeseydi bu kadar, bu konuda daha yaygın, güçlü bir mücadele verebilmiş olsaydık Kürtler, feministler, solcular herkes olarak hayat bugün daha farklı olurdu. Densedydi ki, “Kadınların cinsel özgürlüğü dokunulmazdır. Sana ne kiminle ne yaptığım? İster evli olurum, ister beş çocuk doğururum ister doğurmam”; bu görüş genel kabul görmüş bir şey olabilseydi, İslamcılık çok ciddi bir şekilde başka bir alandan gelişmek zorunda kalacaktı. Ama şimdi kadın bedeni üzerinden gelişti. Dolayısıyla bundan sonra ancak kadın bedeninin özgülleştirilmesi ile İslamcılık geriletilebilir; başka şeylerden eleştirerek gidebileceğimiz bir şey yok. Bundan sonra sadece mevcut diktatörlüğü ve devletin yeni formlarına karşı çıkarak var olabiliriz. Var olup olmayacağımız da ayrı mesele.

Burada da karşı durması gereken birincil kesim kadınlar aslında. Çünkü bu durum en çok ve özgün bir biçimde kadınları etkiliyor.

S.S: Hayır, bence artık “en çok” diye bir şey yok. Kadınlar, erkekler, çocuklar herkes topun ağzında. Her sınıftan insan, her ırktan, her etnisiteden insan topun ağzında. Hiçbir ayırım yok bence. Erkekler için de aynı şey. Parayla kandırıp uzman çavuş yapıyorlar, ondan sonra cenazesi geliyor. Erkeklerin üzerindeki savaşçılık yükü çok ağır bir şey. Erkekleri, orta sınıf beyaz Türkleri savaş daha çok tehdit ediyor; etkiliyor. Çünkü askere gidip savaşmak istemiyorlar.

Doğru ama kadınları daha özgün şekillerde etkilediği kesin. Mevcut haliyle zaten kadınların yaşam alanları daraltılıyor...

S.S: Olabilir, tabi. Kadınlar için bence artık Sünni İslam “feminen”leşiyor. Kadınlara yaptırılıyor her türlü dini ibadet, ritüel... Kadınlar daha çok hacca gidiyor, kadınlar Kur-an kursuna gidiyor, kadınlar imam-hatibe gidiyor, kadınlar İslamcılığın sembollerini bedeninde kimlik olarak taşıyor. Kadınlara yaptırılıyor dinsel sembolleştirilme ve kamusal görünür kılma işleri. Dindarlık kadın işi; İslamcı erkekler ticaretle, parayla, devlet yönetimiyle ilgili, daha laik bir dünyada etkin aktörler haline dönüştü. O anlamda artık din kadın işi. Dini sürdürmek, Sünni İslamı sürdürmek kadın işi. Bunu kadınlara da kabul ettirdiler; çünkü kadınlar oradan kendilerine alan açıyorlar; daha aktif bir dünya sunuyorlar kadınlara. Kadınların daha kolay aktifleştirilmesi gibi kadınlara kültürel-ideolojik alanda öne çıkartan, kamusalılık sağlayan bir şey sunuyor. Bu da bu kadınların bir anlamda bir yere kadar işine yarıyor. Aktifleştiriyor ama özgürleştirmiyor.

Daha saatlerce konuşmak isteriz ama artık bitirmemiz gerekiyor. Tekrar zaman ayırdığınız için teşekkür ederiz.

S.S: Devam ederiz sonraki sayılarda. Güzel keyifli bir tartışma oldu benim açımdan da. Umarım benim anlayışım değişmiştir, umarım sizin diliniz de değişmiştir. Birbirimizi anlayacak daha ortak dile kavuşmamız gerekiyor. Bunun için bu tartışmalar önemli.

JİNEOLOJİ

ABONELİK BİLGİ FORMU

Adı Soyadı:

Adresi:

E-mail:

Tel:

Teslim Adresi:

Abone Olacak Dergi: **JİNEOLOJİ**

Abonelik Koşulları:

Yıllık Abonelik Bedeli: 50 TL / Yurtdışı Abonelik Bedeli: 60 Euro

Türkiye Ziraat Bankası Diclekent Şubesi

Rojda Yıldız

Hesap No: 74457524-5002

IBAN: TR 66 0001 0020 0074 4575 2450 02

